

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE KARSLI ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN YERİ

Hazırlayan
Mehtap DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Seval KASIMOĞLU

Çankırı-2018

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE KARSLI ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN YERİ

Hazırlayan
Mehtap DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Seval KASIMOĞLU

Çankırı-2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **ix**

TEZ KABUL VE ONAY ..... **x**

ÖN SÖZ ..... **xi**

ÖZET ..... **xiii**

SUMMARY ..... **xv**

KISALTMALAR ..... **xvii**

GİRİŞ **1**

1. Kars Çevresinin Fizikî ve Tarihî Dokusu **1**

1.1. Coğrafî Konumu 2

1.2. Sosyo Kültürel Çevre 2

1.3. Kars Adının Kökeni 3

1.4. Kars İlindeki Etnik Kimlikler 4

2. Kars'ta Âşıklık Geleneğinin Durumu ve İncelenmesi **4**

2.1. Âşıklık Geleneği ve Kars Bağlantılı Araştırmalar 5

2.1.1. Âşıklık Geleneği ile İlgili Yöresel Bağlamlı Çalışmalar 5

2.1.2. Kars Âşıklık Geleneği ile İlgili Çalışmalar 8

I. BÖLÜM **11**

ÂŞIKLIK VE KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ **11**

1. Tarihî Gelişim Süreci İçinde Âşıklık ve Âşıklık Geleneği **11**

1.1. Âşıklık Geleneğinin Tarihî Gelişimi 11

1.1.1. Âşıkların Kültür Çevreleri 17

1.2.Tarihî Zemin İçinde Kars Âşıklık Geleneği 17
1.2.1.Âşıklık Geleneğinde Kol 28
1.2.2.Kars Âşıklık Geleneğinde Şenlik Kolu 29
1.2.2.1.Âşık Şenlik (1850-1913) 34
1.2.2.2.Âşık Murat Çobanoğlu 36
1.2.2.2.1.Hayatı 36
1.2.2.2.2. Âşıklık ve Ozanlığa Geçişi 36
1.2.2.2.3. Mahlasları 38
2. Âşıkların Yetişmesi 40
2.1.Âşıklığa Yönelme ve Çıraklığa Başlama Sebepleri 40
2.2.Rüya Motifi ve Bade İçme 41
2.3.Gelenekte Usta- Çırak İlişkisi 43
2.3.1.Çırak Edinme veya Çırak Olma 44
2.3.1.1. Ustanın Bir Çırak Seçmesi 45
2.3.1.2. Ustanın Kendi Çocuğunu Çırak Edinmesi 45
2.3.1.3. Çırağın Bir Usta Seçmesi 46
2.3.1.4. Usta Edinirken Çevredekilerin Etkisi 47
2.4. Âşıklık Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Metodlar 47
2.5.Gelenek İçinde Çırağın Eğitim Süreci 48
2.6. Mahlas Alma 49
2.6.1. Kars Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma 49
2.7. Saz Çalma 50
II. BÖLÜM 52

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ TEMSİLCİLERİ 52

1. Hayatta Olmayan Âşıklar 52

2. Yaşayan Âşıklar 53

3. Âşıklık Geleneğinin İşlevleri 55

4. Âşıklık Geleneğinin Bölgesel Devamlılık Sebepleri 56

5. Âşıklık Geleneğinde Devam Eden ve Kaybolan Unsurlar 56

III.BÖLÜM 58

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN HAYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİNE BAŞLAMA SÜRECİ 58

1.HAYATI 58

1.1. Doğumu ve Soyu 58

1.2. Tahsili 58

1.3. Askerliği 59

1.4. Evliliği 59

1.5. Mesleği 59

2.ÂŞIKLIK GELENEĞİNE BAŞLAMA SÜRECİ 60

2.1.Yetiştiği Kültür Ortamı ve Etkilendiği Âşıklar 60

2.2. Sazla Tanışması 61

2.3. Çıraklığa Başlaması 61

2.3.1. Çıraklıktan Ayrılması ve Kendi Çıraklarını Yetiştirmesi 62

2.4. Mahlasını Alması 63

2.5. Şu Anki Durumu 63

IV. BÖLÜM 65

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE İCRÂ ORTAMLARI 65

1. Sözlü Kültür Ortamları 65

1.1. Âşık Fasılları ve Genel Özellikleri 65

1.2. İcrâ Ortamları 66

1.2.1. Geleneksel İcrâ Ortamları 67

1.2.1.1.Ustanın Evi 67

1.2.1.2. Köy Odaları ve Evler 67

1.2.1.3. Köy Düğünleri 68

1.2.1.4. Köy Kahvehaneleri 68

1.2.1.5.Gurbet 70

1.2.1.6. Hanlar 70

1.2.1.7. Âşıklar Bayramı 71

1.2.1.8. Şenlikler- Yerel Kutlamalar 71

1.2.1.9. Özel Gün ve Gece Programları 71

1.3. Âşık ve Sosyal Çevre 72

1.3.1.Dinleyici Kitlesi 72

2.Yazılı Kültür Ortamları 74

3.Elektronik Kültür Ortamı 74

4. Âşıklar ve Faaliyetleri 75

4.1. Plak ve Kaset Yapımı 75

4.2. Radyo Programları 76

4.3.Televizyon Programları 77

V.BÖLÜM 79

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN ŞİİRLERİNDE TÜR VE ŞEKİL 79

1. Şiirlerin Şekil Özellikleri (Dış Yapı) 79

1.1.Dörtlük Sayısı 80

1.2.Dizelerdeki Hece Sayısı 80

1.3. Şiirlerin Kafiye Yapısı 80

2.Anonim Halk Şiiri Nazım Biçimleri 91

2.1.Mâni 91

2.2.Türkü 93

3.Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri 95

3.1. Koşma 95

3.2. Destan 100

4.Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri Nazım Biçim 105

4.1. Divan 105

VI. BÖLÜM 107

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN ŞİİRLERİNİN ANLATIM ÖZELLİKLERİ VE KONULARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ 107

1. Şiirlerdeki Anlatım Özellikleri 107

1.1. Nasihat Ağırlıklı Anlatım 107

1.2. Öğretici Nitelikteki Doğrudan Anlatım 108

1.3.Tasvirci Anlatım 109

1.4. Öyküleyici Anlatım 110

1.5. Hitap Yoluyla Anlatım 111

1.6. Yineleme Yoluyla Anlatım 111

1.7. Soru Yoluyla Anlatım 112

2. Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirlerinin Konuları Bakımından İncelenmesi 113

2.1. Aşk 114

2.1.1.Beşerî Aşk 114

2.1.2.İlahî Aşk 115

2.2.Dinî-Tasavvufî Konular 116

2.3.Doğa 119

2.4.Ölüm 120

2.5.Gurbet 123

2.6. İnsan ve Toplum 124

2.7. Şikâyet 125

2.7.1.Felekten Şikâyet 125

2.7.2.Kişilerden Şikâyet 126

2.8.Özlem 128

2.9.Kişisel Konularda Yazılan Şiirler 128

2.9.1.Yas 129

2.9.2.Anne ve Baba Sevgisi 130

2.9.3.Kişiye Eleştiri 131

2.9.4.Yiğitlik/ Kahramanlık/ Övgü 133

3. Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirlerinin Tür Bakımından İncelenmesi 134

3.1. Âşık Edebiyatı Nazım Türleri 134

3.1.1.Güzelleme 134

3.1.2 Sağıtlar (Tasvirler) 134

3.1.3.Koçaklama 135

3.1.4. Taşlama/Hicviye 136

3.1.5 Ağıt 137

3.2.Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı Nazım Türleri 138

3.2.1. Medhiye 138

4.Âşık Müziği 138

4.1.Âşık Müziğinde Makam/ Hava Kavramı 138

4.2.Kars Âşıklarının Kullandıkları Makam/Hava 140

SONUÇ 141

EKLER-1 144

1.Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirleri 144

1.1.Yedi Heceli Şiirleri: 5 144

1.2.Sekiz Heceli Şiirleri: 75 145

1.3.Dokuz Heceli Şiirleri: 1 187

1.4.On Heceli Şiirleri: 5 188

1.5.On Bir Heceli Şiirleri: 84 191

1.6.On Beş Heceli Şiirleri: 7 243

2.Âşık Arif Çiftçi'nin Aldığı Ödüller 246

2.1.Aldığı Plaketler 246

2.2. Aldığı Ödüller 247

2.3.Aldığı Katılım, Teşekkür ve Onur Belgeleri 247

3.Âşık Arif Çiftçi Hakkında Yapılmış Gazete Haberleri 248

KAYNAKÇA 249

EKLER-2 261

Ek 2.1 Ödüller 261

EK-2.2 KATILIM BELGESİ 264

EK 2.3 GAZETE HABERLERİ 265

EK-2.4 FOTOĞRAFLAR 267

EK 2.5 PLAKETLER 273

EK 2.6 MADALYALAR 282

ÖZGEÇMİŞ 287

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Karslı Âşık Arif Çiftçi'nin Yeri]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../… / 2018

İmza

Öğrencinin Adı Soyadı

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Mehtap Demir] tarafından hazırlanan *[Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Karslı Âşık Arif Çiftçi'nin Yeri]* başlıklı bu çalışma, *[25/07/2018]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Türk Dili ve Edebiyatı]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : ……. İmza: ……..

Üye : …… İmza: ……..

Üye : …… İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2018 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

*Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Karslı Âşık Arif Çiftçi'nin Yeri*adlı bu tezde Kars'ta âşıklık geleneğine bağlı kalan ve bu yörede geleneği canlı bir şekilde devam ettiren Karslı Âşık Arif Çiftçi ele alınmıştır. Âşık Çiftçi üzerinden geleneğin gereklilikleri, gelenek için önemli kabul edilen gelenek temsilcileri ve Arif Çiftçi'nin geleneğe katkıları üzerinde durulmuştur. Bu konuyu seçerken çocukluğumdan beri geleneğin içinde büyüme, babam sayesinde birçok âşığı izleme ve dinleme fırsatı bulma gibi sebepler etkili olmuştur.

Bu tez; bir giriş, altı bölüm, bir sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kars'ta âşıklık geleneğinin incelenmesi, Kars ve çevresinin fizikî dokusu, coğrafî konumu, sosyo-kültürel çevresi, Kars isminin kökeni, âşıklık geleneği ve Kars bağlantılı çalışmalara yer verilmiştir. Birinci bölümde âşıklık geleneğinin tarihî gelişiminden ve âşıkların yetişmesinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Kars âşıklık geleneği temsilcileri ve geleneğin son dırumu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Âşık Arif Çiftçi'nin hayatı ve âşıklığa başlama süreci ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Kars âşıklık geleneğinde icrâ ortamları incelenmiştir. Beşinci bölümde Âşık Arif Çiftçi'nin şiirlerinin tür ve şekil konuları incelenmiştir. Altıncı bölümde Âşık Arif Çiftçi'nin şiirleri, anlatım özellikleri ve konuları bakımından ele alınmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen bilgilerin bir değerlendirilmesi yapılmıştır ayrıca ekler bölümünde Âşık Arif Çiftçi'nin geleneğe katkıları ve çalışmayla alakalı fotoğraflara yer verilmiştir.

Tezin hazırlanma sürecinde sabrıyla, bilgi ve tecrübesiyle her zaman yanımda olan, değerli fikirlerini benimle paylaşan ve bana yol gösteren danışmanım *Dr. Öğretim Üyesi Seval KASIMOĞLU*'na, benden desteklerini esirgemeyen *Doç. Dr. Abdulselam ARVAS* ve *Doç. Dr. Hacer Nurgül BEGİÇ*'e sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım. Değerli hocalarımı tanıma ve birlikte çalışma fırsatı bulduğum için kendimi şanslı sayarım.

Çalışma boyunca beni hiçbir zaman geri çevirmeyen, çalışmamın kaynak kişisi Âşık Arif Çiftçi'ye, geleneğin bütün hususlarını, teori ve uygulamalı olarak anlattığı için, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaştığı ve ayrıca bana evinin kapılarını sonuna kadar açtığı için sonsuz teşekkür ederim. Kendisinin samimi ve babacan tavrından dolayı herhangi bir zorlukla karşılaşmayıp, aksine kendisi hakkında böyle bir bilimsel çalışma yapılacağını duyduğu andan itibaren her türlü kolaylığı sağladığı için de bir kez daha teşekkür ederim.

Son olarak bu meşakkatli yolda maddi ve manevi desteğiyle yanımda olan aileme ve değerli arkadaşım Dilem Ülker'e minnettarım.

ÖZET

Tezin Başlığı :Kars Âşıklık Geleneği İçerisinde Karslı Âşık Arif Çiftçi'nin Yeri
Tezin Yazarı : Mehtap Demir
Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Seval Kasımoğlu
Anabilim Dalı: Türk Halk Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Kabul Tarihi :
Sayfa Sayısı :18 (ön kısım) + 141 (tez) + 145 (ekler)
Halk Edebiyatının en özgün alanlarından biri olan âşıklık geleneği, Doğu Anadolu Bölgesi'nde özellikle Kars ve çevresinde, günümüzde de devam etmektedir. Bu bölgede geleneğin varlığını canlı bir şekilde sürdürmesi, alanda araştırılması gereken pek çok konunun ve aşığın da var olduğunu göstermektedir. Geçmişten günümüze kadar geleneğin canlı bir şekilde devam etmesi birçok saha çalışması konusunu da beraberinde getirmiştir. Saha çalışmasına konu olan âşıklardan biri de Âşık Arif Çiftçi'dir. Bu tez; bir giriş, yedi bölüm, bir sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kars'ta âşıklık geleneğinin incelenmesi, Kars ve çevresinin fizikî dokusu, coğrafîkonumu, sosyo-kültürel çevresi, Kars isminin kökeni, âşıklık geleneği ve Kars bağlantılı çalışmalara yer verilmiştir. Birinci bölümde âşıklık geleneğinin tarihî gelişiminden ve âşıkların yetişmesinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde Kars âşıklık geleneği temsilcileri ve geleneğin son durumu hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Âşık Arif Çiftçi'nin hayatı ve âşıklığa başlama süreci ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Kars âşıklık geleneğinde icrâ ortamları incelenmiştir. Beşinci bölümde Kars âşık şiirlerinin ve Âşık Arif Çiftçi'nin şiirlerinin tür ve şekil konuları incelenmiştir. Altıncı bölümdeÂşık Arif Çiftçi'nin şiirleri, anlatım özellikleri ve konuları bakımından ele alınmıştır. Yedinci ve son bölümde Âşık Arif Çiftçi'nin geleneğe katkıları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonuç bölümünde ise elde edilen bilgilerin bir değerlendirilmesi yapılmış, ayrıca ekler bölümünde çalışmayla alakalı fotoğraflara yer verilmiştir.

Saha çalışmamız sırasında kullandığımız metot görüşmedir. Röportaj ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Ayrıca Âşık Arif Çiftçi ile tarafımca bizzat görüşülmüştür. Sonuç olarak; Kars ve çevresinde âşıklık geleneği canlı bir şekilde devam etmektedir. Son zamanlarda bu alana ilgi yoğunlaşmışsa da yapılan çalışmalar yeterli değildir. Böylesine canlı kültür zenginliğinin kuşaktan kuşağa aktarılması için daha çok çalışma yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Arif Çiftçi, Âşıklık Geleneği, Kars.

SUMMARY

Title of the Thesis: Place of Arif Çiftçi in Kars Minstrelsy Tradition	
Author	**: Mehtap Demir**
Supervisor	**: Dr. Seval Kasımoğlu**
Department	**: Turkish Folk Literature**
Sub-field	**: Turkish Language and Literature**
Date	**: 18 (preliminary) + 141 (thesis) + 145 (attachments)**

The tradition of minstrelsy, one of the most original areas of folk literature, continues in Eastern Anatolia especially in Kars and its surroundings. The continuing presence of tradition in this region shows that there are many subjects and minstrels to be investigated in the area. Keeping this tradition alive from the past to the present day brought with it many field work topics. One of these minstrels is Minstrel Arif Çiftçi. This thesis consists of an introduction, seven chapters, a conclusion and annexes. In the introduction, an examination of the tradition of minstrelsy in Kars, the physical texture of Kars and its surroundings, its geographical location, its socio-cultural environment, the root of Kars's name, tradition of minstrelsy and Kars-related studies were included. In the first part, the historical development of the tradition of minstrelsy and the training of minstrels are mentioned. In the second part, the representatives of the minstrelsy tradition of Kars and the latest status of the tradition are given. In the third chapter, the life of Minstrel Arif Çiftçi and the process he started to become a minstrel was mentioned. In the fourth chapter, the mediums of practice in the tradition of minstrelsy in Kars are examined. In the fifth chapter, the subject of type and form in the minstrelsy of Kars and in the poets of Minstrel Arif Çiftçi were studied. In the sixth chapter, Minstrel Arif Çiftçi's poems are discussed in terms of their narrative features and themes. In the seventh and last section, the contributions of Minstrel Arif Çiftçi to the tradition have been emphasized. In the conclusion part of the study, an evaluation of the obtained information was made, and in the attachments part, related photos were included in the study.

The method we used during our fieldwork is “interview”. The interview was recorded with a voice recorder and I personally interviewed Minstrel Arif Çiftçi. As a result; The tradition of minstrelsy in and around Kars continues vividly. Although the focus has recently been on interest in this area, studies are not enough. More work has to be done in order to hand such a vivid culture richness down from generation to generation.

Keywords:Arif Çiftçi, Kars,Minstrelsy.

KISALTMALAR

a.g.e : Adı geçen eser

Akt. : Aktarma

Bk. : Bakınız

C.: Cilt

Çev. : Çeviren

Doç. : Doçent

Dr. : Doktor

Ed. : Editör

E.T. : Erişim Tarihi

Grş. : Görüşme

Haz. : Hazırlayan

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

S. : Sayı

s. : Sayfa

Ty : Tarih Yok

TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

Vd : Ve Diğerleri

yy:Yüzyıl

GİRİŞ

1. Kars Çevresinin Fizikî ve Tarihî Dokusu

Kars geçmişten günümüze, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihi çok eskilere dayanana bir ildir. Şermin Gür; Kars'ta yaşadığı bilinen ilk kavmin Huriler olduğunu bu bölgeyi Hurilerin "yüksek ülke" veya "yukarı eller" diye adlandırdığını söylemiştir (Gür, 2011: 1). Oktay Ekinci ise, MÖ 4000'li yıllarda Azerbaycan'a yerleşen Hurilerin daha sonra Kars'a geldiklerini, onların burada ilk yerleşik kavim olduğunu, Urartu hâkimiyetinin Kars'ta MÖ IX. yüzyılda başladığını ve bugüne kadar farklı kültürlerin de kaynaklarını oluşturduğunu söylemiştir (Ekinci, 2006: 14). Ş. Gür, Kars'ın coğrafî konumu nedeniyle birçok kez el değiştirdiğini ve çok sayıda savaşa tanıklık ettiğini ve daha sonraki dönemlerde ise Bizans hâkimiyetine girdiğini belirtmiştir. Buna ek olarak yirmi yıllık Bizans hâkimiyetinden sonra büyük Türk Hakanı Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1064'te Ani'yi fethederek Bizanslıları bu bölgeden attığını, Kars'ın Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilen ilk parçası olduğunun altını çizmiştir (Gür, 2011: 1). Selçukluların ardından 1124'te Ani ve Kars'ı hâkimiyeti altına alan Gürcülerin 1239'da Moğolların Kars'ı ve Ani'yi alarak bu bölgeden uzaklaştırıldığını ifade etmiştir (Gür, 2011: 1). Ekinci ise bu bölgenin bir süre "Gürcü kenti" olarak kaldığını, 1239'daki Moğol istilasında yakılıp yıkıldığını, ardından sırasıyla İlhanlıların, Celayirlilerin, Timurluların, Karakoyunluların ve Akkoyunluların bölgeye hâkim olduklarını belirtmiştir (Ekinci, 2006: 14). Bunun yanı sıra Safevîlerin, Akkoyunlu Devleti'ni yıkınca, bölgeye hâkim olduklarını dile getirmiştir ve Kars'ın 1534'te "Osmanlı kenti" olmasıyla başlayan dönemde ise Kars için Rusya ve Türkiye arasında sürekli bir çekişmenin olduğunu da eklemiştir.

Tarihî süreç içerisinde Kars bölgesi *93 Harbi* olarak da adlandırılan Osmanlı- Rus savaşı (1877-1878) sonrasında 40 yıl boyunca Rus hâkimiyeti altında kalmıştır. Kars, geçmişten günümüze kadar birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Birçok medeniyete beşiklik etmesine rağmen daima Türklük kokan, kahraman ve gazi bir serhat şehri olmasının yanı sıra birçok savaşa ve istilaya tanıklık etmiş şanlı bir geçmişe sahiptir.

Bu durumlar Kars ve çevresinde diğer alanlarda olduğu gibi müzik anlayışına yansımış ve bugünkü âşıklık geleneğinin önemli bir temelini oluşturmuştur.

1.1. Coğrafî Konumu

Ülkemizin kuzey doğu sınırını oluşturan; doğusunda Ermenistan, güneyinde Iğdır ve Ağrı, batısında Erzurum, kuzeyinde ise Ardahan ile sınırı bulunan Kars, Kafkasları Anadolu'ya bağlayan İran-Kars-Ağrı-Erzurum-Erzincan karayollarının kesişim noktasında yer almaktadır. Bu nedenle, önemli ticaret yollarının bağlantı özelliğini de taşıyan il, 500 kilometrelik sınır çizgisiyle oldukça stratejik bir konuma sahip olmasının yanı sıra sınır şehri olma özelliği nedeniyle tarihin her döneminde askerî ve ticarî açıdan önemini korumuştur.
(SERKA,http://www.serka.gov.tr/arama.html?arama=turizm+rehberi.E.T:17.12.2017).

Merkez ilçeyle beraber Selim, Sarıkamış, Susuz, Kağızman, Arpaçay, Digor ve Akyaka adında sekiz ilçesi bulunan Kars'ın yüzölçümü 1.012.710 km²'dir. İl deniz seviyesinden 1768 m yüksekliktedir.

(Kars İli Coğrafî Yapısı, http://www.kars.gov.tr/kars-ili-cografi-yapisi, E.T: 17.12.2017).

1.2. Sosyo Kültürel Çevre

Kars, MÖ 9000 yılına kadar uzanan tarihî geçmişi olan topraklar üzerinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve bu durum bölgeyi kültür bakımından oldukça zenginleştirmiştir. Bu zenginlikler günümüze kadar gelmiştir. Kars, Anadolu'ya açılan kapı özelliğini taşıması ile Saka-İskit devrinden günümüze kadar bir kültür mozaiğini de beraberinde getirmiştir. Oktay (Belli, 2013: 14), Kars bölgesinin ve onunla özdeşleşen kalesinin, günümüzden 3200 yıl öncesine kadar uzanan tarihsel olaylara tanıklık ettiğini söylemiştir. Bu zenginlikler Kars'ın eski bir yerleşim merkezi olması, çeşitli kavimlerin değişik zamanlarda bu bölgede yaşamış olması demografik yapıyı beslemiştir. Bu sayede de birçok kültürün harmanlanması yöreyi diğer yörelerden ayırt eden önemli bir özelliğe bürümüştür. Özellikle âşık edebiyatı

ve anonim halk edebiyatı açısından çok zengindir. Bu zenginlik âşık edebiyatında kendini gösterdiği gibi mahalli deyişler, horaveller, bayatılar, türküler, mâniler vb. bakımından araştırmalara çok fazla konu olmamıştır. Yöre halkının genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşması yazları çalışmalarına kışları ise zamanlarının büyük çoğunluğunu kahvehanelerde geçirmelerine sebebiyet vermiştir. Bundandır ki kahvehanelerin birer eğlence mekânına dönüşmesi âşıklar için önemli bir husus olmuştur. Bu nedenle âşıkların icrâ ortamlarının en önemli mekânını da köy kahvehaneleri oluşturmuştur.

Kars konumu itibariyle coğrafî özellikleri, tarihsel kökeni, karma kültürü, sosyal yaşamı, sosyal yapısı ve demografik yapısı ile yöreyi diğer yörelerden ayırmaktadır. İlin coğrafî konumu sebebiyle Kafkasya sınırında olması, tarihte birçok savaşa ve işgallere maruz kalması dışarıdan göç alıp-vermesine neden olmuştur. Bunun sonucunda birçok etnik kökene ev sahipliği yapmış ve bu değişiklikleri lehine çevirmiştir. Diğer bölgelerden ve yörelerden ayırt edici özellikleri bu sayede meydana gelmiştir. Bu tür durumlara ve değişmelere rağmen geleneğin canlı bir şekilde günümüze kadar ulaşması ayrıca önemli bir hususdur. Bu önemli hususlar göz önüne alınarak, geleneğin hangi şartlarda devam ettiği, hangi ortamlarda icrâ edildiği ve değişen sosyo-kültürel şartlar içerisinde gösterdiği değişimler de incelenecektir. Bu çalışmanın daha sonra yapılacak çalışmalara ön ayak olacağını ve âşıklık geleneğinin zaman içinde geçirdiği değişimler ile kazandığı yeni yapıların ortaya konulması konusunda fayda sağlayacağını düşünüyoruz. Yöre üzerindeki sosyo-kültürel değişimlerin yanı sıra yörenin demografik yapısının da göz önünde bulundurulması, aynı zamanda Kars âşıklık geleneğinin üzerindeki sonuçları da ortaya çıkaracağı varsayımıyla, söz konusu araştırma sahası Kars, araştırma konusu ise Kars âşıklarından Âşık Arif Çiftçi (Tellioğlu) seçilmiştir.

1.3. Kars Adının Kökeni

Fahrettin Kırzıoğlu, Kars'ın adını MÖ 130-127 yılları arasında Bulgar Türklerinden *Velentur* boyunun *Karsak* oymağının Kafkasyanın kuzeyinden ve Dağıstan bölgesinden gelerek şehre yerleşmesine bağlamaktadır (Kırzıoğlu, 1953: 15). Belli, Kars adının kelime anlamının deve veya koyun yününden yapılan elbise veya şal

kuşağı olduğunu söylemiştir (Belli, 2013: 14). Yine Belli, Gürcü dilindeki "kari" kelimesinin de "avlu", "kapı", "geçit" anlamına geldiğini, bu yüzden birçok araştırmacının Kars'ı, "geçit kenti", "kapı kenti" olarak da yorumladığını da söylemektedir (Belli, 2013: 14). Öte yandan Belli yine bu konu hakkında Kars adının yaklaşık olarak 2000 yıldan beri Kafkasya ve Anadolu'da değişmeden kullanıldığını vurgulamıştır (Belli, 2013: 14).

1.4. Kars İlindeki Etnik Kimlikler

Kültürel bakımdan önemli bir şehir olan Kars, birçok uygarlığa da ev sahipliği yapmıştır. Kars'ın tarih boyunca Kafkas'lardan Anadolu'ya açılan bir geçit kapısı olma özelliğini Caner Bektaş, şehrin kültürel zenginliği arttırmasına, çok sayıda etnik grupları ve mezhepleri bünyesinde barındırmış olmasına, zengin ve renkli bir kültürle yoğrulmasına borçlu olduğunu söylemiştir (Bektaş, 2015: 9).

Öte yandan Bektaş etnik ve kültürel çeşitliliğin karma bir yapıyla varlığını sürdürmesini, toplumsal ve kültürel yapıyı da güçlü kıldığını ve şuanbölgede yaşamını sürdüren; Azerilerin, Yerlilerin, Terekemelerin (Karapapaklar), Türkmenlerin, Kürtlerin, Çerkezlerin, Malakanların, Almanların, Beyaz Rusların, Gürcülerin, Lazkilerin, Tatarların renkli bir etnik mozaik oluşturduğunun da üstünde durmuştur (Bektaş, 2015: 9).

Sonuç olarak; Kars, âşıklık geleneği bağlamında Doğu Anadolu'nun önemli bir ili konumunda olup, âşıklık geleneği yörede usta-çırak ilişkisi şeklinde canlı olarak devam etmektedir.

2. Kars'ta Âşıklık Geleneğinin Durumu ve İncelenmesi

Âşık edebiyatının, Anadolu sahasında XVI. yüzyıldan sonra ortaya çıkışını ve günümüze kadar geçirdiği dönemleri, değişimleri belirlemenin ve incelemenin zor olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu zorluğun başında gelen sebebi ise Dilaver Düzgün şu şekilde ifade eder:

> *"Türklerin Orta Asya'dan göç ederek Anadolu'da yeni bir yerleşik medeniyet kurmaları, yeni bir dinî benimsemeleri, şiir ve musiki alanlarında birtakım değişiklikleri kabullenmeleri gelir. Tarihsel seyri izlemeyi güçleştiren bir başka faktör de âşık edebiyatının, sözlü kültürün ürünü olması, bu ürünlerin çoğu kez yazıya geçirilmemesi, ilk dönemlerde yazıya geçirilen belgelerin bir kısmına henüz ulaşılamamış olmasıdır."*(Düzgün, 2011: 235*).*

Buradan anlaşıldığı kadarıyla Türk kültür tarihi içerisinde âşıklık geleneği en eski ve en köklü alanlardan birisidir. İslamiyet'ten önce ozanlık geleneği olarak anılan bu alan, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra birtakım değişikliklere uğrayarak âşıklık geleneği adını almıştır. Âşıklık geleneği Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi, Kars ve çevresinde de kök salmış bu kökleri günümüze kadar canlı bir şekilde devam ettirmiştir. Sözlü bilginin neden önemli olduğunun da bir göstergesi hâline gelmiştir.

2.1. Âşıklık Geleneği ve Kars Bağlantılı Araştırmalar

2.1.1. Âşıklık Geleneği ile İlgili Yöresel Bağlamlı Çalışmalar

Âşık edebiyatı ile ilgili ilk kaynaklar 1072-1729 yıllarını kapsayan, yazmalar dönemi diye adlandırılan devreye aittir. Bu edebiyatla ilgili ilk bilgileri bu devreden kalan eserlerde görmekteyiz. Düzgün, halkbiliminin ve halk edebiyatının en önemli kaynakları olarak kabul gören Dîvân-u Lugâti't Türk, Dede Korkut Kitabı, Kutadgu Bilig, Keşfü'z- Zünûn ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin bu edebiyat için çeşitli meselelerde hem asli hem de mukayeseli araştırmalar için tali kaynak niteliğine sahip eserler olduğunu ve bunların yanı sıra cönklerin de âşık edebiyatının önemli kaynakları arasında yer aldığını söylemiştir (Düzgün, 2011: 235-237).

Metin Özarslan ise âşık edebiyatının ve temsilcilerinin tanınıp aynı zamanda değerlendirilmeye alınması için cönkler başta olmak üzere bu konuyla ilgili bütün yazma eserlerin de tespit edilip, taranıp kataloglanması gerekmektiğini, her ne kadar bazı araştırmacılar Cumhuriyetten bu yana, yazma eserler üzerinde çalışmışlarsa da, tespit ettikleri âşık isimlerinin ve biyografilerinin bu konuyu aydınlatmaya yeterli olmadığını söylemiştir (Özarslan, 2001: 27). Özarslan, bugünkü bilgilere göre âşık edebiyatı konusunda ilmî çalışmalar; Rıza Tevfik Bölükbaşı, Ziya Gökalp ve

Mehmet Fuad Köprülü'nün folkloru bir ilim olarak tanıyıp, tanıtmalarından sonra bu konuyla ilgili önemli çalışmalar yapılmaya başlandığının da altını çizmiştir (Özarslan, 2001: 27).

Öte yandan Köprülü'nün, 1914 yılında İkdam Gazetesinde seri 9 makale halinde yayınlanan "Saz Şairleri"incelemesi bugün de değerini ve önemini yitirmemiştir. Köprülü'nün bu incelemesinde XVI. yüzyıldan başlayarak XX. yüzyılda son bulduğunu kabul ettiği âşık edebiyatının ortaya çıkışı, gelişimi ve sonuçlanmasıyla ilgili ortaya koyduğu görüşlerini tespit ettiği yazılı kaynaklara ve İstanbul'da sürdüren sözlü kaynaklara dayanarak hazırladığını da yine Özarslan'dan öğrenmek mümkündür (Özarslan, 2001: 27).

Umay Günay ise; Mehmet Köprülü'nün, bu edebiyatın da diğer edebiyatlar gibi sosyal ihtiyaçlardan teşekkül ettiğini ve değişen zamanla beraber sosyal ihtiyaçların da değişmesi sonucunda kaybolmaya yüz tuttuğunu belirttiğini, bu görüşün İstanbul ve çevresi için doğru olsa da tüm Anadolu için geçerli olmadığını ifade etmiştir (Günay, 2008: 34). Köprülü'nün1915 yılında "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe" isimli neşrettiği ikinci incelemesinin bu alan için büyük önem arz ettiğini de söylemek yerinde olacaktır.

Bu çalışmalara Tahir Alangu (1943) ve Osman Cemal Kaygılı'nın (1937) çalışmalarını da eklemek yerinde olacaktır. Bu çalışmalar da geleneğin İstanbul'daki son şekli ve yerini almaya başlayan klasik Türk ve halk müziği karışımı fasıllar hakkında bilgi vermesi bakımından önem arz etmektedir.

1940 yılında İhsan Ozanoğlu tarafından hazırlanan geleneğin, Kastamonu'daki durumu hakkında bilgi veren "Âşık Edebiyatı" adlı eser de yine âşıklık geleneği için önemlidir.

İbrahim Aczi Kendi tarafından hazırlanan geleneğin, Konya'daki durumu hakkında bilgi veren "Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor" adlı eser de bu alan için önemli bir eserdir. Bu eserde Mevleviliğin Konya âşıkları üzerindeki etkileri ve geleneğin bu çevrede aldığı şekli Âşık Şem'i üzerinden ele alınmıştır.

Doğu Anadolu bölgesi âşıklık geleneği hakkında Hasan Kartarı (1997) ve Mustafa Adil Özder (1965) Artvin yöresi âşıkları, bu âşıkların ürünleri ve icrâ tarzlarını örneklerle tanıtmaya çalışmışlardır. Salih Şahin (1983) ve Yıldıray Erdener (1995), Kars ağırlıklı ele aldığı çalışmalarda, birçok eksikliğe rağmen icrâ töresi bağlamında değinilmesi gereken iki önemli isimdir.

Günay'ın (1993) hazırladığı "Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" adlı kapsamlı çalışma, ülkemizde rüya motifi ve bade içme motifi alanındaki karışıklıkları ve dağınıklığı ortadan kaldıracak nitelikte olan en önemli eserlerden biridir.

Sadettin Nüzhet Ergun, Ahmet Talat Onay, Vehbi Cem Aşkun, Şükrü Elçin, Mehmet Halid Bayrı, Pertev Naili Boratav, Mehmet Kaya Bilgegil, Haşim Nezihi Oktay, Cahit Öztelli, Hikmet Dizdaroğlu, İlhan Başgöz gibi araştırmacıların yapmış olduğu çalışmaları bu alana hizmet eden ilk çalışmalardandır.

Âşıklık geleneği üzerinde yapılan bu önemli çalışmaların yanında birçok yüksek lisans ve doktora tezleri de yapılmıştır. Bu çalışmalarda âşıklık geleneği, Yozgat (Oğuz, 1994), Konya (Yakıcı, 1992), Kırşehir (Kırımhan, 1994), Sivas (Kaya, 1994), Ankara (Turan, 1995), Adana (Artun, 1996), Artvin (Öksüz, 2013) ve (Fidan, 2016) yörelerinde, doktora; Kars (Durbilmez, 1993), Kastamonu (Yücel, 1993), Sille (Şimşek, 1996), Zile (Kahraman, 1997), Malatya (Akyol, 1998), Van (Arvas 2005), Kars (Şener, 2005), Kırıkkale (Tekel, 2007), Ankara (Dinç, 2007), Osmaniye (Özkan, 2010), Çankırı (Sargın, 2011), Kayseri (Yılmaz, 2011), Kars (Uslu, 2011), Kayseri (Koçak, 2012), Kars (Bolçay, 2012), Erzurum (Altuntaş, 2013), Kırşehir (Özkaynar, 2014), Kars (Özbey, 2015), Kars (Bektaş, 2015), Trabzon (Yılmaz, 2016), Kars (E. Bektaş, 2016), (Alev, 2014) yörelerinde ise yüksek lisans tezi olarak incelenmiştir.

Bu çalışmaların yanı sıra âşık tarzı şiir geleneğinin belli bir yörede çalışılmadığı, incelenen âşık tarzı destan türünden hareketle, Özkul Çobanoğlu'nun geleneğin icrâ edildiği kültür ortamlarının önemi hakkındaki "Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü" adlı çalışmasını da ilave etmek yerinde olacaktır.

2.1.2. Kars Âşıklık Geleneği ile İlgili Çalışmalar

Kars, âşıklık geleneğini canlı bir şekilde devam ettiren nadir illerden biridir. Kars âşıklık geleneği adı altında genel bir çalışma yapılmamasına rağmen birçok âşık hakkında çalışılmalar yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir. Aşağıda yapılan bu çalışmalara yer verilmiştir.

Âşıklık geleneği ve gelenek temsilcileri ile ilgili olarak Kars yöresinde yapılan önemli bir çalışma "Çıldırlı Âşık İlyas Anlatıyor" adlı eserdir (Kazmaz, 1946). Kazmaz bu eserinde Çıldırlı Âşık İlyas'ın aşk badesini içmesine yer vermiştir. Âşık atışmaları ve deyişler bağlamında önem arz eden bir çalışma ise "Âşık Zülâli, Şenlik'in Köyünde" isimli kitaptır (Gökalp, 1953).

Yörenin en önemli çalışmalarından biri "Âşık Şenlik Divanı"dır (Erdener, 1960). Asıl adı Sabit Yalçın olan Âşık Müdami'nin âşıklığa geçişini anlatan "Posoflu Müdami" (Balcıoğlu, 1961) önemli bir eserdir. Şiirler bakımından önemli bir çalışma ise "Âşık Şenlik'in Şiirleri" dir (Âşıkoğlu, 1964)'. Âşık tarzı şiir geleneğinin icrâ tarzı ve usulünün önemini belirten "Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları" (Özder, 1965) önemli bir eserdir. 16 Mayıs 1965'te Erzurum Halkevi ve Halk Eğitimi Merkezlerince Kars ve Erzurum'da âşıklar arasında bir karşılaşma düzenlenmiştir. (Bali, 1968).

16 Ağustos 1964 tarihinde Selçuklu Sultanı Sultan Arparslan'ın Anadolu'ya girişinin 900. fetih yılı münasebetiyle Kars'ta düzenlenen şenliklerde âşıklara da yer verilmiştir (Ergenç, 1969). Özbek'in 1969 yılında Âşık Şenlik üzerine yaptığı önemli bir çalışma "Âşık Şenlik" adlı çalışmasıdır. Zerger Mahir Baranseli'nin 1970 yılında hazırladığı atışma geleneğindeki diğer bir önemli çalışma ise "Taşlıova ve Çobanoğlu Karşılaşması ve Bir Hüküm"dür.

Âşık tarzı şiir türleri icrâ geleneğine, ezgilerine, konularına ve bölgelere göre de değişik isimlerle anılmaktadır. Günay "Doğu Anadolu Bölgesinde Âşık Tarzı Şiirde Yedekli Koşmalar" (1973) adlı eserinde bu hususlar üzerinde durmuştur.

(Günay, 2008: 55) Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da cinaslı mânilerin; bayatı, sorulu- cevaplı mânilerin; akışta, Kerkük ve Güney Anadolu'da ise hoyrat ve hoyratı

gibi isimlerle anıldığını bu tür mânilerin bayatı ve hoyrat koşma dörtlükleri arasına veya sonuna getirildiğini ifade etmiştir. Öte yandan cigalı tecnis adıyla anılan bu türün, özellikle Doğu Anadolu âşıkları tarafından çok geliştirdiğini dile getirmiştir.

Ensar Aslan'ın (1975) Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde doktora tezi olarak hazırladığı "Çıldırlı Âşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri" isimli araştırması söz konusu âşık ve eser, orijinalliği bakımından faydalı bir çalışmadır.

"23 Nisan 1971 tarihinde Sarıkamış'ta "Türkiye Büyük Âşıklar Yarışması" düzenlenmiş, Atatürk Üniversitesi'nin öğretim üyeleri ve yardımcıları da jüri üyesi olarak katıldıkları bu toplantılarda Doğu Anadolu Bölgesi âşıkları ile diğer bölgelerden gelen âşıklar yarışmışlardır (Bali, 1975).

Âşık ezgileriyle ilgili az çalışma yapılmış olsa da "Kars ve Çevresinde Sazla ve Sesle Söylenen Âşık Makamlarının İsimleri" (Taşlıova, 1975) önemli bir çalışmadır. Kars çevresinde yüzün üstünde makam kullanılmakta, birçoğu da halk tarafından sevilmekte ve sürekli programlarda istenmektedir.

XVI. yüzyıldan bu yana yaşadığı bilinen âşıkları ve eserlerini tanıtma amacı taşıyan antolojiler ve monografilerin yanında yaşayan âşıklardan derlenmiş eserlerden biri de "Karslı Âşık Hasreti"dir (Değer, 1977). XX. yüzyıl âşıklarının deyişlerini barındıran bu tür kitaplar da büyük önem arz etmektedir.

Âşık tarzı şiir geleneğini icrâ tarzı içinde örnekleriyle tanıtan ve bu konuda yeterli incelemeler olmamakla beraber meseleyi bütün olarak ele alan, icrâ tarzı ve usulünün önemini belirten bir diğer eser ise "Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları"dır (Kartarı, 1977). Yöreyle ilgili yapılan önemli bir diğer eser; "Çıldırlı Âşık Şenlik Bibliyografyası"dır (Alptekin, 1986). Bir diğer önemli eser ise "Koca Kartal Azaplı" (Kafkasyalı, 1987) adlı çalışmadır. En önemli çalışmalardan biri diğeri de, "Çıldırlı Âşık Şenlik Divanı, Hayatı, Şiirleri, Atışmaları ve Hikâyeleri" dir (Alptekin, 2006).

Sait Küçük'ün 2007 yılında çalıştığı "Kağızmanlı Hıfzı" (Küçük, 2007) adlı eseri de yine büyük önem arz etmektedir.

Mete Taşlıova'nın, Fikret Türkmen ve Nail Tan'la yaptığı önemli bir çalışma da "Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri" dir (Taşlıova, Türkmen, Tan, 2008). "Âşık Şeref Taşlıova'nın Hayatı ve Şiirleri" (Taşlıova, 2010) önemli bir çalışmadır. "Âşık Şeref Taşlıova'nın Ezgi Repertuarı" (Elçi, 2016) da bu alanda yapılmış önemli çalışmalardan biridir.

Çalışılan bu önemli eserlerin yanında yöreyle ilgili birçok tez de yapılmıştır. Bunlar; "Âşıklık Geleneği İçinde Şeref Taşlıova'nın Yeri ve Kullandığı Makamlar" (Şener, 2005), "Kars İli Âşıklık Geleneği İçinde Kağızmanlı Âşık Cemal Hoca'da Gelenek, Etkileşim ve Eğitim" (Uslu, 2011), "Kars'ta Âşıklık Geleneği ve Karslı Âşık Maksut Koca'nın Hayatı, Sanatı ve Şiirleri" (Bolçay, 2012), "Âşık Murat Çobanoğlu Merkezinde Âşıklık Geleneği ve Medya İlişkisi",(2015), "Kars İli Âşıklık Geleneği Bağlamında Bir Âşık: Ensar Şahbazoğlu"(Bektaş, 2015), "Kars Âşıklık Geleneği: Âşık Bilal Ersarı" (E. Bektaş, 2016)'dır.

I. BÖLÜM

ÂŞIKLIK VE KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ

1. Tarihî Gelişim Süreci İçinde Âşıklık ve Âşıklık Geleneği

Türklerin, MÖ V. binden bu yana tarih sahnesinde oldukları kabul edilmektedir. Türkler, dünya coğrafyasında çok geniş alanlara yayılan ve en uzun ömürlü olan milletlerden biridir. Uzun tarih çerçevesinde çok geniş alanlara yayılmış, sık sık yurt değiştirerek çok fazla kültürün ve dinin etkisinde kalarak çok çeşitli bir kültür hâlini almıştır. Bunun neticesinde her daim hareket hâlinde olan bu milletin edebiyatını da değerlendirebilmek bir hayli güçleşmiştir. Bu güçlüğün sebeplerini Günay kısaca şöyle özetlemektedir:

> *"Uzun bir tarihî dönem içinde çok mekân değiştirmelerinden dolayı yeterli yazılı kaynaklar bulunmamaktadır. Farklı coğrafi alanlarda ve farklı kültürlerin tesiri ile lehçe farkları doğmuş, yaşamak zorunda oldukları şartlar sonucunda medeni seviyeleri farklılaşmış olduğundan edebiyatları da farklı seviyelerdedir."* (Günay, 2008: 33).

Bunun yanı sıra Düzgün'ün şu tespitine de değinmek yerinde olacaktır; "Âşık edebiyatının sözlü kültürün ürünü olması, bu ürünlerin çoğu kez yazıya geçirilmemesi, ilk dönemlerde yazıya geçirilen belgelerin bir kısmına henüz ulaşılamamış olmasıdır (Düzgün, 2011: 235). Ortaya çıktığı ilk zamanlarda sözlü şiir icrâ etme olarak adlandırılan ve temelini şamanizmden alan ozan-baksı geleneği, Anadoluya doğru ilerledikçe bu adlandırmayı yitirmiş ve âşık tarzı şiir söyleme geleneği olarak adlandırılmaya başlamıştır.

1.1. Âşıklık Geleneğinin Tarihî Gelişimi

Tarih sahnesine çıktıkları günden bugüne kadar dünya coğrafyasında geniş alanlara yayılan en uzun ömürlü milletlerden birisi Türklerdir. Sık sık yurt değiştirmek zorunda kalan Türkler, pek çok dinin ve kültürün etkisinde kalmıştır bunun neticesinde ise çok çeşitli kültürlenme meydana gelmiştir. Birçok işgal görmüş geçirmiş, yakılıp yıkılmış Türk tarihi bu olumsuz koşullara rağmen mahallî özelliklerini kaybetmemiştir. Türklerin İslamiyetten önce ana yurdu olan Orta

Asya'da yaşamlarını sürdürdükleri evrelerde bütün Türk boylarında ortak olan bu milli edebiyat özellikleri kaybetmemiş fakat her zaman da yazı hâline geçirilememiştir. Günay da bu edebiyatın mahsulleri Tanzimat hareketi ve Cumhuriyetten sonra "Halk Edebiyatı" adı altında değerlendirmektedir (Günay, 2008: 33). Halk edebiyatının önemli bir sütunu olan âşık edebiyatını daha iyi anlayabilmek ve değerlendirebilmek için gelişim sürecini incelemekte fayda vardır.

Eski dönemlere ait her ne kadar az kaynak ve bilgi olsa da Çin kaynaklarında rastlanan Hu şiirleri MS IV-V. yüzyıllarda Çin'in kuzey kesimine hâkim olan, Çinlilerce Hu adı verilen şiirler Türklerindir. Çin edebiyatında bu şiirlere kuzey nazmı adı verilmiştir. En önemli şiir ise "Kahraman Mu Lan" şarkısıdır. Muhaddere Özerdim şarkıyı şu şekilde vermiştir:

"Tse, ise yine tse, tse,

Mu Lan kapı yanında kumaş dokuyor.

Tezgâhın sesi işidilmiyor,

Yalnız: genç kızın nefes alışı duyuluyor

Kıza ne düşündüğünü soruyorum.

Kıza neyi hatırladığını soruyorum

Kız bir şey düşünmiyor,

Kız birşey hatırlamıyor.

Dün gece askerî sevkıyatı gördüm,

Ko-han alt not büyük seferberlik ilân etti

Askerî liste 12 parçadır,

Her listede bahamın ismi de var.

Babamın büyük oğlu yok,

Mu Lan'ın (benim) ağabeysi yok.

Pazardan bir at ve eğer almak istiyorum,

Babamın yerine cepheye gideceğim.

Şark pazarından güzel bir at aldı,

Garp pazarından bir eğer aldı,

Cenup pazarından bir gem aldı,

Şimal pazarından da uzun bir kamçı aldı.

Sabahleyin ebeveynine veda edip ayrıldı,

Akşamleyin sarı nehrin sahilinde dinlendi.

Artık ebeveynin ve kızların seslerini işitmiyordu.

Yalnız, sarı nehrin çağlayışını duyuyordu.

Sabahleyin sarı nehre veda edip gitti,

Akşam Hei-shan tepelerine vardı

Artık ebeveynin ve kızların seslerini işidemiyordu,

Yalnız, Yen-shan barlarının atlarının kişnemeleri duyuluyordu.

1000 li kadar yaya olarak cepheye kadar yürüdü,

Geçit ve dağlardan uçar gibi geçti.

Şimal rüzgârı gürültüler getiriyor,

Karlar demir elbise üzerinde pırıldıyor.

General ve zabitlerin yüzlercesi harpte ölüyor,

Askerler on sene sonra dönüyor,

İmparatorun huzuruna çıkıyorlar,

Onlar 12 rütbe veriyor,

Yüzlece ve binlerceden fazla hediyeler dağıtıyor.

Ko-han onlara ne arzu ettiklerini soruyor,

Mu Lan hiç bir şey istemiyor,

Yalnız, iyi bir at istiyor,

K'o-han çocuğu yurduna gönderiyor.

Ailesi kızlarının geldiğini işidiyor,

Şehrin dışına karşılamağa çıkıyorlar,

Kız kardeşi ablasının geldiğini duyuyor,

Kapı eşiğinde yüzünü boyuyor,

Küçük erkek kardeşi ablasının geldiğini işidiyor,

Çakısını biliyor, koyun ve domuzlara gidiyor.

Şarktaki odamın kapısını açtım,

Garp taraftaki sedirin üstüne oturdum,

Harp elbiselerimi çıkardım,

Eski zamanlardaki elbiselerimi giydim.

Pencerenin kenarında güzel saçlarını taradı,

Aynanın karşısında başına bir gül taktı.

Kapıdan çıktı, arkadaşlarını karşıladı,

Arkadaşları hayrette kaldılar.

12 seneyi birlikte geçirmişlerdi,

Mu Lan'ın kadın olduğunu anlamamışlardı.

Erkek tavşanların ayakları birbirine çarpar,

Dişi tavşanların gözleri şaşkın bakar,

Çift tavşanlar yan yana gider,

Benim erkek veya kadın olduğum nasıl fark edilir?"
(Özerdim, 1955: 96-97-98).

Yıldırım, M.S V. yüzyılın ilk yarısında Hun dönemine ait bilgilerin önemli olduğunu şöyle belirtmiştir: Özellikle Atilla'nın ölümünden sonra söylenen ağıtların bu konuda büyük önem arz etttiğini, daha sonraki dönemlerde ağıt yakmanın yanı sıra karşılıklı olarak türküler söyleme ve at üzerinde savaşa gitmeninde önemli olduğunu belirtmiştir (Yıldırım, 1986: 444). Köprülü ise halka mâl olmuş önemli şahıslar hakkında Oğuz Destanı'ndan eski manzumelerin de okunduğunu belirtmiştir (Köprülü, 1976: 243)

Dîvân-u Lugâti't Türk'te adı geçen kopuz adlı çalgının Bozkır Türk kültüründe çok önemli bir yer arz ettiği, Asya Hunlularından beri bütün Türkler arasında hatta Atilla hâkimiyetinden itibaren Macarlar ve Ukraynalılar tarafından da kullanılmasıyla, Atilla devrinde kesin olarak bulunduğu ortaya konulmuştur (Köprülü, 1981: 72-73, Kafesoğlu, 1988: 32).

Erman Artun, âşıklık geleneğinin yeni icrâ sahasında yeni bir bakış açısıyla, yeni bir hayat anlayışına cevap verecek bir şekilde yeni bir kimlik kazandığını tasavvuf konusu diğer edebiyatlarda olduğu gibi Anadolu'da oluşan âşık edebiyatını şekillendiren bir yol, bir amaç ve bir yaşama biçimi olduğunu söylemektedir (Artun, 1996: 11). Bu nedenle Anadoluda ozan-baksı geleneğinin yerini yeni kültürle oluşan yeni bir sanatçı tipine ve bu kültürün beğenisine cevap verecek "âşık şiiri" olarak adlandırılan bir geleneğe bıraktığını söylemek mümkündür. Öte yandan Köprülü İslamiyet öncesi şiirlerin yerini dinî konulu şiirlerin aldığını ya da bünyesine yeni ögeler katarak İslamî yapıya büründüğünü söylemiştir (Köprülü, 1981: 41). Yine bunun yanı sıra dinî menkıbeleri, kıssa ve destanları anlatan meddahları, kıssahan adlı sanatçıların edebiyatımıza İslamî kaynaklı konuları taşıdıklarını da dile getirmiştir.

Artun, âşık edebiyatının, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslamiyet'ten sonra tasavvufî düşünce ve Osmanlının yaşama biçiminden doğduğunu, önceleri ise dinî tasavvufî halk edebiyatı olarak gelişen millî Türk edebiyatı XV. yüzyılın sonlarından sonra sosyal ve siyasi nedenlerden dolayı yeni bir oluşum içine girerek âşık edebiyatı olarak şekillendirmeye başladığını dile getirmiştir (Artun, 2017: 35). Artun'a göre bu duruma üç süreç etken olmuştur: kutsallıktan arınma, kültürel farklılaşma ve halkın yeni coğrafyada yerleşik düzenle bireyselleşmesi.

Azerbaycan ve Türkiye Türklerinin geleneklerindeki destanî şiir söyleyicileri için kullanılan terimleri Metin Ekici aşağıdaki şekilde ifade etmektedir: "aşıg" (Türkiye Türkçesinde âşık) terimi kelime olarak "aşk" anlamına gelen Arapça "ışk" kökünden türetildiğini, daha özel anlamda ise "âşık" terimi bazı mutsuz aşk ilişkilerinden dolayı gezip dolaşan "âşık-şair" hâline gelmiş kişiyi ifade ettiğini söylemiştir (Ekici, 2014: 66). Ekici, "Âşıg/âşık" sadece anlatı şiirini değil, aynı zamanda lirik şiiri de

icrâ ettiğini şu görüşüyle de pekiştirmiştir: "Âşık" kendisine telli bir müzik aleti ile eşlik eder. Bu müzik aleti Türkiye Türkçesinde "saz" adını alır. Bundan dolayı da, bu tür destan ve hikâye anlatıcısını ifade eden bir başka unvan da, "saz şairi"dir (Ekici, 2014: 66). Âşıklar kendilerine "ozan" ve "halk ozanı" da demektedirler.

Anadolu'da âşık adına XIII. yüzyıldan sonra rastlanıldığını Çankırılı Ahmet Talat [Onay], âşık sözcüğünün "yüreği aşk ile yanan, kalbi muhabbetle nurlanan kimse" demek olduğunu savunmuştur (Dizdaroğlu, 1969: 18).

Boratav âşıkları, kalem şuarası ve divan şairlerinden ayırmaktadır. Bunun sebebini ise aşığın, yalın bir dil kullanması, saz çalması, diyar diyar dolaşması, âşık adıyla anılması gibi özelliklerle bağdaştırmıştır (Boratav, 1942: 1779).

Günay (1990) âşıklık geleneğinde var olan iki türlü yaratıcılığın üzerinde durarak, yaratıcılıkta gelenek temsilcisinin olmazsa olmazı sayılabilecek bir kuraldan bahseder ve bu kuralı uygulayabilecek kişilerin âşık sayılabileceğini belirtmiştir. Bu tanımlamada âşıklık için en önemli hususu, aşığın irtical yeteneğinin olmasına bağlamıştır. İrticali ise şu şekilde aktarmak mümkündür:

"İrtical; Bir söz, manzume veya ezgiyi içe doğduğu gibi söyleme, çalma." (Larousse, 1986: 5772).

Bunun yanı sıra doğaçlamayı ise Abdulselam Arvas şu şekilde aktarmıştır:

> *"Doğaçlama; Tiyatro, müzik ve diğer güzel sanat dallarında akla kendiliğinden gelen hareket, ezgi ve manzumenin anında söylenerek bir ürünün ortaya konulması. Doğaç; Akla kendiliğinden gelen güzel düşünceleri, çok düşünmeden söyleme yeteneğidir*." (Arvas, 2005: 19'dan Larousse, 1986: 3263).

Arvas, ansiklopedi ve sözlüklerden hareketle, doğaçlamanın ve irticalın aynı anlamlara geldiği ve kullanım sahasının da aynı olduğunu, şiir, söz, ezgi, hareket vb.gibi kültürel bir ürünün hazırlıksız bir şekilde icrâ edilmesine denildiğini söylemektedir (Arvas, 2005: 19-20). Doğaçlama sanatını ise bu işi icrâ eden kişinin yine hazırlıksız bir şekilde içinden geldiği gibi dörtlükler veya mısralar şeklinde sözle terennüm etmesi şeklinde ifade etmektedir.

Özetle diyebiliriz ki âşık edebiyatının XVI. yüzyıldan başlayan milli ve sağlam temelleri olan bir geçmişi vardır. XVI. yüzyıldan başlayarak yakın zamana kadar Osmanlı bünyesinde barınan hemen hemen her milleti tesiri altına almıştır.

1.1.1. Âşıkların Kültür Çevreleri

Âşıkların kendi yeteneklerinin yanı sıra bade içerek sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçmesi ve halk tarafından sevilen, sayılan ve dinlenen birisi olması her zaman yeterli olmamaktadır. Bunlarla beraber bir ustaya çırak olması, ustasının peşinden her türlü icrâ ortamına gitmesi bu ortamlarda hem kendi ustasını hem de diğer usta âşıkları dinleyip ve gözlemlemesi de gerekmektedir. Ancak bunlar sayesinde kendi türkü dağarcığını geliştirebilir ve geleneği ileriki kuşaklara taşıyabilir. Usta onu, ayrıca, icrâ ile doğaçlama söyleme yöntemlerinde de geliştirmiş olacak diğer âşıklarla yapılan atışma türlerinde etkin kılacaktır. Bu özellikler, toplumsal ya da tarihsel koşullar ne olursa olsun, bütün âşıkların yetişmesinde ortaklaşa görülen özelliklere dikkat çekmektedir.

1.2.Tarihî Zemin İçinde Kars Âşıklık Geleneği

Ortaya çıkış yeri Orta Asya olan âşıklık geleneği, Türk milletinin IV. yüzyıldan başlayan ve XVI. yüzyıla kadar fasıllarla devam eden göç macerasıyla, Anadolu sahası içerisine taşınmıştır. C. Öztelli yazılı kaynaklara dayanarak âşıklık geleneğinin ozan-baksı geleneğinin bir devamı olduğunu ve XVI. yüzyılda teşekkül ettiğini ileri sürmüş, âşıklık geleneği ve bu geleneğe bağlı edebiyatın Doğu Anadolu merkezli oluşumunun başlangıcının daha eski olduğunu söylemiştir (Öztelli, 1955: 7).

Doğu Anadolu bölgesinin en önemli şehirlerinden biri olan Kars; Erzurum, Artvin, Bayburt ile birlikte bu geleneğin oluşmaya başladığı merkezî bir yerleşim birimi durumundadır. Bir sınır kenti olan Kars, geçmişten günümüze birçok uygarlığa da ev sahipliği yapmıştır. Bunun sonucu olarak çok farklı kültürlerin etkileşimi ve kültür zenginliğinin yanı sıra yaşanan savaşlar, yöreyi etkileyen doğa olayları ve zorlu yaşam koşulları halk folkloruna sirayet etmiştir. Bu da yöreyi diğer yörelerden ayıran en önemli özelliktir.

Saim Sakaoğlu ise Kars'ta âşıklık geleneğinin XIV. yüzyıllara kadar dayandığını, XIV. yüzyılın Anadolu sahası için en eski tarih olduğunu ve bunu da edebiyat araştırmacılarının Anadolu sahasında bilinen en eski âşığının Karslı Baykan (Bıkan) olduğunu ileri sürdüklerini dile getirmiştir (Sakaoğlu, 1995: 53).

1386'da Kars'ı işgal eden Timur ordularının şehirde meydana getirdiği yağmayı ve zararı dile getiren şiirin, Baykan/Bıkan adlı bir şaire ait olduğu, mahlasından anlaşıldığını ve Timur'dan "Kağan-ı Tatar", "Aksağ" şeklinde söz edilen sekiz hanelik bu şiirin dilinin de oldukça eski olup mahallî söyleyişin ağır bastığını açıkça ifade etmektedir (Sakaoğlu, 1998: 111).

Kırzıoğlu (1958: 46) 1877-78 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan sonra Ruslar'ın Türk halkını göçe zorladığını kimilerinin topraklarını satın almak için pazarlıklar yaptığını, terk edilen yol boylarına da Rum, Ermeni ve Malakan gibi Hristiyan inançlı insanları yerleştirdiklerini söylemiştir. Bu durum neticesinde de Kars merkezinde Türk nüfusu yirmi dört bin iken, 1886 yılında Sivas, Tokat, Çorum gibi illere yapılan büyük göçler nedeniyle nüfus üç bin iki yüz kişiye düşmüştür. Bu göçler neticesinde duyulan üzüntüler ve ağıtlar âşıkların dizelerine yansımıştır. Aslan ise (Aslan, 2007: 19) çok genç ölen delikanlılar, sevdiğine kavuşamayan genç kızlar, anneler, babalar, yetim çocuklar, bu ürünlerin konularını oluşturduğunu ifade etmiştir. Bölgenin maruz kaldığı vahim durumlar ve bu durumların halkta uyandırdığı duygulara Âşık Şenlik tercüman olmuştur. Çıldırlı Âşık Şenlik'in yazıp söylediği *93 Koçaklaması* o çevreye gönderilen Kars Gönüllü Atlıları'nın dillerinde marş olmuştur:

"Ehli İslam olan işitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
İsterse Uruset ne ki var gelsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Guşananın gılıcı geyinin donu

Gavga bulutları sardı her yanı

Doğdu goç yiğidin şan alma günü

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Asker olan bölüh bölüh bölünür

Sandınız mı Gars Galası alınır

Boz atlar üstünde gılıç çalınır

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Kavga günü namert sapa yer arar

Er olan göksünü düşmana gerer

Cemi ervah biznen meydana girer

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Beni Asfer'dir bilin Urus'un aslı

Orman yabanisi balıhçı nesli

Hınzır sürüsüne dalıp gurt misli

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Hele Alosman'ın görmemiş zorun

Din gayreti olan tedarik görün

At tepip baş kesin düşmanı kırın

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana.

Şenlik ne durursuz atları minin

Sıyra gılıç düşman üstüne dönün

Artacahtır şanı bu Alosman'ın

Can sağ iken yurt vermeniz düşmana"(Kırzıoğlu, 1958: 46).

Âşıklar, sadece kahvehane kahvehane, köy köy gezmeyip aynı zamanda savaşacak erleri yüreklendirmek için geleneksel yapıyı da yansıtarak erleri savaş için yüreklendirmiştir.

Sakaoğlu Kars'ın bilinen en eski âşığı olan Baykan'dan günümüze kadar geçen dönemde yüzlerce âşık yetişmiş olabileceğinin üstünde durmuştur (Sakaoğlu, 1995: 53). Bu düşünceyi doğrulayan en somut delil ise XXI. yüzyılda âşık edebiyatına ve âşıklık geleneğine katkı sağlayan âşıkların büyük bir bölümünün Kars- Erzurum ve çevresinde yetişmiş olmasıdır. Âşıklık geleneğinin bu yörede bu kadar köklü olmasının en önemli sebeplerinden biri yörenin bulunduğu konum ve bu konumun doğurduğu maddî ve manevî sonuçlardır. Diğer bir deyişle Kars'ın kültürler arasında köprü vazifesi görmesi, bulunduğu konum sebebiyle yaşanılan savaşlar ve zorlu geçen kış şartları, geleneği besleyen önemli etkenlerin başlıcalarıdır.

Ezgi Bolçay Kars'ta, uzun kış gecelerinde, Ramazan aylarında, eğlence, düğün, şenlik ve festivallerde âşıkların, ustalardan ve kendilerinden deyişler çalıp söylediklerini, atışmalar düzenlendiğini; bu atışmalarda en güzel lebdeğmez örneklerinin verildiğini, muammalarla birbirlerini sınadıklarını, usta malı veya kendi tasnifleri olan halk hikâyelerini anlattıklarını ifade etmiştir. Bolçay, bu gibi âşık toplantılarında Dede Korkut Hikâyeleri'nin yanında, Asuman ile Zeycan, Arzu ile Kamber, Latif Şah, Salman Bey, Sevdakâr, Kerem ile Aslı, Leyla İle Mecnun, Şahsenem ile Âşık Garip, Han Çoban ile Saran, Hasan ile Dilber, Köroğlu, Sürmeli Beyle Senem Sultan, Aliyar, Cihan Abdullah, Kiziroğlu, Saraçoğlu, Yaralı Yusuf gibi halk hikâyelerinin de anlatıldığının üzerinde durmuştur. (Bolçay, 2012: 5)

Ali Yakıcı Doğu Anadolu'da özellikle Kars ve Erzurum çevrelerinde düğünlerde derneklerde saz çalarak hikâye anlatan ve geçimini de bu yolla temin eden âşıklara eskiden olduğu gibi bugün de rastlanıldığını söylemiştir (Yakıcı, 2009: 116).

XV. yüzyıldan başlayarak yetişen pek çok âşık Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Azerbaycan'da etkili olmuştur. Bugün bölgede, âşıklık geleneği sayesinde Dede

Korkut Hikâyeleri, Köroğlu Hikâyeleri, âşık toplantıları, âşık atışmaları, halk hikâyeciliği canlılığını korumaktadır. Şiirlerini günümüze ulaştırabilmiş geçmiş yüzyıllarda yaşamış Karslı âşıklarımızdan bazıları şunlardır:

Toruni (Deruni) (17. yüzyıl) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Dede Kasım (17. yüzyıl sonu 18. yüzyıl başı) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Tüccari (1720-1805?) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Bahrî (1829-1900) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Ceyhûnî (1843-1908) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Şenlik (1850-1913) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Kağızmanlı Sezâî (1858-1938) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Kahraman (1863-1944) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Yusuf Kökten (Posoflu Zülâlî) (1873-1959) (Aslan, 1978: 47)

İsmail Turan (1882-1957, Cemal Hoca) (Aslan, 1978: 111)

Âşık Avâsı (1886-?)(Sakaoğlu, 1995: 55)

Mustafa Nihânî (1889-1967) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Kağızmanlı Recep Hıfzî (1893-1918) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Gülistan Çobanoğlu (1900-1972) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Âşık Dursun Cevlânî (1900-1974) (Sakaoğlu, 1995: 55)

Kars'ın yetiştirdiği önemli âşıklardan isimlerine, doğum tarihlerine ulaşabildiğimiz âşıklar sırasıyla şöyledir;

Ali Bulutoğlu (1968, Bulutoğlu) (Akkuş, 2011: 24)

Ali Dadaşoğlu (1934, Dadaşoğlu) (Halıcı, 1992: 50)

Ali Nevruz Çiçek (1955, Nevruz Ali) (Halıcı, 1992: 136)

Ali Osman Kahraman (1959, Ali Osman) (Tezel, 2011: 24)

Ali Rıza Ezgi (1949, Ali Rıza) (Halıcı, 1992: 214)

Ali Yıldız (1927, Elvanî) (Halıcı, 1992: 511)

Arif Çiftçi (1960, Tellioğlu) (Akşit, 2011: 74)

Arif Gökçe (1981, Gülcanî) (Şeker, 2011: 63)

Arif Hikmet Ataman (1945, Arifî) (Halıcı, 1992: 50)

Ayhan Şimşekoğlu (1973, Şimşekoğlu) (Ataş, 2011: 85)

Bahattin Yıldızoğlu (1952, Yıldızoğlu) (Erdem, 2011: 96)

Bahri Yıldız (1942, Bahri) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.18)

Bayram Denizoğlu (1958, Denizoğlu) (Halıcı, 1992: 176)

Behram Aktemur (1959, Behramî) (Göknar, 2008: 119)

Bilâl Esrarı (1968, Esrarı) (Uluhan, 2007: 138)

Burhan Diken (1958, Burhanî) (Özkan, 2010: 72)

Cemal Kanbay (1964, Kanbayoğlu) (Ellek, 2011: 137)

Coşkun Kırdudu (1955, Coşkun) (Halıcı, 1992: 301)

Dursun Cavaklı (1947, Divane, Cavaklı) (Aydın, 2010: 147)

Dursun Doğan (1963, Dursun Doğan) (Halıcı, 1992: 50)

Dursun Durdağı (1937, Burhanî) (Halıcı, 1992: 184)

Dülger Selahattin (1927, İnanî) (Halıcı, 1992: 191)

Emrah Ner (1949, Neroğlu) (Sarıca, 2011: 146)

Ensar Şahbazoğlu (1961, Şahbazoğlu) (Doğan, 2011: 160)

Ercan Şimşekoğlu (1980, Şimşekoğlu) (Bozdoğan, 2011: 178)

Erdal Balık (1974, Erdal) (Altunbey, 2011: 194)

Erol Ergüli (1982, Ergüli) (Kahraman, 2011: 207)

Erzade Kapan (1947, Erzade) (Halıcı, 1992: 263)

Eyüp Sarıbatır (1971, Eyüp) (Bulut, 2011: 222)

Fikret Akçelik (1960, Arifoğlu) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.2018)

Fikret Ünal (1944, Fikret) (Halıcı, 1992: 489)

Günay Yıldız (1954, Günay Yıldız) (Halıcı, 1992: 511)

İhsan Deniz (1930, Şahbazoğlu) (www.konyapostası.com.tr, E.T: 25.02.2018)

İlgar Çiftçioğlu (1964, İlgar) (Aytekin, 2011: 261)

İlhami Demir (1932-1987, İlhamî) (Halıcı, 1992: 158)

İshak Metin (1954, İshak Metin) (Aksoy, 2008: 314)

İslam Erdener (1919- 1992, İslam) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.2018)

İsmail Aladağlı (1956, İsmail Aladağlı) (Güler, 2008:316)

İsmail Cengiz (1928, Azeri) (www.mistikkalem.com.tr, E.T: 25.02.18)

Kâzım Kazaklı (1965, Kazaklı) (Sezer, 2011: 276)

Kemal Devrani (1939, Devranî) (Altındağ, 2011: 289)

Korkmaz İkan (1966, Mertoğlu) (Işık, 2010: 236)

Kurban Kılıç (1923- 1996, Kurbani) (www.edebiyatvesanatakademisi.com.tr, E.T: 25.02.2018)

Kurşun Saraç (1933- 1984, Ummani) (www.ozanlarbiz.com, E.T:25.02.18)

Laçin Kurt (1918-1980, Laçin Aladağlı) (Halıcı, 1992: 302)

Lemin Gülderen (1961, Serhatlı Lemin) (Bulak, 2011: 536)

Mahmut Demirci (1957, Kağızmanlı) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.218)

Mahmut Işık (1950, Mahmut Işık) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.2018)

Mahmut Karataş (1961, Mahmut) (Gök, 2011: 305)

Maksut Koca (1961, Feryadî) (Bolçay, 2012: 295)

Marif Balcı (1943, Pervaz) (Yurt, Yüce, 2008: 392)

Mehmet Avcı (1938, Avcı) (Halıcı, 1992: 62)

Mehmet Tekbaşoğlu (1985, Mehmet Tekbaşoğlu) (Karadağ, 2011: 324)

Mevlüt İhsani (1928, İhsani) (www.ozanlarızbiz.com, E.T: 25.02.18)

Mihrali Tepelioğlu (1965, Tepeoğlu) (Halıcı, 1992: 463)

Muharrem Erbek (1939, Hicabi) (Karabağ, 2011: 336)

Muhittin Cuya (1935, Mihmanî) (Halıcı, 1992: 99)

Muhlis Denizer (1954, Denizer) (Halıcı, 1992: 174)

Murat Çobanoğlu (1940-2005, Çobanoğlu) (Halıcı, 1992: 140)

Murat Yıldız (1922, Karahanlı) (Halıcı, 1992: 513)

Musa Kaya (1973, Musa) (Aldemir, 2011: 367)

Mustafa Ayaz (1964, Kurbanoğlu) (Aydın, 2011:383)

Mustafa Aydın (1963, Mustafa) (Mergen, 2007: 466)

Mustafa Balta (1947, Ziyanî) (Kanmaz, 2011: 400)

Mürsel Sinan Uğursu (1956, Mürsel Sinan) (Işık, 2010: 276)

Nihat Koçak (1972, Nihat Koçak) (Şener, Dörtkol, 2008: 494)

Nuri Cihan Karataş (1949, Nuri Çırağı) (Halıcı, 1992: 284)

Orhan Ayvazoğlu (1959, Orhan) (Uluhan, 2010: 414)

Orhan Karadağoğlu (1946, Orhan) (Akpınar, 2011: 446)

Orhan Kurtoğlu (1968) (Batak, 2011: 457)

Orhan Üstündağlı (1956, Üstündağ) (Halıcı, 1992: 492)

Ömer Duman (1968, Dumanoğlu) (Kıratlı, 2011: 468)

Ömürcan Yıldız (1984, Ömürcan) (Erkmen, 2011: 485)

Öztürk Karal (1956, Ezginî) (Bolat, 2010: 312)

Rüstem Alyansoğlu (1939, Alyansoğlu) (Halıcı, 1992: 37)

Sabahattin Dülger (1950, Erdemli) (Halıcı, 1992: 193)

Sabit Ataman (1914-1968, Müdamî) (Halıcı, 1992: 52)

Sabri Şimşekoğlu (1948- 1990, Şimşekoğlu) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.18)
Sabri Yokuş (1966, Sabri Yokuş) (Ok, 2011: 508)

Sadi Değer (1929, Hasretî) (Halıcı, 1992: 152)

Sait Küçük (1964, Sadık Miskini) (Kızıltaş, 2011: 522)

Sefer Akyüzoğlu (1963, Akyüzoğlu) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.2018)

Selahattin Dündar (1946, Dündar) (Halıcı, 1992: 189)

Sürmeli Çerkezoğlu (1973, Sürmeli/Çerkezoğlu) (Ayaz, 2011: 549)

Şahsenem Bacı (1943, Şahsenem) (Halıcı, 1992: 407)

Şemsettin Güneş (1962, Seyfettin) (Toybıyık, 2010: 427)

Şenay Yıldız (1961, Şenol Muratoğlu) (Çoban, 2011: 573)

Şeref Taşlıova (1938,Taşlıova) (Kuzey, Hızarcıoğlu, 2010: 579)

Terhan İnan (1963, Terhan) (Halıcı, 1992: 249)

Tosun Turanoğlu (1973, Turanoğlu) (Öksüz, 2011: 585)

Umut Sucu (1956, Sururi) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.18)

Üzeyir Aziz Göktekin (1917, Pünhanî) (Halıcı, 1992: 225)

Vahit Üstündağ (1958, Köroğlu) (www.ozanlarbiz.com, E.T: 25.02.18)

Veli Akbulak (1946, Cenan) (Çalışır, 2010: 484)

Veysel Deniz (1924-1995, Şahbazoğlu) (Halıcı, 1992: 173)

Yener Yılmazoğlu (1958, Yener) (Üçay, 2011: 493)

Yılmaz Şenlik (1937, Şenlik Yılmaz) (Halıcı, 1992: 415)

Yusuf Yıldız (1958, Yusuf) (Halıcı, 1992: 50)

Yüksel Öztürkoğlu (1975, Dertli) (Abbasov, 2011: 599)

Yüksel Yakupoğlu (1967, Yakupoğlu) (Cengiz, 2011: 608)

Zafer Karabay (1962, Zaferî) (Dağ, 2011: 620)

Zeynel Çınar (1964, Çınarî) (Taşkan, 2010: 544)

Ziyattin Yıldız (1959, Dumanlı) (Kömürcü, 2011: 637)

Kaya 1870'lerden sonra Kars âşıklık geleneği içerisinde yetişen âşıkların Şenlik Kolu'na müdahil olduğunu, Şenlik'in sadece kola ismini vermekle kalmayıp aynı zamanda hepsi için birer rol, model olduğunu söylemektedir (Kaya, 1997: 1). Şenlik Kolu'nun, Doğu Anadolu ve çevresinde canlı olarak geçmişten günümüze kadar hâlâ

canlı olarak yaşatılmakta olan bir âşık kolu olarak faaliyet gösterdiğini, âşık edebiyatındaçırak yetiştirme geleneği bakımından da çok önemli olduğunu ifade etmektedir.

Sakaoğlu ise Karslı âşıkların bazıları ile ilgili birçok çalışma yapıldığını, bazılarının sadece antolojilere ve makalelere sıkıştırıldığını ve bazı âşıklar hakkında ise hiçbir çalışma yapılmadığını söylemiştir (Sakaoğlu, 1996: 56). Bunun yanı sıra artık elektronik cönk kavramının ortaya çıkması ve internetin yaygın olarak kullanılmasından dolayı kaset yapımlarının da azaldığını ifade etmiştir. Şergiyye Heziyeva Posoflu Zülâlî ile Çıldırlı Âşık Şenlik, haklarında en fazla çalışma yapılan âşıklardan olduğunu bunda da Âşık Şenlik'in oluşturduğu âşık kolunun ve genç âşıklara model oluşunun da etkisinin büyük olduğunu ileri sürmüştür (Heziyeva, 2010: 216). Kars âşıklık geleneğinin, okul/ekol/kol bağlamında ilk ismi sayılabilecek Âşık Şenlik, ilerleyen zamanlarda bu kola ismini vererek daha sonraki dönemlerde de bu isimle anılacaktır.

Zeynelabidin Makas, âşıklık geleneğinin günümüzde canlıolarak yaşadığı yörelerin başında Kars'ın yer almasında Çıldırlı Âşık Şenlik'in ve onun Kars ve çevresinde sağlam bir ekolün temelini atmasının payının büyüklüğüne bağlamıştır (Makas, 1999: 303). Günümüzde Şenlik Kolu olarak anılan bu kolun pek çok âşığı yetiştirmesini, geleneğin usta- çırak ilişkisi temeli üzerinde devamlılığını sağlamasını ise Aslan; Kars yöresi ve çevresindeki âşıkların usta-çırak ilişkisine sadık kalarak yıllardır eğitildiğini ve bu eğitimlerin sadece saz çalma, türkü söyleme olmadığını, bunların yanı sıra birçok edebî ve dinî bilgilerle de donatıldığını söylemektedir (Aslan, 2007: 59). Böylece yüzyıllar içerisinde bir usta-çırak geleneğini ortaya çıktığınıifade etmiştir.

Kars'ta âşıklık geleneğinin temelleri yüzyıllar öncesinden atılmış olsa da en önemli dönemi Şenlik kolundan itibarenki dönemidir. Günümüze kadar birçok âşık yetişmiş ve yetişmeye de devam etmektedir. Bu kol sayesinde günümüze kadar usta-çırak ilişkisine sadık kalınmış ve bu yolda ilerlenmiştir.

1.2.1.Âşıklık Geleneğinde Kol

Bektaş, çırak âşıkların birçoğunundeneyim ve tecrübelerinin usta âşıkların yanında usta- çırak ilişkisine bağlı kalarak sistemli bir şekilde çalışan eğitim süreçlerinden kazandıklarını savunmaktadır (Bektaş, 2015: 49). Bununla beraber özellikle XIX. yüzyılda etkinliğini arttıran bu eğitim sisteminin beraberinde kol (okul/ekol) kavramının ve sisteminin ortaya çıktığını belirtmektedir.

Kaya, kolu âşık adayının ustalaşması yolunda geçirilen sistematik bir eğitim süreci olduğunu, bunun da âşık adayının ustasına dil, üslup, ayak, ağız vb. durumlardan bağlı kalarak ilerlediğini belirtmektedir (Kaya, 2003: 29). Âşık adayı yıllarca ustasına hizmet etmekte ve geleneğin gerekliliklerini öğrenmekte daha sonra yeteri olgunluğa eriştiğinde ustasının izniyle çalıp söylemeye başlamaktadır ve bunun doğal sonucu olarak da âşık kolları ortaya çıkmaktadır.

Düzgün de Kaya gibi âşık kollarını bir ekol olarak görmekte ve kolların oluşmasını da usta-çırak ilişkisine bağlamaktadır.

Gelenek içinde büyük önem arz eden usta-çırak ilişkisi, âşık edebiyatında bir çeşit okul anlamına gelen "kol"ların oluşmasına zemin hazırlamış, bir ustanın yanında yetişen çırak, âşıklık yeteneğini kazanınca yanına bir öğrenci almış ve onu yetiştirmiştir. O da bir başka öğrenciyi yetiştirmiş, zamanla bu gelenek zinciri içinde bir âşık kolu ortaya çıkmıştır (Düzgün, 2011:316).

Bir âşıklık kolunun meydana gelebilmesi ve bundan sonra da devamlılığını koruyabilmesi adına kolun kendine özgü sınırlarının olması şarttır. Bu belirleyici sınırların çeşitlilik arz etmesi, gelenek gereklilikleri, öğrenilen konu ve tecrübelerin farklı oluşları kolların ayrılmasındaki önemli etkenlerdir. Bu öge çeşitliliğini Kaya şöyle sıralamıştır:

"1- Odak hüviyetindeki usta aşığın dil ve üslubu

2- İşlediği konular,

3- Usta aşığın başından geçen ve hafızalarından silinmeyecek izler bırakan çeşitli olaylar,

4- *Usta aşığın karşılaşmaları,*

5- *Usta aşığın tasnif ettiği hikâyeler,*

6- *Usta âşığın kendisine ait ezgileri,*

7- *Usta âşığa ait ayaklar*" (Kaya, 2003: 29-30).

Kaya, bir aşığın ilgili kola dâhil edilebilmesi için geleneğe ait yapması gereken vecibeleri, ayrıca kolun yaşamını sürdürebilmesi için kola mensup âşıkların üzerine düşen görevleri ise şu şekilde açıklar:

> *"Âşık adayı girdiği icrâ ortamlarında ustasının bir divanı veya bir nakaratı ile icrâya başlamaktadır. Bu başlama şekli ustasına olan bağlılığını göstermekte ve ona olan sadakatini açıkça hissettirmektedir. Bunun yanı sıra ustasının açtığı ayaklara benzer ayaklar da açarak yine bağlılığını açıkça ifade etmektedir. Zamanla bu gerekliliklerin birçoğu azalmakta ve kaybolmaktadır. Bunların sayısı fazlalaştığı takdirde, geleneğinin gerekliliklerinde etkisini kaybedeceği anlaşılmaktadır"* (Kaya, 2003: 29-30).

XIX. yüzyıldan itibaren, var olagelen ve tespit edilen âşık kollarından başlıcalarını ise Kaya şu şekilde sıralamıştır:

> *"Erzurumlu Emrah (Tokat Kastamonu Yöresi), Ruhsati (Sivas Yöresi), Dertli (Bolu-Kastamonu-Çankırı Yöresi), Sümmani (Erzurum Yöresi), Derviş Muhammed (Malatya Yöresi), Huzuri (Artvin Yöresi) ve Şenlik (Doğu Anadolu- Azerbaycan Yöresi) kollarıdır"* (Kaya, 2003: 29).

Çıldırlı Âşık Şenlik, sadece yaşadığı dönemde değil kendisinden sonraki dönemlerde de yakın çevresinde birçok âşığı etkilemiş ve kendine has tavrı ve üslubuyla sistematik bir şekilde işlettiği Şenlik Kolu'nun ortaya çıkmasında birinci dereceden etkili olmuştur.

1.2.2.Kars Âşıklık Geleneğinde Şenlik Kolu

"Şenlik kolu", Doğu Anadolu ve çevresinde geçmişten günümüze yaşatılmakta olan bir âşık koludur. Âşık edebiyatında çırak yetiştirme geleneği sürekliliğin en önemli ve etkili özelliğidir. Yüzyıllardır yaşatılan geleneklerin en önemlilerinden biri olup usta âşığın saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinmesi, yanında gezdirmesi, saz ve söz meclislerine sokması, günü gelince de beratını (mahlasını) vermesi bir silsile şeklinde birbirini takip eder. Yıllarca ustasına hizmet eden ve bu arada

âşıklığın gerekliliklerini öğrenen çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Şiirlerinde ustasının yöntemini, kültürünü ve söz dağarcığını açıkça hissettirir. Bunun sebebi ise ustasını kendine rol olarak almasıdır. İşte, XIX. yüzyıldan itibaren, yukarıda adını zikrettiğimiz kol, bu şekilde vücut bulmuştur. Kars âşıklık geleneğinin temelini atan ilk âşık, daha sonra kendi adı ile anılan "Âşık kolu"nun ilk temsilcisi de Âşık Şenlik olmuştur. Âşık Şenlik'in gelenek içindeki konumunu anlayabilmek için, önce âşığın yaşadığı döneme eğilmek gerekiyor. (http://dogankaya.com/fotograf/asik_kollari.pdf (E.T: 14.04.2018).

Cengiz Gökşen XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yaşadığı türlü sıkıntıları Şenlik'in ortaya koyduğu eserlere yansıdığını açıkça gözlemlemiştir (Gökşen, 2011: 120). Bu durumu da şu şekilde ifade etmiştir:

> "*Ömrünün büyük bir kısmını "kırk yıllık kara günler" denilen işgal ve esaret yıllarında geçirmiştir. Çocukluk ve gençliğini özgür bir ortamda geçiren Şenlik, esaret yıllarında ise geçmişteki özgürlük ortamının tekrar geri gelmesini sağlamak için sazı ve sözüyle sürekli olarak halkı harekete geçirmeye çalışmış, bu uğurda çalışmayanları oldukça ağır bir şekilde tenkit etmiştir. Bu dönemde yazdığı şiirlerin hemen hepsi vatan, millet, özgürlük, hak, adalet ve devlet gibi millî unsurlarla doludur. Bu şiirler, özgür zamanların ve işgal yıllarının hatıralarının canlı kalmasını, halkın duygu ve düşüncede birlik ve bütünlüğünü korumasını, örgütlenmesini ve birbirinden haberdar olmasını sağlamıştır"* (Gökşen, 2011: 120).

Aslan, Âşık Şenlik'in yetiştirdiği usta âşıklardan Oğlu Âşık Kasım başta olmak üzere; "Bala Memmet, Âşık Hasanbalı, Âşık Mehemmed, Âşık Asker, Âşık Süleyman, Âşık Mevlüt, Calalı Âşık Hüseyin Ural, Pekreşenli Âşık İbrahim, Revanlı Bala Mehemmed, Revanlı Âşık Ali ve Gülistan Çobanlar"ın gelenek için en önemli isimler olduğunu söylemiştir (Aslan, 2007: 26).

Doğu Anadolu ve çevresinde yaşatılmakta olan Şenlik kolu çerçevesinde adlarından bahsedebileceğimiz âşıkları Kaya (Kaya, 2003: 31) şu şekilde açıklar:

> *"Hasta Hasan (1760-1828, Ahılkelek-Lemis Köyü)'ın çırakları:*
> *Nuri (Ahılkelek-Lebis Köyü)*
> *Şenlik Çıldır-Yakınsu köyü (Eski adı: Suhara)*
> *Şenlik'in çırakları:*
> *Ahmet (Gümrülü),*
> *Ali Revan (Gökçeli),*

Asker (Çıldır-Yakınsu Köyü),
Bala Kişi (Nuri'nin oğludur. Akbaba-Gürcistan),
Bala Memmet (Erivan),
Balı Bey,
Demirkaya,
Emrah,
Gazeli (Çıldır-Yakınsu köyü),
Gülistan Çobanlar (1898-1972, Arpaçay-Koçköy, Mezarı Kars'ta),
Hasan Balı,
Hüseyin Vural (Arpaçay-Doğru Yol Köyü (Eski adı: Cala), Mezarı köyündedir.),
İbrahim Artar (1873-1948, Arpaçay Gülyüzü (Eski adı:Pehreşen),
Kasım Şenlik (1878-1958 Çıldır-Yakınsu, Şenlik'in oğludur.),
Mehemmet Şenlik (Çıldır-Yakınsu),
Mevlüt (Çıldır-Taş Değirmen (Eski adı: Çamandıra),
Namaz Şenlik (Çıldır-Yakınsu),
Nesip Akbaba (Güllü-Bulak),
Süleyman (Çıldır Yakınsu).
Hüseyin Vural'ın çırakları:
Aydemir Çoban (1894-1975, Arpaçay-Doğruyol Köyü, Mezarı köyündedir.)
Aydemir Çoban'ın çırağı:
Sabri Şimşekoğlu (1948-1990, Arpaçay-Doğruyol Köyü, Mezarı köyündedir.)
Şimşekoğlu'nun çırakları:
Atalay Aslan (1961 Arpaçay-Doğruyol Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Ayhan Şimşekoğlu (1973, Arpaçay-Doğruyol Köyü, Kars'ta yaşıyor.)
Ercan Şimşekoğlu (1980, Arpaçay-Doğruyol Köyü, Kars'ta yaşıyor.)
İsrafil Öztürkoğlu (Sarıkamışlıdır. Sarıkamış'ta yaşıyor.)
Mahmut Karataş (1963, Akyaka-Geçit Köyü, Kars'ta yaşıyor.)
Mahmut Topkaya (Çıldır-Eşmepınar Köyü, yaşıyor.)
Mustafa Aslan (1962, Arpaçay Polat köylü Arpaçay'da yaşıyor.)
Tarhan İnan (1992'de vefat etti. Arpaçay-Koçköy'dendir. Mezarı köyündedir.)
Turan Araboğlu (1990'da vefat etti. Arpaçay-Koçköy, Mezarı köyündedir.)
Kasım Şenlik'in çırakları:
Abbas Seyhan (1925-2010, Susuz-Yolboyu Köyü, Mezarı İstanbul'dadır.),

Dursun Durdağı (1937 yılında Arpaçay-Gedik Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Fikret Şenlik (Çıldır Yakınsu, Kasım'ın torunudur.)
İslam Erdener (1921-25 Aralık 1995), (Kars-Kümbetli Köyü, Mezarı köyündedir.)
Mehmet Ülker Hicranî (1901-1978, Arpaçay-Taşdere Köyü, (Eski adı: Sosgert)),
Nuri Şenlik (1931-1950, Çıldır-Yakınsu, Âşık Kasım'ın oğludur.),
Salih Şenlik (Çıldır-Yakınsu Köyü, Âşık Kasım'ın oğludur.),
Şeref Taşlıova (1938, Ardahan-Gülyüzü Köyü, Ankara'da yaşıyor),
Şevki Halıcı (Kars-Akbaba Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Yılmaz Şenlik (1938, Çıldır-Yakınsu Köyü, Âşık Kasım'ın oğlu, İzmir'de yaşıyor.)
Dursun Durdağı'nın çırağı:
Mehmet Oktay-Erkanî
Mehmet Oktay-Erkanî'nin çırakları:
İsrafil Uzunkaya-Seyyatî (Çıldır-Eşmepınar Köyü),
Ömer Duman (Çıldır-Göldalı Köyü),
Mahmut yılmaz (Çıldır-Aşağıcambaz Köyü)
İsrafil Uzunkaya-Seyyatî'nin çırakları:
Tunay Aksu (Çıldır-Damlıca Köyü)
Mahmut Taşkaya (Çıldır-Eşmepınar Köyü)
Hüseyin Aslantaş (Çıldır-Gölbelen Köyü)
Şeref Taşlıova'nın çırakları:
Sadrettin Ulu (Arpaçay-Kümbet Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Nuri Şahinoğlu (Ermenek-Adiller Köyü, Öğretim Üyesi, Manisa'da yaşıyor.)
Hikmet Arif Ataman (Posof-Demirdöver Köyü, Müdamî'nin oğlu, Almanya'da yaşıyor.)
Şah İsmail (Karsın merkez Kerme Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Korkmaz İkan (Kars'ın merkez Karaçoban Köyü)
Faruk Erdoğan-Turanî (1984, Çıldır Sazlısu Köyü).
İslâm Erdener'in çırağı:
Musa Erdener (Ankara'da yaşıyor. İslâm Erdener'in oğludur.)
İbrahim Artar'ın çırakları:
Murat Yıldız (1921-1999, Akyaka-Karahan Köyü, Mezarı köyündedir.)
Çerkez (Çıldır-Gölbelen Köyü (Eski adı: Urta)),
İsrafil (Çıldır-Gölbelen Köyü),
Mirza Aybirdi (Susuz-Yolboyu Köyü),
İlyas Kaya (1918-1987, Arpaçay-Bozyiğit Köyü (Eski adı: Gereşen)),

Hüseyin Alyansoğlu (öl. 1963, Selim-Baykara Köyü, Rüstem Alyansoğlu'nun babası)
Bayram Denizoğlu (1958 İstanbul'da yaşıyor.)
Durmuş Gökdeniz (1928-189, Arpaçay Gülyüzü Köyü, Mezarı İstanbul'dadır.)
İlyas Kaya'nın çırağı:
Rüstem Alyansoğlu (1939-1981, Selim Baykara Köyü, Mezarı İzmir'dedir.)
Rüstem Alyansoğlu'nun çırakları:
Mansur Alyansoğlu (1956, Selim-Baykara Köyü, Rüstem Alyansoğlu'nun yeğeni, İzmir'de yaşıyor.)
Davut Yılmaz (Sarıkamış-Divik Köyü, Erzurum'da yaşıyor. Âşıklığı fiilen devam ettirmiyor.)
Âdem Cantimur (1963, Susuz-Aynalı Köyü, İsviçre'de yaşıyor. Âşıklığı fiilen devam ettirmiyor.)
Dursun Doğan (1963, Göle-Yavuzlar Köyü, Kevserî mahlasını kullanıyor. İstanbul'da yaşıyor.)
Erol Coşkunoğlu (1963, Ardahan-Hanaz-Binbaşak Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Gülistan'ın çırakları:
Hakkı Baydar (Kars, İstanbul'da yaşıyor.)
İlhami Demir (1932-1987, Arpaçay-Büyükçatma Köyü, Mezarı İstanbul'dadır.)
İlyas Şayir (1905-1988, Susuz-Yolboyu Köyü, Mezarı köyündedir.)
Murat Çobanoğlu (1940-2005, Arpaçay Koçköy, Gülistan'ın oğludur. Mezarı Kars'tadır.)
Murat Yıldız (1922-1999, Arpaçay-Karahan Köyü, Mezarı köyündedir.)
Musa Ünlü (Susuz-Porsuklu Köyü, Mezarı İstanbul'dadır.)
Nusret Yurtmalı (Kars, Mezarı Kars'tadır.)
Sadi Değer (Susuz-İncesu Köyü, Mezarı Kayseri'dedir.)
Veysel Şahbazoğlu (1921-1995, Akyaka Üçpınar Köyü, Mezarı köyündedir.)
İlhami Demir'in çırağı:
Ali Rıza Ezgi (1949, Arpaçay-Taşdere Köyü, İzmir'de yaşıyor.)
Hakkı Yerlioğlu (1961, Arpaçay-Atçılar Köyü, Ankara'da yaşıyor.
Mustafa Ayaz (1964, Arpaçay-Kuyucuk Köyü, Mahlası: Kurbanoğlu, İstanbul'da yaşıyor.)
Murat Çobanoğlu'nun çırakları:
Hakkı Viranî (Merkez-Ani Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Mürsel Sinan (1956, Merkez-Dikme Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Arif Çiftçi (1961, Tellioğlu mahlasını kullandı. Kars merkezde yaşıyor.)

İlgar Çiftçioğlu (1964, Arpaçay-Taşdere Köyü, Kars merkezde yaşıyor.)
Veysel Şahbazoğlu'nun çırakları:
İhsan Deniz (Akyaka-Üçpınar köyü, Veysel Şahbazoğlunun kardeşidir.)
Ensar Deniz Şahbazoğlu (Kars Merkez doğumlu, Veysel Şahbazoğlu'nun oğludur.)
Murat Yıldız'ın çırakları:
Günay Yıldız (1954, Arpaçay-Karahan köyündendir. Murat Yıldız'ın oğludur. Kars'ta yaşıyor.)
Şenol Muratoğlu (1961, Murat Yıldız'ın oğlu, İstanbul'da yaşıyor.)
Suat Kazak (Arpaçay-Vanaza Köyü, Kars'ta yaşıyor.)
Mustafa Aslan (Arpaçay-Polat Köyü, köyünde yaşıyor.)
Mehmet Tepebaş (Akyaka-Büyükdurduran Köyü, İstanbul'da yaşıyor.)
Mehmet Oktay (Çıldır-Güven Ocak (Eski adı: Zinzal), Köyünde yaşıyor.)
Kazım Kazaklı (Kars Merkez Kümbet köyü (Eski adı: Ladikars) Kars'ta yaşıyor.)
Günay Yıldız'ın çırağı:
Ömür Can Yıldız (1983, Günay Yıldız'ın oğlu, Kars doğumlu.)
Erol Ergüloğlu (Kars-Kürekdere köyü)
Cemal Kanbay (Kars-Derecik köyü (Eski adı: Galo),
Yüksel Öztürkoğlu (Sarıkamışlı, Kars'ta yaşıyor.)" (Kaya, 1997: 4-7).

Şunu belirtmekte de fayda vardır ki "Şenlik kolu"na eklenecek daha birçok âşık vardır ve olacaktır. Çünkü Şenlik Kolu yörede hâlâ faaliyette olan bir âşık koludur.

1.2.2.1.Âşık Şenlik (1850-1913)

"Şenlik kolu"nun temsilcisi ve kola adını veren usta şair Âşık Şenlik, Adahan'ın Çıldır ilçesine bağlı Suhara köyünde çiftçilikle uğraşan bir ailenin çocuğudur. Babası Molla Kadir, annesinin adı Zeliha Hanım'dır. Şenlik'in asıl adı Hasan'dır. Uzun yıllar Rus işgaline maruz kalan Çıldır, iki devlet arasında sınır oluşturmuş, birçok savaşa tanık olmuştur. Bu savaşların etkisini çeşitli destan ve türkülerde görmek mümkündür.

Doğu Anadolu'da süren uzun kış ayları bütün Doğu Anadolu köylerinde olduğu gibi Suhara'da da ağıt destanlarının söylenmesi ve şehit menkıbelerinin anlatılmasıyla geçirilmiştir. Şenlik de bu olayların içinde doğmuş, yurduna, milletine koşulan bu

bayatıları, türküleri, destanları ve hikâyeleri işiterek büyümüştür. Çocukluğu âşık meclislerinde, cenk kitaplarının okunduğu, savaş destanlarının söylendiği, şehit menkıbelerinin anlatıldığı köy odalarına geçmiştir. 14 yaşına geldiğinde av tutkusu başlayanan Şenlik, Karasu'nun geçtiği "Kulaklar" denilen yerde pusuya yattığı bir gün rüyalar âleminde, pir elinden bade içerek, hem Salâtına duyduğu aşkı hem de şairlik kudretini bulduğunu ifade etmiştir.

Bade içtikten sonra sade kişilikten sanatçı kişiliğe bürünen âşık, o günden sonra "Âşık Şenlik" adıyla tanınmaya başlamıştır. Yöre halkı bu "Bâdeli Halk Âşığı"nı görüp dinlemeye gelmiştir. Düğün ve derneklere Âşık Şenlik'i çağırmış ve ünü hızla etrafa yayılmaya başlamıştır. Birçok yeri dolaşarak çağının âşıklarıyla birçok karşılaşma yapmıştır. Şenlik okur-yazar olmadığı halde, edebi kişiliğinin oluşmasına yardımcı olan bilgileri gözlem ile kazanmıştır. Halk arasında "hak aşığı" olarak ün salan Âşık Şenlik, saz çalmayı saz ustası Âşık Nuri'den öğrenmiş ancak hayatının sonlarına doğru dinin etkisiyle saz çalmayı bırakmıştır.

Âşık Şenlik diğer âşıklar gibi kendinden önce ve kendi zamanında yaşayan usta âşıklardan etkilenmiştir ve onları kendine model almıştır. Özellikle Azeri âşıklardan Dede Kasım, Tufarganlı Abbas ve Hasta Hasan'dan çok etkilenmiştir. Şenlik de zamanında ve kendisinden sonra gelen birçok âşığa etki etmiştir, bunların en önemlileri Zülâli, Hıfzı, Müdami, Nihani, Ozani, Şeref Taşlıova ve Âşık Gülistan ve Murat Çobanoğlu'dur. Latif Şah, Salman Bey ve Sevdakâr adlı halk hikâyeleri Şenlik'e ait olup, 180 tane şiiri bulunmaktadır.

Şenlik, 1913 yılında, Revan'da yapılan bir düğünde yemeğine zehir koyularak zehirlenmiştir ve Arpaçay'da vefat etmiştir. Şenlik'in mezarı doğduğu Suhara Köyü'ndedir. Şenlik'in ölümünden önce yazdığı son dörtlüğü ise şu şekildedir:

"Şenlik der bu dünya fanidir fani,

İskender, Ürüstem, Süleyman hani

Ecel pazarından gurtarıf canı

Ezrail'den mühlet alan öğünsün"(Aslan, 2007: 45).

Aslan, âşıklık geleneğinde bir âşığın bu geleneğe karşı duyduğu sevgiyi, hevesi ve öğrenme isteğini, onu bu geleneğe yönelten en önemli sebep olduğunu söylemiştir (Aslan, 2007: 45).Öte yandan bu sebeplerin yanında âşık adayının öğrenme gücü, sesinin güzel olması vb. gibi şahsî yeteneklerinin de olması çok önemlidir.

1.2.2.2.Âşık Murat Çobanoğlu

1.2.2.2.1.Hayatı

Murat Çobanoğlu, Kars'ın Arpaçay ilçesinin Koç Köyü'nde, 1940'ta doğmuştur. Karapapak Türklerinden ve asıl soyadı Çobanlar olan Murat Çobanoğlu'nun annesi Lala Hanım babası ise Âşık Şenlik'in çıraklarından Âşık Gülistan'dır. Babası Koç Köyü'nden olup 1920'de Kars'a yerleşmiştir. Eşinin erken vefatından sonra oğlunu o büyütüp yetiştirmiştir. Babası, oğlu Murat Çobanoğlu ile birlikte 1970'te İzmir'e yerleşmiş ve orada yaşamaya başlamıştır. İlkokul mezunu olan âşık evli ve dört çocuk babasıdır. 11 yaşında saza başlayan Çobanoğlu, badeli bir âşıktır ve Türkiye onu "Kiziroğlu Mustafa Bey" türküsüyle tanımıştır. 26 Mart 2005 tarihinde Ankara'da vefat etmiş ve Kars'ta toprağa verilmiştir.

1.2.2.2.2. Âşıklık ve Ozanlığa Geçişi

Çobanoğlu, çocukluğundan beri babasının saz çalışını dinlemiş ama hiçbir zaman ona özenmemiştir. Ancak 1952'de gördüğü bir düş üzerine tutumu değişmiş ve değişen tutumunu neticesinde saz çalmaya, şiir ve türküler söylemeye başlamıştır.

11-12 yaşlarında saza başlayan Çobanoğlu'nun çok güçlü bir irticali vardır ve 1951 yılından beri çalıp söylemekte olan âşık, özellikle türküleriyle tüm Türkiye'de tanınmış iyi bir hikâye anlatıcısıdır. Âşıklık geleneğinde önemli sayılan türkülü hikâye anlatma tekniği konusunda en başarılı âşıklardan birisidir. Çobanoğlu, kendi türkülerinin yanı sıra usta malı türküleri de başarılı bir şekilde icrâ etmiştir. Böylelikle bu geleneği genç kuşaklara aktarmakta önemli yere sahip olmuştur. Yurt dışında konserlere katılıp geleneği temsil etmiş ve 1964 yılında Kars Radyosuna âşık olarak girmiştir. Bundan sonra sık sık radyo ve televizyonlarda değişik konularda çalıp söyleyen âşık yıllarca radyo programcılığı yapmıştır. Halk edebiyatı ve âşıklık geleneği üzerine birçok seminer vermiş, şiirleri de yine birçok dergide

yayımlanmıştır. Saza hâkim oluşu, ulusal duygularının güçlülüğü ve kendine has sesiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Türkiye dışında Avrupa'dan İran'a, yurt dışında konserlere ve yarışmalara katılıp geleneği temsil etmiştir.

XX. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'da âşık kahvesi geleneği zayıflarken başta Kars, Erzurum, Artvin, Çorum, Adana, Kahramanmaraş, Sivas ve Kayseri olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde varlığını sürdürmüştür. Badeli aşığımız olan Çobanoğlu, 1971 yılında Kars'ın Yusuf Paşa Mahallesinde bizzat kendi elleriyle yapıp açtığı, usta-çırak ilişkisinin canlı bir okulu ve örneği olan ve bu geleneğin de kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan "Çobanoğlu Halk Ozanlar Kahvesi" yörenin âşıklar merkezine dönüşmüştür. Böylelikle genç ozanlara da ustalık etmiştir. Kahvede iki usta âşık vardır, biri Çobanoğlu diğeri ise Âşık Şeref Taşlıova'dır. Bu iki usta isimden bir sürü genç âşık yetişmiştir. "Sabri Şimşek, Ensar Şahbazoğlu, Arif Tellioğlu, Ilgar Çiftçi, Sabri Yokuş, Orhan Karadağ" (Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi, https://docplayer.biz.tr/35611009-Kars-yoresi-asiklarinin-usta-cirak-gelenegi-bakimindan-degerlendirilmesi-ferhat-aslan.html, E.T: 16.04.2018) bunlardan bazılarıdır.

Düzgün, Kars âşıklarının sanatlarını, genellikle sazlarını omuzlarına alarak ayakta, kahvenin ortasında dolaşarak icrâ ettiklerini belirtmiştir (Düzgün, 2011: 1261-271). Çobanoğlu, 1966'dan başlayarak günümüze kadar ara vermeden Konya'da yapılan Türkiye Âşıklar Bayramlarına katılmış; atışma, en güzel memleket türküsü, taşlama, şiir, hikâyeli türkü, yılın yedi şiiri, lebdeğmez ve muamma dallarında sürekli birincilik ödülleri kazanmıştır. 1985 yılında Konya'da yapılan "Halk Edebiyatı ve Folklor Semineri"nde halk edebiyatı ve âşıklık geleneği konularında bildiri sunan Çobanoğlu, Türkiye Âşıklar Bayramı'nda dinleyicilerin büyük ilgisiyle karşılaşmıştır. Güzel sesi, mızrabındaki yeteneği, âşıklık bilgisi, eski halk edebiyatımızdan ve usta âşıklardan kazandığı kültür ve buna bağlı becerisi Murat Çobanoğlu'na bir ayrıcalık ve üstünlük kazandırmıştır.

Artun (2005), Çobanoğlu'nun şiirlerinin yayımlandığı bazı gazeteleri şu şekilde sıralamıştır: "Çağrı, Karseli, Türkü Kültürü, Türk Edebiyatı Folklor Araştırmaları, Çoruh". Cumhuriyetimizin 50. yıl dönümü ile Atatürk'ün 100. doğum yılı anısına

düzenlenen şiir yarışmalarında ödüller kazanan Murat Çobanoğlu, pek çok çırağa da emek vererek onlara âşıklık sanatını canlı ve sıcak tutup öğretmiş böylece geleneği yaşatarak çıraklar yetiştirmiş ve halk edebiyatımız açısından büyük bir övünç kaynağı olmuştur. 26 Mart 2005'te vefat etmiş ve Kars'ta toprağa verilmiştir. Kars Belediyesi tarafından her sene 6-7 Mayıs Murat Çobanoğlu anısına, Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramı düzenlenmektedir. 2014 yılında Çiftçi'nin, "Kabrine Getirdik Gül Çobanoğlu" koşması çok beğenilmiş ve Kars'ın yerel gazetesi olan Ölçek'e manşet olarak atılmıştır.

1.2.2.2.3. Mahlasları

Mete Taşlıova, Murat Çobanoğlu'nun, ilk çıraklık yıllarında önce Devrânî, sonra Yanânî mahlaslarını kullandığını, 1963 yılından itibaren ise Çobanoğlu soyadını mahlas olarak kullandığını söylemiştir (Taşlıova, 2008: 9). Çobanoğlu'nun 1968-1987 yılları arasında çıkarmış olduğu yirmi civarında kaset ve plağı vardır. Bunların yanı sıra iki tane de altın plağı bulunmaktadır. Kiziroğlu Türküsü'nü tüm Türkiye'ye tanıtmış, son yıllarında da radyo ve televizyon programlarında Karapapak ağzıyla söylediği türküleri herkesin beğenisini kazanmıştır.

Şiirlerinden örnekler:

"*Etmedi mi (Neyine Güvenem)*[1]

Neyine güvenem yalan dünyanın

Kerem'i yandırıp kül etmedi mi

On bir ay bülbülü ettirdi feryat

Gül için bülbülü lal etmedi mi

Bülbül âşık idi gonca güllere

Arzusun söylerdi esen yellere

[1] Detaylı bilgi için bk: Ekber Enveri, İbrahim Özkaya, Kemal Alin, Âşıklık Geleneği ve Murat Çobanoğlu (Hayatı, Sanatı ve şiirleri), Kars Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi, No:3.

Mecnun Leyla için düştü çöllere

Ferhat'a dağları yol etmedi mi

Çobanoğlu yaram döndü çıbana

Kurduğum bağlarım oldu virane

Kardeşi Yusuf'u attı zindana

Kaderi Mısır'da kul etmedi mi

Dedim-Dedi[2]

"Dedim: Güzel kervan mısın?

Dedi: Yola gelemedim.

Dedim: Mecnun bilir misin?

Dedi: Çöle gelemedim.

Dedim: Güzel, vurma acı,

Dedi: Olur mu ilacı?

Dedim: Sana ben bir avcı,

Dedi: Göle gelemedim.

Çobanoğlu halim yaman,

Güzel günler oldu zindan,

Dedim: Güzel, sen bir terlan

Dedi: Kola gelemedim

[2]Detaylı bilgi için bk: Ekber Enveri, İbrahim Özkaya, Kemal Alin, a.g.e.

Çobanoğlu'nun şiirleri günümüz icrâortamlarında hâlâ sevilmekte, gerek kendi çırakları gerek diğer âşıklar tarafından söylenmektedir. Özellikle kendi çıraklarından olan Âşık Çiftçi, katıldığı her âşık programında ustasından dizeler okumaktadır.

2. Âşıkların Yetişmesi

2.1.Âşıklığa Yönelme ve Çıraklığa Başlama Sebepleri

Düzgün, bir âşık adayını âşıklığa hazırlayan çeşitli faktörlerin olduğunu söylemiş ve bu faktörleri de şu şekilde sıralamıştır: çocukluk ve ilk gençlik yıllarında bir kıza âşık olma, klasik halk hikâyelerini veya hikâyeleşmiş âşık biyografilerini okuma, âşıkların bulunduğu bir ailede veya geleneğin canlı olarak yaşatıldığı bir çevrede yetişme, gurbet hayatı, yoksulluk gibi nedenler olarak belirtmiştir (Düzgün, 2011: 256). Âşıkların yetiştikleri sosyo-kültürel çevre nasıl olursa olsun olgunluğa erişinceye dek hep bir eğitim sürecinden geçmektedirler.

Ferhat Aslan, Kars yöresi âşıkları üzerineyaptığı incelemeye göre âşıkların geleneğe yönelmeleri ve çıraklığa başlama sebeplerini şu şekilde tasnif etmiştir: aile büyüklerinden etkilenerek âşıklığa yönelme, âşıklardan etkilenerek âşıklığa yönelme, çevreden etkilenerek âşıklığa yönelme, rüya ile âşıklığa yönelme, hasret duygusu ile âşıklığa yönelme, sevda, fakirlik, körlük ve kendiliğinden âşıklığa yönelme(Aslan, 2008: 5-7).

Çırak âşıkların, bu geleneğe olan ilgileri ve başlama sebepleri arasında birçok faktör bulunmaktadır. Kaya ise çırak âşıkların geleneğe yönelmelerini tetikleyen faktörleri şu şekilde açıklar:

1- *Çıraklık*

2- *Usta malı şiir söyleme ve çevredeki âşıklardan etkilenme*

3- *Türkülü hikâye dinleyerek veya okuyarak yetişme*

4- *Sazlı- sözlü ortamda yetişme*

5- *Rüya sonrası âşık olma*

6- *Manevi etki sonucu âşık olma*

7- *Dert sebebi ile âşık olma*

8- *Sevda sebebi ile âşık olma*

9- *Ruhi depresyon sonucu âşık olma*

10- *Millî duyguların galebe çalmasıyla âşık olma* (Kaya, 2003: 10).

Hemen hemen aynı çerçeve etrafında toplanan bu nedenler âşıklığa yönelme nedenleri arasında sayılabilecek en genel geçer maddelerdir. Kars'ta geleneğin ilk etki gösterdiği zamanlardan bu zamana dek canlı bir şekilde yaşatıldığı gözler önüne serilmektedir. Bunun sebebi usta-çırak ilişkisinin ve sosyal çevrenin bu gelenek üzerinde hâlâ etkisinin devam etmesidir. Bu da halkın bu geleneğe bağlı kaldığı, düğünlerde önemli toplantılarda ve yapılan şenliklerde âşıklara yer vermesi ile ilgilidir. Gelişen teknoloji elbette bu geleneği de etkilemiştir. Teknolojinin gelişmesiyle eskisi kadar kaset yapımı olmasa da âşıklar bu durumu kendi lehlerine çevirerek seslerini daha fazla kişiye duyurmayı başarmıştır. Değindiğimiz bütün bu unsurlarda Kars'taki âşıklık geleneğini XXI. yüzyıla kadar geçirdiği kademeleri ve bugün almış olduğu şekli gözler önüne sermektedir.

2.2.Rüya Motifi ve Bade İçme

Rüyanın bu zamana kadar net bir tanımı yapılamamıştır; ancak araştırmacıların büyük bir çoğunluğu, rüyanın; bir kimsenin uyku sırasında zihninden geçen hayal dizisi olduğu görüşünde birleşmektedir (Kaya, 2003: 11).

Elmalılı Hamdi Yazır İslâm âlimlerinin tanımlarını şu şekilde sıralamıştır:

> *"1. Asıl rüya denilen ve Allah tarafından doğrudan doğruya melek vasıtasıyla vaki olan rüyalar, 2. Nefsin kendisinin vücuda getirdiği hatıraların telkiniyle görülen rüyalar, 3. Yalan çağrışımların ve hayallerin, dış tesirlerle beslenmesi suretiyle görülen şeytanî rüyalar"*

Rüyayı fonksiyon itibariyle üç gruba ayırdıklarını söylemiştir (Yazır, 1960: 2865-2866) Kaya, rüya kavramının Türk halk edebiyatında sıkça karşılaşılan bir motif olduğunu, başta efsane ve destan olmak üzere birçok yerde kullanıldığını söylemiştir (Kaya, 2003: 13). Günay ise halk hikâyelerinde kalıplaşmış asıl tipe uygun ve bütün hikâyelerde aynı unsurları koruması şeklinde ortaya çıkması ve yaşayan âşıklarda da bu motifin onları sade kişilikten sanatçı kişiliğe bürünmesi şeklinde vurgulamıştır

(Günay, 2008: 109-113). Rüya motifinin XVI. yy'da özellikle âşıklık geleneği içinde kökeni Köroğlu'na dayanmaktadır. Çeşitli varyantlarda Köroğlu'nun hayatı anlatılırken rüya motifinden bahsedilmektedir. Bazı varyantlarda rüya bir dere kenarında gerçekleşerek bir pîr tarafından bazı yeteneklerle donatılması, bazı varyantlarda ise üç nehirden üç köpük içmesiyle çeşitli yeteneklere sahip olmasıyla ilişkilendirilir (Boratav, 1931: 21). Bu konuda XVI. yy'da âşıklık geleneğinin Köroğlu ile başlamış olabileceğini söylemek mümkündür.

İskender Pala ise rüya görme bade içme motifini, âşığın genellikle kutsal sayılan bir mekânda, ıssız, adayın korku ve yalnızlık duygusunu derinden hissettiği bir yerde uykuya dalıp, ikinci aşamada rüya gerçekleşmesini ve bu aşamanın çok kere uyku ile uyanıklık arasında olduğunu söylemiştir (Pala, 2003: 52). Yine âşık kutsal kişilerle, kutsal sayılan mekânlarda karşılaşır ve pir elinden bade içer şeklinde yorumlamıştır.

Öcal Oğuz (Oğuz, 2010: 312-313) ve Günay (Günay, 2008: 116-117) aday kendine gelmesinden sonraki aşamaları şu şekilde ifade etmişlerdir; âşığın ağzından burnundan kanlı köpükler gelir, bir süre baygın yatar.

> *"Gönül ehli""bir kişinin sazın tellerine dokunmasıyla kendine gelir. Başından geçen olayları saz eşliğinde anlatır, rüyasını tasvir eder ve bu ilk şiirinin sonunda mahlasını anar. Yakın geçmişte ve günümüzde yaşayan âşıklara rüyalarında peygamber, Hızır, pir, âşık veya bir kız tarafından bade sunulduğu, kimilerinin kendilerine sunulan sıvıyı içmelerine karşılık kimilerinin içmedikleri anlatılır. Bazı rüyalarda âşık adayına içecek yerine başka herhangi bir nesne sunulması [da]söz konusudur. Hurma, şeker, boncuk, at, saz, kitap veya yazılı bir kâğıt parçası âşık adayına rüyada sunulanlar"* (Heziyeva, 2010: 218).

Heziyeva, halk âşıklarını badeli âşıklar ve badesiz âşıklar diye ikiye ayırır ve badeli âşıklara birinci sınıfta yer vermektedir. Genel bir ifadeyle bade, pir elinden içilen manevi içki (Tanrıkulu, 1998: 640) olarak tanımlanmıştır. Kaya ise rüyada bade içme hadisesini, ekseriya şehir hayatından uzakta yaşayan insanlarda meydana geldiğini ve "er dolusu bade" ve "pir dolusu bade" şeklinde aktarmıştır (Kaya, 2003: 13).

Aslan (Aslan, 2007: 46) Karslı âşıkların pek çoğu rüya ile âşıklığa başladığını, bu rüyalarda bir pir ya da onu temsil eden bir kişi tarafından âşığa bade sunulduğunu,

rüyaların içeriğinin genel olarak birbirine benzediğini, bazen küçük farklılıkların da olabileceğini söylemektedir.

Orta Asya şaman geleneğine dayanan rüya motifinin günümüz âşıkları arasındaki etkisi yavaş yavaş azalmakla beraber birçok âşık da rüya görme, bade içme motifinin olmadığını ve bu motife inamadıklarını söylemektedirler.

2.3.Gelenekte Usta- Çırak İlişkisi

Usta- çırak ilişkisi geleneğin en önemli unsurlarından biridir. Geçmiş ile günümüz arasında yüzyıllardır köprü görevinde olan usta-çırak ilişkisi; çırak yetiştirmenin yanında bir taraftan geleneğin yaşatılmasına önemli katkılar sağlarken bir taraftan da geleneğe yeni âşıklar kazandırması bakımından önemli rol oynar. Âşık adaylarının geleneğe yönelmesindeki en büyük etki bu gelenekten etkilenmeleri ve adayın ailesinde veya yakın çevresinde geleneğin yaşatılmasıdır.

Karslı âşıkların birçoğuailede geleneği icrâ eden kişilerden etkilenerek bu geleneğegönül verdiklerini söylemektedirler. Aslan söz konusu durumu şu şekilde aktarmaktadır;

> *"Babasının yanında çıraklık yaparak âşıklık geleneğini öğrenenlerin, geleneği icrâ etmede daha başarılı olma imkânları vardır. Çünkü çırak (oğul) ustanın (babasının) yanında daha fazla kalma ve onun bilgilerini eksiksiz öğrenme şansına sahiptir. Usta (baba) da oğlu olan çırağını yetiştirmede daha çok özen gösterir"* (Aslan, 2008: 46).

Âşıklığın genetik olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Aileden ve yakın çevreden etkilenmenin yanında bu işe gönül verip ilgi duymakta en az diğer hususlar kadar önemlidir. Kars yöresinde eğer usta âşık baba ise adaylığa yönelen çırağın ustası genellikle babası olur fakat babası âşık olduğu halde kendine başka bir aşığı usta seçen adaylar da söz konusudur. Her ne olursa olsun tüm bunlar hayat boyu süren bir eğitim gerektiği gerçeğini değiştirmez.

Kaya, usta âşığın saza ve söze yeteneği olan istekli bir genci çırak edinerek, yanında gezdirdiğini saz ve söz meclislerine soktuğunu, günü gelince mahlasını verdiğini ifade etmiştir (Kaya, 1994: 40). Tabi çırağın da bu hususlarda üstüne düşen görevlerinin olduğunun altını çizmiştir. Bu görevleri çırağın meclislerde ustasının

şiirleriyle söze başlamak, çalıp söylerken ustasının tesirini hissettirmek ve bu şekilde ustasının izinden gitmek şeklinde ifade etmiştir.

Artun ustanın, çırağına âşıklık sanatının şiir, musiki ve hikâye anlatmadaki incelikleriyle beraber iyi saz çalmayı, irticalen şiir söylemeyi, usta malı eserleri nakletme tekniğini de öğrettiğini vurgulamıştır (Artun, 2009: 2).

Mehmet Yardımcı, sıradan kişiler çırak alınmaz, saza ve söze yatkınlığı olan hevesli gençler çırak alınıp olgunlaştırılır (Yardımcı, 2008: 167) derken Artun da çırağlığın tescillenmesini, çıraklık dönemini tamamlayan âşığa ustası tarafından bir de mahlas verilmesine bağlar (Artun, 2009: 2). Yardımcı, çıraklık dönemini tamamlayan âşık için, testi nasıl kulpsuz düşünülmez ise âşık da mahlassız düşünülemez (Yardımcı,1993: 2-16) diyerek mahlasın önemini vurgulamıştır.

Bunun yanı sıra, âşıklık geleneğinin günümüze kadar canlı bir şekilde gelmiş olmasındaki en büyük etki usta çırak ilişkisidir. Usta çırak ilişkisi geleneği kuşaktan kuşağa aktaran en önemli etkendir. Son zamanlarda bu gelenek eski etkisini kaybetmiş, bir ustanın yanında çırak olmak yerine video kayıtları ve sadece gözlemleme tekniğiyle âşıklığa başlama konusunda bir artış olmuştur. Bu da geleneği zayıflatmış ve yavan hale getirmiştir. Süleyman Fidan ise: kültür endüstrilerileri kavramıyla tanımlanan, teknolojik ve ekonomik alanların başlangıçta kültürü metalaştırdığı ve ticarileştirdiği yönde olumsuzlanan görüşlerle ortaya atılmış elektronik kültür kavramı, zamanla geleneksel kültürün aktarımı için önemli olduğunu belirtmiştir (Fidan, 2017: 13). Bunun sonucunu ise gelişen teknolojiye kayıtsız kalmayarak kültür endüstrilerinden yararlanmanının yollarının aranmasına bağlamıştır.

2.3.1.Çırak Edinme veya Çırak Olma

Usta âşıklar, âşıklık geleneğinin devam etmesi, âşık yetiştirilmesi ve geçmişten geleceğe köprü görmesi isteğiyle bir veya birden fazla âşık adayını yetiştirmek üzere çırak edinmektedir. Buna "çırak çıkarma, çıraklama ya da kapılanma" (Ferhat Aslan, https://docplayer.biz.tr/35611009-Kars-yoresi-asiklarinin-usta-cirak-gelenegi-bakimindan-degerlendirilmesi-ferhat-aslan.html, E.T: 18.04.2018) gibi adlar

verilmektedir. Yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı âşıklığa yönelmiş çırak âşıkların bazı bilgi ve tecrübelerle donatılması gerekmektedir. Bir usta âşık bir veya birden fazla çırak edinerek, onlara kendi bilgi ve tecrübesini aktarır ve onları usta âşık olma yolunda eğitir (Aslan, 2007: 8). Aslan'ın 2002 yılında hazırlamış olduğu "Kars Yöresi Âşıklarında Usta-Çırak İlişkileri" adlı yüksek lisans tezindeki araştırmalarından faydalanmakta yarar olacaktır. Kars yöresindeki âşıklarının şu şekilde çırak ya da usta edindiklerini Aslan şu şekilde sıralamıştır:

2.3.1.1. Ustanın Bir Çırak Seçmesi

Geleneği icrâ eden usta âşıklar aday aşığın sadece saz çalabilme yeteneğine bakmayıp bunun yanında sesinin güzel olması, sazave söze hâkim olması, geleneğe karşı ilgili ve hevesli olmasına da dikkat etmişlerdir. Bir ustasın âşık adayını yanıına çırak olarak almasının en önemli sebebi geleneği gelecek nesillere aktarmak ve yeni usta âşıklar yetiştirmektir. Bunun yanı sıra usta öldükten sonra adını ve eserlerini yaşatacak ve ona bağlı kalacak yeni usta âşıklar yetiştirmiş olmak, kendi ustalığını ispat etmek ve insanlara faydalı olmak da ustanın bir çırak seçip o çırağın usta bir âşık olana kadar yetiştirilmesinin önemli sebeplerindendir. Bu özellikler doğrultusunda kendilerine çırak seçen usta âşıklar ve seçtikleri çırakları Aslan (Aslan, 2007: 49) şu şekilde sıralamıştır:

> *"İsmail Azerî; Bayram Denizoğlu'nu, Şeref Taşlıova; Sadrettin Uslu, Bekir Sami Özsoy ve Nuri Şahinoğlu'nu, Murat Çobanoğlu; Hakkı Viranî'yi, Mürsel Sinan, Halis Altunbey, Arif Tellioğlu ve Yener Yılmazoğlu'nu, Günay Yıldız; Sabri Yokuş'u ve kendi oğlunu, Muhlis Denizer; Ziyaettin Yıldız ve Nihat Koçak'ı, Sabri Yokuş; Âdem Demir'i kendilerine çırak olarak seçtiklerini ifade etmişlerdir."*

Seçilen bu çırak adayları geleneğe faydalı olmuş ve kendisinden sonra da birçok usta âşık yetiştirmiş zamanının çırakları olan âşıklardır. Bu âşıklardan önce birçok âşık yetişmiş ve bu âşıklardan sonra da birçok âşık yetişecektir.

2.3.1.2. Ustanın Kendi Çocuğunu Çırak Edinmesi

Gelenek için büyük önem teşkil eden; Murat Çobanoğlu, Günay Yıldız, İsmail Aladağlı, Bayram Denizoğlu ve Maksut Koca aile büyüklerinden etkilenerek âşıklık geleneğine gönül vermiş ve birçok çırak yetiştirmenin yanı sıra geleneğe birçok eser

de vermiştir. Bu sayılan âşıklar kendi babaları tarafından çırak olarak seçilmiş ve usta birer âşık olana dek gelenek için yetiştirilmiştir. Taşlıova ise Kars yöresi âşıklık geleneğindeki baba-oğul temsilcilerini şu şekilde sıralar:

"Âşık Üzeyir Fakirî- Âşık Ferhat Feryadî- Âşık Süleyman

Âşık Şenlik- Âşık Kasım-Âşık Nuri- Yılmaz Şenlikoğlu- Fikret Şenlikoğlu

Gülistan Çobanlar- Murat Çobanoğlu

Âşık Müdâmî- Hikmet Ataman- Halil Ataman

Üzeyir Göktekin- Çoşkun Göktekin

İslam Erdener- Musa Erdener

Murat Yıldız- Günay Yıldız- Şenay Yıldız

Veysel Şahbazoğlu- Ensar Şahbazoğlu

Selahattin Dülger- Sebahattin Dülger

Durmuş Denizoğlu- Bayram Denizoğlu

İlyas Kaya- Şeref Kaya

Laçin Aladağlı- İsmail Aladağlı

Âşık Çerkez- Âşık Sevdakâr

İbrahim Artar- Osman Artar

Hüseyin Alyansoğlu- Rüstem Alyansoğlu

İskender Koca- Maksut Koca

Sabahattin İkan- Korkmaz İkan (Taşlıova, 2008: 96).

2.3.1.3. Çırağın Bir Usta Seçmesi

Kars yöresinde ustanın bir çırak seçmesi gibi âşık adayı da kendisine bir usta seçebilir. Aslan bir usta aşığı kendisine usta olarak seçerken ise daha önce kendisine duyduğu hayranlık, beğenti, etkilenme gibi özellikler tetikler ve bu şekilde bir ustanın yanına giderler ve kendisine çırak olmak istediklerini söylerler, ustanın kabul etmesiyle geleneğin icaplarını öğrenir ve yerine getirirler (Aslan, 2007: 49). Usta

âşıkların bu özelliklerini göz önünde bulundurarak kendilerine usta seçen çıraklar ve seçtikleri usta âşıklar şunlardır:

> *"İsmail Azerî; Âşık Muharrem'i, Şeref Taşlıova; Âşık Kasım'ı, Arif Tellioğlu ve Sabri Yokuş; Murat Çobanoğlu'nu, Hakkı Yerlioğlu; İlhami Demir'i, İlgar Çiftçioğlu; İslâm Erdener'i kendilerine usta olarak seçtiklerini belirtmişlerdir. Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz âşıklar, ustalarını kendi köylerindeki düğünlerde görmüşler, onların sanatlarına hayran kalmışlar ve böylece ustalarının yanlarına giderek onlara çırak olmuşlardır"* (Aslan, 2007: 49).

Birçok ustanın kendine çırak seçebildiği gibi, birçok çırak da kendisine usta seçebilmektedir. Bunun örnekleri yukarıda detaylı bir şekilde verilmiştir. Âşık Çiftçi'yi, ustası Murat Çobanoğlu, bir tanıdık aracılığıyla kendine çırak olarak seçmiştir.

2.3.1.4. Usta Edinirken Çevredekilerin Etkisi

Kars yöresinde âşık adaylarının âşıklığa yönelme ve başlamalarında çevrenin etkisi olduğu gibi, âşık adayının usta edinmesinde de çevrenin etkisi olabilmektedir (Aslan, 2007: 49).

2.4. Âşıklık Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Metodlar

Usta-çırak ilişkisi içinde yetişen âşıklar yukarıda da belirtilen şekillerde çıraklığa başlayabilir ve geleneğin içinde yer alabilir. Bu gelenek içerisinde saza ve söze hâkimiyet kadar iyi bir gözlemci olmak da en az bu iki özellik kadar önemlidir.

Aslan, âşıklık geleneğinde çırakların öğrenme stratejilerini şöyle aktarmaktadır:

> *"Çıraklar, geleneğin icrâ edildiği mekânlarda ustalarını dikkatle dinleyerek, ustalarının sözlerini ezberleyerek, ustalarını dikkatlice gözlemleyerek, ustanın hareketlerini taklit ederek yetişmektedirler. Bundan dolayı usta-çırak geleneğindeki eğitim sürecinin temelini; "dinleme", "ezberleme", "gözlemleme" ve "taklit etme" yöntemlerinin oluşturduğu söylenebilir."* (Aslan, 2007: 10)

Bu tanımlamalar dışında usta-çıraklık meselesini basit bir aktarma yöntemi olarak da görmemek gerekir. Usta-çırak ilişkisi Anadolu âşıklık geleneğinde sayısız âşığın yetişmesine vesile olmuş, âşık hikâyelerinin, âşık tarzı şiirlerin, âşık havalarının

üretilmesine ve bu ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamış, geleneğin okulu ve en önemli unsuru olmuştur.

2.5.Gelenek İçinde Çırağın Eğitim Süreci

Âşıklık geleneği içinde âşık adayı belli bir süreç içinde bazı edebî ve meslekî konular hakkında bilgi almaktadır. Bunu da yine yanında oldukları ustalardan ve diğer âşıklardan almaları mümkündür. Kars yöresi âşıkları bu süreç içinde şu konular hakkında bilgi ve birikim kazanmaktadır: âşık tarzı şiirler öğrenme(serbest deyişler, sistemli deyişler ve usta malı şiirler) olmak üzere üçe ayrılır (Aslan, 2008: 10-14)

Belli bir dinleyici kitlesi huzurunda yapılan âşık fasıllarının bugün Doğu Anadolu'da yaşatılmaya çalışılan şekli ile takip edilen düzeni şöyledir: hoşlama, hatırlatma, tekellüm (tekellüm kendi içerisinde 8 gruba ayrılmaktadır; ayak açma, öğütleme, bağlama-muamma, sicilleme, yalanlama, taşlama, tüketmece, uğurlama). Tekellüm özellikle Doğu Anadolu bölgesi ve Kars yöresinde en çok hüner isteyen bölümdür (Aslan, 2008: 10-14).

Kars ve yöresinde âşığın eğitimi sürecinin en önemlileri arasında halk hikâyelerini, saz çalmayı ve âşık havalarını öğrenmeyi sıralayabiliriz. Bunun yanı sıra saz çalma ve âşık havalarını öğrenmenin içine âşık fasıllarını ve meclis adabını öğrenmeyi, atışma ve lebdeğmezi de dâhil edebiliriz.

Çiftçi, bugüne kadar pek çok âşık meclisine katılmış ve bu meclislerde yaptığı atışmalarla gelenekteki yerini belirlemiş ve kendinden söz ettirmiştir. Bugüne kadar pek çok önemli halk ozanıyla atışma yapmıştır. Çeşitli festival, toplantı, şenlik ve programlarda atışma yaptığı halk ozanlarının ismi aşağıda verilmiştir:

Murat Çobanoğlu, Bahattin Yıldızoğlu, Âşık Firgani, Âşık Üzeyir, Âşık Laçin, Âşık Arif Gökçe, Âşık Tosun Turanoğlu, Âşık Haydar Koçulu, Âşık Orhan Kurtoğlu, Âşık Erdal Balık, Gültekin Akbaba, İlgar Çiftçioğlu, Ensar Şahbazoğlu.

2.6. Mahlas Alma

Düzgün, âşık edebiyatında mahlas olarak adlandırılan ikinci/takma adın, çeşitli yollarla edinilebilineceğini ve bunlardan en yaygın olanının mahlasın âşığın ustası tarafından belirlenmesi olduğunu söylemektedir (Düzgün, 2011: 258). Bunun yanı sıra Düzgün, halk hikâyelerindeki "karmaşık rüya motifi"nin etkisiyle rüyada görülen bilge kişi tarafından mahlas verildiğini iddia eden âşıkların olduğunu ifade ederken, bazı âşıkların da mahlaslarını kendilerinin seçtiğinin altını çizmiştir.

Aşığın genellikle şiirlerinin sonunda mahlasını anması, gelenek temsilcileri ve halk arasında "tapşırma" adını da almıştır. Tapşırma: "kendini tanıtma, bildirme, arz etme" olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2003: 40).

Mahlas kelimesi Arapça bir kelime olup, anlamı "saflık, halislik, gönül temizliği" olan "halas" kelimesinin kökünden gelir (Kaya, 2003: 39). Taşlıova ise (Taşlıova, 2009: 87) "Mahlas kullanımı, sözlü şiir geleneğinde, anonim olmayan eserlerin en belirgin yanıdır. Âşıkların mührü hükmündeki mahlas, halk şiiri geleneğinde söyleyen-yazan temsilcilerin de ihmal etmedikleri bir konudur" demektedir. Âşıkların mahlas/takma ad kullanmaları onları aynı adı taşıdıkları diğer âşıklardan ayırmanın yanı sıra gelenek içinde de tanınmalarını sağlamak için gerekli olan bir husustur. Geçmişten günümüze âşıklık geleneği içerisinde mahlas kullanmak hep önemli ve ayırt edici bir unsur olmuştur.

2.6.1. Kars Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma

Âşıklık geleneği içerisinde mahlas almaya "tapşırma veya berat alma" da denilmektedir. Bütün bölgelerde genel bir ifade olan mahlas alma ve şiirinin son dörtlüğünde mahlasını söyleme geleneği Kars yöresi âşıklık geleneğinde de aynıdır. Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişmiş olan âşıklarımızdan bazıları mahlaslarını kendi ustalarından almışken bazı âşıklar ise başka bir ustadan almış veya kendileri seçmişlerdir. Âşık Çiftçi'nin mahlasını ustası Âşık Murat Çobanoğlu vermiştir.

2.7. Saz Çalma

Âşıklar manzum eserleri genellikle bir saz eşliğinde sunma, şiirlerini belli bir ezgiyle dinleyici kitlesine aktarma mecburiyeti, âşıkların saz çalmayı öğrenmelerini de zorunlu hale getirmiştir. Düzgün, saz çalmayı bilmeyen âşıkların toplum içinde çok fazla ilgi görmediklerini, âşıklık geleneği içinde ve halk arasında saza kutsallık atfedildiğini, saz çalabilen âşıkların bundan dolayı daha fazla ilgi gördüklerini söylemektedir (Düzgün, 2011: 258). Bunun yanı sıra yine ozan baksı geleneği içinde yer alan çalgı aletine kopuz adının verildiğini de şu şekilde aktarmıştır:

> *"14. yüzyılda Azerbaycan'da "ozan" kelimesi, "kopuz" anlamında kullanılmış, böylece bu aleti çalarak şiir söyleyenlere "ozancı" adı verilmiştir, Anadolu sahasında ise ozanların âşık adıyla anılmaya başlamalarından sonra çaldıkları aletin adı da "çöğür" veya "saz" biçiminde yerleştiğini vurgulamıştır"*(Düzgün, 2011: 258).

Âşık edebiyatı, saz ve söze dayanan bir edebiyattır. Sözün sazla birlikteliği, estetik bir etki yarattığı gibi sözün gücünü de arttırmaktadır. Bu bağlamda, İslâm öncesi dönemde kopuzun yerini alan saz, âşık edebiyatı ile birlikte anılır olmuştur. Köprülü, *"Esasen saz şairleri tabirinden de çok iyi anlaşıldığı gibi, meslekten yetimi asıl âşıklar arasında, sazı olmayan, saz çalmayan bir şair tasavvur olunamaz."* (Köprülü, 1962: 19) diyerek bu edebiyatta sazın ne derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Levnî aşağıdaki dörtlüğünde "Bir taşla duvar olmaz" atasözünü hatırlatarak, şair için saz ve sözün önemini somut bir şekilde vurgulamıştır:

> *"Tâlib-i ma'rifet çekerse emek*
>
> *Yürük at artırır yemin giderek*
>
> *Şaire ses ile saz ü söz gerek*
>
> *Yalınız taş olmaz duvar demiler"*
>
> Levnî (Köprülü, 1962: 42)

Bayram Durbilmez, sazların kullanıldıkları zaman ve mekânlara göre kopuz, ıklığ, çoğur, dutar, tambura, dombra, rebab, şetar, cura, bozuk, balama eklinde adlandırılan çeşitleri olduğunu belirtmek suretiyle Türk kültüründe sazın önemli bir yerinin olduğunu vurgulamaktadır (Durbilmez, 2006: 149). Halk şairlerinin şiirlerinde saz

kelimesinin oldukça fazla kullanıldığı görülmüştür. Bunda halk şairlerinin sanatlarını sazla icrâ etmelerinin büyük etkisi vardır.

Âşık Şenlik bir dörtlüğünde saz çalan bir mollaya âlim denilemeyeceğini dile getirmektedir (Aslan, 1992: 218). Dadaloğlu ise bazı hocaların saz dinlemediğini ve sazı kuru araç olarak gördüğünü dile getirerek hem onları eleştirmekte, hem de toplumda din adamlarının saza olumsuz bir tutum içerisinde olduklarını gözler önüne sermektedir:

"Yüksek kayalarda ahin ünlemez

Kısırdır katırlar kulun kunlamaz

Bazı hocalar da sazı dinlemez

Nedir kuru ağaç, ona din gerek"

Dadaloğlu (Okay, 1970: 128)

Saz çalma kabiliyeti geçmişten günümüze kadar önemli olmuş ve hâlâ daha önemini korumaktadır. Gelenekte usta çırak ilişkisi devam ettiği sürece birçok âşık adayı yetişecek ve gelenek canlı bir şekilde devam edecektir.

II. BÖLÜM

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİ TEMSİLCİLERİ

1. Hayatta Olmayan Âşıklar

Kars, geçmişten günümüze kadar âşıklık geleneği bağlamında yüzlerce âşık yetiştirmiş ve hâlen daha da âşıklar yetiştirmeye devam eden bir ildir. Geleneğin canlı bir şekilde yaşatıldığı ender illerden bir tanesidir. Bu konu üzerinde araştırma yapan birçok kişinin de dikkati bu yöne çekilmiştir.

Anadoluda yaşamış olan en eski aşığın Kars'ta yetişmiş olması ve o dönemden günümüze kadar birçok önemli aşığın yetişmiş olması Kars'ı diğer âşıklık geleneğini yaşatan illerden daha da önemli kılmaktadır. XIV. yüzyılda doğan ve yaşamını XX. yüzyıla kadar dâhil edebileceğimiz, hakkında bilgi sahibi olunan önemli âşıklarımızı şu şekilde sıralayabiliriz:

"Âşık Bahri (1829- 1900)

Ceyhuni (1843-1908)

Âşık Şenlik (1850-1913)

Kağızmanlı Sezai (1858-1938)

Âşık Kahraman (1863-1944)

Posoflu Zülali (1873-1959)

Cemal Hoca (1882-1957)

Mustafa Nihani (1889-1967)

Kağızmanlı Hıfzî (1893-1918)

Âşık Gülistan Çobanlar (1900-1972)

Âşık Dursun Cevlâni (1900-1974) (Sakaoğlu, 1995: 54).

Posoflu Müdami, İlhami Demir, Mürsel Sinan, Karahanlı Murat Yıldız, Veysel Şahbazoğlu, Murat Çobanoğlu, Sabri Şimşekoğlu, Mehmet Hicrani ve Şeref Taşlıova

geleneğe çok büyük katkılarda bulunmuş ve birçok usta âşık yetiştirmiş fakat şuanhayatta olmayan Kars'ta yaşamış usta âşıklarımızdır.

Kars âşıklık geleneği içerisinde XIV. ve XX. yüzyıllarda, yetişen saz sairlerinin isimleri yukarıda belirtilmiştir. Bu âşıklardan biri olan Âşık Şenlik, Azeri sahasından etkilenmiş, onlardan aldığı "birçok hikâye ve şiir unsurlarını Anadolu'ya yayarak, âşık edebiyatımıza yenilik getirmiştir" (Aslan, 2007: 12). Şenlik, Doğu Anadolu âşıklık geleneğini, özellikle de Kars âşıklık geleneğini etkisi altına almış, şekillendirmiştir. Öyle ki; Âşık Şenlik, çevresindeki bölge âşıklarınca model alınmış; yöre halkı tarafından ise saygın bir yere sahip olmuştur.

2. Yaşayan Âşıklar

Gelenek içerisinde Kars önemli bir il olmakla kalmayıp geleneği canlı bir şekilde devam ettiren nadir illerden bir tanesidir. Kars ili âşıklık geleneğini temsil eden birçok usta âşık ve yetişmekte olan usta âşık adayı vardır. Bu âşıkların ve aday âşıkların birçoğu Kars'ta yaşarken bir kısmı da şehir dışında yaşamaktadır. Bu âşıklar şunlardır:

"Âşık Ali Bulutoğlu

Âşık Ali Osman Kahraman

Âşık Ali Rıza Ezgi

Âşık Arif Gökçe

Âşık Arif Çiftçi

Âşık Ayhan Şimşekoğlu

Âşık Bahattin Yıldız

Âşık Bilal Ersarı

Âşık Cemal Kanbay

Âşık Emrah Naroğlu

Âşık Ensar Şahbazoğlu

Âşık Emrah Şimşekoğlu

Âşık Erdal Balık

Âşık Eyüp Sarıbatır

Âşık Günay Yıldız

Âşık İlgar Çiftçioğlu

Âşık Hakkı Yerlioğlu

Âşık Kazım Kazaklı

Âşık Kemal Devrani

Âşık Mahmut Karataş

Âşık Maksut Koca

Âşık Mehmet Tekbaşoğlu

Âşık Hicabi

Âşık Musa Kaya

Âşık Mustafa Aslan

Âşık Mustafa Ayaz Kurbanoğlu

Âşık Mustafa Balta

Âşık Mürsel Sinan Uğursu

Âşık Orhan Karadağoğlu

Âşık Orhan Kurtoğlu

Âşık Ömer Dumanoğlu

Âşık Ömürcan Yıldız

Âşık Öztürt Yılmaz

Âşık Sabri Yokuş

Âşık Sadık Miskini

Âşık Serhatlı Lemin

Âşık Suat Kazak

Âşık Sürmeli Çerkezoğlu

Âşık Şenol Muratoğlu

Âşık Tosun Turanoğlu

Âşık Yener Yılmazoğlu

Âşık Yüksel Öztürkoğlu

Âşık Yüksel Yakupoğlu

Âşık Zafer Karabay

Âşık Ziyattin Yıldız (Öncül, 2011: 3-17).

Hayatta olan bu âşıklarımız gerek şehir içi, ilçe ve köylerde gerekse şehir dışında geleneği canlı olarak icrâ ettirmektedirler. Bunun yanı sıra yurt dışında geleneği icrâ ettirmeye çalışan ve geleneği kuşaktan kuşağa taşıyan usta ve usta olma yolunda ilerleyen çırak âşıklarımız da geleneği korumaktadır.

3. Âşıklık Geleneğinin İşlevleri

Folklorun işlevleri birçok araştırmacı tarafından farklı açılardan değerlendirilmiştir. Folklorun işlevleriyle ilgili olarak W. Bascom (1963)'un folklorun işlevleriyle ilgili tasnifi de bu noktada oldukça önemlidir. Bascom'a göre folklorun:

1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme,
2. Değerlere, törelere destek verme,
3. Eğitim, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması,
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için bir çeşit kurtulma mekanizması gibi işlevleri vardır.

Âşıklık geleneği Türk coğrafyasında özellikle Kars ve çevresinde bu özellikleri bünyesinde yoğun olarak taşımaktadır.

> *"Vatanımız, milletimiz var olduğu sürece âşıklık geleneği de var olacaktır. Bu geleneğin hiçbir zaman kaybolacağını düşünmüyorum. Halkımız bu geleneği seviyor ve sahip çıkıyor. Geçmişte en usta âşıklara nasıl saygı ve hürmet gösteriliyorduysa bizlere de aynı şekilde saygı ve hürmet gösteriliyor. Fakat şu konuda farklı görüşleri belirtmekte fayda*

> *olduğunu düşünüyorum; belki müzik olarak bazı kitlelerin hoşuna gitmeyebilir. Bunun da tabii olabileceği bir gerçektir. Yazılan sözler her zaman güzel ve nitelikli olarak karşılanıyor fakat dediğimiz gibi bazı müzikler, havalar, tavır olarak beğenilmeyebilir. Bunun da çok normal bir şey olduğu aşikârdır."*(Grş, Çiftçi: 2018).

Âşık Çiftçi, âşıklık geleneği bu zamana kadar nasıl devam etmişse bundan sonra da aynı şekilde devam edecektir şeklinde yorumlamıştır. Bunu da vatanımızın, birliğimizin varlığına bağlamıştır.

4. Âşıklık Geleneğinin Bölgesel Devamlılık Sebepleri

Geçmişten günümüze çok sağlam köklere sahip olan Kars âşıklık geleneğinin bölgede canlı bir şekilde devam etmesinin en büyük sebebi yöre halkının geleneğe olan saygısı, sevgisi ve ilgisidir. Yörede kahvehane kültürünün çok yaygın olması da yine bu geleneğin önünü açmış ve gelenekte belki de en önemli icrâ ortamı olan "kahvehane" icrâ ortamını doğurmuştur. Uzun süren kış aylarında insanlar işlerini bitirir bitirmez kahvehanelere gitmekte ve günlerinin belli bir bölümünü yine burada geçirmektedirler. Bu da âşıklık geleneğinde kahvehane kültürünü geleneksel icrâ ortamına dönüştürmüştür.

Mahalli şöhrete sahip olan yöre âşıkları yediden yetmişe herkes tarafından tanınmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise bir diğer icrâ ortamı olan köy düğünleri ve köyodalarıdır. Zamanla köylerden kentlere göçler başlamıştır. Özellikle halkın içinden çıkmış ve halkla her daim iç içe olan âşıkların büyük bir çoğunluğu sonradan şehir merkezine taşınmıştır. Buna rağmen yöre âşıkları kendi doğdukları köy ve ilçelerde geleneği daha fazla icrâ ettirmişlerdir. Geleneğin en canlı yaşatıldığı yerler olarak Çiftçi, doğduğu ilçe olan Arpaçay, bunun yanı sıra Akyaka, Kağızman, merkez ve diğer ilçeler olarak sıralamıştır.

5. Âşıklık Geleneğinde Devam Eden ve Kaybolan Unsurlar

Değişen ve gelişen süreç içerisinde âşıklık geleneğinin de asıl unsurları değişmekte ve kaybolmaktadır. Bunun en başında da usta-çırak ilişkisinin azalması ve elektronik kültür ortamıyla beraber kaybolmaya başlaması gelmektedir. Bunun yanı sıra şekil, tür ve anlam alanında da birçok unsur hem azalmış hem de kaybolaya yüz tutmuştur.

Âşıklar şimdiki icrâlarında genellikle hecenin 7, 8 ve 11'lisini kullanmaktadır. Bu da mâninin ve divanın azaldığının bir göstergesidir.

Günümüz âşıklarındaki belki de en büyük problem, lebdeğmez ve muamma örneklerinin azalması ve bununla beraber sicilleme, varsağı, vezn-i aher, satranç gibi örneklerinin ise tamamen kaybolmak üzere olmasıdır. Bir diğer önemli husus ise hikâyeli türkü anlatma hususudur. Hikâyeli türkü anlatımının sona ermesini kesin bir zamana bağlayacak olursak Murat Çobanoğlu'nun aramızdan ayrılmasından sonraki döneme bağlayabiliriz. Çiftçi de dâhil olmak üzere yöre âşıklarında hikâyeli türkü anlatımı da azalmış hatta ortadan kaybolmuştur.

Çiftçi hikâyeli türkü anlatımı ile ilgili, geçmişte hikâyeli türkü anlatmanın çok fazla olduğunu, özellikle Murat Çobanoğlu'nun çok muazzam hikâyeli türkü anlattığını son zamanlarda ise hikâyeli türkü anlatmanın ve sersuğaranın azaldığını söylemiştir. Son olarak ise âşıklardaki farklılıkların azaldığını üzülerek ifade etmiştir. Sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı köylerden büyük şehirlere yapılan göçler de geleneği olumsuz etkilemiştir. Birçok köyde kahvehane kültürü azalmış bunun doğal sonucu olarak da gelenek bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Ekonomik kaygı nedeniyle birçok yöre aşığı da büyük şehirlere göçerek kendilerine yeni icrâ ortamları aramışlardır. Bunun bir sonucu olarak, âşıklar radyo ve televizyonlarda sanatlarını icrâ etmeye başlamaışlardır.

Popüler kültürün yaygınlaşması da geleneği olumsuz etkileyen bir başka unsurdur. Gelişen teknoloji nedeniyle popüler kültüre daha çok yer verilmesi ve zamanın getirmiş olduğu değişen zevk ve anlayışlar da geleneği baltalamaktadır. Bunlar gibi daha birçok olumsuz etkiye geleneğin değişmesini, azalmasını ve gelenek unsurlarının kaybolmasını sebep olarak gösterebiliriz. Bütün bu olumsuzluklara rağmen gelişen zamana ayak direyen âşıklık geleneği Kars'ta canlı bir şekilde devam etmektedir. Çiftçi'nin de dediği gibi vatanımız, milletimiz var olduğu sürece bu gelenek kaybolmayacaktır.

III.BÖLÜM

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN HAYATI VE ÂŞIKLIK GELENEĞİNE BAŞLAMA SÜRECİ

1.HAYATI

1.1. Doğumu ve Soyu

Arif Çiftçi, Kars'ın Arpaçay ilçesinin Telek Köyü'nde 1960 yılında dünyaya gelmiştir. Çiftçi, çocukluk ve gençlik yıllarını köyü olan Telek'te geçirmiştir. 1988 yılında Arpaçay'ın Telek Köyü'nden Kars Kaleiçi Mahallesi'ne taşınmıştır. Babası Alişan Bey değirmen ustası, âşığın annesi Telli Hanım ise ev hanımlığının yanı sıra tandır[3] yapımıyla uğraşmıştır. Geçimlerini de yine babasının değirmende usta olarak çalışması ve annesinin tandır yapması sayesinde sağlamışlardır. Çiftçi altı kardeşin beşincisidir. Şuanhepsi İstanbul'da ikamet etmektedirler. Ailesi içerisinde kendisi dışında âşıklık geleneğine ilgi duyan yoktur. Aşığın soyu, Kars'ta Terekeme (Karapapak) olarak bilinmektedir.

1.2. Tahsili

Arif Çiftçi, ilkokulu kendi köyü olan Telek Köyü'nde bitirmiştir. Ortaokul ve lisenin ilçede olmaması ve ailesinin ilde okutmaya gönderecek kadar maddî durumlarının elverişli olmaması sebebiyle tahsiline devam edememiştir. Ancak âşıklık geleneğine ilgisini fark ettiği günden bu güne kadar kendini gelenek içinde geliştirmiş ve bunu da eserlerinde açık bir şekilde göstermiştir. Bu hisleri kendisi ile yapılan görüşmede şu şekilde ortaya koymaktadır:

> *"Köyümüze âşıklar gelip giderdi, mesela köyümüzün zenginlerinden Şavkı Bey vardı onun düğününe âşıklar gelirdi. Gelen âşıklar dönemin en önemli âşıkları olan; Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, İlhami Demir, Ali Rıza Ezgi, Yaşar Reyhani'ydi. Bu usta âşıklar düğünlere geldiğinde ben de meclisin olduğu yerin kapısının kenarında oturup bu âşıkları*

[3] Tandır: Kars ve yöresinde ekmek yapılan yerin adıdır. Bunun yanı sıra ekmeğin içinde piğiştiği yuvarlak ve toprağa gömülen yapının adı da tandırdır. Tandırlar özel bir topraktan yapılır ve bu şekilde kamyonlara yüklenerek köylerde satılır.

dinliyordum. Söylediği türkülerin sözleri çok hoşuma gidiyordu. O zamanlar 12-13 yaşlarındaydım. Ozanları, âşıkları ve şairleri çok seviyordum. O zamanlar öyle bir zaman gelsin ki ben de hep âşıklık yapayım derdim. Şimdi insanlar bir bölüm seçip okuyor ben de o zamanlardan kararımı vermiştim âşıklık bölümünü seçtim ve hâlâ da okuyorum."(Grş, Çiftçi: 2017).

Çiftçi, kendini geliştirirken kullandığı en önemli yöntemin gözlem yolu olduğunu söylemektedir. Bunu da çocukluğunda usta âşıkları gözlemleyerek edindiği tecrübelerin zamanla kendi âşıklık kimliğini oluşturmasına bağlamaktadır.

1.3. Askerliği

Arif Çiftçi 1980 yılında askere gitmiş, acemi birliğini 3 ay Malatya'da, usta birliğini ise 21 ay Erzurum Pasinler'de yapmıştır. 1982'de Kars'a dönmüştür.

1.4. Evliliği

Arif Çiftçi'nin ilk eşi Yozgat'ın Boğazyan ilçesinin Eğlence Köyü'nde ikamet eden halasının kızı Leyla Hanımdır. Âşık, 16 yaşındayken ilk evliliğini yapmıştır. Fakat çok uzun sürmemiştir. İki ay sonra Leyla Hanım ile bazı istem dışı olaylar yüzünden ayrılmak zorunda kalmıştır. İkinci eşi Kars'ın Arpaçay ilçesinin Kümbet Köyü'nden Nevin Hanım'dır. 1988'de âşıklığa gittiği Kümbet Köyü'nde tanışmıştır. Annesinin vefatından sonra babası evlenmesi konusunda baskı yapmış ve evlenmesini çok istemiştir. Âşığı köy düğününden sonra Nevin Hanım'ın babası misafirliğe götürüp yemek yedirmek istemiştir. Nevin Hanım, Kars'ın yöresel bir yemeği olan "ğangel/hangel" getirince Tellioğlu o anda Nevin Hanım'ı istetmeye karar vermiştir. Daha sonra babasına bu durumdan bahsetmiş ve istetmiştir. 1988 yılında Nevin Hanım'la evlenmiştir. Nevin Hanım 2018'in mayıs ayında vefat etmiştir. Âşığın bu evliliğinden 2 kız (Dilek-25, Hatice-20) 1 oğlan çocuğu (Fatih-24) olmak üzere 3 çocuğu vardır.

1.5. Mesleği

Arif Çiftçi'nin tek mesleği âşıklıktır. Usta âşıkların yanında kendini geliştirmiş ve sanatını profesyonel şekilde icrâ etmektedir. Hayatını ve ailesinin geçimini saz çalıp türkü söyleyerek kazanmaktadır. İlk albümünü 1992 yılında çıkarmıştır.45'lik

şeritlerden oluşan kasetlerdir bunlar. Her bir kaset; 6 ön yüzünde 6 arka yüzünde olmakla beraber 12 türkülük kasetlerdir. Toplamda 17 tane kaseti vardır. Bu kasetlerin hepsi 12 türkülük kasetlerdir. İlk kasetinin adı "Gurbet"tir. Tellioğlu'nun 2010 yılında çıkardığı "Baba" albümü, albümleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Ustası Murat Çobanoğlu'nun vefatından sonra kaset çıkarmamıştır. Şu anda ise her gece Kars ve çevresinin ilçe ve köylerinde geleneği canlı bir şekilde sürdürmektedir. Bunun yanı sıra davet edildiği şenlikler, âşıklar bayramı, televizyon ve radyo kanallarına katılarak da geleneği devam ettirmektedir.

2.ÂŞIKLIK GELENEĞİNE BAŞLAMA SÜRECİ

2.1.Yetiştiği Kültür Ortamı ve Etkilendiği Âşıklar

Âşık Arif Çitçi'nin yetiştiği kültür ortamı belki de en önemli âşıkları yetiştiren ve yetiştirmekte olan Arpaçay ilçesidir. Çiftçi, âşıklığa yaşadığı çevrenin etkisiyle başlamış ve usta âşıkların yanında gözlem yöntemi ve daha sonra Çobanoğlu'nun yanında çıraklık yaparak kendini bu yönde profesyonel şekilde yetiştirmiştir. Etkilendiği âşıkları kendi köyünde gelenek ürünlerini icrâ ettiren ve köylerinde yapılan düğünlere gelen âşıklar olarak belirtmiştir. Çiftçi; Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, İlhami Demir, Ali Rıza Ezgi, Yaşar Reyhani'nin ise dönemin usta âşıkları olduğunu vurgulamıştır.

> *"Bu âşıkların başında Murat Çobanoğlu vardı. Çobanoğlu'nun dışında Karahanlı Murat Yıldız'ı dinlerdim, Oğuzlu Köyü'nden Âşık Latif'i hiç görmedim ama o çok muazzam hikâye anlatırmış onun hikâyelerini dinlerdim. En çok etkilendiğim âşıkların başında da yine Murat Çobanoğlu, Karahanlı Murat Yıldız, Veysel Şahbazoğlu, Rüstem Alyansoğlu ve yine birkaç âşık daha vardı."(*Grş, Çiftçi: 2017).

Âşık Arif Çiftçi, çevresinde beğenerek dinlediği âşıkları yukarıdaki ifadeleriyle dile getirerek âşıklık kimliğinin oluşmasında rol oynadıklarını belirtmiştir.

2.2.Sazla Tanışması

Çiftçi'nin sazla tanışması 14-15 yaşlarında başlamıştır. Yetiştiği çevrede geleneği icrâ eden âşıkların olması ve Arpaçay ilçesinin gelenek için önemli bir ilçe olması geleneğe ilgi duyması açısından önemlidir. Arpaçay ilçesi usta âşıkların en fazla uğradıkları ilçelerden en önemlisidir. Sazla tanışmasını ve sazlarını nasıl aldığını şu şekilde aktarmıştır:

> " *14-15 yaşlarında kendime saz almaya karar verdim. Anneme dedim ki; -Anne bana bir saz al. Annem, -Nasıl alacağız dedi? Ben de dedim, -Senin tandırların var birini sat bana bir saz al. İlk sazımı Bahattin Yıldızoğlu'ndan aldım, İkinci sazımı İlhami Demir'den aldım. O zamanlar yöre âşıkları beni yavaş yavaş köy düğünlerine götürmeye başladılar. Köy düğünleri de bizim yörede 13-14 saat çekiyor. Öyle bir türkü söyleyip gideyim diye bir durum söz konusu değildi. Ben de bu düğünlere giderek usta âşıkları gözlemler ve kendime tecrübe edinirdim. Üçüncü sazımı da Murat Çobanoğlu'ndan aldım. Murat Çobanoğlu bana dedi ki; -Ben bu sazı sana verecem Arif. Dedim, -Sağolasan. Rahmetli Çobanoğlu beni çok severdi. Üçüncü sazımı da o şekilde Çobanoğlu'ndan alma şerefine nail oldum."(*Grş, Çiftçi:2017).

Çiftçi'nin sazlarını usta âşıklardan almasının onurunu yaşadığını, özellikle ilk sazı almasında da annesi Telli Hanım'ın rolünün büyük olmasını, usta âşıkların kendisini birçok yönden etkilediğini de gözler önüne sermektedir.

2.3.Çıraklığa Başlaması

Çiftçi, 1975 yılında annesi Telli Hanım'ın saz almasıyla birlikte çıraklığa başlamıştır. Çevresinde bulunan âşıklar, gittiği icrâ ortamlarına aşığı da götürerek onun ilk âşıklık eğitiminde önemli bir rol oynamışlardır. 1977 yılında Çobanoğlu Kahvesi'nin sahibi olan Celal Polatoğlu, Çiftçi'yi âşıklar kahvesine götürerek Murat Çobanoğlu'yla tanıştırmıştır. Çobanoğlu'nun Çiftçi'ye fırsat vermesi sayesinde Çiftçi de her akşam âşıklar kahvesinde çalıp söylemeye başlamıştır ve bu şekilde Çobanoğlu'nun çırağı olmuştur. Çiftçi, Murat Çobanoğlu'nun yanında çırak olarak başlamasını şu şekilde anlatmıştır:

> *"Murat Çobanoğlu'nun yanına çırak olarak başlamam da şöyle oldu; 1977'lerde bizim köylü Celal Polatoğlu, buradaki kahvenin sahibiydi.*

*Çobanoğlu, her gece saat dokuzdan sonra hikâye anlatırdı. Yöre halkı özellikle o saatlerde gelir Çobanoğlu'nu dinlerdi. Celal Polatoğlu'nun önayak olması ve bu bizim köylüdür bir dinle demesiyle Çobanoğlu da benim elime sazını verdi söyle bir dinleyelim dedi. Ben de çaldım söyledim bana dedi ki bundan sonra her gece gelip burada çalıp söyleyeceksin. On yıl Çobanoğlu'nun çırağı oldum. Beni her gittiği icrâ ortamlarına götürürdü. İlk gittiğimiz yer de Arpaçay'ın Vanaza Köyü'nde Selahattin Bey'in düğünüydü. Arpaçay'ın Polatlı Köyü'ne Hicabi'nin düğününe. Önce biz söylüyorduk, sonra Çobanoğlu kalkıp akort verip saz çalıp hikâye anlatmaya başlıyordu. Seğsugara, lebdeğmez, müztezat, dildönmez bu tür şiirleri de o saz çalıp söylüyordu. O zamanlar benimle beraber Yener Yılmazoğlu, Mürsel Sinan, Hakkı Virani toplamda dört âşık vardı. Fakat Çobanoğlu'nun kahvesine girişte karşı duvarda şöyle bir yazı vardır;"Çobanoğlu Kahvesi sayısız çırak yetiştirmektedir." Aslına bakarsak o kahveden içeri giren herkes Çobanoğlu'nun çırağıdır. Zafer Karabay, Halis Altınbey, Âdem Cantünük, Öztürk Yılmaz, Çobanoğlu'nun çıraklarına ekleyebileceğimiz bir diğer isimlerdir. Bizden önce de zaten bir tertip vardı, Sadrettin Ulu, Ali Rıza Ezgi. Aslına bakarsak bu âşıkların ustaları başkaydı fakat o kahvede çalıp söylemeleri neticesinde onlar da Çobanoğlu'nun çırakları sayılırdılar."(*Grş, Çiftçi: 2017).

"Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi" geçmişten günümüze kadar birçok usta ve çırak âşık yetiştirmiştir. Çobanoğlu'nun çırağı olmak için illa onun ustalığı altında eğitim almak gerekmemiştir. Âşık adayı olarak kahvehaneye gelen herkes onun çırağı haline gelmiştir.

2.3.1. Çıraklıktan Ayrılması ve Kendi Çıraklarını Yetiştirmesi

Arif Çiftçi 10 yıl kadar Çobanoğlu'nun çırağı olmuştur. Aslına bakarsak kendisi hâlen Çobanoğlu'nun çırağı olduğunu ifade etmektedir. Çiftçi, Çobanoğlu'nun çıraklığından ayrılmasını da şu şekilde ifade etmiştir:

"*2003'lü yıllarda Çobanoğlu Ankara'ya göçünü götürdü. O zaman mecburen ayrıldık. Zaten göçünü götürdükten birkaç sene sonra da rahmetli oldu. Daha sonra ben de artık kaset yapmamaya başladım zaten Çobanoğlu'nun vefatından büyük üzüntü duyduk. Aynı babamı kaybettiğimdeki acıyı Çobanoğlu'nda yaşadım. Böyle büyük bir ustayı kaybetmek bizi derinden üzdü."(*Grş, Çiftçi: 2017).

Çiftçi'nin yetiştirmekte olduğu çırakları şu âşık adaylarıdır; Orhan Kurtoğlu, Halil İbrahim Özbey, Arif Gökçe (Gülcani), Haydar Koçulu, Gültekin Akbaba, Erdal Balık. Çiftçi, 10 yıldan beri çırak yetiştirmektedir. Çırakları içerisinde atışma

alanında en iyi olan âşığın Erdal Balık (Konya'da ikamet etmektedir) olduğunu ifade etmektedir. Çiftçi, âşık yetiştirirken bir âşık adayında ve âşıkta olması gereken bazı noktalara dikkat çekmekte ve şunları söylemektedir: *"Güzel hikâye anlatabilmeli, sersuğar*[4] *anlatabilmeli, güzel saz çalıp söyleyebilmeli. Tabi bunlar eğitiminyanında yeteneğin ve ilginin de olmasını perdelememelidir."(Grş, Çiftçi: 2017).* Bunların bazılarının sesinin güzelliğini, bazılarının saz çalma kabiliyetinin olduğunu ve bazılarının da hem ses hem saz yeteneğinin olduğunu vurgulamaktadır.

2.4.Mahlasını Alması

14-15 yaşlarında ilk sazını annesi Telli Hanım'ın tandır satarak Bahattin Yılzdızoğlu'ndan alması aşığın mahlasını "Tellioğlu" olarak seçmesindeki en büyük etkendir. Çobanoğlu Âşıklar Kahvehanesi'nde çırak olduğu ve bu kahvede çalıp söylediği zamanlarda ustası Murat Çobanoğlu'nun aşığa;

> *"-Babanın adı ne?*
> *–Alişan*
> *-Annenin adı ne?*
> *–Telli*
> *-Hah tamam o zaman senin mahlasın Tellioğlu olsun."* (Grş, Çiftçi: 2017)

Çiftçi mahlasını yukarıdaki ifadeleriyle Çobanoğlu'nun verdiğini belirtmektedir. Zaman zaman şiirlerinde "Arifi" ve "Arif" mahlasını da kullanmaktadır.

2.5.Şu Anki Durumu

Arif Çiftçi, 1975 yılında ilk sazını aldığı günden itibaren ve 1975 yılında Çobanoğlu Âşıklar Kahvehanesi'nde Murat Çobanoğlu'nun çırağı olarak başlamasından bu zamana kadar sadece âşıklık geleneği ile ilgilenmiştir. Tek mesleği ve ilgi alanı âşıklıktır. Çobanoğlu'nun Ankara'ya göçmesinden sonra ustasıyla yolları ayrılmış ve bundan sonra kendisi usta âşık olarak gelenek ürünlerini icrâ etmeye başlamıştır. O zamandan bu zamana kadar başta Çobanoğlu Âşıklar Kahvehanesi olmak üzere, Kars'ın merkez köyleri ve bütün ilçelerinde gelenek ürünleri icrâ edilmektedir. Ardahan, Posof, Göle, Çıldır, Artvin, Bayburt, Erzurum, Iğdır, Bursa, Sivas, Konya,

[4]1-2 Saat süren kısa hikâyelere yörede sersuğara denilmektedir.(Çiftçi, 2017)

İstanbul ve daha birçok ilde de gelenek canlı bir şekilde devam etmektedir. Şu anda yetiştirmekte olduğu altı tane çırağı (Orhan Kurtoğlu, Halil İbrahim Özbey, Arif Gökçe (Gülcani), Haydar Koçulu, Gültekin Akbaba, Erdal Balık) vardır.

IV. BÖLÜM

KARS ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE İCRÂ ORTAMLARI

1. Sözlü Kültür Ortamları

Âşık adayı okul olarak adlandırılan kol içerisinde ustası tarafından yukarıda sıralanan şekilde eğitilir. Bu eğitim süreci sadece yukarıda sayılan şekillerle kalmayıp belli başlı mekânlarda da kendisine uygulama alanı bulur. Fakat âşık adayının kesin olarak yetiştiği bir ortam yoktur. Bunun en önemli sebebi âşıkların farklı mesleklere mensup olmalarıdır. Geleneksel icrâ ortamlarını; köy odaları, ustanın evi, ilçe ve köy kahvehaneleri, düğünler, bayramlar, özel gün ve geceler, festivaller ve şölenler şeklinde sıralamak mümkündür. Âşıklık geleneğine ilgi duyan özellikle yöre halkı için ustanın evi, köy odaları, hanlar ve âşık kahvehaneleri, düğünler, panayır ve şenlik gibi yerler önemli icrâ mekânlarıdır. Saz çalmak, âşıklık geleneğini öğrenmek isteyen âşık adaylarının yeteneklerini geliştirebileceği ve okul niteliğinde olan bu mekânlarda usta âşıkların sanatlarını icrâ ederken kazandıkları tecrübeler âşık adayları için ders niteliğindedir. Âşık adaylarnı; ustanın saz çalma tekniğini, ezgiyi ve şiiri oluşturma yöntemlerini, söylediği havaları hatta âşık şiirinin konularını bu mekânlarda izleyerek ve dinleyerek öğrenirler. Karşılıklı iletişim ve etkileşimin yaşandığı bu icrâ mekânlarının geleneğin devamlılığı ve aktarımı noktasında önemli rolleri vardır.

1.1.Âşık Fasılları ve Genel Özellikleri

Kars yöresinde âşık adayları ilk olarak ustasının şiirlerini yani usta malı denilen şiirleri icrâ etmektedir. Zamanla kendi benliğini kazanan âşık adayı serbest deyişler söyleyerek bunu geliştirip sistemli deyişe geçmektedir. Aslan, Kars yöresi âşıklarına göre çırakların önce usta malı şiirleri ezberleyip öğrenmekte daha sonra bu usta malı şiirleri ve diğer âşıkları örnek alarak kendileri serbest şiirler oluşturmakta, âşık tarzı şiir konusunda bilgi, tecrübe ve maharet kazandıktan sonra da sistemli deyişler söylediklerini ve çırağın sistemli deyişler söyleyebilmesi en başta onun kabiliyetine, âşıklık geleneğindeki tecrübesine ve bir ustadan eğitim almasına bağlamıştır (Aslan, 2007: 53).

Âşık fasılları konusunda Günay'ın şu sözlerini hatırlatmak da ayrıca konunun anlaşılması için önemlidir:

> *"Âşık fasılları diye anılan, belli bir topluluğun önünde, belli bir düzen içinde bir âşık adayının denenmesi ve başarılı olup olmadığına karar vermek için yapılan deyişmeleritn dışında başka gayelerle âşık karşılaşmaları sık sık yapılır. İki başarılı âşık birbirlerinden üstün olduklarını göstermek için karşılaşabilirler. Bunun yanında üstünlük iddiası olmaksızın düğün veya benzeri toplantılarda, kahvelerde âşıklar dinleyicileri eğlendirmek, yalnızca sanatını sergilemek için de karşılaşırlar. Bunların dışında iki âşığın sohbet tarzında kendi kendilerine deyişmeleri de olağandır. Âşık tarzı şiir geleneği içerisinde önemli bir yer tutan sistemli deyişmeler bugün de Anadolu'da özellikle Doğu Anadolu bölgesinde yaşayan âşıklar arasında devam etmektedir"* (Günay, 2008: 31-32).

Günay, iki âşığın karşı karşıya gelmelerindeki sebep ve şartlara göre âşık fasıllarının kendi içlerinde tür ve muhteva yönünden farklılık gösterdiğini söylemektedir (Günay, 2008: 56). Belli bir dinleyici kitlesi huzurunda yapılan âşık fasıllarının bugün Doğu Anadolu'da yaşatılmaya çalışılan şekli ile takip edilen düzeni Günay: hoşlama, hatırlatma, canlandırma, ayak açma, tekellüm, bağlama-muamma, sicilleme, yalanlama, taşlama, tüketmece-daraltmaca, uğurlama ve medhiye şeklinde sıralamaktadır.

1.2.İcrâ Ortamları

Arif Çiftçi, geleneğien çok köy düğünleri, köy kahveleri ve âşık şenlik ve bayramlarında sürdürmektedir. Yörede özellikle köy düğünlerinin 13-14 saat sürmesi âşıkların gelenek ürünlerini icrâ etmelerine zemin hazırlamıştır. Çiftçi'nin Kars dışında, Ardahan, Erzurum, Sivas, Ankara, Artvin, Bursa, Konya, İstanbul, Iğdır, Bayburt gibi yerler gelenek ürünlerini icrâ etmek için gittiği illerin başında yer alır. Bununla beraber Türkiye'nin hemen her ilinde gelenek ürünlerini icrâ etmiştir. Daha önce Arpaçay'ın tüm köylerinde, Kars'ın tüm merkez köylerinde, Kars'ın diğer ilçelerinin de hemen hemen bütün köylerinde geleneği icrâ etmiştir. Geleneğin en canlı olduğu yerler Arpaçay, Akyaka, Sarıkamış, Susuz, Kağızman, Çıldır, Posof, Göle olarak sıralanmıştır. Konya Âşıklar Bayramına ilk defa bu yıl katılacağını belirtmiştir. Kars'ın yanı sıra Ardahan, Çıldır, Posof, Göle, Sivas, Bursa, İstanbul

gibi birçok ilde âşıklar bayramına katılmıştır. 1996'da Erzurum'da katıldığı âşıklar bayramı Çiftçi'nin ödül olarak altın kazandığı ve katıldığı ilk âşıklar bayramıdır.

1.2.1. Geleneksel İcrâ Ortamları

1.2.1.1.Ustanın Evi

Âşıklık geleneğinde ustanın evi âşık adayı için bir okul niteliği taşımaktadır. Kars yöresi âşıklarından Ali Rıza Ezgi, ustası İlhami Demir'in evinde 12 sene; Mürsel Sinan ise ustası Murat Çobanoğlu'nun evinde 10 sene kalarak ustalarına çıraklık yapmışlardır. Bunun dışında Murat Çobanoğlu, Günay Yıldız, İsmail Aladağlı, Bayram Denizoğlu ve Maksut Feryadî'nin babaları kendi ustaları olduğundan çıraklıkları süresince ustaları ile aynı evi paylaşmışlardır. Bir çırağın eğitim süreci içerisinde ustası ile aynı evi paylaşıyor olması, ustası ile daha fazla birlikte olması hiç şüphesiz onun eğitiminde olumlu etkiler yaratmaktadır. Böylece çırak gözlemlemeye ve gördüklerini uygulamaya dayalı olan bu eğitimi diğer şartlarda yetişen çıraklara göre daha iyi öğrenebilir. Aslan, Ali Rıza Ezgi'nin ustasının evinde kalarak bu geleneği öğrenmeye çalışan bir çırağın daha iyi yetiştiğini fakat günümüzde çırakların ustalarının evinde kalma imkânının olmadığını, çırağın haftanın belli günlerinde birkaç saat ustasını görebildiğini, bundan dolayı da çırakların iyi yetişemediklerini ifade etmektedir (Aslan, 2007: 18).

1.2.1.2. Köy Odaları ve Evler

Kars yöresinde âşıklık geleneğinin icrâ edildiği bir diğer mekân, köy odaları ve köy evleridir. Köy düğünleri örneğinde olduğu gibi sadece Kars yöresinde değil, Anadolu'nun hemen her köşesinde var olan köy odaları ve hatırı sayılır kişilerin evleri hem sözlü kültürün hem de âşıklık geleneğinin devam etmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması için çok önemli mekânlardır (Aslan, 2007: 60). Bunun yanı sıra hatırı sayılır kişilerin evleri de yine geleneği kuşaktan kuşağa aktarmak için bir başka önemli icrâ ortamıdır. Âşık Çiftçi'nin de geleneği en çok icrâ ettiği ortamlardan biri köy odaları ve evlerdir.

1.2.1.3. Köy Düğünleri

Kars yöresi âşıklık geleneğinin en önemli icrâ mekânı köy düğünleridir. Köy düğünleri yörede yazın daha çok köy meydanı, evlerin önü ya da bahçe gibi açık mekânlarda, kışın ise köy odaları, evlerin salonları veya çadırlarda yapılmaktadır. Bu türden düğünler âşıklık geleneği ile birlikte, usta-çırak geleneğinin devamlılığı ve çırağın yetişmesi bakımından oldukça önemli mekânlardır. Pek çok yöre âşığı ustalarını kendi köylerindeki bir düğünde görerek ona hayran olduklarını, âşıklık geleneğine karşı bir ilgi duymuşlar ve hayran oldukları bu usta âşıkların yanlarında çırak olmaya karar verdiklerini söylemektedir. Günümüzde bu türden köy düğünleri geçmişe nazaran daha az yapılmaktadır. Âşıkların sanatlarını icrâ ettikleri ve geçimlerini sağlayacakları parayı kazandıkları bu önemli mekânların yavaş yavaş yok olmalarının sebepleri arasında; Kars yöresindeki ekonomik yetersizlikler nedeniyle köylerden kentlere yapılan göçler geleneği olumsuz yönde etkilemektedir. Köy düğünleri geçmişten günümüze icrâ ortamlarının en önemlisidir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde özellikle Kars'ta düğünler 13-14 saat sürmektedir. Çiftçi'de en çok köy düğünleri ve köy kahvehanelerinde gelenek ürünlerini icrâ etmektedir. Kendisiyle görüştüğümüzde boş gününün olmadığını her gün bir köyde geleneği sürdürdüğünü söylemiştir.

1.2.1.4. Köy Kahvehaneleri

Âşık kahvehaneleri Türk âşıklık geleneğinde olduğu gibi Kars yöresi âşıklık geleneği için de çok önemli mekânlardır. Kahvehaneler hem âşıklık geleneğinin icrâ edildiği hem de usta-çırak ilişkilerinin en yoğun yaşandığı mekânlardan biridir. Murat Çobanoğlu'nun Kahvehanesi, Sağır Kâzım'ın Hanı, Kafkas Kıraathanesi, Mamoş Yolal'ın Kahvehanesi, Garajlar Kahvehanesi gibi âşık kahvehaneleri hem Kars yöresi âşıklık geleneği için hem de âşık adaylarının eğitimleri için çok önemli birer merkez olmuştur (Aslan, 2007: 22). Âşıklık geleneği ve usta-çırak ilişkileri için önemli bir yere sahip olan âşık kahvehaneleri maalesef günümüzde eskiye nazaran bu önemini yitirmeye başlamış ve hatta Kars yöresinde eskiden var olan âşık kahvehanelerinin pek çoğu günümüzde kapanmıştır. Günümüzde bu görevi hâlâ devam ettiren en iyi örnek Murat Çobanoğlu'nun yaptığı ve uzun yıllar kendisinin

işletmiş olduğu âşık kahvehanesidir. Yöre âşıklarına göre âşıklık geleneğinin tekrar canlanması için âşık kahvehanelerinin eski haline dönmesi gerektiği düşünülmektedir (Aslan, 2007: 22).

Taşlıova, Kars'ta bu kahve geleneğinin son temsilcisi olan "Çobanoğlu Ozanlar Gazinosu"nun sahibi Murat Çobanoğlu'nun Ankara'ya taşınmasından sonra, 2000 yılında kahveyi elden çıkardığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra kahvenin yeni sahiplerinin, bu mekânın 1971 yılından bu yana süren isminden ve mekân özelliklerinden yararlanmak için kahvenin ismini koruduğunu, bugün itibariyle bu mekânın, âşıklar kahvesinden uzak bir yapıda olduğunu da eklemiştir (Taşlıova, 2008: 173).

Âşıklar icrâ ettikleri türkülerini halkın beğenisine sunmakla ve halkın isteğine göre havalarla söylemekle halkın beğenisini kazanmıştır. Bu beğeninin, dinleyiciler tarafından ortaya konulabilmesi ise dinleyicilerin, üstü örtülü de olsa, gelenekle alaka düzeylerinin önemli bir göstergesidir. Her ne kadar âşıklar, kendilerinin yetişme yeri diye köyleri ve köy meclislerini gösterseler de, kahve ortamı icrâlarında bulunan dinleyici kitlesi âşıklarla daha sıkı münasebet kurar ve çok farklı âşıkları da kahve icrâ ortamında, yaz, kış, dinleme imkânı tanır. Bundan dolayı kahve dinleyici muhiti daha bilinçli ve bilgili bir kesimi oluşturur.

Özkul Çobanoğlu'nun tespiti doğrultusunda, bu kahveler, icrâ töresinin şekillendiği yerlerdir (Çobanoğlu, 2002: 54-55). Kahveirâsında, dinleyicilerin "istekleri" icrânın yönlenmesinde önemli bir unsurdur. Kahve ortamında bulunan dinleyiciler, düğün meclisinde bulunanlar kadar "homojen" bir dinleyici kitlesi değildir.

Taşlıova'dan aldığımız bilgilere göre Kars'ta faaliyet göstermiş isimlerine ulaşabildiğimiz kahvelerin sıralamasını aşağıda yapacağız. Bu listedeki kahvelerin hiçbiri şu anda faaliyette değildir. Yalnızca, Çobanoğlu Gazinosu ve Oteli varlığını sürdürmektedir (Taşlıova, 2006: 177). Bu kahvelerin büyük bir kısmı, "kahvehâne" olduklarına dair bir ibareyi kahvenin camına yazdırmışlardır.

Kahve sahibinin âşıklık geleneğine bakışı, bağlı olduğu köyün geleneğinde âşıklığın önemi ve kahve müdavimi kitlenin yapısına bağlı olarak kahveci, âşıklara kapılarını açabilmektedir.

1.2.1.5.Gurbet

Karsâşıklık geleneğinde gurbete çıkma aşığın eğitimi ve olgunlaşması için çok önemli bir yeri vardır. Âşık ya da çırak gezip gördüğü yerlerde yeni bilgiler edinmekte, bilgisini, görgüsünü ve tecrübesini arttırmaktadır (Aslan, 2007: 61).

Aslan, âşık gurbete çıktığında farklı meclislerde, farklı insan kitlelerine hitap eder, hitap ettiği insan kitlesinin hoşlandığı ve severek dinlediği farklı âşık havaları çalıp, farklı usta malı şiirler ve türküler söylediğini ifade etmiştir (Aslan, 2007: 61). Öte yandan o yörenin önde gelen âşıklarıyla karşılaşmalar yaptığını, bundan dolayı da âşığın yeni âşık havaları, usta malı şiirler ve türküler öğrenmek zorunda kalmakta böylece de gurbete çıkmanın âşığın bilgisinin, görgüsünün ve tecrübesinin artmasına vesile olduğunu belirtmiştir.

1.2.1.6. Hanlar

Taşlıova, güncel icrâ ortamlarından olan hanları aşağıdaki şekilde açıklamıştır.

> *Hanlar, Kars merkezine uzak veya yakın köylerden gelenlerin, hayvanlarını getirip bir veya birkaç gecelik, orada tuttukları, kendilerinin de yattığı mekânlardır. Hanların ön kısmı, kahvehâne "çayhane" tarzında işletilirdi. Hanların kahveleri de âşıklar için bir "icrâ mekânı" olmakla birlikte, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta vardır. "Kahvehâne" adıyla işletilen ve âşıkların geldiği yerlerdeki dinleyiciler Kars'ın farklı mahallelerinde oturan ve farklı Türk boylarına mensup şehirli muhiti oluşturur. Hanların çayhane-kahvehânelerinde yapılan fasıllara ise daha çok merkeze ve ilçelere bağlı çeşitli köylerden gelip kalan daha farklı insanlar katılmaktadır. Esasında, hanlardaki fasıllara katılan dinleyici profili, kahvehâne meclislerinde yapılan icrâlardaki dinleyicilere göre, geleneğe bakış ve tavır "eda" itibariyle daha insicamlı bir topluluktur* (Taşlıova, 2006: 179-180).

Günümüzde hanlardaki faaliyetler eskiye nazaran yoğun olmamakla beraber yine devam etmektedir. Fakat Kars yöresinde özellikle âşık kahvehaneleri ve köy düğünleri icrâ ortamlarının en yoğun olduğu mekânları oluşturmaktadır.

1.2.1.7. Âşıklar Bayramı

Moyle Chopky, âşıklar bayramının Türkiye'de, dinî ve millî mahiyetteki bayramların yanında, gelişen süreçte bu kutlamalara yeni ve özel günler tertip edilerek çeşitli adlar altında "bayram" tadında kutlanmaya başlandığını, âşıklar bayramı yapılmasının en önemli getirisini ise âşıklar için bir "yarışma" ortamının oluşturulmasıyla bağdaştırmıştır (Chopyk, 1982: 63). Geleneğe etkisi ve sürekliliği bakımından 1966 yılında Konya'da başlatılan "Türkiye Âşıklar Bayramı" ayrı bir konuma sahiptir. Bu bayramda yarışmalar, karşılıklı şiir ve sazla atışma, en güzel memleket şiiri ve en güzel memleket türküsü söyleme gibi üç dalda (Halıcı, 1992: 259) başlatılmıştır.

1.2.1.8. Şenlikler- Yerel Kutlamalar

Şenlikler, yerel kutlamalar ve festivaller Kars âşıkları için önemli icrâ ortamlarındandır. Taşlıova, Kars'ın önemli âşık muhitlerinden biri olan Kağızman ilçesinde, 1967 tarihinde, TRT Kars Radyosu ve Kağızman Kaymakamlığı tarafından ortaklaşa 'Kayısı Festivali ve Âşık Hıfzı'yı Anma' törenleri yapıldığını, bu törende, bir yarışma söz konusu olmayıp, âşıkların icrâsı sadece tek bir akşam, halka yaptıkları program şeklinde kaldığını belirtmiştir. Öte yandan Çıldır'da her yıl düzenlenen 'Göl Festivali'nin iki gün sürdüğünü, bu festivalde, âşıkların, bir gün boyunca icrâda bulunduklarını da belirtmiştir. Bu icrâların, açık havada ve Çıldır gölündeki Akçakale adasında gerçekleştirildiğini, Çıldır'ın geleneğin odak noktalarından olması nedeniyle katılımcı âşıklar, kısa hikâyeler anlattığını ve hikâye anlatılmadığı durumlarda ise bir türkünün kısa 'serencamının' anlatıldığını da ifade etmiştir (Taşlıova, 2006: 182).

1.2.1.9. Özel Gün ve Gece Programları

Anma geceleri özel gün ve gece programları sürekli düzenlenmeyen fakat yılın belli bir günü ve gecesinde düzenlenen önemli icrâ ortamlarındandır. Halk Eğitim Merkezi ve Halk Evi'nin faal olduğu dönemlerde daha canlı yaşatılan bu icrâlar, tek gecelik programlar şeklinde düzenlenmektedir. Âşıkların da yer aldığı bu programlarda deyiş ve atışmalar icrâ edilir, bu programlarda âşıklar, hikâye icrâsı

yapmazlarve burada, âşıkların, geleneğe dair örnekleri sunması beklenir (Taşlıova, 2006: 182).

1.3. Âşık ve Sosyal Çevre

Elektronik kültür ortamında âşık dinleyici ile yüz yüze değildir. Dinleyici ile aralarında, radyo, teyp (kasetçalar), cd çalar, televizyon gibi elektronik cihazlar bulunmaktadır. Âşık ve dinleyici kitlesi arasındaki iletişim birebir veya bire çok olmadığı için doğal ortamda oluşan karşılıklı etkileşim de söz konusu değildir. Özarslan, âşıklık geleneği ve elektronik kültür kavramının yeni bir form oluşturmak zorunda olduğunu şöyle ifade etmiştir.

> *"İlk örneklerinde âşıkların sadece 'misafir sanatçı' olarak katıldıkları radyo ve TV programları, zamanla yapımcılığını ve aynı zamanda sunuculuğunu yine âşıkların üstlendiği yayınlar biçimine dönüşmüştür. Ancak, geniş kitlelere ulaşmak amacıyla yapılan bu tür programlar, beraberinde de birçok aksaklığı da gün yüzüne çıkarmıştır. Belki televizyonda yapılacak âşık programlar; senaryo, kurmaca ve yapmacık drama yoluyla önceden yazılan metinlere dayanmak zorunda kalacaktır."* (Özarslan, 2001: 332)

Fakat bu geleneğin elektronik kültür ortamında kendine yer edinebilmesi açısından şarttır.

1.3.1.Dinleyici Kitlesi

Elektronik ortamdaki dinleyici kitlesi genellikle geleneği bilen, geleneğe aşina olan ve ilgi gösteren kişilerdir. Elektronik ortamda dinleyici kitlesi kavramı, bu konuda âşıkların önemini yeterince anlayamadığı hususların başında gelmektedir. Doğal ortamda sadece erkek seyirci, dinleyicilere hitap eden âşıklar; plaklar, kasetler ve özellikle radyo ve televizyon programlarıyla kadın seyirci/dinleyicilere de hitap etmeye başlamıştır. Birçok âşık programlarına kadınların telefonla bağlanıp türkü istedikleri gözlemlenmiştir. Büyük hedeflerle başlayan radyo-tv zeminli elektronik kültür ortamı imkânlarının âşıklar tarafından gerekli biçimde değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır.

Gelenek, elektronik ortamda kendi özgün şeklinden uzaklaşıp, ortamın geleneğe sağladığı şartlara ayak uydurmak zorunda kalıyor (Özarslan, 2001: 333-334). Elektronik kültür ortamındaki sınırlı dinleyici kitlesinin aksine Çiftçi'nin canlı bir şekilde geleneksel icrâ ortamlarındaki performansı dikkat çekmektedir.

Dinleyici kitlesinin kendisi açısından hiç değişmediğini, her akşam yoğun şekilde programları olduğunu ve gittiği her türlü icrâ ortamında aynı sevgi ve hürmetle karşılandığını ifade etmektedir. Geçmişten günümüze dinleyici kitlesinin daha da arttığını ve özellikle son dönemlerde gelenek ile yapılan çalışmaların halkın ilgisini tekrardan âşıklık geleneğine çektiğini ifade etmektedir. Yöre halkının geçmişte olduğu gibi günümüzde de âşıklık geleneğini çok sevdiğini ve halkın ilgisinin de hiç değişmediğini ve daha da arttığını ifade etmektedir. Gittiği her yere çıraklarını da götürüp onların da iyi birer usta âşık olmaları için gözlemlemelerini ve onlara da fırsat vererek kendilerini geliştirmelerini sağladığını vurgulamaktadır. O zamanlarda âşıklık geleneğinin bittiği, ilginin azaldığı gibi bazı söylemlerin kulağına geldiğini fakat bu konuda kendisinin katıldığı icrâ ortamlarında böyle bir şey olmadığını altını çizerek ifade etmektedir. Bazı âşıklar geleneğin bittiğini son zamanlarda ilginin azaldığı söylediklerini ifade etmiş bu durumu da şu sözleriyle eleştirmektedir.

> *"Bazı âşıklardan son zamanlarda gelenek bitmiş, ilgi azalmış, eskisi kadar canlı tutulmuyor gibisinden sözler duyuyorum. Bu da demek ki adam(âşık) kendisinde bitirmiş bu geleneği demek ki yapamıyor beceremiyor, bir değerlendirmeye gidersek orta düzeyden de âşık yapıyor. Âşıklık biter mi hiç? O zaman adamın bu geleneği sürdüremediği meydana çıkıyor ve böyle söylüyor diye algılıyorum."*
> (Grş, Çiftçi: 2017) diye ifade etmektedir.

Bunun da bazı âşıklar için geçerli olabileceğini ifade etmiştir.

> "*Gittiğim hiçbir yere kendi ayağımla gitmedim. Hep davet ettiler. Gittiğimiz köylerde meclisin en başına âşıkları oturturlar hemen çay getirirler. Her akşam bir köylü evine davet eder ve misafir olarak ağırlar. Gittiğimiz her icrâ ortamında hürmetle karşılanıyoruz ve halk tarafından çok seviliyoruz."*(Grş, Çiftçi: 2018).

Gittiği yerlerde âşıkların nasıl karşılandıklarını ve nasıl ağırlandıkları sorulduğunda Âşık Çiftçi, yukarıdaki satırları söylemiş ve bu geleneğe olan sevgi ve saygının hiçbir zaman kaybolmadığını belirtmiştir.

2.Yazılı Kültür Ortamları

Sözlü ve yazılı kültür yaratıcılık ortamı verimlerinin kurumları, düzenleri ve yapıları ile olduğu kadar, ortaya koydukları ürünlerle de sürekli bir etkileşim içinde toplum hayatında yer almaktadır. Türk halkbilimi çalışmalarında, ilgili materyalin çerçevesinin çizilebilmesi ve kaynak metinler haline getirilebilmesi için Yıldırım, metnin tanımı hakkında: toplumların gelişmişlik düzeyini açıklayan metinlerin sadece şiir, hikâye, ezgi, türkü olmadığını bunun yanı sıra; han, cami, ev, tekke, resim, köprünün de birer metin olduğunu söylemektedir. Bunları da yazıya dökerek neslin kendini anlatmasına fırsat vermek olduğunu belirtmektedir (Yıldırım, 2000: 37).

3.Elektronik Kültür Ortamı

Âşık edebiyatının en önemli hususu olan sözlü geleneğin elektronik kültür ortamıyla kayıt altına alınması önemlidir. Elektronik kültür ortamı hususunda Çobanoğlu şunları ifade etmektedir:

> *"Elektronik kültür ortamının aşığı, dinleyicisinin kendisini yüz yüze bir ilişki içinde tanımadığı bir kişidir. Elektronik kültür ortamında âşık, dinleyicisinin çoğu zaman posterinden veya kasetinin kapağına basılan resminden plağa, kasete veya başka bir elektronik malzemeye kaydedilmiş icrâsıyla karşısındadır. Burada âşık tamamen aradan çekilmiş ve dinleyiciyi icrâsıyla âşık ticari bir ilişki bağlamında baş başa bırakmıştır. Elektronik kültür ortamı bağlama ile icrâ edilen ezgi ve aşığın sesiyle kaydedilen sözler açısından yazılı kültür ortamına nazaran sözlü kültür ortamına daha yakın gibi gözükmektedir."* (Çobanoğlu, 1999: 249).

Elektronik kültür ortamıyla ilgili özellikle Çobanoğlu değerli çalışmalar yaparak dikkatleri bu konu üzerine çekmektedir.

4. Âşıklar ve Faaliyetleri

4.1. Plak ve Kaset Yapımı

Elektronik kültür cönkleri olan kasetler de, hem yazılı kültürün "kayıt altına alınmışlık" hem de sözlü kültürdeki iletişimi canlandırma niteliği ile önem taşımaktadır. Görsel boyutu da başlı başına bir alan olan bu "sözel hafıza" niteliğinde olan cönk-kasetler, birçok alt başlık altında ele alınabilecek kadar işlevsel bir genişliğe sahiptir (Taşlıova, 2006: 94).

Çalışmamızda elektronik kayıt altında bulunan mevcut hazineyi araştırmayı ve incelemeyi kolaylaştırması açısından genel hatlarıyla iki başlık altında toplamak mümkün olacaktır. Çalışmamızda, başlıkları, oluşturulma hazırlanış biçimi bakımından, "Amatör Kayıtlar" ve "Profesyonel Kayıtlar" altında iki alt başlık halinde ele alacağız.

a. "Amatör Kayıtlar (Ses ve görüntü kayıtları)

Amatör kayıt dediğimiz ses ve görüntü kayıtları, âşıkların sahne aldıkları icrâ ortamları (düğün, nişan, sünnet, asker uğurlama vb.)'nda bazen dinleyici kitlesi bazen ise çırak âşıklar tarafından kaydedilen video ve ses kayıtlarıdır. Birçok şekilde ses ve görüntü kayıtları kaydedilmektedir. Örneğin düğünlerde çoğu kez cep telefonlarıyla bazen de video kameralarla kaydedilebilmektedir. Bunun yanı sıra özellikle bir köy odası açılışı varsa yarı profesyonel veya profesyonel kameralarla da kaydedilebilmektedir.

b. Profesyonel kayıtlar (Ses ve kamera kayıtları)

Yapı itibariyle, amatör kayıtlardan farklı niteliktedir. Bu tür kayıtların bir kısmı, yapı olarak stüdyo ortamlarında hazırlanmış bir vaziyettedir. Plaklardan başlayarak, tekerlek bant, teyp kaseti, videokaseti, kamera kasetleri ve son yıllarda CD'ye kadar uzanan geniş bir yelpazede söz konusudur. Stüdyo kayıtlarını da birkaç alt başlık altında ele almak mümkün olacaktır.

1.1. "Televizyon canlı yayın stüdyo kayıtları
1.2. Televizyon banttan yayın stüdyo kayıtları

1.3. Radyo canlı yayın stüdyo kayıtları
1.4. Radyo banttan yayın stüdyo kayıtları
1.5. Dış mekân canlı yayın kayıtları
1.6. *Dış mekân battan yayın kayıtları*" (Taşlıova, 2006: 95).

Elektronik kayıt araçlarından, televizyon kayıtları, var olan folklorik ürünleri, kimi zaman olduğu gibi kaydedip ve tespit altına alırken, kimi zaman da bundan çok daha farklı bir yöntem kullanmaktadır. Taşlıova, bu tür kayıtların bulunabileceği yerlerin de ilk elden ulaşılabilecek durumda olması itibariyle önem taşıdığını söylemiş, profesyonel kayıtlarda, malzeme itibariyle en büyük külliyatı barındıran yerlerin başında TRT kurumunun geldiğini de belirtmiştir.

Elimizdeki mevcut malzeme itibariyle en zengin kaynak durumunda olan bu ses kasetleri başlı başına inceleme alanıdır. Tamamı stüdyo ortamında hazırlanmış bu kasetler, âşıkların hazırladıkları "doldurdukları" ve içeriğinde; deyiş, türkü, mâni, hikâye, atalar sözü gibi sözlü ürünlerin bulunduğu elektronik cönklerdir.

Bu kasetleri adlandıracak olursak sırasıyla: destan kasetleri, deyiş-türkü kasetleri, atışma kasetleri, hikâyeli türkü kasetleri, sipariş kasetleridir.

4.2. Radyo Programları

Arif Çiftçi birçok kez radyo programına konuk olmuştur. Yerel radyoların yanı sıra genel radyo kanallarına da katılmıştır. 1992 yılında Kars'ın yerel radyosuna Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Coşkun Şamiloğlu, Turan Araboğlu, Ferhan İnan ile beraber katıldığı radyo programı ilk katıldığı radyo programıdır. Katıldığı bu programı şu şekilde anlatmıştır: *"Katıldığımız radyo programında önce ustalarımız çalıp söyledi. Şeref Taşlıova sonra Murat Çobanoğlu sonra da çıraklara söylettiler her çırak birer türkü söyledi, programı da potpori ile kapattık."(*Grş, Çiftçi: 2018).
Bunun yanı sıra yurt genelinde 60'ın üzerinde radyo programına konuk olmuştur. Bu radyolardan en önemlileri Kral FM ve Kafkas FM'dir.

4.3.Televizyon Programları

Gelişen teknolojinin etkisiyle günümüzde televizyon anlayışı, toplumun yaşam standartlarını, hayata dair düşünce ve hareketlerini derinden etkilemektedir. Televizyonda âşığın canlı yayın sırasında hitap ettiği izleyici sayısı her durumda doğal icrâ mekânlarındaki ortalama dinleyici sayısından fazladır. Adı daha önce duyulmamış ve belki çok dar bir kitleye hitap eden mahallî bir TV kanalının bile aynı anda yüzlerce kişi tarafından izleniyor olması, icrâcı (programı sunan kişi) âşık üzerinde dönüştürücü etkiler meydana çıkartmaktadır (Taşlıova, 2014: 80).

Taşlıova 2012 yılından 2014 yılına kadar takip ettiğini söylediği ve gözlemlediği bu programların yayına başlama ve sona erme saatlerinin değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. Taşlıova'nın (2014) yaklaşık olarak 2012-2014 yılları arasında takip ettiği yayınlardan incelemeye dâhil ettiği televizyon programları aşağıda sıralanmıştır:

> *"-Zeki Erdalî ve Şeyda Erdalî "Bu Toprağın Türküsü" Kocaeli TV, Pazar, saat 17.00-18.00*
> *-Erol Ergani "Hasret Pınarı" Kocaeli TV, Çarşamba, saat 20.00-21.30*
> *-Zeynel Çınar "Çınarın Sesi" Kanal9, Pazar, saat 20.00-21.00*
> *-Kul Nuri "Kul Nuri ile Gönül Meclisi" Kon TV, Salı, saat 16.00-18.00*
> *-Nuri Çırağı "Âşıklar Meydanı" TV5, Pazar, saat 21.00-23.00*
> *-Taner Öztürkoğlu "Anadolu Ozanları", Çay TV, Pazar, saat 21.00-22.00*
> *-Yener Yılmazoğlu "Sarı Tel" Vatan TV, Cuma, saat 21.00-24.00*
> *-Ahmet Poyrazoğlu "Ozanlar Harmanı" TRT Müzik, Cuma, saat 20.00-20.35*
> *-Erol Coşkun "Âşıklar", Kaçkar Karadeniz TV, Pazar, saat 22.00-23.00*
> *-Paşa Susanoğlu "Âşıkların Sazından", Türkmeneli TV, Pazartesi 17.30-19.00*
> *-Maksut Feryadî "Ozan Telinden", Barış TV, Perşembe, 20.00-22.00*"(Taşlıova, 2014: 82)

Yaptıkları programları ve hazırlayıp sunan kişi olmalarıyla isimleri sıralanan âşıkların çoğu; canlılığını koruduğu ve ana icrâ mekânı olarak faaliyetini sürdüren kahve ortamında yetişmiş, ustasının yanında veya diğer usta âşıkların arasında kahve fasıllarında beratını almış kişilerdir (Taşlıova, 2014: 82). Ayrıca yapılan bu televizyon programlarının geleneğe sadık kalarak geleneği devam ettirme çabasında

mı yoksa ticari kaygıyla mı yapıldığı da tespit edilmelidir. Bunun yanı sıra televizyon ortamı olduğu için geleneğin birçok insana aynı anda iletilmesi de bir artı olarak kabul edilebilir.

Çiftçi, 1998 yılında Murat Çobanoğlu ile beraber katıldığı, İstanbul Harika Stüdyoları ilk televizyon programıdır. TRT Avaz, Serhat TV, Meltem TV, Vatan TV başta olmak üzere 70'in üzerinde TV programına katılmıştır. Şuanyöre âşıklarının yaptığı programları da şu şekilde açıklamaktadır:

> *"Şuan İlgar Çiftçioğlu Serhat TV'de, Yener Yılmazoğlu Meltem TV'de, Maksut Koca Ulusal Kanal'da, Serhat TV'de yine Günay Yıldız'ın yaptığı âşık programlarını başlıcalarından sayabiliriz. Bunun yanı sıra birçok kanaldan âşık programlarının yapıldığı stüdyolara TRT 1, TRT 2, Kaçkar TV gibi birçok kanal gelip programları çekmiştir."(*Grş, Çiftçi: 2018).

Âşık Çiftçi Kars'ın yanı sıra Erzurum, Artvin, Bursa, Sivas, Ardahan, İstanbul ve daha birçok ilde TV programına katılmıştır.

V.BÖLÜM

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN ŞİİRLERİNDE TÜR VE ŞEKİL

Âşık Çiftçi, 3000'e yakın şiir kaleme almıştır. Çiftçi'nin bu şiirleri arasından 600 kadar şiiri incelenmiş olup, bu şiirler Kars âşıklık geleneği açısından değerlendirilmiş, ancak şiir inceleme bölümünde Âşık Çiftçi ile birlikte sevilen ortak tema ve âşığı en iyi yansıtan farklı özellik ve hecelerdeki şiirleri inceleme için 177 şiiri ele alınmıştır. Her türden en az iki ortak yöne sahip yine en az ikişer örnekle incelemeye alınmıştır. Âşık Çiftçi: Hülya Avşar, Türkan Şoray, Kenan İmirzalıoğu, Uğur Yücel, Şener Şen, Olgun Şimşek ve Kazım Karabekir'in kızı Timsal Karabekir gibi birçok ünlüye ve önemli isimlere saz çalarak türkülerini okumuştur. Genel olarak âşık tarzı şiirlerin tür veya şekil bakımından incelendiğinde büyük ölçüde iki ana tür ve şeklin etrafında yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Çiftçi, şiirlerinde çoğunlukla âşık edebiyatı nazım şekillerinden varsağı, koşma ve divan şekillerinde ürünler vermiştir. Bu şiirler âşık edebiyatı şiir türleri olan destan, koçaklama, güzelleme, öğütleme, alkışlama gibi türlerde şiirlerdir. Bu şiirler Kars âşık edebiyatında kullanılan hecenin 7'li, 8'li, 11'li ve 15'li şekilleridir ve genel itibariyle 11'li hece ölçüsü işe kaleme alınan şiirlerdir.

Çiftçi, genel olarak hecenin 8'li, 11'li ve 15'li ölçüsünü kullanmıştır. Dörtlüklerden oluşan bu şiirleri eserleri arasında büyük yer tutmaktadır. Hecenin 15'lisini genellikle divanlarında kullanmıştır. Lebdeğmezin 8 hecelisini yapması da dikkat çeken bir diğer özelliktir.

1. Şiirlerin Şekil Özellikleri (Dış Yapı)

Nazım şekli, Türk halk şiiri dairesinde yer alan şiirler, geleneğin belirlediği bazı nazım şekilleriyle söylenirler. Her nazım şeklinin kendine has özellikleri vardır. Nazım şeklini oluşturan unsurlar, şiirin dış yani şekil unsurlarıdır. Şiiri belirli bir düzen içine sokan özelliklerdir. Kısacası nazım şeklini; kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi belirler. Özellikle kafiye örgüsü ve hacim, nazım şeklini

belirlemede oldukça işlevseldir. Kafiye ögüsü; şiirdeki mısraların kümelenme şeklinden oluşan kafiye örgüsü, nazım şekilleri için ayırıcı bir özellik konumundadır. Kafiyelerin düzenine göre bakıldığında halk şiirinde kullanılan "mâni" ve "koşma" nazım şekilleri kendilerine özgü bazı kurallara sahiptirler.

Mâni, anonim halk şiirinde hem nazım şekli hem de nazım türü olarak kullanılmaktadır. Nazım şeklidir, çünkü kendine özgü şekil özellikleri vardır. Çiftçi, mânilerini çoğunlukla 7'li hece ölçüsüyle ve aaxa uyak düzeniyle söylemiştir. Aşk, sevgi, ayrılık, gurbet, askerlik gibi hayatın her safhasında karşımıza çıkan konuları da mânilerinde işlemiştir.

Âşığın en çok kullandığı diğer nazım şekli koşmadır. Koşmaları 3-5 dörtlükten,kafiye örgüsünü ise genellikle abab cccb çççd..., xaxa bbba ccca... veya aaab cccb çççbşeklinde oluşturmuştur.

1.1.Dörtlük Sayısı

Tellioğlu'nun 177 şiiri üzerinde yapılan inceleme sonucunda şiirlerin büyük bir bölümünü 3-4 ve 5'li dörtlüklerin oluşturduğu görülmüştür.

1.2.Dizelerdeki Hece Sayısı

Arif Çiftçi'nin incelenen 177 şiirinden 5 tanesi 7'li, 75 tanesi 8'li, 1 tanesi 9'lu, 5 tanesi 10'lu, 84 tanesi 11'li, 7 tanesi 15'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Çiftçi, günümüzde hece ölçüsünü kusursuz kullanan âşıklar arasındadır. Dizelerdeki hece ölçüsü uyumunu sağlamak için ağız özellikleri ve buna bağlı yöresel kelimeler kullanmış, kelimelerin anlamlarını değiştirmeyecek, okunduğunda anlaşılabilecek biçimde kelimelerde kısaltmalar yapmıştır.

1.3. Şiirlerin Kafiye Yapısı

Arif Çiftçi'nin şiirlerinde en sık kullandığı kafiye biçimi yarım ve tam kafiyedir. Göze çarpan diğer bir unsur ise ek veya sözcük şeklinde kullanılan rediflerin yoğunluğudur. Yarım kafiyenin ahengi sağlamada yetersiz kaldığı veya sağlayamadığı durumlarda nakarat, tekrar, ayak ve rediflere başvurulduğu

görülmektedir. Kafiye olmayan şiirlerde de yine ahenk unsuru redifle sağlanmıştır. Çiftçi'nin şiirlerinde kullandığı kafiye biçimleri aşağıda örneklerle verilmiştir:

a) Yarım Kafiye: Yalnızca bir ünsüzün benzeştiği uyaklara "yarım uyak" denir.

Örnek 1
Yıllar boyu ağlıyorum
Yüreğimde çok sı**z**ım var
Sevdanın yanar ateşi
Söndürmeyen ne kö**z**üm var

Âşıkların dertli ba**ş**ı
Yürekte yanar ate**ş**i
Hem cahil hem kötü ki**ş**i
Onlara ne kem sözüm var

Sevda sarmış her ya**n**ı
Mevla'm ey eyler bu so**n**u
Ben bilirim dünya fa**n**i
Ağlamaya ne lüzum var
Tellioğlu eder heves
Göğsümdeki kısa nefes
Hatice Dilek Fatih ses
Bir oğlum iki kızım var (1987)

Örnek 2
Deli gönlüm âşık olmuş meğerse
Gençliğimde ya**r** demeyi bilmedim
Öz ellerim öz başımı dövende
Kollarıma du**r** demeyi bilmedim

Ehli olsam böyle hata etmezdim
Kardeşimle bibimgili ü**z**mezdim

Bu hatayla köy içinde ge**z**mezdim
El içinde a**r** demeyi bilmedim

Hata ettim seni alıp kaça**n**da
Hata senin değil öz kardaşımda
Kardaşın yumruğu babam başı**n**da
Dönüp ona vu**r** demeyi bilmedim

Paltomuzda müsha ile dola**ş**tım
Sihirli sevdana yandım alı**ş**tım
Ev içinde kalma gala karı**ş**tım
Babangili kı**r** demeyi bilmedim

Yakup ile Zeynep kurdu planı
Jandarmaya gitti verdi ilanı
Cellât etti kardaşınla babanı
Hata bende so**r** demeyi bilmedim

Bibim kızı adın kalbime ya**z**dım
Biraz fazla sevdim galiba ü**z**düm
Seninle dolaştım seninle ge**z**dim
Kaderimde va**r** demeyi bilmedim

Açamadım sevdan kaldı i**ç**imde
Ağ türedi şimdi siyah sa**ç**ımda
Üç gün hapis yattım katil i**ç**inde
Emim bize şer demeyi bilmedim

Halk içinde kötü sözden usandım
Uykudaydım hayalinde uyandım
Bedenimi gözyaşımla suladım
Bu aşk bize sı**r** demeyi bilmedim

Ömrümüzden bir yıl geçti beraber
Acı tatlı neler geçti beraber
Zaman bizden biz zamandan bey haber
Bir yıl bize da**r** demeyi bilmedim

Ağlattım anamı yaşlı zamanı
Yel götürdü yığdığımız harmanı
Aldılar elimden nazlı sonamı
Bu hal ona zo**r** demeyi bilmedim

Tellioğlu der ki yaktın yandırdın
Leyla beni bir seneyle kandırdın
Eğersiz bir aşk atına bindirdin
Bir sonsuza sü**r** demeyi bilmedim. (2015)

b) Tam Kafiye: En az bir hecedeki ünlü ve ünsüzün benzediği uyaklara "tam uyak" adı verilir.
Örnek 1
Mahlukâtın şerrinden Allah'ın t**am**
Sıfatlarına sığınırım ben ben
Allah sizlere vermesin efkâr, g**am**
İftira sözden arınırım ben ben

Kuran'ı açtığın zaman ne dersin
Kervana bindiğin zaman ne dersin
Topluma girdiğin zaman ne dersin

Mekkelilerin semtini gez**en** var idi
Kararit denilen yeri gör**en** var idi
Çoban olup sürü güd**en** var idi
Bilmeseniz ismi darılırım ben ben
Sakalını iki siyah boyayan
Tarağı alıp da öne tarayan

Arif'iyim neler neler söyleyen
Bir gün beyaz beze sarılırım ben ben. (t.y)

Örnek 2
Arif meclisinde ve**li** söyledi
Komşu da komşunun külüne muhtaç
Ozanların di**li** bunu söyledi
Cahil de kâmilin diline muhtaç

Yaratan vermiştir akılla fikir
İnsanlar rahmana ediyor zikir
Birisi zengindir, birisi fakir
Yiğitler rahmin malına muhtaç

Sakın unutmayın ana, bacıyı
Evvela kimler görmüştür acıyı
Yatakta hastaysan getir hocayı
Arif de Kuran'ın zalına muhtaç (2005)

c) Zengin Kafiye: Birden fazla hece arasındaki ses benzerliğine "zengin uyak" denir. Âşığın şiirlerinde yarım ve tam kafiyeye oranla, bu kafiye çeşidine daha az rastlanmaktadır.
Örnek1
Borcu gırtlağa gelmiş da**yan**mış
Yemek boğazından gitmez fakirin
Şafak attı kuş yuvadan u**yan**mış
Gözleri uykuyu tutmaz fakirin

Damağında dişi yoktur yoksulun
Sofrasında aşı yoktur yoksulun
Çalışacak işi yoktur yoksulun
Gariptir çilesi bitmez fakirin

Tellioğlu der ki gülmez baharda
Kalbi sıkışıyor sıkıntı darda
Öküzü hastaydı öldü nahırda
Parası borcuna yetmez fakirin (2008)

Örnek 2
İbrahim'le savaş etti
Kayıp eden Nemrut oldu
Bir sinek beynine girdi
Kaybeden Nemrut oldu

Süphan Allah destek o**ldu**
Müminler oradan kurtu**ldu**
Nemrut'un ordusu çok idi
Kayıp eden Nemrut o**ldu**

Arif der kötüyü unut
Bizlere oldun ba**rut**
Savaşı açan o Nem**rut**
Kayıp eden Nemrut oldu (2010)

d) Tunç Kafiye: Bir kelimenin bir başka kelime içerisinde yer alarak ses benzerliği kurmasına "tunç uyak" denir.

Örnek 1
Sevdiğim güzelden haber gelmedi
Ağladı gözlerim **doldu** geceler
Gün doğdu ay buluda karıştı
Nerde kaldı sabah **oldu** geceler

Neden yâra zor geliyor sözlerim
Kaderimin oyununu izlerim
Baş yastıkta uyku tutmaz gözlerim

Bütün dertler beni buldu geceler

Arif Tellioğlu nidecek varı
Gülmek yok amma ağlasın barı
Yalvardım Allah'a istedim yâri
Ellerim duada kaldı geceler (1977)

Örnek 2
Ayrılık dediğin ölümden beter
Çekip de giderin nere kardeşim
Ayrılık ateşi sinemde tüter
Asıl memleketin bura kardeşim

Sene doksan üçte içim sızlar
Kaderde var imiş böyle yazılar
Yüreğim ah çeker, ağlar kuzular
Gurbetten sılayı ara kardeşim
Trenin gurnası yürek **dağladı**
Yanımızda duran eller **ağladı**
Gurbet sizi kemeriyle **bağladı**
Rabbim düşürmesin dara kardeşim

Kardeşimin geçti gurbette çağı
Ayrılık vurdu bizlere dağı
İzmit Darıca ayrılık durağı
Arif ararsın sora kardeşim (1993)

e) Cinas: Sesteş kelimeler arasındaki ses benzerliğine "cinas" denir.

Örnek 1
Mahlukâtın şerrinden Allah'ın tam
Sıfatlarına sığınırım **ben ben**
Allah sizlere vermesin efkâr, gam

İftira sözden arınırım ben ben

Kuran'ı açtığın zaman ne dersin
Kervana bindiğin zaman ne dersin
Topluma girdiğin zaman ne dersin
Yüzlerinde sayılırdı **ben ben**

Mekkelilerin semtini gezen var idi
Kararit denilen yeri gören var idi
Çoban olup sürü güden var idi
Bilmeseniz ismi darılırım ben ben

Sakalını iki siyah boyayan
Tarağı alıp da öne tarayan
Arif'iyim neler neler söyleyen
Bir gün beyaz beze sarılırım ben ben(2009)

f) Redif: Dizeler arasında aynı anlamlı veya görevli ek ve sözcüklerin kullanımı sonucu "redif" ortaya çıkar.

Örnek 1
Haziran ayları yayla zamanı
Her yanda söylenir sözün **yaylalar**
Yosunlu kayalar soğuk çeşmeler
Güzeldir baharın yazın **yaylalar**

Çobanlı, kavallı, türkülü çağ**ın**
Bir yanda ovası bir yanda dağ**ın**
Süt, ayran, yoğurdun, kaymağın, yağ**ın**
Eksilmez nahırın, yozun **yaylalar**

Köylüler göçüyle yaylaya göçtü
Mevsimler değişti çiçekler açtı

Arif der sizde geçliğim geçti
Tellioğlundandır sazın **yaylalar** (1980)

Örnek 2
Lokmandan hekimden uzak birisi
Daima cihanda çaresiz **dolanır**
Namustan iffetten yoksun birisi
Şimdi de dünyada arsız **dolanır**
Bu fani dünyada neler nel**er var**
Kimisi ağlar kimisi gülen var
Bu yoksullarda yanık sine**ler var**
O cimri zenginler varsız **dolanır**

Benim bu sözlerim hatıra kal**ır**
Gönül bir çiçektir her daim sol**ur**
Kuran'a inanmayan asi ol**ur**
Akıldan noksansa nursuz **dolanır**

Muhabbet dalında bal**dan olaydım**
Tellioğlu der ki hal**dan olaydım**
Hakkı seven zengin kul**dan olaydım**
Çaresiz fukara fersiz **dolanır** (1992)

g) Kavuştak (Nakarat): Şarkı ve türkülerde her bentten ya da haneden sonra yinelenen mısra ya da mısralara "nakarat" denir. Halk şiirinde nakarata verilen ad "kavuştak" veya "bağlama"dır.

Örnek1
Kadir Mevla'm salma beni çileye
Felek beni taşa çaldı neyleyim
Bende Mecnun oldum saçı Leyla'ya
Ben ağladım eller güldü neyleyim

Bende Mecnun oldum saçı Leyla'ya
Ben ağladım eller güldü neyleyim

Ne haldeyim ahu gözlüm gör beni
Görünce divane etti yar beni
Kazam Arpaçay'dan zalim sor beni
Kurduğum hayaller öldü neyleyim

Kazam Arpaçay'dan zalim sor beni
Kurduğum hayaller öldü neyleyim

Arif'i uğrattı zara kaşların
Benziyor üç günlük aya kaşların
Göründü gözüme maya kaşların
Sarardı gül benzim soldu neyleyim

Göründü gözüme maya kaşların
Sarardı gül benzim soldu neyleyim(1997)

Örnek 2
Gönlümün sultanı başımın tacı
Biçilmez kıymetin bil anam anam
Her mevsimde hasretini çekerim
Sevgi bahçesinde gül anam anam

Kabul et de yollarında öleyim
Cenneti alede huri meleğim
Hürmetin ödemektir dileğim
Olaydım kapında kul anam anam

Tellioğlu der ki yüzüm gülmedi
Kardeşlerim gözyaşımı silmedi

Ne geldim ne gittim kimse bilmedi
Ara da Arif'i bul anam anam (1977)

h) Ayak: Âşık şiirinde genellikle ilk dörtlüğün ikinci dizesinde başlatılan bütün dörtlüklerin son dizelerinde yarım, tam, zengin hatta cinaslı kafiyelerle vücuda getirilen yahut dizenin tamamında aynen tekrarlanan sözlerle oluşturulan ve dörtlüklerin mihengi durumunda olan kafiyeye denir (Kaya, 1999: 339).

Örnek1
Akılsız cahil adamın **söz**üne bakmayın siz
Nereye giderse gitsin **iz**ine bakmayın siz
Verirsin öğüdü, almaz öğüde bakmaz ki
Teklifsiz gider davete **hız**ına bakmayın siz

Yaman işi düşünmeyen bir gün görecek darlık
Vaktinde işe gitmeyen eve yığamaz dirlik
Nedense zorluk çekmiyor babadan kalmış varlık
Maceradır işi gücü **poz**una bakmayın siz
Arif der ki huyu budur neden imlaya gelmez
Fikri varlığı batırmak, kâr üstüne kâr koymaz
Çalışmaz bağda bahçede nar üstüne nar koymaz
Desinlere dolaşıyor **öz**üne aldanmayın siz (2005)

Örnek 2
Mecnun hastaymış Leyla'sı şaşkın
Gezmişler Sahra'yı düzüne kurban
Kerem Aslı'sına ezelden düşkün
Yanmış ateşine **köz**üne kurban

Aşkın sevdasına yanmak mı lazım
Sevda pınarından kanmak mı lazım
Pervaneler gibi dönmek mi lazım
Ahu gözlü dilberin **naz**ına kurban

İnsan düşünmeli etmeli sabır
Hayali insanda namusla şükür
Cahil insanda vardır kötü fikir
Kamil insanların **söz**üne kurban

Âşık var ki düşkün olur bu dine
Âşık var ki şaşkın olur hep düne
Âşık var ki bazı bazı divane
Âşık Arif'in **saz**ına kurban (1998)

2.Anonim Halk Şiiri Nazım Biçimleri

2.1.Mâni

Mânilerde Türk nazım şekillerinin en eskilerinden biridir (Onay, 2012: 96). Gerek dil, gerek gelenek ortaklığı bakımından çok geniş alanlara yayılmıştır (Boratav, 1982: 170). Mâniler halk şiirinde en küçük nazım şeklidir. Genellikle yedi heceli ve 4 dizeden oluşmaktadır. Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekli olan mâniler, altı ve yedi heceli şeklinin yanında, dörtten başlayıp on birli heceye kadar çıkan, mâni ölçülerine de rastlamak mümkündür. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler uyaklı, üçüncü dize serbesttir. Uyak düzeni harflerle şöyle gösterilir: a a x a. Mânilerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte, bunun dışında askerlik, gurbet, ayrılık gibi konularda da yazılabilir (Dilçin, 1983: 280).

Mânilerin içerikleri pek seyrek hallerde onların kullanılmasını gerektiren olaylarla ya da işlerle ilişkilidir (Boratav, 1982: 175). Halk arasında mâni söylemek için, mâni yakmak, mâni düzmek, mâni atmak gibi deyimler kullanılır (Dilçin, 1983: 280).

> Nevzat Gözaydın: *" Türk halk şiirinin en küçük nazım biçimi olup çok geniş bir coğrafî alana yayılmıştır. Türkiye sınırları içinde Denizli'de mâna, Urfa'da kadınlar arasında söylenenlerine me'âni, erkekler arasındakilere ise hoyrat, Doğu Karadeniz bölgesinde ise karşı-beri adıyla tanınmaktadır."* (Gözaydın, 1989: 3)
>
> Yardımcı: *Anonim halk şiirinin en kısa nazım şekillerinden olup doğa, sevgi, ayrılık ve nefret gibi konular yanında dinleyeni yürekten sarsan,*

umulmadık bir sürprizle sonuçlanan az sözle çok anlam ifade eden, küçük ve bağımsız bir şiir türüdür." (Yardımcı, 2008: 20)

Kaya: *"Az sözle çok anlamın ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, 7 heceli, müstakil dörtlüklerden oluşan anonim şiir."* (Kaya, 2010: 476)

Ali Çelik: *"Genellikle yedi heceli müstakil dörtlüklerden ibaret olan bu kısa ve özlü şiirler, Türk dünyasında en çok sevilen ve en yaygın tür olma özelliğini yıllardan beri sürdürmektedir."* (Çelik, 2005: 17)

Artun: *"Halk şiirinin en küçük nazım birimidir. Bir dörtlükten meydana gelir. Genellikle yedi hecelidir. Kafiye örgüsü: aaba şeklindedir."* (Artun, 2011: 102). Kültür ve medeniyet tabakalarımızın maddî ve manevî malzemesini aksettiren mâniler tabii olarak bestesiz veya âşıklar tarafından hususi makamlarla söylenmektedirler (Elçin, 2004: 282).

Çiftçi, mânileri genellikle irticalen söylemektedir. Zarıncı [5] müziğinin arkasına genellikle mâni girerek icrâ etmiştir. Âşık, yöre halkının bu tarz müziklerden hoşlandığını ifade etmiştir (Grş, Çiftçi: 2018). Çiftçi'nin mâni türünde yazdığı örnekler aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Beni bir bastı felek
Kararım kesti felek
Gurbete bir çadır kurdum
İpini kesti felek

Örnek 2
Gül ektim evlek evlek
Güle dadandı leylek
İstedim muradımı vermedi

[5]Yavaş girişli müziğe yörede zarıncı müziği denilmektedir.

Gözümde koydu o felek

Örnek 3
Elemi gana beni
Cahil anlıya gana beni
Özünü bilmez insan
Düşürdü gana beni

Örnek 4
Elemi taş başına
Yol gider taş başına
Hanımı çirkin olanın
Akşamdan tüşüf taş başına

Örnek 5
Elemi gül yârim
Bülbül idim gül yârim
Dediğin güne düşürdün
Gel üstüme gül yârim
Tellioğlu, genel olarak mânilerini sahne aldığı ortamlarda irticalen icrâ ettiğini, genellikle 6-7 heceli ve cinaslı bir şekilde ortaya koyduğunu ifade etmiştir. (Grş, Çiftçi: 2018).

2.2.Türkü

Türkü, Türklere mahsus lahn ile söylenen şarkılardır. Şekilden ziyade lahne, besteye benzer (Onay, 2012: 87). Pertev Naili Boratav ise; Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için en çok kullanılan ad türküdür (Boratav, 1982: 180) demiştir.

Türk insanının sevgi, sevinç, üzüntü, acıma vb. duygularının doğal ürünü olan türkülerin, adı bilinen ya da adsız bir halk ozanı tarafından yaratıldığı düşüncesi,

bilim insanı ve araştırmacıların genel kabulleri arasında yer almaktadır (Yakıcı, 2007: 55).

Âşık, 100'e yakın türküsü olduğunu ve bunların birçoğuna kasetlerinde yer verdiğini söylemektedir. Diğer yöre âşıkları gibi müziğin evrensel olduğu kanısına şu noktada katılmıyor; eğer bir âşık türkü yapacaksa kendine has özelliklerde bir de müziğinin olması gerekmektedir demiştir. Bu yüzden müziklerini kendine has bir şekilde geliştirmekten yana olduğunu ifade etmiştir. (Grş, Çiftçi: 2018).

Çiftçi'nin 1 tane hikâyeli türküsü vardır. Bu da geçmişte halasının kızıyla yaşamış olduğu münasebeti anlatan hikâyeli türküsüdür. Âşık programlarında meclislerde, düğünlerde, kahvehanelerde Ercişli Emrah'tan hikâyeli türküler anlatmaktadır. Ercişli Emrah'ın anlattığı hikâyeli türküleri daha çok beğendiğini ve genellikle Emrah'tan hikâyeler anlatmaktadır. Çiftçi'nin yazdığı türkü örnekleri aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Kadir Mevla'm salma beni çileye
Felek beni taşa çaldı neyleyim
Bende Mecnun oldum saçı Leyla'ya
Ben ağladım eller güldü neyleyim

Ne haldeyim ahu gözlüm gör beni
Görünce divane etti yar beni
Kazam Arpaçay'dan zalim sor beni
Kurduğum hayaller öldü neyleyim

Arif'i uğrattı zara kaşların
Benziyor üç günlük aya kaşların
Göründü gözüme maya kaşların
Sarardı gül benzim soldu neyleyim (1997)

Örnek 2

İyiler kötüye muhtaç olursa
İnsanlık ayağa düştü demektir
Namus erbabına zeval gelirse
Rezalet haddini aştı demektir

Sarrafın cevhere aklı yetmese
Ehli kâmil doğru yola gitmese
Âlimler ilmini beyan etmese
Cahilin hevesi coştu demektir

Hakkı der tamahkâr cömertten çoksa
Oğuldan babaya tahammül yoksa
Mazlumun al kanı boş yere aksa
Sabır yatağından taştı demektir (1998)

3.Âşık Edebiyatı Nazım Biçimleri

3.1. Koşma

Âşık şiirinde en fazla kullanılan nazım şekli koşmadır. Bu şiir geleneğindeki türlerin tamamına yakını koşma nazım şekliyle oluşturulmuştur. Dilçin koşma hakkında şunları söylemektedir;

> *"Hece ölçüsünün (6+5) ya da (4+4+3) duraklı kalıbıyla yazılır. Bu kalıpların karışık olarak kullanıldığı koşmalar da vardır. Dört dizeli bentlerden oluşur. Dörtlük sayısı en az üçtür. Genellikle üç ile beş arasında değişir. Dörtlük sayısı beşten artık koşmalara da rastlanır. Uyak düzeni birinci dörtlüğün dışında bütün dörtlüklerde aynıdır. Uyak düzeni genellikle b a b a/ c c c a/ d d d a şeklindedir. İlk dörtlüğün uyak düzeni x a x a ya da b b b a biçiminde de olabilir. (4+3) yedili ve (4+4) sekizli kalıpla yazılmış koşmalar da vardır. Bunların koşma olarak gösterilmeleri ezgilerinden dolayıdır. Koşmanın son dörtlüğünde şair mahlasını söyler"*(Dilçin, 1983: 306).

Yine Dilçin koşmaların genellikle lirik konularda yazıldığını, duygusal konuları ele aldığını ifade etmiştir. Koşmanın geniş bir konu yelpazesi vardır. Âşığın ufku nasıl

uçsuz bucaksızsa, koşmanın konuları da o ölçüde uçsuz bucaksızdır. Bu demektir ki âşığın duygu ve düşünce dünyasını oluşturan tüm unsurlar koşmanın konusu olabilir. Koşma, konuları bakımından çeşitlilik gösterse de, genel çerçevede belirli konular üzerine yoğunlaşır (Uslu, 2011: 17).

> *"Sevgi" ve "doğa": koşmanın başlıca konularıdır. Bu iki konunun temelinde "güzel" anlayışı yatar. "Güzel olan şey" ister bir insan isterse de bir doğa unsuru olsun- güzel olması nedeniyle âşıkta birtakım hisler uyandırır ve onu koşma söylemeye iter. Bu nedenle pek çok koşma, güzelden alınan ilhamla söylenmiştir* (Uslu, 2011: 17).

Koşmalar işledikleri konulara göre farklı isimlerle anılmaktadır. Bunlar; güzelleme, taşlama, koçaklama ve ağıttır. Bu koşmanın en yaygın olanı güzelleme türüdür. Güzelleme, Kaya tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *"Güzelliği konu edinen koşma türü. Sevgili, bağ, bahçe, at, dere, dağ, köy, kent vs. gibi beğenilen ve gönül verilen nesne ve kavramlar için söylenmiş pek çok güzelleme vardır. Bunların içinde en fazla sevgili için güzelleme söylenmiştir."* (Kaya, 2010: 349).

Koşma baharın gelmesiyle doğanın ve insanların canlanmasını anlatan bir güzellemedir. Âşık Çiftçi en çok koşma türünde örnekler vermiştir. Koşma türlerinden de düz koşma, musammat koşma ve koşma-şarkı türlerinde örnekler vermiştir. Çiftçi'nin yazdığı koşma örnekleri türlerine göre aşağıda verilmiştir.

Düz Koşma; "Âdi Koşma" da denilen bu koşma çeşidi, ayrı bir özelliği olmayan sıradan koşma nazım şeklini karşılamaktadır. Uyak düzeni aaab / cccb / çççd veya xaxa / bbba / ccca olan, hece ölçüsünün 8'li veya 11'li şekilleriyle söylenmiş ve 3-5 dörtlük civarında bir hacme sahip koşma türüdür. Âdi koşmanın beş, altı, yedi, sekiz, on bir ve nadiren de on hecelisi de mevcuttur (Onay, 2012: 114-124).

Örnek 1

Yine dumanlandı yol vermez dağlar
Geç kaldı sevdiğim yaz ile gelsin
Seven sevdiğini böyle mi arar
Aşkın ateşiyle köz ile gelsin
Yıkılsın gurbete bağlanan yollar
Nerde o boynuma dolanan kollar

Benden yara selam götüren kullar
Merhameti var ise sızı ile gelsin

Tellioğlu gözden akıttım yaşlar
Sineme vurmuşum kayadan taşlar
Diyarı gurbetten dönen kardeşler
Mevsim şita geçti güz ile gelsin (1977)

Örnek 2
Kimsenin hakkına tecavüz etme
Ağlayanın malı gülene kalmaz
Doğruluk var iken yanlışa gitme
Ağlayanın malı gülene kalmaz

Dibi görünmeyen göllere dalma
İyilik yapmaktan geriye kalma
Mazlumun hakkını zorunan alma
Ağlayanın malı gülene kalmaz

Arif Tellioğlu doğruya bakar
Haram kâr hayatı temelden yıkar
Ya namusundan ya canından çıkar
Ağlayanın malı gülene kalmaz (1980)

Yedekli Koşma; koşmaların müstezat şekline halk ve saz şairleri ayaklı ve diğer müstezatlara yedekli adını verirler. Ayaklılar da musammat şeklindedir. Yalnız, ilk bendin ikinci ve dördüncü mısralarıyla ikinci her bendin nihayetine mısraının son parçasındaki hece adedince bir ziyade getirilir. Besteli musaamat koşmalarda bir bendin veya her beytin son parçası olarak adet hecesi beş olan mübhemat veya şevk ve tahassüs ifade eden kelimeler tekrar edilir. Böylece bir yedekli koşma ortaya çıkar. Kısaca, yedekli/ayaklı olup olmadığını anlamak için bu tekrar edilen parçanın ziyade olup olmadığına dikkat edilmelidir (Onay, 2012: 131).

Musammat Koşma; mısra sonlarındakine ek olarak mısra ortalarında da kafiyeli olan koşmalara denir. Musammat koşmalarda her mısraının birinci ve ikinci kısımları birbiriyle kafiyelidir (Onay, 2012: 128).

Örnek 1
İnsanı candan bezdirir
Baş ağrısı baş ağrısı
Nasıl dert ise gezdirir
Döş ağrısı döş ağrısı

Tatlı uykudan kaldırır
Seni tabibe gönderir
İlaç içince dindirir
Diş ağrısı diş ağrısı

Arifiyi eritiyor
Ağır ağır yürütüyor
Böbrekleri çürütüyor
Taş ağrısı taş ağrısı (2005)

Örnek 2
Fayda görür bu insanlar
Ormana bak evlat gibi
Ana baba ey gardaşlar
Ormana bak evlat gibi

Okulun sırası sende
Sobanın çırası sende
Evlerin çatısı sende
Ormana bak evlat gibi
Tellioğlu çam ekeriz
Kereste sende bularız

Yakacak tonla alırız
Ormana bak evlat gibi (2009)

Ayaklı Koşma; ilk dörtlüğün ikinci ve dördüncü, diğer dörtlüklerin dördüncü mısraından sonra "ziyade" adı verilen mısraların eklenmesiyle oluşturulmuş koşma çeşididir. Ziyadeler, asıl mısralara göre daha kısadır (Onay, 2012: 131).

Zincirli Koşma; her dörtlüğün son mısrasındaki ilk kelimesini teşkil suretiyle meydana getirilir. Bu şekildeki şiirlerin ismi halk şairlerince zincirli yahut zincirbenddir. Kafiyeli kelimenin diğer dörtlüğün başında tekrarlanmasına denir (Onay, 2012: 135).

Koşma-şarkı; ilk dörtlüğün ikinci ve dördüncü dizesi öteki dörtlüklerde nakarat olarak yinelenen özel bir şeklidir (Dilçin, 1983: 309).

Örnek 1
Ölümlü dünyada babası ölmüş
Yetimin eline bir ekmek verin
Hayatı boyunca yokluklar görmüş
Yetimin eline bir ekmek verin

Köşede oturmuş eli yüzünde
Elleri tutmuyor yara dizinde
Alnına yazılmış kader özünde
Yetimin eline bir ekmek verin

Yoksulun halini sorucu olun
Sırtını okşayın yardımcı olun
Fakire bir yuva kurucu olun
Yetimin eline bir ekmek verin
Evleri yoktur ki durur kırada
Arif'in sözleri doğru burada
Torbası omuzda rızkı nerede

Yetimin eline bir ekmek verin (2011)

Örnek 2
Arkadaş olmaya adam ara sen
Her insandan arkadaşlık yapılmaz
Aslını neslini bir sorasın sen
Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Kafası kafana uygun değilse
Dünya tamahından doygun değilse
Görgüden duygudan olgun değilse
Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Yalancı hırsızın yanına gitme
El atıp sarhoşun elinden tutma
Efendi olanı yabana atma
Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Arif der anladım sınadım bildim
Doğru insanınan ben doğru oldum
Olgun ustaların yanında kaldım
Her insandan arkadaşlık yapılmaz (1980)

3.2. Destan

Âşık edebiyatında destan türü en uzun tür olmakla birlikte epik bir söyleme tarzıyla, genellikle kahramanlık/yiğitlik konularında söylenmektedir. Şekil özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde, destanlargenellikle dört dizeli bentlerden oluşur, bu bentlerin sayısı bazen 100'ü bile geçmektedir. Yardımcı bu konudabu ifadeleri söyleyerek kendi görüşünü belirtir:

> *"Âşık edebiyatında destan âşıkların sevgilerini kahramanlık olaylarını, günlük olaylarla ilgili kimi durumları ve bazı acıklı olayları anlattıkları*

> *biçim olarak halk edebiyatı nazım türlerinden koşmaya benzeyen, koşmadan dörtlük sayısı, konu, anlatım ve ezgi yönünden ayrılan halk şiiri türü olarak tanımlanır."* (Yardımcı, 2008: 377)

Çiftçi'nin, destan türündeki şiirlerinden bir tanesi incelenmiştir. İncelenen bu şiir aşağıda verilmiştir.

Örnek
Köyümüz çalışkan, güçlü, bilekli
İnsanı, doğası, kulları güzel
Bostanda çalışır eli kürekli
Yaylamıza giden yolları güzel

Akıyor çeşmesi, yanında taşı
Müminler oturmuş alır abidesi
Köyümün mescidi var abidesi
Akıyor deresi selleri güzel

Suyunan çalışır var değirmeni
Harmana dökülmüş sapı samanı
Arpası, buğdası, yulafı, deni
Başağı, bulguru, denleri güzel

Niyazi Dayı ey bakkalımız var
Alışveriş eden insanımız var
Okumuş kültürlü doçentimiz var
Doğrudur sohbeti dilleri güzel

Birlik gösterdi Nevruz muhtarımız
Yanında oturur görün azamız
Elektrik verir santralimiz
Adil Dayı, Erol halleri güzel
Teşi başı yayık beyler yapardı

Kapı tırmık dişi beyler yapardı
Makat dolap işi beyler yapardı
Kapıda tezgâhı günleri güzel

Lütfü'nün çayıra atı çakması
Edenin çukurlarda yatması
Resul'ün arabayı uçurması
Kuzgunlu deresi yılları güzel
Erkan Demir çelik, kaynak ustası
Gürkan motor, televizyon ustası
Mustafa'dır sevenlerin postası
Mektubu getirir pulları güzel

Tarlada Tehman'ın tapanı güzel
Tehman'ın patosu, samanı güzel
Tehman'ın traktörü, kotanı güzel
Arazi herikte fenleri güzel

Behçet'in, Yusuf'un duvar örmesi
Liva ahırda inek doğurması
Umut emmi hikâye anlatması
Ustasından almış sonları güzel

Hasan'ın tarlada tohum serpmesi
Fergi'nin çayırda tırpan çekmesi
Elbeyi harman tığı savurması
Çıldır yeli esir, yelleri güzel.

Hilmi amca petrolüne bakardı
Nebi Dayı bakkalını süslerdi
Traktörü Polat Dayı sürerdi
Kotanı goplusu belleri güzel

Sizler unutmayın usta Yavuz'u
Ustalar ustası usta Yavuz'u
Varoşlar tanır usta Yavuz'u
Çalışkan elleri, kolları güzel

Yaylamızın gülü Emoş Efendi
Menekşenin dalı Emoş Efendi
Çiçeklerin balı Emoş Efendi
Efendi yiğittir şanları güzel

Doğada vadide avcı Mikail
Söyleniyor dilde avcı Mikail
Keskin nişancıydı avcı Mikail
Yalçın kayalarda yönleri güzel

Kıratı binmek yakışır Yaşar'a
Elbise giymek yakışır Yaşar'a
Mecliste oturmak yakışır Yaşar'a
Yareni, dostları, canları güzel

Şalal Aboş değirmene bakardı
Aziz Dayı ayarları yapardı
Alişan dostları gırank ederdi
Çalışkan damarı kanları güzel

İyi iş yaptı tüccar muhtarımız
Köy odası yaptırdı çok şanımız
Birlik beraberlik olduk hepimiz
Köydeki güzellik ayları güzel
Aga'nın, Zarif'in bostan ekmesi
Sayim'in tarlada hızlı gezmesi
Aladdin'in araba yüklemesi

Çayırda tırmığı, dalları güzel

Sabri nalbanttı atları çakardı
Oruç, Orhan elbiseler dikerdi
Şahnalı Sümmani davul çalardı
Köyümün şenliği, toyları güzel
Harite illerde polisimiz var
Nurettin Efendi berberimiz var
Nakış dikiş öğretmenimiz çok var
Çalışır makine telleri güzel

Hacı İsmet sözlerinin eridir
Kaya Dayı çok efendi biridir
Bu büyükler köyümüzün piridir
Yazmışım kalbime erleri güzel

Kalbimde rahmetli sultanımız var
Porsuklu Köyü'nde değirmenimiz var
İl encümen üye Ayhan'ımız var
Gönlümün gülhanı şanları güzel

Süleyman oturur inek sağardı
Yılmaz'ınan Pipoş neler yapardı
Ayvaz marangozdu dolap yapardı
Çekici çivisi elleri güzel

İlyas, Nayim, Behçet duvar örerdi
Nemci, Harun, Necip hıbar vererdi

Timur dozer, Gökhan kepçe sürerdi
Çalışkan şoförler yolları güzel

Aladdin emmi araba yüklerdi
Nihat, Çetin urganı çekerdi
Alır da götürür otluk yapardı
Çayırı çimeni çilleri güzel

İhsan selam verir Sefa alırdı
Dereden Erol'un sesi gelirdi
Atanur, Sayit şoförlük yapardı
Temizdir insanı kanları güzel

Nazım ismi sanı hesap yapardı
Eli Dayı hatır gönül sayardı
Musto Arap hızak kayardı
Bahçesinde fidan dalları güzel

Afyon Sandıklı'da hocamız var
Malatya ilinde köyümüz var
Avrupa'da, burada âşıklarımız var
Merekede dostlar kullarımız var

Tellioğlu hasretlik canıma yetti
Gençliği kaybettim hep yıllar etti
Fazla yazacaktım kalemim bitti
Ozanların sazı telleri güzel (2015).

4.Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri Nazım Biçim

4.1. Divan

Divan, âşıkların yazdıkları ve gazel, murabba, muhammes, müseddes, musammat, müstezat biçimlerinden biriyle oluşturdukları şiirdir (Uslu, 2011: 39). Çiftçi'nin çok yaygın olmasa da divanları vardır. Çiftçi'nin aşağıda örneklendirdiğimiz divan biçimli şiiri 15'li hece ölçüsüne karşılık gelecek biçimde aruzun fâilâtün/ fâillâtün/

fâilâtün/ fâilün kalıbıyla söylenmiş bir divanıdır. Yaygın olarak kullandığı halk şiiri nazım türü değildir.

Örnek 1
Akılsız cahil adamın sözüne bakmayın siz
Nereye giderse gitsin izine bakmayın siz
Verirsin öğüdü, almaz öğüde bakmaz ki
Teklifsiz gider davete hızına bakmayın siz

Yaman işi düşünmeyen bir gün görecek darlık
Vaktinde işe gitmeyen eve yığamaz dirlik
Nedense zorluk çekmiyor babadan kalmış varlık
Maceradır işi gücü pozuna bakmayın siz

Arif der ki huyu budur neden imlaya gelmez
Fikri varlığı batırmak, kâr üstüne kâr koymaz
Çalışmaz bağda bahçede nar üstüne nar koymaz
Desinlere dolaşıyor özüne aldanmayın siz (2005).

Âşık Çiftçi, aruzun bu türünü çok sık kullanmadığını söylemektedir. Çok zor ve farklı bir kabiliyet istediğini günümüzde birçok âşığın da kullanamadığını üzülerek ifade etmiştir.

VI. BÖLÜM

ÂŞIK ARİF ÇİFTÇİ'NİN ŞİİRLERİNİN ANLATIM ÖZELLİKLERİ VE KONULARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

1. Şiirlerdeki Anlatım Özellikleri

1.1.Nasihat Ağırlıklı Anlatım

Âşıklar geçmişi, bugünle; bugünü gelecekle birbirine bağlayan kültür zincirinin en önemli halkalarıdır. Uzun yılların katmış olduğu değerli deneyim ve tecrübeler, inançlar, gelenek-görenekler sazlarının tellerinde yeniden anlam kazanmış ve bu sayede kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Tellioğlu toplumun yaşadığı olumlu-olumsuz birçok olaya tanıklık etmiş ve Kars için ve aynı zamanda âşıklık geleneği için çok önemli bir âşık olan Âşık Murat Çobanoğlu'nun çırağı olması sebebiyle oldukça tecrübeli bir âşıktır. Tellioğlu şiirlerinde tema olarak da tür olarak da geleneğe en çok nasihat içerikli şiirler kazandırmıştır. Tabii olarak en çok nasihat ağırlıklı anlatım türünü kullanmıştır.

Âşık tarzı şiirde didaktik (öğretici) şiirlere "nasihat" adı verilir. Bir şeyi öğretmek, bir düşünceyi tanıtıp yaymak için yazılan şiirlerdir. Âşıklarda öğretici olmak yaygın bir nitelik olduğu için halk şiirlerinin çoğunda az veya çok öğreticilik vardır (Artun, 2000: 1).

Nasihat ağırlıklı anlatım yöntemi, toplumu biçimlendirerek; iyiye, doğruya, güzele yönlendirmek; hitap ettiği kitleye dinî ve tasavvufî esasları öğretmek ve onları tehlikelere karşı uyarmak gibi amaçlarla tercih edilir. Artun'un da belirttiği gibi: *"Âşıklar, dinî ve toplumsal konularda öğüt verme, uyarma gerektiğinde bu anlatma yolunu seçerler. Bu tür anlatım biçiminde genellikle emir kipini kullanırlar"* (Artun, 2001: 1119).

> *"Âşık, halkın yaşamından seçtiği konuları halkın diliyle anlatır. Güncel olaylar halkın ilgisini canlı tutacak biçimde kurgulanarak pekiştirilir. Âşıklar yaşadıkları toplumun sözcüleridir. Toplumsal değerlerden ödün*

> *vermezler, ahlakçıdırlar. Onlar güncel, toplumsal olaylara göndermeler yaparak halkı, barış, sevgi, kardeşlik gibi insanlığın ortak paydalarına duyarlı kılmak için uyarırlar, yönlendirirlerdi"*(Artun, 2000: 1).

Türk halk edebiyatı, nasihat türü şiirler yönünden çok zengindir. Nasihat kültür hayatının bir parçasıdır. Nasihatle, taşlama, eleştiri arasında ince bir çizgi vardır (Artun, 2000: 1). Arif Tellioğlu'nun nasihat verici bir üslupla yazdığı şiirlere örnekler aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Sizler ilim meclisinden
Ayrılmayın ayrılmayın
Rahmanın büyük katından
Ayrılmayın ayrılmayın (2010)

Örnek 2
Halka güzel nasihat et
Onlarla geçinmeye bak
Biraz düşün merhamet et
İnsanla geçinmeye bak (2016)

1.2. Öğretici Nitelikteki Doğrudan Anlatım

Öğretici nitelikteki doğrudan doğruya anlatım, bahsedilen bir konu hakkında öğüt vermek, nasihat vermek ve doğru yola sevk etmek amacıyla kullanılan şiir anlatımıdır. Doğrudan anlatım halk şiirinde en çok kullanılan anlatım biçimlerinden bir tanesidir.

Tellioğlu, bilgi ve nasihat vermek amacıyla öğretici nitelikteki doğrudan doğruya anlatıma da başvurmuştur. Bu dörtlükler sanat kaygısından uzak: yalın, sade, bir anlatımla verilmiştir.

Örnek 1
Sigara içmeyin güzel doslarım

Hep ciğeri bozar hep yara yapar
Öksürtür durmadan vardır haberim
Paranı bitirir fukara yapar (2011)

Örnek 2
Hakikat seversin o alemdarı
Mazlumu yetimi ağlatma oğul
Nefsine yenilip geçme muhtarı
Yetimin elini bağlatma oğul (2016)

1.3.Tasvirci Anlatım

Tasvir, bir nesnenin, yerin görünüşü, hareketleri, kişide uyandırdığı intibaları anlatmayı ve zihinde canlandırmayı amaçlayan anlatım tarzıdır. Şerif Aktaş ve Osman Gündüz, bu tarza anlatıma kısaca sözcüklerle resim yapmak da denilebileceğini belirtmiştir. Yine, yazarın dış dünyadan duyu organlarıyla edindiği intibaları kendi yarattığı evrende canlandırması ve dil vasıtasıyla okura sunması, okuyucunun görmediği bu evrenin içine girerek ve onunla aynileşmesi; bu, evrenin kendisine özgü gerçekliğine dayandığını da belirtmişlerdir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 94). Çiftçi'nin tasvir edici anlatımla yazdığı şiirlere örnekler aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Serçeden ufaksın güzel seslisin
Kanatların tüyün kahverengidir
Fidanlı bahçede bağda ötersin
Kanatların tüyün kahverengidir (2012)

Örnek 2
Serhat Kars'ın kalesinde içinde mescidi var
Arkalı önlü kapılar geçmeye geçidi var
Şehidimiz vardır orda celal baba türbesi
Mü'minler okur Fatiha kurandaki cildi var (2013)

1.4. Öyküleyici Anlatım

Hikâye ederek anlatım, birçok alanda olduğu gibi tekke edebiyatında dinî-tasavvufî öğretileri benimsetmede uygulanır. *"Tekke şairi hitap ettiği tabakaya vermek istediği mesajı genellikle örnek olunması için; dünyanın yaradılışını, peygamberlere ait kıssaları, din uluları etrafında oluşan menkıbeleri hikâye ederek anlatır."* (Yardımcı, 2008: 439).

Öykü başlı başına bir olayın anlatılmasıdır. Bu tarz anlatımda amaç okuru düşündürmekten çok, olay vasıtasıyla heyecanlandırmaktır. Bu tarz anlatım biçimleri heyecan uyandırmaları bakımından dikkat çekerler (Aktaş ve Gündüz, 2003: 99).

"Âşıklar, dünyanın yaratılışı ve peygamberlere ait kıssaların anlatılışında ve destanlarda tahkiye (hikâye etme) anlatım şekline başvururlar."(Artun, 2001: 120).
Çiftçi'nin, öyküleyici anlatımla yazdığı şiirler çok değildir. Bu tarz anlatım aşağıda iki örnekle açıklanmıştır.

Örnek 1

> *("Ardahan'ın Göle ilçesine bağlı Çardaklı Köyü'nde İsabalı Bey'in kahvesinde program yaptık. İsabalı bizleri evine misafir götürdü. İsabalı'nın annesi bana seslendi Sayın Arif Tellioğlu benim kızım Kırmısiya eşinden ayrıldı bir koşma yaz biz de şöyle yazdık!"*(Grş, Çiftçi: 2017).

Eşinden ayrılmış perişan olmuş
Ağlayıp sızlayan geline bakın
Gözleri ağlıyor kan ile dolmuş
Bulanık çağlayan geline bakın

Sevdiği yâri de aklından çıkarmaz
Dileğim inşallah bular ayrılmaz
Giyinmiş karalar matem yakışmaz
Siyahlar bağlayan geline bakın

Mevla'nın emri var ise eğer

Kaderde ayrılık var ise eğer
Arif der kavuşmak yok ise eğer
Durmadan ağlayan geline bakın (1998)

Örnek 2
Yavrumun acısı hüzündür bize
Derdini söyledi dili kızımın
Ağrısı sığmadı gece gündüze
Gözlerinden aktı seli kızımın (2003)

1.5. Hitap Yoluyla Anlatım

Âşıklar dinî ve toplumsal konularda öğüt verme, doğru yola sevk etme, nasihat ve hitap yoluyla anlatım yolunu seçerler, emir kipini kullanırlar (Artun, 2007: 4). Bu anlatım şeklinde ey, hey gibi ünlemlere sıkça rastlanır. Nîda sanatının kullanıldığı her dizede hitap yollu anlatımın kullanıldığını söyleyebiliriz. Arif Tellioğlu'nun hitap yoluyla yazdığı şiirlere aşağıda örnek verilmiştir.

Örnek 1
Kulak ver sözüme ey benim babam
Bu fani dünyada gülebildin mi?
Bir gün de gülmedi o dertli anam
Sen de muradını alabildin mi? (1981)

Örnek 2
Kulak ver sözümü dinle duygusuz olma oğul
Hürmet et ana babaya ilgisiz olma oğul
Cahillik başa beladır kitap oku adam ol
Ariflerin dersini al bilgisiz olma oğul (2004)

1.6. Yineleme Yoluyla Anlatım

Özellikle dinî ve tasavvufî halk âşıklarının çok sık ve ustaca kullandıkları anlatım yollarından biri de tekrîr yoluyla anlatımdır (Yardımcı, 2008: 440). Âşıklar, anlatımı

güçlendirmek ve verilen düşüncenin pekiştirilmesini sağlamak amacıyla yineleme yoluyla anlatıma başvururlar.

Örnek 1
Hakkıyla **çalışan** kardeş
Helâlı eve getirir
Senle **çalışan** arkadaş
Helâlı eve getirir

Örnek 2
Daldım ebet uykusuna
Baş yastığım taşı **oldu**
Toprağım karıştı cana
Baş yastığım taşım **oldu**(2015)

1.7. Soru Yoluyla Anlatım

Bu anlatım yolunda anlatımı güçlendirmek ve aktarılmak istenen duyguyu daha net verebilmek için soru sorulur. İstifham sanatı da bu yolla ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle istifham sanatının kullanıldığı dizelerde aynı zamanda soru yollu anlatım şekli kullanılmıştır diyebiliriz. Arif Tellioğlu'nun soru yoluyla anlatımı seçtiği şiirlerine örnekler aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Zalim baban seni benden ayırdı
Sebebi neymiş sordun mu Leylâm?
Sevdadan bey haber aşktan habersiz
Ayrılıp kenarda durdun mu Leylam? (1977)

Örnek 2
Hem evlendi, hem ayrıldı
Karardı içi Fikar'ın
Kadere küstü, darıldı
Neydi suçu Fikar'ın?

Zulüm eden darda kaldı
Ayrılanda zorda kaldı
İki oğlu orda kaldı
Ağardı saçı Fikar'ın

Neler gelmişti serine
Seni sevmeyen sürüne
Kuması geldi üstüne
Yüklendi göçü Fikar'ın

Arif'in bağrı ezilmiş
Kaderin böyle yazılmış
Telek'te kimler üzülmüş
Kardeşi bacı Fikar'ın (1992)

> *"Köyümüzün kızı evlenip kocaya gitti. Aradan yıllar geçti kocası, Fikar Hanım'ın üstüne kuma getirdi ve iki oğlu kumanın yanında kaldı. Fikar Hanım babasının evine geri döndü. Ben bir ozan olarak bu duruma çok üzüldüm ve bu koşmayı Fikar Hanım'a yazdım."*(Grş, Çiftçi: 2017).

2. Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirlerinin Konuları Bakımından İncelenmesi

Âşık Çiftçi'nin incelemeye aldığımız 177 şiiri içinde en çok ele aldığı konu kişisel konulardır. Bunu takip edenaşk-sevgili-güzellik, doğa ve en az ise dinî tasavvufî konulardır. Çiftçi'nin sevdiği kıza kavuşup çok kısa süre sonra ayrılmak zorunda kalması şiirlerinin konularının şekillenmesindeki en önemli etkendir. Genel olarak şiirlerinde aşk, ayrılık ve gurbet temalarını işlemiştir.

> "*Ben 16 yaşlarındayken Yozgat Boğazyan Eğlence Köyü'nden bibimin (halamın) kızı bizim köyde emmimin oğlunun düğününe geldi. Leyla'yı emmimin oğlu da istiyormuş ama benim haberim yoktu. Benim abim o zamanlar TCDD'de makinistti. Bana dedi gelsene bu kızı sana kaçıralım. Bende ben almam dedim dedi ki niye dedim evim yok işim yok ben nasıl bakayım ona. Abim de sen haklısın dedi mevzu böyle kapandı. Leyla da beni görmüş beni istemiş, ağabeyim de dedi kız da seni beğenmiş alalım sana. Ben de o zamanlar oldukça cahildim abim öncülük etti kaçırdık. Sonra tabi bibimgil biraz üzülmüş sonra emmimgil de niye bizim oğlana gelmedi, onlara gitti diye ortamı, aramızı da bozdular sonra geldiler kızı*

*benden aldılar. İki ay evli kaldık bizi ayırdılar. O zamanlar zaten saz çalıyordum daha sonra bu ayrılık dolayısıyla da şiirlerim hep ayrılık üzerine aşk üzerine oldu.”(*Grş, Çiftçi: 2017).

Çiftçi, yaşamış olduğu mahzun ayrılık hikâyesinin şiirlerinin konularını nasıl şekillendirdiğini yukarıdaki ifadeleri ile belirtmiştir.

2.1. Aşk

Aşk konusu, bütün edebiyat türlerinde olduğu gibi halk edebiyatında ve âşık edebiyatında da en sık işlenen konulardan biridir. Âşıkların âşıklığa başlamalarını, olgunlaşıp kemale ermelerini sağladığı gibi şiirlerin de en sık konusu haline gelmektedir.

Aşk, Çiftçi'yi de derinden etkileyen güçlü bir faktördür. Âşık Çiftçi'nin yetişip güçlü bir âşık olmasında, şiirlerini biçimlendirmesinde belirleyici olmuştur. Küçük yaşlarda beşerî duygularla filizlenen aşkı Leyla'sına kavuşamayışı ileride din ve tasavvufla birleşerek ilahî bir yapıya bürünmüş ve bundan sonra beşerî ve ilahî olmak üzere iki kolda ilerlemiştir.

Çiftçi'nin şiirlerinde en fazla işlediği konuların başında da aşk, sevgi, güzellik gelir. Bu başlık altında aşk, sevgili, sevgiliye sitem, sevgilinin vefasızlığı ve kıymet bilmemesi, sevgiliye yakarış, sevgilinin güzelliği, sevgiliye kavuşamama-erişememe, sevgiliye duyulan ihtiyaç, özlem, ayrılık ve ayrılık acısı sıklıkla işlenmiştir.

2.1.1.Beşerî Aşk

Kabaklı, geçici aşkın, hakikiyani ilahi aşka bir hazırlık olduğunu, çünkü insan, aşkının derinliğin ölçüsünde kendini hayvanî nefsinden, benlik hırsından ve menfaat kaygısından kurtardığını söylemiştir. Bu kurtuluşun, ruhu hürriyete götürdüğünü, bu hürriyetin ise, ilâhî aşk'a ulaştıran bir kanat vazifesi gördüğünü belirtmiştir (Kabaklı, 2002: 251).Çiftçi, beşerî aşkı şu şekilde ifade etmektedir.

Örnek 1
Yıllar boyu ağlıyorum
Yüreğimde çok sızım var
Sevdanın yanar ateşi
Söndürmeyen ne közüm var (1987)

Örnek 2
Bir güzele âşık oldum
Zara düşürdü düşürdü
Mansur gibi çektim çile
Dara düşürdü düşürdü (1980)

Örnek 3
Ben seni severdim canı gönülden
Sen bana eyledin naz bibim kızı
Birçok güzellerden üstün bilirdim
Yetmez mi sitemin kız bibim kızı (1977)

2.1.2.İlahî Aşk

Pek çok mutasavvıf ilahî aşk için beşerî aşkı bir basamak olarak görmektedir. Yani beşerî aşkı ilahî aşka erme yolunda araç olarak görmektedir. Ancak beşerî aşkı tecrübe edip aşk duygusuyla yoğrulan kişi, ilahî aşka kavuşabilir. Böylelikle beşerî aşk ilahî aşka ulaşmada köprü olarak düşünülmüştür (Uslu, 2011: 104).

Uslu, beşerî aşk ilahî aşka ulaşmada bir köprü olduğu kadar, ilahî aşk da beşerî aşkı teşvik eder: yaratandan ötürü yaratılan da sevilir demiştir. Bu nedenle, beşerî ve ilahî aşk arasında karşılıklı ve sürekli bir ilişki vardır, yani aşk, varlığın en esaslı sebebidir, doğanın ve insanoğlunun mayasında aşk vardır, bütün bir hayatla iç içe olan aşk kavramı, insanın benliğini de baştanbaşa kuşatmıştır (Uslu, 2011: 106).
Tellioğlu'nun ilahî aşkla ilgili şiirleri şu şekildedir:

Örnek 1

Yüce Rahman verdiğin nimetlerden
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun
Her bir bitki ayrı şifa dertlere
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun (2008)
…
Örnek 2
Sözlerimi dilim söyler
Rahmanımız güzel bizim
Dünya bunu bütün söyler
Rahmanımız güzel bizim (1980)

2.2.Dinî-Tasavvufî Konular

Yaratılmışların en şereflisi insan, kendisini idrak etmek ve kendisini yaratan Allah'taki güzelliği sevmek, gizli hazineyi keşfetmek ve ona lâyık olmak üzere vücut bulmuştur (Aytaç, 2003: 9). Yaratılışımızın sebebi olan bu his sanatın bütün dallarında kendini farklı biçimlerde göstermiş, Âşık Çiftçi'nin kendine has üslubu ile farklı bir boyut kazanmıştır.

Çiftçi, şimdiye kadar yazdığı şiirlerde dinî tasavvufî konulara çok fazla yer vermemiştir bunun sebebini de şiir yazmanın zor, dinî-tasavvufî konularda şiir yazmanın ise daha zor olduğunu söylemiştir. Şiirlerinde geçen dinî- tasavvufî kavramlar aşağıda verilmiştir: Hak, Müslüman, Resulullah, peygamber, Kur'an, kâmil, kul, kâinat, İlah, şükür, nur, rızık nefis, Rab… Bu başlık altında ele alınan şiirlerde hâkim duygu Allah sevgisidir.

Çiftçi'nin şiirlerinde Allah "Hakk, Rab, Rahim, Mevla, Subhanallah, Suphan, Rahman… isimleriyle yer alır. Dolayısıyla, bütün varlık onun nuruyla kaplıdır. Fakat Hak, zât nurunu sıfatlarıyla gizlediği için zatıyla değil, sıfatlarıyla bilinir. Sûretler, mutlak zâtın gömlekleridir; bu noktada, zâtının birliğine mukabil isim ve sıfatlarının çokluğu söz konusu olur (Tatcı, 1990: 78).

Kâinattaki varlıkların her zerresi her hareketi bir asıla bağlıdır. Ondaki ihtişam göz kamaştırıcıdır. Arzın tekâmülünden sonra, insanın yaşamasına uygun bir ortam doğunca insanın yaratılışı ortaya çıkar (Aytaç, 2003: 8). Kur'ân-ı Kerîm'de: "... bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O, ne güzel sahip, ne güzel yardımcıdır" (Enfâl Suresi: 40) buyrulmuştur.

> Aytaç;*"aşk, insanda tamamlanır; çünkü insan cevherdir, âlemin zübdesidir demiştir. Yani aşk ve insanlık iki büyük hakikat, biri başlangıç, öteki sona ermek, biri yola çıkmak, öteki ulaşmaktır. Âşıklar, ilâhi hikmetin diliyle konuşurlar. Bilgileri de vehbîdir. O sebepten anlamak için üzerlerinde durmak ve düşünmek gerekir* (Aytaç, 2003: 19*).*

Tellioğlu'nun dinî-tasavvufî konulardaki şiirleri oldukça azdır. Şiir yazmanın zor olduğunu özellikle dinî konularda şiir yazmanın ise daha da zor olduğunu ifade etmiştir (Grş, Çiftçi: 2018).Tellioğlu'nun Allah sevgisiyle ilgili şiirleri şu şekilde örneklendirilmiştir:

Örnek 1
Bir kararda duran Allah
Yer senindir yüce Rahman
Kehaneti bilen Allah
Yer senindir yüce Rahman (2005)

Örnek 2
Allah isterse dağı oynatır
Dağlardaki taşı düze indirir
Tanrı dilerse eli ağlatır
Yüzlerdeki yaşı yüze indirir (2013)

Tellioğlu'nun peygamberler sevgisi ile ilgili şiirleri şu şekilde örneklendirilmiştir:
Örnek 1
Tellioğlu, Hz. Yuşa ile ilgili şiirini yazma hikâyesini şu şekilde anlatmıştır: *("İstanbul'da kasetçiye gittim. Kasetimi okudum. Sağolsun Efrayım Efendi beni aldı civarı gezdirirken bana dedi seni Yuşa'nın kabrine götüreceğim. Ben de çok çok sevindim yukarıdaki şiiri yazdım."* (Grş, Çiftçi: 2017)).

İstanbul Beykoz'da gördüm civarda
Yuşa'nın kabrini görmeliyiz biz.
Açmış rengârenk güller mezarında
Yuşa'nın kabrini bilmeliyiz biz

Yerlere dökülen onun kanıydı
On dört metre kabrin uzunuydu
Mezarlığın dört metre gör eniydi
Yuşa'nın kabrini sormalıyız biz

Rahman göndermiştir bize Kur'an'ı
İnsan biliyor o güzel süphânı
Tellioğlu derki görek her yanı
Fatiha okuyup sevmeliyiz biz (2005)

Örnek 2
Cennet güzel dünya fani
Âdem ile Havva geldi
Tam kırk sene ağladılar
Başlarına dava geldi

Anlatayım kısa kısa
Sizler alın bundan hisse
Kelimullâh oldu hasa
Âsâsı bedava geldi

Âşıklar derine daldı
Sararıp gül gibi soldu
Meryem korktu çok ağladı
İsâ'ya mesihi geldi
Tellioğlu dağlar sisi
Cihanın yok başka süsü

Cümle âlemin nebisi
Muhammed'e takva geldi (1998)

2.3.Doğa

Doğa teması birçok araştırmacı tarafından tanımlanmış, bazen farklılıklar bazen ise benzerlikler göstermiştir. Aşağıda bu tanımlardan bir kaçına yer verilmiştir. Yardımcı, doğayı aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

> *"Türkülerin önemli yönlerinden birisi doğa ile iç içe bulunmasıdır. Hele bazılarında doğa derin bir renk ve anlam birliği halinde göze çarpar. Çiçekler, dağlar, yaylalar ve çağlayanlar ile kaynaşan beste daha duygulu bir hal alır. Bu canlı dekorların ortasında kuğular, turnalar, geyikler, bülbüller tabloyu çeşitli yönlerden tamamlar."* (Yardımcı, 2008: 119).

"Bunlar, divan şiirindeki gibi soyut değil gerçek oluşlarıyla yaşarlar. Bir kısmı doğrudan doğayı konu alan doğa türküleri olup bir kısmı doğa parçalarını konu alan türküler olarak iki gruba ayrılırlar." (Yardımcı, 2008: 119).

Yardımcı, doğayı yukarıdaki şekilde ifade ederken Kabaklı ise şu şekilde tanımlamaktadır:

"Tabiat teması halk edebiyatının pek zengin bir yanını teşkil etmektedir. Bu tabiat, divan edebiyatının soyut ve üslûba çekilmiş tabiatı değil, doğrudan doğruya, göl, dağ, yayla, ırmak, bulut veya denizdir." (Kabaklı, 2002: 779).

Karadağ ise âşık ile tabiatın uyanışı arasında şu şekilde bir paralellik görür:

> *"Bahar bir doğuş mevsimidir. Bahar gelince, kışın derin bir sessizlikte bestesini hazırlayan tabiat, şakımaya başlar. Bahar yeryüzünün bayramıdır. Bayram denince de âşıkların coşkusu akla gelir. Alır sazını eline âşığımız ve bu büyülü ahenge olanca duyarlılığı ile eşlik eder."* (Karadağ, 2011: 175).

Çiftçi, doğa konusunu birçokşiirinde işlemiştir. Yazılan birçok şiirde de dağların görünümü, köyünün güzelliğini, bahar gelince doğanın canlanmasını anlatılmış ve

şiirlere betimleme anlatımyoluyla ahenk kazandırılmıştır. Tellioğlu'nun doğa güzellemeleriyle ilgili şiirleri şu şekilde örneklendirilmiştir:

Örnek 1
Bahar gelende göresin
Yazın güzeldir Arpaçay
Sobayı kışın yakarsın
Közün güzeldir Arpa (1977)

Örnek 2
Kuşburnu yaprağı sende bulunur
Ormanın yeşildir meşeli dağlar
Kanserin otları sende bulunur
Dertlere dermansın şifalı dağlar (2013)
…
Örnek 3
Yine bahar geldi bezendi dağlar
Dertlere dermandır gülün yaylalar
Seher yeli açmış yârin göğsünde
Olsa da konuşsa dilin yaylalar (1977)
…

2.4.Ölüm

Edebiyat ve sanat eserlerinin temel konularından biri de ölümdür. Diğer edebiyat alanlarında olduğu gibi halk edebiyatı için de değişmez bir kuraldır. Gerek yurt dışında gerekse Türkiye'de pek çok edebiyat ve sanat eserleri ölüm temasını ele almış ve onu çeşitli yönleriyle incelemiştir. Türk kültür ve edebiyatında ve dolayısıyla halk edebiyatında derin izler bırakan bu kavram, âşıklar sayesinde halk şiirinde yer bulmuştur (Uslu,2011:122-123). Tellioğlu'nun ölümle ilgili ağıtları şu şekilde örneklendirilmiştir.

Örnek 1
Tellioğlu ölümle ilgili yazdığı aşağıdaki şiirin hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır:

*(“Arpaçay’ın Zohrap köyünden Cengiz isimli vatandaş göçünü alır Kayseri’ye göçer, aradan yıllar geçer Cengiz çocuklarını alır Kızılırmak’ın kenarına gezmeye çıkar. Çocuklardan aralı (uzak) düşen Cengiz Bey, bakar ki çocuklar yok. Çocukların ikisi de suya düşmüş ve boğulmuştur. Cengiz Bey de kendisini suya atar, o da boğulur. Acı haber memleketine ulaşır. Aşağıdaki şiir ona yazılmıştır.”(*Grş, Çiftçi: 2017)).

Bağman oldum taze fidan bitirdim
Bağım viran oldu gül kara geldi
Hem canımı hem yavrumu itirdim
Soğudu ocağım kül kara geldi
Yüreklere düştü ateş izleri
Kayıp olduk yasa koyduk sizleri
Yavrulu babalı aldı bizleri
Coştu Kızılırmak sel kara geldi

Nerden düştük kardeş biz bu azara
Lokmansız dermansız eylenmez yara
Felek davetiye yazmış mezara
Mektubun üstünde pul kara geldi

Cengiz’in acısı kalbi dağladı
Eşi Filiz karaları bağladı
Arif bu destana eller ağladı
Sazım figan etti tel kara bağladı

Örnek 2

Tellioğlu aşağıdaki şiirin hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır:

(“Köyümüz Telek’te Şemistan isimli bir genç, Döne isimli bir kadını vurup öldürdü. Bu olay beni çok etkiledi. Aşağıdaki şiiri ona yazdım.” (Grş, Çiftçi: 2017)).

Talihi gür geldi, yığbalı kara
Perişana döndü hali dönenin

Bir namert elinde odu perişan
Kırıldı kanadı kolu dönenin

Ezelden yığbalı karalı kaldı
Dünya hevesinden aralı kaldı
Tabipsiz Lokmansız yaralı kaldı
Dolanmaz ağzında dili dönenin

Komşular gördü bildi perişan
Ağladı gözyaşı sildi perişan
Üç oğlu iki kızı kaldı perişan
Bozuldu gerdanda teli dönenin

Arif der Arpaçay Telek elinde
Elvan kan bürüdü siyah telinde
Öldü gitti bir zalimin elinde
Kendine kefendi şalı dönenin (1980)

Örnek 3

Tellioğlu ölümle ilgili şiirinin hikâyesini şu şekilde anlatmıştır:

> *("Arpaçay'ın Mescitli Köyü'nde kahvede türkü söylüyordum. İki kardeş olan Halis ile Muhlis içeri girdi. "Arif ağabey program bittiğinde bize gidelim" dediler. Program bitti gittik, babaları İbrahim; "yeğenim için bir ağıt yazar mısın? İstanbul'da inşaatta çalışırken iskele kopmuş aşağı düşmüş." dedi. Bende bu ağıtı yazdım."(*Grş, Çiftçi: 2017)).

Kazası Arpaçay köyü Mecitli
Bu acı haberi duyan ağladı
Tarih seksen sekiz bilesiz yılı
Anası bacısı yaman ağladı

İskele kopunca ne dedi dili
Sızladı bileği, sızladı eli

Güçlüydü vücudu, güçlüydü kolu
Yirmi dört yaşında civan ağladı

Mezarında ismi, taşına bakın
Çıkarın cüzdanı yaşına bakın
İnşaat işçisi, işine bakın
Yakasız gömleğe saran ağladı
Hocalar okudu cüzü evinde
Fotoğrafı evinde, pozu evinde
Sardılar kefene bezi evinde
Kabirin içine koyan ağladı

Arifiyim lokman dedi çaresiz
Kabir kapısızdır, kabir bacasız
İki yavrusu da kaldı babasız
Yığıldı komşular herkes ağladı (1988)

2.5.Gurbet

Ayrılık ve gurbet üzerine yazılan şiirler hem gurbettekilerin hem de sılada bekleyenlerin ağzından yazılmıştır. Ayrılık sebebi her ne olursa olsun yüreklerde vuku bulan ayrılık acısı ve özlem dizelerde yerini bulmuştur. Tellioğlu'nun gurbet ile ilgili şiirleri aşağıda örneklendirilmiştir.

Örnek 1
Yıllar boyu çok ağladım
Seller beni ağlatıyor
Her yanımı dağıtıyor
Yeller beni ağlatıyor (1977)
…
Örnek 2
Gözlerim kaldı yollarda
Ne gelen var ne de giden

Hasretlik deldi sinemi
Ne gelen var ne de giden (1977)

2.6.İnsan ve Toplum

Âşıklar toplumun norm ve değerlerine ters düşen kişileri mizaha konu ederler. Ozanoğlu, onların bu türden şiirleri bireysel taşlama, toplumsal taşlama, yalanlama, mübalağa şiiri olmak üzere dört grupta toplanabileceğini, bunların eğlendirme, düşündürme, eğitim, eleştirme amaçlı olduğunu belirtmiştir (Ozanoğlu, 1940: 4344).

Çiftçi'nin şiirlerinin pek çoğu nasihatname niteliği gösterir, böyle olmayanlar ise bir şekilde didaktik ögeler barındırır. Bu durumu, Ahmet Kabaklı'nın görüşleriyle açıklayacak olursakaşağıdaki şekilde ifade ettiği çok açık bir şekilde görülebilir:

> *"Topluma öğüt vermek de, eski ozanların töresidir. Onların yerini tutan saz şairi, Tanrı'ya yakın sayılmakta, her sözünde bazen keramet aranmaktadır. O da halkın bu sanısına uygun cevaplar vermeyi, şairliğin şanından saymaktadır. Bu açıdan bakılınca halk şairi bazen halkın öncüsü, bazen de savunucusudur. Köylünün hükümetten, mütegallibeden, zalimlerden, haksızlıktan, yoksulluktan, kıtlık, hastalık gibi şeylerden duyduğu ıstırabı ve ettiği şikâyetlerini de, saz şairleri yansıtmaktadır. Böyle hâllerde halkoyunun temsilcisi durumuna geçerler."* (Kabaklı, 2002: 780)

Çiftçi de genel olarak bu konular üzerinde yoğunlaşmıştır. Âşıklar, sazın ve sözün gücünü kullanarak toplumu doğruya, iyiye sevk etmeye çalışmaktadır. Bunun için de özellikle Çiftçi'nin şiirlerinin büyük bir çoğunluğu didaktik şiirdir. Âşığın birçok şiiri insan ve toplum temasına dayalıdır.

Örnek 1
Sizler ilim meclisinden
Ayrılmayın ayrılmayın
Rahmanın büyük katından
Ayrılmayın ayrılmayın (2010)

Örnek 2
Hakikat seversin o alemdarı
Mazlumu yetimi ağlatma oğul

Nefsine yenilip geçme muhtarı
Yetimin elini bağlatma oğul (2016)

2.7.Şikâyet

Yakınma, hayıflanma insanların yaşadığı sıkıntılar karşısında en sık başvurduğu tutum, içinde bulunduğu şartların doğurduğu olumsuz sonuçlarından yakınması ve hayıflanmasıdır. Şikâyet; kişilerin, toplumun veya kurumların olumsuz yönlerini eleştirmek ve bu yönlerden şikâyet etmektir.

Şikâyet konulu şiirlerin hedefi olan bozukluklar kimi zaman kişiler kimi zaman kurumlar kimi zamanda bütün bir toplum olabilmektedir. Şikâyetler, eleştirdikleri hedeflerin türüne göre çeşitlenmektedir. Konuları bakımından koşmaların bir türü olan taşlamalar şikâyet konulu şiirlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Buna göre taşlama: *"Halk şiirinde beğenilmeyen ya da istenmeyen herhangi bir kimsenin kusurlarını, gülünç taraflarını, ya da toplumun aksak yönlerini alaylı biçimde ortaya koyan koşmalardır."* (Yardımcı, 2008: 352). Konularına göre şikâyetler şöyle çeşitlenebilir:

2.7.1.Felekten Şikâyet

Felek[6], sözcük anlamı bakımından gök katı, devir demektir (Abdullah Yeğin, 2003). Uslu'nun yorumuyla feleği şöyle açıklamak mümkündür; inanca göre yeryüzü dokuz kat felekten oluşmaktadır, her felekte bir yıldızın olduğu ve bu yıldızların hareketlerinin insanları etkilediği düşünülmektedir. Tasavvufta ve klasik edebiyatta "felek" kavramı, yukarıda yapılan felek tanımına paralel olarak düşünülmüştür. Tasavvuf şiirinin veya klasik şiirin "felek"i genellikle gökyüzü sözcüğü yerine kullanılan, yedi veya dokuz kattan oluşan gerçekçi bir felektir (Uslu, 2011:154). Onay, feleği aşağıdaki açıklamalarıyla ifade etmiştir:

> *"Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semada bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan her birinin*

[6]Detaylı bilgi için; Abdullah Yeğin,Yeni Lügat, Hizmet Vakfı bkn.

> *dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hâkim ve müessir olduğu farz olunmuş, her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve her birinin hususî tabiatları, hâkim olduğu iklimleri, hâkimiyet saatleri olduğu sanılmış, işte bu sebeple dünyada olup biten her şey feleğe isnat olunmuştur"* (Onay, 1992: 166).

Rıza Zelyut ise farklı bir bakış açısıyla aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

"Düzeni yermek için feleğe saldırmak, biraz da savunmanın ve çekingenliğin sonucudur. Yöneticileri doğrudan doğruya karşısına almak istemeyen ozan, onların yerine koyduğu feleğe saldırarak öç almış sayar kendini." (Zelyut, 2009: 70).

Âşığın yaşadığı acılar ve hayal kırıklıkları feleğe ettiği sitemle dile gelir. Başına gelen sıkıntıları feleğe bağlayan Çiftçi, aşağıdaki şiirlerinde şu şekilde dile getirmiştir:

Örnek 1

Artık bu dünyada gözüm kalmadı
Feleğin yıktığı yuvaya bakın
Hayırsız evlat nasihat almadı
Ağlayıp sızlayan babaya bakın (1988)

Örnek 2

Akşam karanlığı örtmüş bacalar
Bir sabah olsun da gidelim Oktay
Ay karanlık, yollar çamur, ben yorgun
Bir sabah olsun da gidelim Oktay (1992)…

2.7.2.Kişilerden Şikâyet

Acının öfkeden sıyrılmasıyla oluşan ifade tarzı sitemdir. Sitemde, eleştiride karşımıza çıkan öfkeden çok, kırgınlık hissi göze çarpar. Âşık şiirinde sitem yeri gelmiş sevgiliye, yeri gelmiş dosta yapılmıştır. Rıza Zelyut bu özellikleri şöyle dile getirmektedir:

> *"Bu yergiler, yabancılaşmış kişileri eleştirmek üzere söylenmiştir. İnsancıl niteliklerini yitiren kişiyi gülünç düşürerek yeren bu taşlamalar da temelde toplumsal niteliklidirler. Çünkü insanı yabancılaştıran, belirli sınıfın çıkarları için işleyen bozuk düzendir. Bu yergiler belirli tipleri alıp işlediklerinden, yığın eleştirisi durumuna da yaklaşıyorlar. Belirli sınıftan birisinin eleştirisi, sonuçta o sınıfın eleştirisi durumuna geliyor."* (Zelyut, 2009: 72).

Artun, bu konuyu "kişilere yönelen taşlamalar" adı altında dile getirmiştir: "Bu taşlamalar, toplum aksaklıklarının kişi üzerindeki yansımasının yerilmesinden başka bir şey değildir. Bu, bazen uysal bir dille yapılır. Ara sıra ise sert bir görünüme ulaşır. Kişisel başkaldırının yansıdığı şiirlerin çoğu, dolaylı olarak toplumu eleştirir." (Artun, 2001: 156).

Artun'un sevgiliye yönelik şikâyetini nasıl dile getirdiğini şu sözleriyle anlatmak daha yerinde olacaktır:

> *"Güzel ya da sevgiliye yönelik taşlamalar, kişisel niteliktedir. Bu şiirler gerçekçidir. Ancak tekke edebiyatının etkisi sonucunda güzellerde gerçek üstü kimi özellikler görülebilir. Şiirlerde: ilâhî aşktan, maddî aşka geçişin izleri sezilir. Genellikle kadın-erkek ilişkisinin yansıması olan duyguların anlatıldığı görülür."* (Artun, 2001: 157).

Artunda sevgiliye yönelik şikâyet konusundaki görüşlerini yukarıdaki şekilde dile getirmektedir. Bu şiirler genellikle öznel şiirlerdir. Bu konu diğer edebiyat alanlarında olduğu gibi halk edebiyatında çok fazla kullanılmaktadır.

Örnek 1

Babam hastanede ağlar inler
Gelmedi kardeşlerim ona yanarım
Küsmüş ayrılmıştı zalim bacımdan
Gelip ağlayaydı ona yanarım (1992)

Örnek 2

Binalar yaptırır ovaya düze
Zenginin parası bitmiyor dostlar
Ağrısı sığmıyor gece gündüze

Sızısı fakirin dinmiyor dostlar (2011)

2.8.Özlem

Türk halk şiirinde gurbet, gurbete gitme, gurbette çekilen sıkıntılar ve sıla özlemi en çok işlenen konular arasında yer alır. Bu konuda Artun şunları söylemiştir:

"Özlem, âşık şiirinde önemli bir yer tutar. Âşık, genç yaşta ilini terk eder. Köyünde, sılada bıraktığı güzellere özlem duyar." (Artun, 2001: 124) .

"Gurbet, sılaya kavuşma arzusuyla yanan âşığa katlanılmaz acılar verdiği için dayanılmaz bir yerdir. Âşık gurbet ile sıla arasındaki uzaklığı, aradaki dağları, kışı, karı, sevgiliye kavuşmaya engel olarak görür." (Artun, 2001: 124).

Gurbetin insan ruhunu en çok zedeleyen yanı sılaya ve sıladaki yakınlara duyulan özlemdir. Çiftçi'nin gurbette duyduğu özlemi şu şiirlerini örnek vererek ifade edebiliriz.

Örnek 1
Yıllar boyu çok ağladım
Seller beni ağlatıyor
Her yanımı dağıtıyor
Yeller beni ağlatıyor (1997)

Örnek 2
Gözlerim kaldı yollarda
Ne gelen var ne de giden
Hasretlik deldi sinemi
Ne gelen var ne de giden (1977)

2.9.Kişisel Konularda Yazılan Şiirler

Âşık Çiftçi'nin şiirlerinin büyük bölümü kişisel konularda yazılmıştır. Bu başlık altında ele aldığımız şiirlerde ölüm ardından duyulan üzüntü, anne sevgisi, feleğe

sitem, geçmişe özlem, gurbet, kişiye eleştiri, kişiye sitem, sıla hasreti, yakınma, hayıflanma ve yiğitlik gibi duygular ön plana çıkar.

2.9.1.Yas

Ağıt niteliği taşıyan bu şiir de genç bir kaybın ardından duyulan üzüntüyle yazılmıştır.

> *"İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telâş veya heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi'nde umumiyetle ağıt adı verilir"*(Elçin, 2004: 290).

Tellioğlu'nun ölümle ilgili yazmış olduğu şiirler bu temaya örnek olarak verilebilir.

Örnek 1

Talihi gür geldi, yığbalı kara
Perişana döndü hali dönenin
Bir namert elinde odu perişan
Kırıldı kanadı kolu dönenin

Ezelden yığbalı karalı kaldı
Dünya hevesinden aralı kaldı
Tabipsiz Lokmansız yaralı kaldı
Dolanmaz ağzında dili dönenin

Komşular gördü bildi perişan
Ağladı gözyaşı sildi perişan
Üç oğlu iki kızı kaldı perişan
Bozuldu gerdanda teli döneni
Arif der Arpaçay Telek elinde
Elvan kan bürüdü siyah telinde
Öldü gitti bir zalimin elinde
Kendine kefendi şalı dönenin (1980)

(*"Köyümüz Telek'te Şemistan isimli bir genç, Döne isimli bir kadını vurup öldürdü. Bu olay beni çok etkiledi. Yukarıdaki şiiri ona yazdım."*(Grş, Çiftçi: 2017))

Örnek 2

Bağman oldum taze fidan bitirdim
Bağım viran oldu gül kara geldi
Hem canımı hem yavrumu itirdim
Soğudu ocağım kül kara geldi

Yüreklere düştü ateş izleri
Kayıp olduk yasa koyduk sizleri
Yavrulu babalı aldı bizleri
Coştu Kızılırmak sel kara geldi

Nerden düştük kardeş biz bu azara
Lokmansız dermansız eylenmez yara
Felek davetiye yazmış mezara
Mektubun üstünde pul kara geldi
Cengiz'in acısı kalbi dağladı
Eşi Filiz karaları bağladı
Arif bu destana eller ağladı
Sazım figan etti tel kara bağladı

> *("Arpaçay'ın Zohrap köyünden Cengiz isimli vatandaş göçünü alır Kayseri'ye göçer, aradan yıllar geçer Cengiz çocuklarını alır Kızılırmak'ın kenarına gezmeye çıkar. Çocuklardan aralı (uzak) düşen Cengiz Bey, bakar ki çocuklar yok. Çocukların ikisi de suya düşmüş ve boğulmuştur. Cengiz Bey de kendisini suya atar, o da boğulur. Acı haber memleketine ulaşır. Yukarıdaki şiir ona yazılmıştır."*(Grş, Çiftçi: 2017)).

Burada Çiftçi, kendisi yaşamasa bile etrafındaki acı olaylardan etkilenmiş ve elem duymuştur. Bu mahzun durumlardan dolayı bazen kendisi, bazen ise vefat eden kişilerin yakınları tarafından ağıt yakılması istenmiştir.

2.9.2.Anne ve Baba Sevgisi

"Cennet annelerin ayaklarının altındadır" ifadesi anne kavramının kutsallığını açıklayan en güzel sözdür. Yeryüzünde eşi benzeri bulunmayan tek sevgi anne

sevgisidir, karşılıksız ve sınırsız olan bu sevgi kâinattaki hiçbir sevgiyle kıyaslanamayacak yüceliktedir. Çiftçi, ilk sazını annesinin almasıyla âşıklığa başlamasının yanında mahlasını da yine annesinin adı olan "Telli"den esinlenerek "Tellioğlu" şeklinde koyması, âşık için manevi bir değer göstermektedir. Tellioğlu, annesinin fedakârlıklarını, sınırsız sevgisini ve annesine duyduğu minnettarlığı ahenkli bir dille ifade etmiştir.

Örnek 1
Gönlümün sultanı başımın tacı
Biçilmez kıymetin bil anam anam
Her mevsimde hasretini çekerim
Sevgi bahçesinde gül anam anam (1977)

Örnek 2
Geceyi gündüze kattı çalıştı
Güçlüydü bileği, feri anamın
Harmanda çalıştı engeli aştı
Rızkı tarladadır, darı anamın (1988)

Örnek 3
Tellioğlu anne sevgisinin yanı sıra babasına olan minnettarlığı da şu şekilde ifade etmektedir.
Sen olmasan ben olmazdım
Unutmam babacan baba
Bu dünyada sadık yârim
Unutmam babacan baba (1992)

2.9.3.Kişiye Eleştiri

Eleştiri âşık edebiyatı ürünlerinde en sık kullanılan anlatım şekillerinden bir tanesidir. Eleştiri şahsa, durum veya olaya olabilir. Âşığın gözünü budaktan esirgemeyen tavrı en çok bu tür eserlerde gözlenir. Tellioğlu'nun eleştiri şiirleri yine nasihat ve uyarıcı niteliktedir. Bu şiirler aşağıda örneklendirilmiştir:

Örnek 1

Babam hastanede ağlar inler

Gelmedi kardeşlerim ona yanarım

Küsmüş ayrılmıştı zalim bacımdan

Gelip ağlayaydı ona yanarım (1992)

Örnek 2

Tellioğlu aşağıdaki eleştiri şiirinin hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır:

> *("Çıldır'ın Beyruhatun köyünde İpek nene fareye tuzak kurar. Fare bu tuzağa düşer ve ölür. Meğerse farenin yuvada yavruları varmış. Yavruları yetim kalır. Üç gün sonra İpek nenenin rüyasına bir kadın girer, kadın der ki ben de senin yavrularını alacam. İpek nenenin çocuğu ölür üç gün sonra. Ben de o sırada Nurettin beyin misafiriydim köyde. İpek nenenin bu olayını duydum ve bunun üzerine aşağıdaki şiiri yazdım."*(Grş, Çiftçi: 2017)).

İpek nene yanmaz senin haline

Fareyi düşürdün tuzağa nene

Tuzağı kurdun evin içine

Fareyi düşürdün tuzağa nene

Fare yavruları yetim kalmıştır

Yuvada sararıp hepsi solmuştur

Bunların acısı seni tutmuştur

Fareyi düşürdün tuzağa nene

Gece rüyanıza bir bayan girdi

Elinden alacam yavrunu dedi

Efkârın çoğaldı düşünce derdi

Fareyi düşürdün tuzağa nene

Tellioğlu derki bak neler oldu

Üç gün sonra senin yavrunda öldü

Ne olduysa buna Mevla'dan oldu

Fareyi düşürdün tuzağa nene (2011)

2.9.4.Yiğitlik/ Kahramanlık/ Övgü

Âşık Çiftçi (Tellioğlu) yiğitlik kahramanlık temasının yanı sıra daha çok Kars adına koçaklamalar ve ustası Murat Çobanoğlu'nun önemli bir âşık olmasına medh eden koçaklamalar söylemiştir. Aşığın bu temayla ilgili şiirleri aşağıda örneklendirilmiştir.

Örnek 1
Sanki yerde yüzen gemi
İşte Kars'ın Kalesi bu
Nice zora göğüs germiş
İşte Kars'ın Kalesi bu (2009)

Örnek 2
Yükseğinde Kars Kalesi
Benim güzel Serhat Kars'ım
Celal Baba var türbesi
Benim güzel Serhat Kars'ım (2009)

Örnek 3
Murat Çobanoğlu olgun âşıktır
Eseri âlemde var Çobanoğlu
Karanlığı aydınlatan ışıktır
Sözleri dilimde var Çobanoğlu (2005)
Koçaklama tarzını diğerlerinden ayıran en önemli üslup baş eğmeyen, korkusuz bir yiğitlik, meydan okumadır.

3. Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirlerinin Tür Bakımından İncelenmesi

3.1. Âşık Edebiyatı Nazım Türleri

3.1.1.Güzelleme

Aşk, hicran, canan, insan, sevgi ve sevgilinin güzelliklerinden bahseden koşma şekliyle yazılan halk edebiyatı nazım türüdür. Türküler, mâniler, koşmalar, semailer hep bu türdendir (Onay, 2012: 286).

Âşık Çiftçi de en çok bu türde örnekler vermiştir. Sevgilinin vefasızlığını, ayrılık ateşini, gurbet acısını yalın bir dille sazının tellerine dökmüştür. Bunun yanı sıra sevgiliyi tarif ederken kullandığı benzetmeler de dikkat çekicidir. Çiftçi'nin güzelleme türündeki örnekleri aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Kemer belde inci düzmüş gerdana
Giyinmiş üstüne yar beyaz beyaz
Lale sümbül mor menekşe destine
Elinde bir çiçek var beyaz beyaz (1998)

Örnek 2
İstanbul'un güzeli çok
Kızlarına bakma dayı
Kısa çorap, mini etek
Dizlerine bakma dayı (1998)
Çiftçi'nin bu şiiri, İstanbul kızlarının güzelliği ve fiziki özelliklerini belirten, nasihat içeriği de olan bir şiirdir.

3.1.2 Sağıtlar (Tasvirler)

Baharı, yazı, kışı, hayvanları, çiçekleri özetle tabiatı ve bir durum ve mekânı, bir olayı tasvir eden şiirlerdir. Bunlar kısmen de olsa türkülerde, mânilerde ve en fazla destanlarda bulunur (Onay, 2012: 289) Tam bir tabiat aşığı olan Çiftçi, yaylalara,

dağlara, ovalara, köyünün çeşmesinden uçan kuşuna kadar sağıtlar düzmüştür. Son zamanlarda kendisinin sağıtlarla ilgili yöntem ve tekniğini değiştirdiğini ve bundan sonra bir tabiat unsurunu araştırıp o unsur üzerine sağıtlar yazdığını ve yazacağını vurgulamıştır (Grş, Çiftçi: 2018). Çiftçi'nin sağıtlarla ilgili şiir örnekleri aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Haziran ayları yayla zamanı
Her yanda söylenir sözün yaylalar
Yosunlu kayalar soğuk çeşmeler
Güzeldir baharın yazın yaylalar (1980)

Kars'ın genel olarak bütün köylerinde Haziran ayı yayla zamanıdır. Bahar sonu, yaz başlangıcı olması dolayısıyla etrafın çiçeklerle bezeli ve yeşilin yoğun olduğu zamanları Çiftçi şiirlerinde sık sık dile getirmiştir.

Örnek 2
Arpaçay ilçesi Telek köyünden
İşleyip köyümü tanıtım size
Çukurlarlan, gözelernen, çayınnan
Başlayıp köyümü tanıtım size (1980)

Âşığın şiirlerinde en çok rastladığımız bir diğer konu ise; doğup büyüdüğü Telek köyünü en güzel tasvirlerle anlatması ve şiirlerinde kendi köyünün güzelliklerine sık sık yer vermesidir.

3.1.3.Koçaklama

Koşma şeklinde işlenen bu şiirler, harpte kahramanlığa, vatanperverliğe, yiğitlik gösterenlere coşkun ve yiğitçe bir üslupla yazılan şiirlerdir. Çiftçi'nin bu türdeki şiirleri oldukça azdır. Bu şiirleri aşağıda örneklerle verilmiştir.

Örnek 1
Serhat Kars'ın Kalesi'nde içinde mescidi var
Arkalı önlü kapılar geçmeye geçidi var
Şehidimiz vardır orda Celal Baba Türbesİ

Mü'minler okur Fatiha kurandaki cildi var (2013)

Köklü bir geçmişe sahip olan Kars Kalesi, yöre âşıkları tarafından birçok kez şiirlere konu olmuştur. Çiftçi de Kars Kalesi'ni yukarıda verilen şiirinde özgün ifadeleriyle kaleme almıştır.

Örnek 2

Ani güzergâhı yolun sağında
Koç yiğidin meydan yeridir Yahnı
Savaşın en şedil kanlı çağında
Bizanslının haylan yeridir Yahnı (2017)

Kars-Subatan yolu üzerinde bulunan, yüksekliği ile dikkat çeken Yahnı Dağı, birçok savaşa ve göçe tanıklık etmesi bakımından Çiftçi'nin şiirlerine konu olmuştur.

3.1.4. Taşlama/Hicviye

Hicv[7]; alelade zemmetmek, söğmektir. Böyle şiirlere hicviye/taşlama denir (Onay, 2012: 300). Bir toplumun eksik ve aksak yönlerini eleştirmek için yazılan şiirlere de taşlama/ hicviye denir. Koşma nazım şekliyle yazılır. Halk şiirinde daha çok taşlama adıyla anılır. Çiftçi'nin taşlama türünde çok fazla şiiri yoktur. Taşlama türünden bir örnek aşağıda verilmiştir.

Örnek 1

Komşuları dövüştürür
Yalancıya sen yanaşma
El âlem hırsızı görür
Yalancıya sen yanaşma (2017)

Çiftçi bu şiirinde, bir taraftan hırsızlığın ne denli kötü olduğunu vurgularken bir taraftan da okuyucuya nasihat vermektedir.

[7] Medh ü senânın zıddıdır. Kötüleme. Birisi hakkında kötülemek için söylenen söz veya manzume. Aslı "hecv"dir. (Detaylı bilgi için bk: Yeğin, 2003).

3.1.5 Ağıt

Sevilen bir kişinin ölümünden duyulan acı ve üzüntüyü dile getirmek maksadıyla, koşma nazım şekliyle yazılan şiirlerdir. Divan edebiyatındaki adı mersiyedir. Onay, genç bir kızın vefatına, merd bir delikanlının, büyük bir şahsın vefatına ağlayan şiirlere halkın *"ağıt, "ağı"* dediğini ve bu kabil şiirlere ise eski Türkçe'de "*sagu*" denildiğini belirtmiştir (Onay, 20012: 294). Doğal afetler, ölüm, hastalık, çaresizlikler karşısında korku, heyecan, üzüntü isyan gibi duyguları ifade eden acıklı ezgili halk edebiyatı ürünleridir. Ağıt söyleme işine ağıt yakma ve ağıt yakan kişilere de ağıtçı denilmektedir. Koşma nazım biçimiyle söylenir ve genellikle dörtlüklerden oluşur. Çiftçi'nin ağıt türündeki şiirlerinin hepsi yaşanmış gerçek olaylar üzerine yazılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Duymuş olduğu derin hisleri kaleme alarak sazıyla buluşturmuştur. Çiftçi'nin ağıt türündeki şiirleri aşağıda örneklendirilmiştir.

Örnek 1
Bağman oldum taze fidan bitirdim
Bağım viran oldu gül kara geldi
Hem canımı hem yavrumu itirdim
Soğudu ocağım kül kara geldi

Örnek 2
Bir anda kayboldu köy meydanından
Kime küstün hiç dönmedin Şemistan
Kaç insanı ağlar koydun ardından
Bu nasıl kin hiç sönmedin Şemistan

3.2.Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı Nazım Türleri

3.2.1. Medhiye

Medh[8] birini övmek anlamına gelmektedir. Medhiye ise birini övmek için yazılan şiirlerdir (Onay, 20012: 230). Özetle medhiyeler, edebiyatta birini övmek, güzel özelliklerini dile getirmek için yazılan şiirlerdir. Medhiyeler, padişahları, sadrazamları, devletin ileri gelenlerini, din büyüklerini veya halka mal olmuş herhangi bir kişiyi övmek için yazılır. Çiftçi, en çok ustası olan Âşık Murat Çobanoğlu için medhiyeler yazmıştır. Bu da ustasına ve usta-çırak ilişkisine ne kadar bağlı olduğunun bir kanıtıdır. Çiftçi'nin medhiye türündeki örnekleri aşağıda verilmiştir.

Örnek 1
Kars'ımızın sembolüdür
Halde Çobanoğlu güzel
Sinesi şiir doludur
Telde Çobanoğlu güzel (1980)

Örnek 2
Murat Çobanoğlu olgun âşıktır
Eseri âlemde var Çobanoğlu
Karanlığı aydınlatan ışıktır
Sözleri dilimde var Çobanoğlu (2005)

4.Âşık Müziği

4.1.Âşık Müziğinde Makam/ Hava Kavramı

Türk müziği ve makam kavramı, edebiyatta birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Makam kavramını genel olarak Ertuğrul Bayraktarkatal ve Okan Murat Öztürk şu şekilde açıklamışlardır:

[8] Birisinin iyiliğini, iyi vasıflarını söylemek. Övmek. Medhiye ise birini methetmek için yazılan yazı. (Detaylı bilgi için bk: Yeğin, 2003)

> *"Türk ve Arap müziklerinde temel bir kavram olup, Arapça 'kama' sözcüğünden gelmektedir. 'Kalkma, ayakta durma' anlamına gelen bu sözcükten türemiş olan makam, 'durulan, bulunulan yer' demektir. XIV. yüzyıla dek Türkler, makam sözcüğünün yerine, aslında 'ezgi' anlamına da gelen kök, küğ, küy gibi sözcükler kullanmışlardır. XIV. yüzyılda Maragalı Abdülkadir'le birlikte kullanımına başlanan makam sözcüğü, özellikle XV. yüzyıldan itibaren gelişme gösteren Türkçe/Osmanlıca kaynaklarla birlikte Türk müzik kültüründe de yaygınlaşmaya başlar."* (Bayraktarkatal ve Öztürk, 2012:2).

Burcu Özkan, "Bir dizide durak ve güçlünün önemi belirtilmek ve diğer kurallara da bağlı kalmak suretiyle nağmeler meydana getirerek gezinme" (Özkan, 2010: 94) olarak tanımlamaktadır. Makamı "belirli aralıklarla birbirine uyan mülayimseslerden kurulu bir gam içerisinde, özel bir seyir kuralı olan musiki cümlelerinin meydana getirdiği çeşni" şeklinde açıklayan Alper Karadeniz'e göre her makamın kendine özgü bir seyri vardır. Aynı gam içinde kalmakla birlikte hangi sesleri ne şekilde kullanacağını bilmek gerekmektedir. Yine Karadeniz'e göre, makamın seyri dikkate alınmadıkça gam içinde kalınsa bile o makam meydana gelmiş olmaz (Karadeniz, 2006: 64). Yılmaz Öztuna ise makamı *"Bir durak ile bir güçlünün etrafında onlara bağlı olarak bir araya gelmiş seslerin umumi hey'eti"* şeklinde ifade etmektedir. (Öztuna, 2000: 228). Yukarıdaki açıklamış olduğumuz araştırmacıların görüşlerine dayanarak, makam kavramını kimi araştırmacılar dizi, kimi araştırmacılar ise seyir olarak tanımladığını söyleyebiliriz. Âşık müziği ile ilgili Öcal Oğuz Halk Şiirinde Tür Şekil ve Makam adlı eserinde şunları söylemektedir:

> *"Âşık müziği ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda bu modal yapıya karşılık Kırzıoğlu "hava" kavramını kullanırken, Âşık Şeref Taşlıova'nın ise "hava" ve "makam" kavramlarını birlikte kullandığını görüyoruz. Hasan Kartarı ve Ensar Arslan ise âşık müziğinden sadece "makam" kavramını kullanılarak bahsetmektedirler"* (Oğuz, 2001: 23-24).

Süleyman Şenel, makam teriminin son yıllarda bilhassa Kuzey-Doğu Anadolu âşıkları arasında gittikçe yaygınlık kazandığını belirtmektedir (Şenel, 1997: 376). Erzurum-Kars illerinde âşık ezgilerine âşık havaları, âşık makamları veya âşık hacevatları (hecevat) adının verildiğini özellikle Azerbaycan etkisinde kalan kuzeydoğu Anadolu bölgesinde âşıkların kullandıkları ezgi kalıpları için "makam"

teriminin kullanıldığını belirtmektedir. Özarslan bu terimin/terimlerin klasik Türk müziğindeki makamlarla hiçbir ilgisinin bulunmadığını söyleyen Özarslan'a göre ve bu tip kavramların âşık, dinleyici ve çevre ilişkisinde ortak adlandırmalarla ortak referans noktası oluşturduğunu söylemektedir (Özarslan, 2001:402).

Âdem Balkaya, âşık makamı ile ayak kavramının halk arasında karıştırıldığını ifade etmektedir (Balkaya, 2011: 19). Bunun nedenini ise konuyla ilgili araştırma yapan araştırmacıların, âşıkların belirttikleri isimlerle adlandırmasına bağlamaktadır. Âşık makamı yerine âşık havası teriminin kullanılmasını önermektedir.

Balkaya, âşıkların makam diye saydıkları aslında birer ezgi/havadır, bu ezgileri birer makam adı saymak yerine âşık şiirinde zaten söylenegelen "hava" kavramını tümü için kullanmak daha yerinde olacağını söylemiştir. Bu, en azından karşılaşılan bir ezginin makam mı yoksa hava mı karmaşasını giderecektir. "Âşık makamı" kavramındansa "âşık havası" kavramını kullanmak daha doğru olacaktır. Bir makamın çok fazla havayı içine aldığı da unutulmamalıdır (Balkaya, 2011: 20). Âşık makamı denildiği zaman veya âşık makamlarından birini okuyacağım denildiği zaman âşığın icrâ edeceği türün sözcük yapısı, ezgisi, müziğin tonu ve müziğin konusu bellidir.

Âşıklar, "makam" kavramını icrâ sırasında ürünlerini sergilerken kullanırlar. Âşık ürünleri içinde "her türün özel bir ezgisi vardır. Fasıla katılan âşıklar ve dinleyiciler makamdan hangi konu ve türde şiir söyleneceğini tahmin ederler (Artun, 2008: 211). Âşıklar makam terimini gelenek içinde sadece "âşıklık ürününü tanımlamak" için kullanmaktadırlar. Özetle şunu söyleyebiliriz ki âşıklar makam kavramını âşık ürününün ezgisi olarak nitelemektedir.

4.2.Kars Âşıklarının Kullandıkları Makam/Hava

Kars, âşık müziğiyle ilgili olarak 216 "hava" olduğunu belirten Kırzıoğlu bu havaları "Ağırhavalar (Ağırlamalar), Orta havalar ve Yüngül (Hafif) havalar" şeklinde üç grupta toplar (Oğuz, 2001: 23), Tüfekçi, (1983: 33) Taşlıova ile yaptığı görüşmede Taşlıova'nın kendisine 120 makam adı saydığını bu konuşmaları ve

makam örneklerini ise TRT arşivi için banda kaydettiğini belirtir. Hâlbuki Taşlıova, 1976 yılında "Kars ve Çevresinde Sazla ve Sözle Söylenen Âşık Makamları" adlı bildirisinde:

> *"Kars ve çevresinde bilinen 157 âşık makamının olduğunu söyleyerek bu makamları: "Ağır Sesli Divani Makamları, Tecnis Makamları, Güzellemeler, Orta Sesli Havalar, Yürük Sesli Havalar, Yanık sesli Havalar ve Yüksek Sesle Söylenen Havalar başlıkları altında kategorize eder"* (Oğuz, 2001: 23).

Özarslan, Kars âşıkları arasında 70 makam olduğunu söylemektedir (Özarslan, 2002:401). Kars ve civarında 57 âşık makamı tespit eden Aslan, bu makamları Divani Makamları, Yanık Makamlar, Uzun Makamlar, Güzelleme ve Hareketli Makamlar başlıkları altında toplamaktadır.

Âşık Çiftçi ile yaptığımız görüşmede kendisinin yöre âşıkları gibi birçok makamı kullandığını bir sayı verecek olursak da yaklaşık olarak 50 makamla ürün icrâ ettiğini söylemiş, fakat en çok kullandığı makamları: Kahramanî, Karaçi, Hoşlama, Yanık Kerem, Atüstü şeklinde sıralamıştır.

SONUÇ

Türkiye'de âşık geleneğinin XXI. yüzyılda canlı bir şekilde varlığını sürdürdüğü önemli kentlerden biridir. Teknolojinin gelişmesine karşın gelenekteki şeklini de muhafaza ederek çağa uyum gösteren âşıklık geleneğinin bu kentteki en önemli temsilcilerinden biri de Arif Çiftçi'dir. Bu tezde, Kars ve çevresinde yaşatılmaya çalışılan âşıklık geleneğinin tarihî süreci, âşıkların yetişme şekilleri, usta-çırak ilişkileri, icrâ ortamları, geleneğin önemli temsilcileri ve Âşık Çiftçi'nin şiirlerinin

tür, şekil, konu ve anlatım özellikleri incelenmiştir. Kars ve çevresinde âşıklık geleneğinin günümüze kadar devam etmiş olması ve yine devam edecek olmasının en önemli sebepleri âşıkların usta-çırak ilişkisine bağlı kalmaları, halkın bu geleneğe ilgi ve saygı duyması ve bunların yanı sıra en önemli icrâ ortamları sayılan köy düğünleri ve kahvehane geleneğinin yörede devam etmesidir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelenekte de birtakım değişimler olmuştur. Özellikle usta-çırak ilişkisi bağlamında eski geleneklere bağlılığın bir nebze sarsıldığı görülse de Çiftçi'nin ustasının izinde geleneğe sahip çıktığı görülmektedir.

Usta-çırak ilişkisinin en canlı örneklerinden birisi sayılabilecek Âşık Çiftçi üzerinden geleneğin önemli hususları hakkında da bilgiler verilmiştir. Böylelikle usta-çırak ilişkisinin canlı bir şekilde devam ettiği, bunun yanı sıra yörede geleneğe ilginin azaldığı düşüncesinin yanlış bir kanaat olduğu ortaya konulmuştur. Özellikle âşığın kendi ilçesi olan Arpaçay ve çevresinde ilginin yoğun bir şekilde sürdüğü de gözler önüne serilmiştir.

Çiftçi'nin bu denli özgün bir âşık olması ustası Âşık Murat Çobanoğlu'ndan aldığı bilgi ve tecrübeler çerçevesinde kendini yeniden şekillendirmesiyle mümkün olmuştur. Geleneğin önemli gerekliliklerinden olan çırak olma ve çırak yetiştirme görevini kendisinin isteyerek ve severek yerine getirmesi XXI. yy'da gelişen teknoloji ve kültür ortamına karşın geleneği ayakta tutmuştur. Ustasına bağlılığı sebebiyle geleneğin ilk hâline sadık kalmış ve bu şekilde devam ettirmiştir. Bu çalışmanın Kars'ta yıllardır devam edegelen âşıklık geleneğinin gözler önüne serilmesi adına katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bunun yanı sıra Âşık Çiftçi'nin usta-çırak ilişkisine bağlılığı da diğer âşıklar için rol olacaktır.

Bu çalışma ile Kars ve çevresinde âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde sürdürüldüğü, usta-çırak ilişkisine sadık kalınarak çırak adayları yetiştirildiği, bunun yanı sıra yörede köy düğünlerinin ve kahvehanelerinin en önemli icrâ ortamları olduğu, kaybolmaya yüz tutmuş önemli bir kültür sütunu olan âşıklık geleneğinin koruma altına alınmaya çalışılması ortaya konulmuştur.

Son olarak; Kars âşıklık geleneği ve bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için Arif Çiftçi adının önemli bir rol oynamasının yanı sıra şiirlerinden de faydalanılacağı kanaatindeyiz.

EKLER-1

1.Âşık Arif Çiftçi'nin Şiirleri

1.1.Yedi Heceli Şiirleri: 5

Örnek 1
Beni bir bastı felek
Kararım kesti felek
Gurbete bir çadır kurdum
İpini kesti felek

Örnek 2
Gül ektim evlek evlek
Güle dadandı leylek
İstedim muradımı vermedi
Gözümde koydu o felek

Örnek 3
Elemi gana beni
Cahil anlıya gana beni
Özünü bilmez insan
Düşürdü gana beni

Örnek 4
Elemi taş başına
Yol gider taş başına
Hanımı çirkin olanın
Akşamdan tüşüf taş başına

Örnek 5
Elemi gül yârim
Bülbül idim gül yârim

Dediğin güne düşürdün
Gel üstüme gül yârim

1.2.Sekiz Heceli Şiirleri: 75

Şiir 1
Öğretmenim öğretmenim
Başöğretmen atamızdır
Bu kültürün atasıdır
Başöğretmen atamızdır

Çok severim okulumu
Öğretmeni okulumu
Tertemiz o okulumu
Başöğretmen atamızdır

Tellioğlu çok sözleri
Öğretmen sever bizleri
Büyük kişidir özleri
Başöğretmen atamızdır (1992)

Şiir 2
Hakkıyla çalışan kardeş
Helâlı eve getirir
Senle çalışan arkadaş
Helâlı eve getirir

Aklıyla seriyle çalışan
Koluyla eliyle çalışan
Anlın teriyle çalışan
Helâlı eve getirir
Evinin yolunu bilen
Akşamdan evine gelen

Arifin sözünü tutan
Helâlı eve getirir (1977)

Şiir 3
Yetmiş yedi yıllarında
Beni yardan ayırdılar
Hafta içi o günlerde
Beni yardan ayırdılar

Komutanlar beni sordu
Jandarma kapıyı sardı
Anam çok ağladı yandı
Beni yardan ayırdılar

Tellioğlu çalma sazı
İçerimi aldı sızı
Hapse attılar bizi
Beni yardan ayırdılar (1977)

Şiir 4
Ben gaffarı zikrederim
Rahmansın adına kurban
Akıl verdin söyler dilim
Rahimsin adına kurban

Bir kararda duran sensin
Bu dünyayı gören sensin
Bizleri yaratan sensin
Adilsin adına kurban

Tellioğlu sözüm çoktur
Dünya sıcak hem soğuktur

Senden başka ilah yoktur
Celalsın adına kurban (2006)

Şiir 5
Anan ağlar bacın ağlar
Selin yaslı funda bacı
Kara tiren yürek dağlar
Yolun yaslı funda bacı

Çorumda gülümüz soldu
Komşular ağladı durdu
Sayılı günlerin doldu
Yılın yaslı funda bacı

Haber verdiler bana
Tiren kıydı şirin cana
Bu ağıtı yazdım sana
Elim yaslı funda bacı

Tellioğlu kaşa bakın
Taze civan yaşa bakın
Mezarında taşa bakın
Salın yaslı funda bacı (2007)

Şiir 6
Şeytanın yanlış planı
Bozulacak bozulacak
Yalancının o yalanı
Sorulacak sorulacak

Cahilin emeli bozuk
Ahlağı kemalı bozuk

Haramın temeli bozuk
Yıkılacak yıkılacak

Tellioğlu derki cağa
Beni düşürdü merağa
Şeytanın eyağı tuzağa
Takılacak takılacak (2015)

Şiir 7
Diri olarak toprağa
Gömülen kızın suçu ne
İnsanlar düştü merağa
Gömülen kızın suçu ne

Kader öyle yazılmış
Acıyla kıvranmış kalmış
Vücudunu toprak almış
Gömülen kızın suçu ne

Seni gömenler nerdedir
Şimdi onlarda dardadır
Kabrin hangi ildedir
Gömülen kızın suçu ne

Arifim söylenir adım
Düşündüm merakta kaldım
Kuranda yazılı bildim
Gömülen kızın suçu ne (2011)

Şiir 8
Geleceğe eser koymuş
Dünyamızda dede korkut

Hakikatten dersin almış
Şuramızda Dede Korkut

Sözleri vardır serinde
Anlatır sözü yerinde
Ehli arif meclisinde
Sıramızda Dede Korkut

Tellioğlu sözün tuttu
Âlim mutlu kâmil mutlu
Karanlığa ışık tuttu
Ziyamızda Dede Korkut (2010)

Şiir 9
Bin sekiz yüz elli beşte
Arap Baba şehit düştü
Serhat Kars'ın zaferinde
Vatan için şehit düştü

Siperde mevziiye yattı
Rusları hep tahrip etti
Vuruldu kan kayıp etti
Komutanım şehit düştü

Arif der yatan toprağda
Cesurudu civan çağda
Türbesi var Karadağ'da
Serhat Kars'ta şehit düştü
(Kars zaferinde tabur komutanlığı yapan Arap Baba savaşta şehit olur)
Şiir 10
Muhammedin terindendir
Gül açmasa üzülürüm

Güneş karları eridin
Sel coşmasa üzülürüm

Âlim insan hor değildir
Dünya ona dar değildir
Çok rüzgâr var bir değildir
Yel esmese üzülürüm

Tellioğlu gözü yolda
Rabbimiz koymadı darda
Allah yarattığı kulda
El olmasa üzülürüm (2011)

Şiir 11
Sizler ilim meclisinden
Ayrılmayın ayrılmayın
Rahmanın büyük katından
Ayrılmayın ayrılmayın

İlim meclisine gidek
Ammar zahidi sorak
Rahimin katını görek
Ayrılmayın ayrılmayın

İlim meclisine varan
Nasihatı hoş dinleyen
Miskine kadını soran
Ayrılmayın ayrılmayın

Zikir meclisine kurban
İlim yollarında insan

Tellioğlu arif irfan
Ayrılmayın ayrılmayın (20119

Şiir 12
Ayrılığa zulim derim
Ölümden daha zorumuş
Alın yazısı kaderim
Hayatta buda varimiş

Gözlerimden yaş silerim
Ayrılığı zor bilerim
Leylamda kalmıştır sırrım
Dünya başıma darımış

Tellioğlu zor yürüdü
Dertler içimi bürüdü
Ayrılık beni sürüdü
Sinemde akan terimiş (1977)

Şiir13
Ozanlık güzeldir sevdim
Şiir yazmak işim oldu
Söz ile söz ile dedim
Dinleyen yoldaşım oldu

Önem vermedim paraya
Para vermedim kiraya
Gurbetten geldim sılaya
Çok sevinen eşim oldu

Tellioğlu der canımı
Türaba verdim yanımı

Toprak emdi hep ganımı
Boş yastığım taşım oldu (2014)

Şiir 14
Daldım ebet uykusuna
Baş yastığım taşı oldu
Toprağım karıştı cana
Baş yastığım taşım oldu

Ayrılık sinemi dağlar
Biri çenemizi bağlar
Oğlum kızım yârim ağlar
Boş yastığım taşım oldu

Tellioğlu durak oldu
Ölüm bana merak oldu
Sonum kabir toprak oldu
Baş yastığım taşım oldu
(Unutmayın bu sözleri mezar taşıma yazın saygılar) (2015)

Şiir 15
Halka güzel nasihat et
Onlarla geçinmeye bak
Biraz düşün merhamet et
İnsanla geçinmeye bak

Mazluma doğrulsun yolun
Yetime sarılsın kolun
Yoksula yardımcı olun
Bunlarla geçinmeye bak
Arif der sararıp solma
İyilikten geri kalma

Garibe tokat sallama
Canlara geçinmeye bak (2016)

Şiir16
İki haslet var ki bunlar
Münafıkta bu bulunmaz
Ahlak dinî ilimle ar
Münafıkta bu bulunmaz

Mescide camiye girmez
Garibin halini sormaz
Dinine sahip çıkmaz
Münafıkta bu bulunmaz

Babaya hürmeti yoktur
Anaya saygısı yoktur
İlimden haberi yoktur
Münafıkta bu bulunmaz

Tellioğlu der sırama
Oturma benim yanıma
Ahlakı onda arama
Münafıkta bu bulunmaz (2011)

Şiir 17
Yüzüme baktı ağladı
Yol üstünde duran adam
Yüreğimi bak dağladı
Yol üstünde duran adam

Ellerinde vardı yara
Mevla'm düşürmesin dara

Durakta bekler araba
Yol üstünde duran adam

Tellioğlu halin bilek
Sordum gurbete gidecek
Sözleri gerçek gerçek
Yol üstünde duran adam (2016)

Şiir 18
İffet sahibi olunuz
Arı elden koymayınız
İlmi kuranla dolunuz
Hoş lisanı bozmayınız

Bulunmaz deryanın dibi
İlim dahi onun gibi
Kalp dediğin Kâbe gibi
İnsan olun kırmayınız

Tellioğlu şuurludur
Göğsü imanla doludur
Doğru yol hakkın yoludur
Sakın ola caymayınız (2016)

Şiir 19
Komşuları dövüştürür
Yalancıya sen yanaşma
El âlem hırsızı görür
Yalancıya sen yanaşma

Bazı insan ara bozar
Kötü adam candan bezer

Balley çeker yolda gezer
Tinerciye sen yanaşma

Tellioğlu derki beyler
Öldü gitti bütün eyler
Söz taşıyıp yalan söyler
İhbarcıya sen yanaşma (2017)

Şiir 20
Hep diyorsun Allah Allah
Rahman verir rızgınızı
Sofrada deriz bismillah
Rahman verir rızgnızı

Rahim yoluyla gidenler
Celal ismini sevenler
Nimete şükür edenler
Rahman verir rızgınızı

Tellioğlu kim uyumaz
Allah'ı seven yorulmaz
Sırrına kime eremez
Rahman verdi rızgınızı (2016)

Şiir 21
Hanımları siz dövmeyin
Onlar köleniz değildir
Küfür edipte sövmeyin
Onlar köleniz değildir

Rahatsız etme yerini
Huzursuz yapma evini

Sakın kırmayın kalbini
Onlar köleniz değildir

Arif derki yıldırmayın
Hayatını karaltmayın
Siz üzüp De ağlatmayın
Onlar köleniz değildir (2016)

Şiir 22
Hasta yatarsam yatakta
Yine rahman diyeceğim
Ağırsa başım yastıkta
Yine rahman diyeceğim

Çamura serseler beni
Demirle dövseler beni
Ateşte yaksalar beni
Yine rahman diyeceğim

Tellioğlu göreceğim
Bir gün kabre gireceğim
Ecel gelse öleceğim
Yine rahman diyeceğim (2016)

Şiir 23
Reyyan kapusunu açan
Allah'ın güzel kuludur
Cihat kapusunu gören
Allah'ın güzel kuludur

Okunuyor sela ezan
Mescitlerde vardır düzen

Cenneti aleyyi gezen
Allah'ın güzeli kuludur

Tellioğlu cüzü bilen
Okuyup da sözü bilen
Rabbine şükürler eden
Allah'ın güzel kuludur (2015)

Şiir 24
Allah'ı seven insanlar
Çabaları boşa gitmez
Kuranı cüzü sevenler
Duvaları boşa gitmez

Yetimleri bilen insan
Garipleri gören insan
Peygamberi seven insan
Çabaları boşa gitmez

Tellioğlu yer kazanan
Helâlından var kazanan
Parasını zor kazanan
Paraları boşa gitmez (2013)

Şiir 25
Kâinatın tek sahibi
Birdir Süphan birdir süphan
Dilim zikreder habibi
Vardır Süphan varıdır Süphan

Tellioğlu gözüm yaşı
Öğrettin altıyı beşi

Yoktur ki emsalı eşi
Tekdir Süphan tekdir Süphan (2012)

Şiir 26
Hem evlendi hem ayrıldı
Karardı içi Fikar'ın
Kadere küstü darıldı
Neyidi sucu Fikar'ın

Zulüm eden darda kaldı
Ayrılanda zorda kaldı
İki oğlu orda kaldı
Ağardı saçı Fikar'ın

Neler gelmişti serine
Seni sevmeyen sürüne
Kumaşı geldi üstüne
Yüklendi göçü Fikar'ın

Arifin bağrı ezilmiş
Kaderin böyle yazılmış
Telekte kimler üzülmüş
Kardeşi bacı Fikar'ın (1992)

Şiir 27
Yıllar boyu çok ağladım
Seller beni ağlatıyor
Her yanımı dağıtıyor
Yeller beni ağlatıyor

Kafamda rüzgârlar eser
Gönlümde arzular susar

Beni gören benden küser
Teller beni ağlatıyor

Gurbet elde dövünürüm
Bin bir heves avunurum
Sıla gördüm sevinirim
Eller beni ağlatıyor

Kimi düşmüş o neşeye
Ben tavşırdım temaşaya
Boyun eğdim menevşeye
Güller beni ağlatıyor

Zülfü yârim küser gider
Seher vakti eser gider
Hayınlarım pusar gider
Feller beni ağlatıyor

Kimileri hep gelecek
Bu sözlerim hep gerçek gerçek
Petek gördüm çiçek çiçek
Ballar beni ağlatıyor

Yıllara küskün talihim
Bilmem neydi günahım
Günler geçer vahim vahim
Yıllar beni ağlatıyor

Yaralarım çıban çıban
Zülfü yardan olur derman
Leyla abdal Mecnun çoban
Çöller beni ağlatıyor

Arif de dağa dayanmış
Dünyayı pervane dönmüş
Kerem Aslısına yanmış
Küller beni ağlatıyor (1977)

Şiir 28
Yaralı derdim deftere
Yazam Leyla Leyla diye
Elde kazma belde kürek
Kazam Leyla Leyla diye

Mansur gibi düştüm dara
Sevda beni attı nâra
Sen gidince peşin sıra
Gezem Leyla Leyla diye

Tellioğlu Leyla işi
Ahu gözü kalem kaşı
Sözlerimden kanlı yaşı
Süzem Leyla Leyla diye (1977)

Şiir 29
Yıllar boyu ağlıyorum
Yüreğimde çok sızım var
Sevdanın yanar ateşi
Söndürmeyen ne közüm var

Âşıkların dertli başı
Yürekte yanar ateşi
Hem cahil hem kötü kişi
Onlara ne kem sözüm var

Sevda sarmış her yanı
Mevla'm ey eyler bu sonu
Ben bilirim dünya fani
Ağlamaya ne lüzum var

Tellioğlu eder heves
Göğsümdeki kısa nefes
Hatice Dilek Fatih ses
Bir oğlum iki kızım var (1987)

Şiir 30
Yaktın aşkın ateşini
Hiç sönmeyen çırası var
Eyyüp düştü hasta oldu
Her derdinin çaresi var

Ben söylerim yavaş yavaş
Ölüm gelir etme telaş
Ecel insana arkadaş
Her insanın sırası var

İnsana eyleme minnet
Ne kötüymüş bu cehalet
Biri dünya biri cennet
Daha başka neresi var

Tellioğlu Hakk'a bağlı
Ezelden yüreğim dağlı

Kıl namazı insanoğlu
Burası yok orası var (1998)

Şiir 31
Cennet güzel dünya fani
Âdem ile Havva geldi
Tam kırk sene ağladılar
Başlarına dava geldi

Anlatayım kısa kısa
Sizler alın bundan hisse
Kelimullâh oldu hasa
Âsâsı bedava geldi

Âşıklar derine daldı
Sararıp gül gibi soldu
Meryem korktu çok ağladı
İsâ'ya mesihi geldi

Tellioğlu dağlar sisi
Cihanın yok başka süsü
Cümle âlemin nebisi
Muhammed'e takva geldi (1998)

Şiir 32
Kastavus'ta içki içer
İçiyor Alman kızları
İçince kendinden geçer
Sızıyor Alman kızları

El kına tanımıyor
Temel bina tanımıyor
Ana baba tanımıyor
Geziyor Alman kızları

Arif der ki yapma desem
Gel bu yola tapma desem
Dürüstlükten sapma desem
Kızıyor Alman kızları (1991)

Şiir 33
İnsanoğlu durma çalış
Az konuşan çok iş yapar
Dünya fani sende çalış
Az konuşan çok iş yapar

Mantıksız sözü söyleme
Namertten bir şey bekleme
Çalışırken çok söyleme
Az konuşan çok iş yapar

Söyle Tellioğlu söyle
Babaların sözü böyle
Çalışanı tarif eyle
Az konuşan çok iş yapar (2007)

Şiir 34
Zalime bakar yılışır
Münafık doğru söylemez
Şeytanla gezer dolaşır
Münafık doğru söylemez

Merekede yalan söyler
Gezinirken yalan söyler
Otururken yalan söyler
Münafık doğru söylemez

Arif'i bir gün bilecen
Doğrulup yola gelecen
Fesatlığı terkedecen
Münafık doğru söylemez (2006)

Şiir 35
İbrahim'le savaş etti
Kayıp eden Nemrut oldu
Bir sinek beynine girdi
Kaybeden Nemrut oldu

Süphan Allah destek oldu
Müminler oradan kurtuldu
Nemrut'un ordusu çok idi
Kayıp eden Nemrut oldu

Arif der kötüyü unut
Bizlere oldun barut
Savaşı açan o Nemrut
Kayıp eden Nemrut oldu (2010)

Şiir 36
Sen olmasan ben olmazdım
Unutmam babacan baba
Bu dünyada sadık yârim
Unutmam babacan baba

O gittiğin yola kurban
O emektar ele kurban
Yavrum diyen diline kurban
Unutmam babacan baba

Bu Arif'i yarıttın sen
Adım adım yürüttün sen
Beleklere bürüttün sen
Unutmam babacan baba (1992)

Şiir 37
Sözlerimden al nasihat
Namaz kılmayan haindir
Ezanı dinleyen evlat
Namaz kılmayan haindir

Rahmanın cüz'ü güzeldir
Muhammed sözü güzeldir
Arif'in izi güzeldir
Namaz kılmayan haindir

Tellioğlu söyler sözü
Terk eyleme oku cüz'ü
Giydirirler beyaz bezi
Namaz kılmayan haindir (2004)

Şiir 38
Azrail alsa canını
Ruhun Allah'a gidecek
Toprak görecek tenini
Ruhun Allah'a gidecek

Evvela beynin ölecek
Komşular seni görecek
Bedenin suyu soracak
Ruhun Allah'a gidecek

Tellioğlu kalma darda
Beyaz kefen vardır burada
Komşu hakkı burada orda
Ruhun Allah'a gidecek (2008)

Şiir 39
Sanki yerde yüzen gemi
İşte Kars'ın Kalesi bu
Nice zora göğüs germiş
İşte Kars'ın Kalesi bu

Suru güzel hepsi taştan
Bakmaya doyulmaz işten
Kale bize kaldı savaştan
İşte Kars'ın Kalesi bu

Tellioğlu burada yeter
Celal Baba orda yatar
Turist gelir katar katar
İşte Kars'ın Kalesi bu (2009)

Şiir 40
Dertler bırakmaz peşini
Bilmedi bahar kışını
Damla damla gözyaşını
Döker gider garibanım

Ne yazında ne kışında
Gözü yok dünya işinde
Yaşı tam yirmi beşinde
Çöker gider garibanım

Tellioğlu der ki yeter
Bir gün aş ekmeğin biter
Dost olan salından tutar
Çeker gider garibanım (1977)

Şiir 41
Allah birdir Kuran haktır
Namaz dinin direğidir
Kabristan bize duraktır
Namaz dinin direğidir

Camide mümin çok idi
Ezanı Bilal okudu
İnsanlar kıbleye durdu
Namaz dinin direğidir

Tellioğlu rahatı var
Yaratandan rahmeti var
Orucu tut zekâtı ver
Namaz dinin direğidir (2004)

Şiir 42
İnsanı candan bezdirir
Baş ağrısı baş ağrısı
Nasıl dert ise gezdirir
Döş ağrısı döş ağrısı

Tatlı uykudan kaldırır
Seni tabibe gönderir
İlaç içince dindirir
Diş ağrısı diş ağrısı

Arifiyi eritiyor
Ağır ağır yürütüyor
Böbrekleri çürütüyor
Taş ağrısı taş ağrısı (2005)

Şiir 43
Kızın soyu güzel olsa
Eri saklar eri saklar
Çalışmayan erkek olsa
Karı saklar karı saklar

El âleme pay etmez ki
Her gelene tay etmez ki
O peyniri zayi etmez ki
Deri saklar deri saklar

Tellioğlu inandığı
O gafletten uyandığı
İnsanların kazandığı
Varı saklar varı saklar (1991)

Şiir 44
Dinle nasihat vereyim
Sırrın verme yalancıya
Dikkat eyle hata yapma
Bel bağlama plancıya

Ariflerle sen de görüş
Kâmil meclisine karış
Yanlış etme alışveriş
İtibar olmaz talancıya

Gece kalkar seni soyar
Olur olmaz yere gider
Seni yarı yolda koyar
Yoldaş olma yabancıya

Tellioğlu olma kaba
Hepsini kattık hesaba
Namert insan vurur darbe
Uyma cahil kavgacıya (1977)

Şiir 45
Dinler bizi insanoğlu
Bu dünyanın sahibi var
Hangi ilde lokman oğlu
Her hastanın tabibi var

Âlemi yaratan vardır
Yokları var eden vardır
Cemali nur eden vardır
Gönlümüzün habibi vardır

Tellioğlu sohbet eyler
Sedirinde ağır beyler
Ozan olan toplum eyler
Bu şairin rakibi var (1981)

Şiir 46
Sohbet bilmirsen konuşma
Dilin başına beladır
Namerdin peşine koşma
Yolun başına beladır

Garibin canını yakma
Fakirlere çamur atma
Kulun namusuna bakma
Belin başına beladır

Tellioğlu yoktur kastın
Sana değer verdi dostun
Haramlık yaparsa destin
Elin başına beladır (1980)

Şiir 47
Bahar gelende göresin
Yazın güzeldir Arpaçay
Sobayı kışın yakarsın
Közün güzeldir Arpaçay

Candan dostunu sevenler
Sevgi sebatla övenler
Bir adına Zarşat derler
Özün güzeldir Arpaçay

Ana yolları dört yollu
Hem şöhretli hem şanlı
İnsanları sıcakkanlı
Hazın güzeldir Arpaçay

İhtiyarlar cana değer
Küçükleri hürmet eder
Tellioğlu sizi över
Sazın güzeldir Arpaçay (1977)
Şiir 48
Fayda görür bu insanlar

Ormana bak evlat gibi
Ana baba ey gardaşlar
Ormana bak evlat gibi

Okulun sırası sende
Sobanın çırası sende
Evlerin çatısı sende
Ormana bak evlat gibi

Tellioğlu çam ekeriz
Kereste sende bularız
Yakacak tonla alırız
Ormana bak evlat gibi (2009)

Şiir 49
İlkbaharın çiçeğine
Ayılıyor bu arılar
Sırrını vermiyor yine
Yayılıyor bu arılar

Doyulmaz tatlı alına
Dermandır göz ışığına
Kış olunca kovanına
Koyuluyor bu arılar

Gider ovayı görmeye
Derelerden su içmeye
Sarıçiçeği dermeye
Bayılıyor bu arılar

Tellioğlu verdi değer
O da kısmetini yiyer

Kovanlarda birer birer
Sayılıyor bu arılar (1980)

Şiir 50
Ovasında kuşlar öter
Seyranı hoş bizim köyün
Sular akar sahra geniş
Her yanı hoş bizim köyün

Anlatayım yavaş yavaş
Gönüller etmesin telaş
Arpaçay'a yakın kardaş
Zamanı hoş bizim köyün

Arif der ki alın teri
Ömür geçer yarı yarı
İsmi Telek güzel yeri
Lisanı hoş bizim köyün (1977)

Şiir 51
Kabristanı göreceksin
Kaçtır yaşın insanoğlu
Kolsuz yelek giyeceksin
İyi düşün insanoğlu

Tabutta gidecek göçün
Bozulacak siyah saçın
Komşularla iyi geçin
Son gidişin insanoğlu

Kıl namazı oku Kur'an
Dünyada var mıdır kalan

Tellioğlu der kabristan
Mezar taşın insanoğlu (1981)

Şiir 52
İstanbul'un güzeli çok
Kızlarına bakma dayı
Kısa çorap, mini etek
Dizlerine bakma dayı

Ruj ile dudak besler
Elleriyle seni sesler
Arkadaşlık kurmak ister
Sözlerine bakma dayı

Arif der ki huyları var
Manken kimi boyları var
Esmer sarı eyleri var
Gözlerine bakma dayı.

Kurt koyunu yaralamış
Büzülüyor ne yapayım
Adil bey bu işe şaşmış
Üzülüyor ne yapayım

Birinin boğazı kopmuş
Kuyruğundan yara almış
Köylüler bu işe şaşmış
Bozuluyor ne yapayım

Gece gündüz kurdu güder
İçi dışı dolmuş keder
Koyunlara hizmet eder

Eziliyor ne yapayım

Tellioğlu işe şaştı
Yıl doksan sekizi aştı
Koyun kuzuya meleşti
Sızlıyor ne yapayım (1998)

Şiir 53
Yükseğinde Kars Kalesi
Benim güzel Serhat Kars'ım
Celal Baba var türbesi
Benim güzel Serhat Kars'ım

Çeşmesinde gözesi çok
Geçmişinde mazisi çok
Şehitleri gazisi çok
Benim güzel Serhat Kars'ım

Ozanların yanık sesi
Kayabaş şelalesi
Mecidleri, evliyaları
Benim güzel Serhat Kars'ım

Arifî'nin düzeni var
Kelimeleri çözeni var
Tarihi var, yazanı var
Benim güzel Serhat Kars'ım (2009)

Şiir 54
Bir güzele âşık oldum
Zara düşürdü düşürdü
Mansur gibi çektim çile

Dara düşürdü düşürdü

Her arzunu bana bildir
Yalan söylüyorsam öldür
Ben bülbüldüm o da güldür
Hara düşürdü düşürdü

Arif'e gözyaşı döktür
Çektikçe çileyi çektir
Sevdası oddan gömlektir
Kora düşürdü düşürdü (1980)

Şiir 55
Karanlık her yanı bastı
Zindana döndü akşamlar
Gökte yıldız, vakit yatsı
Işıklar yandı akşamlar

Bacada tüten dumanlar
Bazı yapılır nişanlar
Muhabbet seven insanlar
Ozanı andı insanlar

Gece olur sohbet başlar
Gelin kızlar nakış işler
Daldan dala konan kuşlar
Yuvaya sindi akşamlar

Tellioğlu takvim açtı
Ay da buluta karıştı
Nice bir asırlar geçti
Yüz değil bindi akşamlar (1980)

Şiir 56
Gurbette evin yokusa
Kira insansa zarardır
Borçlu kapıyı çalınca
İcra sultana zarardır

Çayı beylere verirler
Evlere sedir sererler
Temiz bayanlar bilirler
Pire yorgana zarardır

Tellioğlu der zamandan
Sohbetim var insandan
Tuzağı kurun akşamdan
Fare her yana zarardır (2000)

Şiir 57
Duydum altın arıyorlar
Bizim köyde, bizim evde
Birbirini soruyorlar
Bizim köyde, bizim evde

Hiç kimsede yoktur keder
Köylü karanlığı güder
Muhbir geldi verdi haber
Bizim köyde bizim evde

Köyde altın var demişler
Birbirlerini ekmişler
Gelip mezarı eşmişler
Bizim köyde, bizim evde

Tellioğlu destan yazmış
Olumsuz işlere kızmış
Boş evleri kimler kazmış
Bizim köyde, bizim evde (1999)
"Kars'ın Arpaçay ilçesinin Güvercin köyünden Bayram Beyin oğlu İlhan Efendi, Kars'a evimize geldi. Bize haber verdi dedi ki; sizin evi eşiyorlar haberiniz olsun. Altın arıyorlar. Bunun üstüne bu şiirimi yazdım."(Grş, Çiftçi: 2017).

Şiir 58
Gözlerim kaldı yollarda
Ne gelen var ne de giden
Hasretlik deldi sinemi
Ne gelen var ne de giden

Gözyaşımı silen bilir
Ağuları yutan bilir
Acıları çeken bilir
Ne gelen var ne de giden

Felek çaldı beni taşa
Emeklerim çıktı boşa
Haber yolladım gardaşa
Ne gelen var ne de giden

Arif kirpik değer kaşa
Yazılanlar gelir başa
Kara bağrım döndü taşa
Ne gelen var ne de giden (1977)

Şiir 59
Ev yıkanın evi olmaz
Huyun bozuk kötü komşu

Kendi eşen kendi düşer
Köyün bozuk kötü komşu

Fırsat vermez kele, kora
Bir gün düşeceksin dara
Fesatlıkta bir numara
Soyun bozuk kötü komşu

Kumar oynar eve gelmez
Şarap içer gece yatmaz
Namaz kılmaz oruç tutmaz
Tuyun bozuk kötü komşu

Arif der ki vurun sopa
Hırsız çalar kaçar sarpa
Ateş verir ota sapa
Köyün bozuk kötü komşu (1980)

Şiir 60
Cahilden cahillik gitmez
Kendi düşen ağlamaz ki
Pişmanlık hiç fayda vermez
Kendi düşen ağlamaz ki

Fesatın sözüne uymuş
Münafık diline uymuş
Zalimin yoluna uymuş
Kendi düşen ağlamaz ki

Arif der ki kalma kederde
Azrail uğrattı derde
Hizmeti eder namerde

Kendi düşen ağlamaz ki (2006)

Şiir 61
Gözüm gördü aklım şaştı
Vay benim akılsız başım
Şırat içti dana şişti
Vay benim akılsız başım

Bilmirsen düşme yanlışa
Deme her şey gelir başa
Gerek yok varda yarışa
Vay benim akılsız başım

Bıçak geldi aldık kestik
Derisine otu bastık
Şimdi evde oldu yastık
Vay benim akılsız başım

Ölümü oldu şırattan
Büyütecektim süratnan
En son küstüydü avrattan
Vay benim akılsız başım

Komşular yığıldı bize
Dediler dana geldi göze
Gönü saldaş oldu tuza
Vay benim akılsız başım

Millet geldi bize kızdı
Yaşanan iş bizi üzdü
Arif de şiiri yazdı
Vay benim akılsız başım (1986)

Şiir 62
Dostun halini sormasan
Küser gider, küser gider
Ecel rüzgârı başında
Eser gider, eser gider

Kara toprak alır canlar
Damardaki güzel kanlar
Cahil olan kapı dinler
Pusar gider, pusar gider

Tellioğlu üzme canı
Mazlumun alma âhını
Yemişse yetim hakkını
Kusar gider, kusar gider (1992)

Şiir 63
Cahil insan saygısızdır
Yaklaşmayın cahile siz
Bazı insan bilgisizdir
Yaklaşmayın cahile siz

Arayıp doğruyu bulmaz
Kötülükten asla caymaz
Ariflerden öğüt almaz
Yaklaşmayın cahile siz

Arif der yetimi döver
Kirlenmiş zalimi över
Cahil ezber sözü sever
Yaklaşmayın cahile siz (2006)

Şiir 64

Sözlerimi dilim söyler
Rahmanımız güzel bizim
Dünya bunu bütün söyler
Rahmanımız güzel bizim

Denizler göller senindir
Vadiler yollar senindir
Dünyada kullar senindir
Rahmanımız güzel bizim
Arif der var etmiş bizi
Yaratan yaratmış bizi
Topraktan yürütmüş bizi
Rahmanımız güzel bizim (1980)

Şiir 65

Vatanımın her yerini
Gezer turistler turistler
Bu tarihi bu eseri
Yazar turistler turistler

Gelir rehberi bulurlar
Vatanıma mest olurlar
Ele harita alırlar
Çözer turistler turistler

Geçici seyahat ederler
Eski eseri görürler
Şifalı suyu severler
Yüzer turistler turistler

Kaplıcada bu havuzu

Çekerler fotoğrafı pozu
Esnafta para dövizi
Bozar turistler turistler

Otellerde bak kalmayı
Tellioğlu dinlenmeyi
Çok severler eğlenmeyi
Gezer turistler turistler (1992

Şiir 66
Öğrenmişsin bu sanatı
Aç koymaz ki sanat seni
Sen rahat edersin
Aç koymaz ki sanat seni

Gerçeklerin özüdür bu
Görenlerin gözüdür bu
Atamızın sözüdür bu
Aç koymaz ki sanat seni

Tellioğlu dinî vardır
Sözlerimin canı vardır
Sanatın nişanı vardır
Aç koymaz ki sanat seni (1992)

Şiir 67
Bazı insan terbiyesiz
Sıkılmaz ki cahil insan
Kötülüye meydan verdiniz
Utanmaz ki cahil insan

Hatayı yapar anında

Şüphe vardır o kanında
Gözü elin namusunda
Usanmaz ki cahil insan

Sakın silmeyin yazımı
Tellioğlu der sözümü
Getirin çalam sazımı
Kanmaz ki cahil insan (2002)

Şiir 68
Güvenme gençlik yaşına
Bir gün ihtiyar olacaksın
Aynada baksan dişine
Bir gün ihtiyar olacaksın

Ellerin tutmaz olacak
Gözlerin görmez olacak
Dizlerin kalkmaz olacak
Bir gün ihtiyar olacaksın

Tellioğlu eder merak
Kabir bizlere durak
Evladına zemin bırak
Bir gün ihtiyar olacaksın (2006)

Şiir 69
Okuyan çocuk okuyor
Koyma akıl akıl olmaz
İnsanlar sözümü duyar
Koyma akıl akıl olmaz

Ne öğretirsen öğret

Sözlerimi dosta dinlet
Elli söyle elli anlat
Koyma akıl akıl olmaz

Arif der ki soyu budur
Ahlakı bu huyu budur
Fiziki iyi boyu budur
Koyma akıl akıl olmaz (2004)

Şiir 70
Bir kararda duran Allah
Yer senindir yüce Rahman
Kehaneti bilen Allah
Yer senindir yüce Rahman

Mucize marifetin var
Çok büyük kehanetin var
Tükenmeyen kudretin var
Yer senindir yüce Rahman

Bu Arif'i yaratansın
İmkânları veren sensin
Canlıları bilen sensin
Yer senindir yüce Rahman (2005)

Şiir 71
Misafir gelse kapına
Yardımcı ol hürmet eyle
Sofra kur onun adına
Yardımcı ol hürmet eyle

Gelenlerin hanesi var

Nimetlerin duası var
Ocakların tavası var
Yardımcı ol hürmet eyle

Tellioğlu suyu boldur
Bardağında çayı boldur
Misafirin payı boldur
Yardımcı ol hürmet eyle (2004)

Şiir 72
Ben görmüşüm ayrılığı
Rahman kimseye vermesin
Sinemize çekti dağı
Rahman kimseye vermesin

Koydu bizi ah-ı zarda
Biz kurtulduk büyük dardan
Bitiyor sonu mezarda
Rahman kimseye vermesin

Tellioğlu der görünce
Beni ağına sarınca
Hayatım oldu işkence
Rahman kimseye vermesin (1993)

Şiir 73
Üzüntü sıkıntı vardı
Terk etti işini Nadim
Sizleri fesat ayırdı
Göremez eşini Nadim

Ayrılık işine bela

Sıkıntı döşüne bela
Üzüntü başına bela
Çektirdi dişini Nadim

Noldu köylüme noldu
Gül idi sarardı Nadim
,sıcak aşı soğuk oldu
Yemedi aşını Nadim

Arif derki dert arttı
Siyah saçları ağarttı
Zulüm hüsrana uğrattı
Belasız başını Nadim (2010)

> *("Kars'ta çarşıda geziniyordum Güven Kıraathanesinden içeri girdim, masaya yaklaştım, sandalyeyi çektim oturdum. Bir çay istedim. Garson çayı getirdi. Fakat çok üzgündü. Bizim köylü Nadim eşinden ayrılmıştı. Bende bu duruma çok üzüldüm yukarıdaki şiiri yazdım*."(Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 74
Kars'ımızın sembolüdür
Halde Çobanoğlu güzel
Sinesi şiir doludur
Telde Çobanoğlu güzel

Serhat Kars'ın şirin Kars'ı
Ustalarından almış kursu
Çıraklara verir dersi
Dilde Çobanoğlu güzel

Arif tarif eder zordur
Misafire hürmet vardır
Yoksullara yardım vardır
Yolda Çobanoğlu güzel (1980)

Şiir 75

Hem evlendi, hem ayrıldı
Karardı içi Fikar'ın
Kadere küstü, darıldı
Neydi suçu Fikar'ın?

Zulüm eden darda kaldı
Ayrılanda zorda kaldı
İki oğlu orda kaldı
Ağardı saçı Fikar'ın

Neler gelmişti serine
Seni sevmeyen sürüne
Kuması geldi üstüne
Yüklendi göçü Fikar'ın

Arif'in bağrı ezilmiş
Kaderin böyle yazılmış
Telek'te kimler üzülmüş
Kardeşi bacı Fikar'ın (19929

> *("Köyümüzün kızı evlenip kocaya gitti. Aradan yıllar geçti kocası, Fikar Hanım'ın üstüne kuma getirdi ve iki oğlu kumanın yanında kaldı. Fikar Hanım babasının evine geri döndü. Ben bir ozan olarak bu duruma çok üzüldüm ve bu koşmayı Fikar Hanım'a yazdım*."(Grş, Çiftçi: 2017)).

1.3.Dokuz Heceli Şiirleri: 1

Şiir 1

Baban mı ölmüştür, kocan mı?
Üzüldüm üzüldüm dilenci gelin
Yorulmuş bedeni çubuk elinde
Üzüldüm üzüldüm dilenci gelin

Yürü dedim gelin yüzüme baktı
Rahman büyüktür sözüme baktı
Boynunu bükerek gözüme baktı
Üzüldüm üzüldüm dilenci gelin

Gözünden akıyor ırmağın seli
Dirsekten aşağı kalkmıyor kolu
Fakirlik söyletir dertlidir dili
Üzüldüm üzüldüm dilenci gelin

Tellioğlu der ki yaralı gördüm
Ayrılmış evinden aralı gördüm
Giyinmiş üstüne karalı gördüm,
Üzüldüm üzüldüm dilenci gelin (2001)

("Kars'ta Kazımpaşa Caddesi'nde yürüyordum. Bir gelin oturmuş dileniyordu. Çok zoruma gitti, çıkardım 5 milyon para verdim. "Allah razı olsun" dedi. Yukarıdaki koşmayı o geline yazdım."(Grş, Çiftçi: 2017)).

1.4.On Heceli Şiirleri: 5

Şiir 1
Yıl bin dokuz yüz doksan sekizde
Niçin girersin rüyama Leyla'm
Geldin de oturdun rüyamda bizde
Resmini döşedim odama Leyla'm

Beşinci ayın yirmi beşinde
Ayrılınca yar on sekiz yaşında
Gider idim yine kısmet peşinde
Razıyım hem yarıma tama Leyla'm

Tellioğlu gülmez fani dünyada

Köyümüz teleği saldın mı yâda
Bizi ayırdılar yetmiş yedide
Ne diyeyim kötü adama Leyla'm (1998)

Şiir 2
Allah isterse dağı oynatır
Dağlardaki taşı düze indirir
Tanrı dilerse eli ağlatır
Yüzlerdeki yaşı yüze indirir

Sırların gizlidir yanında kalır
Denizler senindir dalgıçlar dalar
İzinden çıkanı taşlara çalar
Ağzındaki diş dize indirir

Tellioğlu der ki dinleyen anla
Dünyada canlıyı yürütür anla
Allah'ın işidir çürütür anla
Serindeki kaş göze indirir
(Lebdeğmez 2013)

Şiir 3
Borcu gırtlağa gelmiş dayanmış
Yemek boğazından gitmez fakirin
Şafak attı kuş yuvadan uyanmış
Gözleri uykuyu tutmaz fakirin

Damağında dişi yoktur yoksulun
Sofrasında aşı yoktur yoksulun
Çalışacak işi yoktur yoksulun
Gariptir çilesi bitmez fakirin

Tellioğlu der ki gülmez baharda
Kalbi sıkışıyor sıkıntı darda
Öküzü hastaydı öldü nahırda
Parası borcuna yetmez fakirin (2008)

Şiir 4
Mecnun hastaymış Leyla'sı şaşkın
Gezmişler Sahra'yı düzüne kurban
Kerem Aslı'sına ezelden düşkün
Yanmış ateşine közüne kurban

Aşkın sevdasına yanmak mı lazım
Sevda pınarından kanmak mı lazım
Pervaneler gibi dönmek mi lazım
Ahu gözlü dilberin nazına kurban
İnsan düşünmeli etmeli sabır
Hayali insanda namusla şükür
Cahil insanda vardır kötü fikir
Kamil insanların sözüne kurban

Âşık var ki düşkün olur bu dine
Âşık var ki şaşkın olur hep düne
Âşık var ki bazı bazı divane
Âşık Arif'in sazına kurban (1998)

Şiir 5
Babam hastanede ağlar inler
Gelmedi kardeşlerim ona yanarım
Küsmüş ayrılmıştı zalim bacımdan
Gelip ağlayaydı ona yanarım

Cenabı Mevla'ya ayandır halim

Bunu söylemeye dönmüyor dilim
Zamansız gelmişti ansız bir ölüm
Yer aldı pehlivan cana yanarım

Tellioğlu der ki böyledir durum
Hakk çalışırım boş yatmıyorum
Bu kara günleri unutmuyorum
Yıllar gelip geçse yine yanarım (1992)

1.5.On Bir Heceli Şiirleri: 84

Şiir 1
Kemer belde inci düzmüş gerdana
Giyinmiş üstüne yar beyaz beyaz
Lale sümbül mor menekşe destine
Elinde bir çiçek var beyaz beyaz
Kırmızı gülden almıştır dudağı
Gökteki kuşaktır göksünün bağı
Bana yol vermiyor o ağrı dağı
Üstüme yağıyor kar beyaz beyaz

Tellioğlu feryadıma gelirsen
Efkâr ile dolu gama gelirsen
Merhametsiz cenazeme gelirsen
Beni de kefene sar beyaz beyaz
1998
Şiir 2
Bazı bayanlar cahil yetişmişse
Bir gün kocasına zarar getirir
Bazı erkek sorumsuz yetişirse
Görün babasına zarar getirir

Özünü sözünü bilmeyen evlat

Akşamdan evine gelmeyen evlat
Babadan öğüdü almayan evlat
Anla yuvasına zarar getirir

Tellioğlu derki cahil anlasa
Büyüklerde nasihati almasa
Bir kız haftalarca ev gelmese
Mutlak anasına zarar getirir (1993)

Şiir 3
Âşıklar sözünden kendi dilinden
Âşıksan aşığın dilinden anla
İnsanlar gezinir kendi halinde
Yiğitse yiğidin halinden anla
Yaş iken eğilir ağacın yanı
Arkadaşı tanı cananı tanı
Hastanın yanında ilacı tanı
Teselliyi anlat serinden anla

Yerde canlı canlıların yerinde
Tellioğlu insanların dilinde
Hikâyeler ozanların serinde
Sazından telinden elinden anla

Yerde canlı canlıların yerinde
Tellioğlu insanların dilinde
Hikâyeler ozanların serinde
Sazından telinden elinden anla (1992)

Şiir 4
Elin gurbetinde elin yurdunda
Gurbette mezarı kaldı babamın

Allah’ın kemali onun dilinde
Gurbette mezarı kaldı babamın

Hani söz vermiştin oğul dönecem
Serhat karsımızda seni görecem
Derdin söyledi dedi ölecem
Gurbette mezarı kaldı babamın

Tellioğlu derki bende gülemem
Rahmanın sırrına bakın erememem
Mugadderet böyle bir şey diyemem
Gurbette mezarı kaldı babamın (1992)

Şiir 5
Nasihatı dinle haramı yeme
Cehennemde Gayya Vadisi var
Düşüpte yanma sen efkâra gama
Cehennemde Gayya Vadisi var

Rahman kullarını dünyada görür
Helal çalışanı yanında korur
İnsan ateşini buradan götürür
Cehennemde Gayya Vadisi var

Tellioğlu derki rahimi soram
Cahiller elinden çokumuş yaram
Allah’ım bizlere gösterme haram
Cehennemde Gayya Vadisi var (2015)

Şiir 6
Ağlarım yanarım güzel doslarım
Fırsatı kaçırdım geri gelmez ki

Âlimler arifler size söylerim
Zamanı geçirdim geri gelmez ki

Bağmancı oturmuş gülünü aşlar
Bülbüle hayrandır o güzel kuşlar
Elimde yayımı sevmedi kuşlar
O kuma fırladı geri gelmez ki

Dört şey geri gelmez arifin sözü
Olgun insanların güzeldir sözü
Düşünmeden dedim söylenen sözü
Dilimden çıkardım geri gelmez ki (2011)

Şiir 7
Rabbim ilk akılı evvel yarattı
Dön bu yana dedi aklımız döndü
Rahmanın emrine inkıyat etti
Bak oyana dedi serimiz döndü

Akıl tamam oldu ahlak düzeldi
Kemale erince rabbini bildi
Güzel ahlakiyle kemale erdi
Görgüyle bilgiye kafamız doldu

Peygamber Cebrail o gördüğünde
Efendilik nedir der sorduğunda
Cevabı akıldır okuduğumda
Arif der cevabı fikrimiz buldu (2011)
Şiir 8
Sigara içmeyin güzel doslarım
Hep ciğeri bozar hep yara yapar
Öksürtür durmadan vardır haberim

Paranı bitirir fukara yapar

Doktorlar diyor ki damarı tıkar
Kalbini durdurur parmağa zarar
Kestirir bacağı ağacı takar

Nefes darlığını sigara yapar

Arif der ateşi dudakta söner
Tütünü çekince ciğere iner
Ağzından burnundan zifirler geler
Karaduman sarar kapkara yapar (2011)

Şiir 9
Balçıktan yarattı âdemoğlunu
Yaratan rızgını topraktan verdi
Kullara gösterdi cennet yolunu
Yaratan rızgını topraktan verdi

Ayları günleri yılları sevdi
Rabbimin emriyle cennete girdi
Buğda danesini şeytan yedirdi
Yarata rızgını topraktan verdi

Cennetten atıldı âdem üzüldü
Gözlerinden yaşlar aktı süzüldü
Arif der kaderi böyle yazıldı
Yaratan rızgını topraktan verdi (2011)

Şiir 10
Sazımı göksüme aldığım zaman
Rahmanın kelamı serime gelir

Rahimin adını yazdığım zaman
Rabbimin sözleri dilime gelir

Adil göndermişdir bize Kur-an'ı
Kulların tanıyor dersi alanı
Arifler biliyor senin sanını
Muhammed'in ismi dilime gelir

Miskini'yi bilir ilim meclisi
Ammar'ı zahidi görüyor hepsi
Aklımdan çıkmıyor rahman süresi
Allah'ı sevenler ilime gelir (2011)

Şiir 11
Hakikat seversin o alemdarı
Mazlumu yetimi ağlatma oğul
Nefsine yenilip geçme muhtarı
Yetimin elini bağlatma oğul

Zalimin zulmü var görüyor Allah
Yetimi ezersen affetmez Allah
Yetimdir mümindir Elhamdülillah
Ezip yüreğini dağlatma oğul

Zalimlik gider mi hakkın hoşuna
Sakına eyleme boşu boşuna
Pişmanlık faydasız vurma başına
Yazıktır arife bağlatma oğul (2016)

Şiir 12
Günlerin içinden beni ararsan
Fuccarın yerinden sarmayın beni

Yarenden yoldaştan olur sorarsan
Hayının evinden sormayın beni

Münafık insana bende kızarım
Kötülük anlatsa hemen sezerim
Cahili görünce üzgün gezerim
İblisin dilinden sormayın beni

Tellioğlu derki ozana kızma
Çalışmayı öğren boşuna gezme
Yetimi dövüp de fakiri ezme
Zalimin yolundan sormayın beni (2016)

Şiir 13
Ananın bacının sözüne bakmaz
Babayı kendinden baktıran cahil
Evinde kardeşle geçimi yapmaz
Nice yürekleri yandıran cahil

Dünyada hayatta eyliyi bilmez
Kendinden üstünde kimseyi görmez
Birine kızarsa öfkesi sinmez
Mutlu yuvaları yıktıran cahil

Tellioğlu derki üzme insanı
Sonra üzülürsün kendini tanı
Bir bizi değil ki üzer her canı
Canları canından yıldıran cahil (2016)

Şiir 14
Bana derler âşık üzme canını
Gelecek günümden endişeliyim

Zaman sülük gibi emer kanımı
Gülecek günümden endişeliyim

Yaşadığım hayat zor oldu bana
Anla sözlerimi atma yabana
Kimin senedi var çıka yarına
Kalacağım günden endişeliyim

Tellioğlu ilim etmedim hâsıl
Başa zaman gitti boşa velhasıl
Bilmem hak yanında kıymetim nasıl
Öleceğim günden endişeliyim (2016)

Şiir 15
Doğruluk insanda hazine beyler
Haram ile dalan kazanı sevmem
Akılsız bezirgân kervanı eyler
Hımarın dengesini bozanı sevmem

Doğruluk yiğitin şanını süsler
Yönelir rızgını Mevla'dan ister
Haram mal yalan söz riyakâr besler
Edepsiz ahlaksız azanı sevmem

Tellioğlu derler arif adıma
Doyum olmaz sohbetime tadıma
Nice âşık şair çıktı karşıma
Ariften güz yazanı sevmem (2016)

Şiir 16
İhbarsız özüne güvenme sakın
Oğlun ağlar kızın ağlar yar ağlar

Fanidir bu dünya çalıştır oğlun
Oğlun ağlar kızın ağlar yar ağlar

Hayırsız akraba düşmandan beter
Hayırlı düşmanın bir olsun yeter
Gücün olsa Azrayıl'a ne eder
Oğlun ağlar kızın ağlar yar ağlar

Âşık arif işte böyle gerçekler
Duvam hakka kirlenmesin leçekler
Mevt olursun boş kalınca ceketler
Oğlun ağlar kızın ağlar yar ağlar (2017)

Şiir 17
Gençlik çağım geldi gitti saz ile
Bu sanatın rehberiyim efendim
Bazı dolu gitti bazı az ile
Bu sanatın neferiyim efendim

Hayatımı sazım ile sürdürdüm
Sahi güldüm gâhi toplum güldürdüm
Her arzumu sazım ile bildirdim
Vatanım kültürüyüm efendim

Tellioğlu tuz dökseler yarama
Bundan öte derman yoktur arama
Hile yapıp katmasalar kurama
Bu sanatın efesiyim efendim (2017)
Şiir 18
Ani güzergâhı yolun sağında
Koç yiğidin meydan yeridir Yahnı
Savaşın en şedil kanlı çağında

Bizanslının haylan yeridir Yahnı

Hüsrana uğradı Bizans ordusu
Tersine çevrildi kalleş kurgusu
Taarruz bildirdi hücum borusu
Küffarların ziyan yeridi yalanı

Tellioğlu âşık ariftir adım
Bende canım vatanıma adadım
Elini kitaplarda yakındım
Tarihinden beyan yeridir Yahnı (2017)

Şiir 19
Şiir yazmak için güzel konuyu
Kelimeyi anlayıp özünü bulmak
Kamiller oturmuş dinler soruyu
Gerçeklerin iyi yüzünü bulmak

Söyleyin toprağa bana sarılsın
Kabrime iki taşlar kurulsun
Mescitte bulunsun evde bulunsun
Kuranı okuyup cüzünü bulmak

Yerler ile gökler Süphan işidir
Rabbimizin güze bir nakışıdır
Tellioğlu derki fikir işidir
Eğriyi değil ki düzünü bulmak (2012)

Şiir 20
Bazı evlatlara güven kalmadı
Derdini söyledi bana Muganlı
Yanıyor yüreğin yüzün gülmedi

Ağlıyorsun yana yana Muganlı

Kötünün yaptığı ona da galmaz
Abursuz evladın yüzü de gülmez
Gelinler torunlar sözüne bakmaz
Oğulların bakmır sana Muganlı

Tellioğlu derki kalmaz emeğin
Gargarışan tutar senin dileyin
Yedirdin içirdin vardı ekmeyin
Zalimler gıymasın cana Muganlı (2012)

Şiir 21
Vademiz dolunca bende ölürsem
Sözüm sazım miras kalır dünyada
Kabrin içinde toprak olursam
Sözüm sazım miras kalır dünyada

Kullardan kullara ziyan olmasın
Cehennem barında yanan olmasın
Âşıkların sözü viran olmasın
Sözüm sazım miras kalır dünyada

Rabbimin emridir rabbimin işi
Okuyup öğrendim altıyı beşi
Derler Tellioğlu döküldü dişi
Gözüm sazım miras kahr-ı dünyada (2012)

Şiir 22
Serçeden ufaksın güzel seslisin
Kanatların tüyün kahverengidir
Fidanlı bahçede bağda ötersin

Kanatların tüyün kahverengidir

Nisanda temmuzda fazla ötersin
Diğer mevsimlerde çok az ötersin
Ağaçlı yerlerde yuva yaparsın
Kanatların tüyün kahverengidir

Hiçbir kuş seninle ötemez oldu
İnsanlar tutup kafese koydu
Tellioğlu seninle ötemez oldu
Kanatların tüyün kahverengidir (2012)

Şiir 23
Gurbette yorgunum geri dönecem
Günlerim geçiyor unutma beni
Mevla'mın izniyle çıkıp gelecem
Sevdiğim kalbinden savutma beni

Yaşım ilerledi geldik sonuna
Canım kurban olsun senin canına
Kazasız belasız gelsem yanına
Yalan sözler ile avutma beni

Gurbetten sılaya döndüğüm zaman
Bedirlenmiş yüzü gördüğüm zaman
Elimi yüzüne sürdüğüm zaman
Baş koysam dizine uyutma beni (2012)

Şiir 24
İyiler kötüye muhtaç olursa
İnsanlık ayağa düştü demektir
Namus erbabına zeval gelirse

Rezalet haddini aştı demektir

Sarrafın cevhere aklı yetmese
Ehli kâmil doğru yola gitmese
Âlimler ilmini beyan etmese
Cahilin hevesi coştu demektir

Hakkı der tamahkâr cömertten çoksa
Oğuldan babaya tahammül yoksa
Mazlumun al kanı boş yere aksa
Sabır yatağından taştı demektir (1998)

Şiir 25
Ahiret gününe inanan insan
Ya hayır söylesin ya sükût etsin
Resulallah efendimizin sözü
Ya hayır söylesin ya sükût etsin

Hayır söyle hayır gelsin diline
Helal çalış helal gelsin eline
Müminlerin neler geldi serine
Ya hayır söylesin ya sükût etsin

Mescide gidenler yolda konuşur
Âlim olan ariflerde buluşur
Derler Tellioğlu durmaz konuşur
Ha hayır söylesin ya sükût etsin (2015)

Şiir 26
El naşi diyene aşığım doslar
El hekim bilene aşığım doslar
İlahı huzura kavuşmak için

Ed darr el berr ismini gördü
El mumit bilen adın okudu
El mani el rauf deyince durdu
İlahi huzura kavuşmak için

Kamiller oturmuş vayızı dinler
Vayızı dinleyenler içinden inler
İsmin validir tüm insanlar biler
İlahi huzura kavuşmak için

Şiir 27
Getirir/ dudak değmez
Kara cahillerin toktur ahatı
Yalancılık cana zarar getirir
Yalanı anlatır hüsran şahiti
Riyakârlık sana zarar getirir

Verilen sözlerde duran olacak
Dosların halini soran olacak
Gerçeği konuşan insan olacak
Sahtecilik gana zarar getirir

Eğer ozanısan talandan kaçın
Cahil tuzağından alandan kaçın
Tellioğlu derki yalandan kaçın
Ahlaksızlık nana zarar getirir (2015)

Şiir 28
Küçük dünyada yaşayan insanlar
Kinsiz hasetsiz kalbi seviyorum
Âlimler kâmiller bizleri anlar
Kinsiz hasetsiz kalbi arıyorum

Mevla'nı bilmiş olursun arkadaş
Huzurda durmuş olursun arkadaş
Cennete girmiş olursun arkadaş
Kinsiz hasetsiz kalbi soruyorum

Tellioğlu derki zalimi sorma
Haset bulundurma düşmeyin gama
Kalbinde kimseye kini taşıma
Kinsiz hasetsiz kalbi görüyorum (2015)

Şiir 29
Zeytinyağlarının çoktur faydası
Koroner damarı açar kurtarır
Ozanın sözünün vardır manası
Safra yollarını aşar kurtarır

Yemekle beraber mideye iner
Seviyor vücudu damara girer
Kastiriti yener dertleri yener
Dediğimi anla başar kurtarır

Tellioğlu derki rahmanda bilir
Rabbim mucizesi insanda bilir
E vitaminidir lokmanda bilir
Beyin damarı aşar kurtarır (2015)

Şiir 30
Tarih iki bin on dört yılında
Görmüşüm havada Allah kelamı
Dokuzuncu ayın on sekizinde
Görmüştüm semada Allah kelama

Rüyama girmiştir karsta evimde
Kuranın yazısı çember içinde
Ve harfi içinde bulut göksünde
Görmüşüm odada Allah kelamını

Bir âlim seslerdi üstüzü örtün
Rabbimin sözünü izini tutun
Tellioğlu sözü gerçektir bütün
Görmüştüm rüyamda Allah kelamı (2014)

Şiir 31
Deli gönlüm âşık olmuş meğerse
Gençliğimde yar demeyi bilmedim
Öz ellerim öz başımı dövende
Kollarıma dur demeyi bilmedim

Ehli olsam böyle hata etmezdim
Kardeşimle bibimgili üzmezdim
Bu hatayla köy içinde gezmezdim
El içinde ar demeyi bilmedim

Hata ettim seni alıp kaçanda
Hata senin değil öz kardaşımda
Kardaşın yumruğu babam başında
Dönüp ona vur demeyi bilmedim

Paltomuzda müsha ile dolaştım
Sihirli sevdana yandım alıştım
Ev içinde kalma gala karıştım
Babangili kır demeyi bilmedim

Yakup ile Zeynep kurdu planı

Jandarmaya gitti verdi ilanı
Cellât etti kardaşınla babanı
Hata bende sor demeyi bilmedim

Bibim kızı adın kalbime yazdım
Biraz fazla sevdim galiba üzdüm
Seninle dolaştım seninle gezdim
Kaderimde var demeyi bilmedim

Açamadım sevdan kaldı içimde
Ağ türedi şimdi siyah saçımda
Üç gün hapis yattım katil içinde
Emim bize şer demeyi bilmedim

Halk içinde kötü sözden usandım
Uykudaydım hayalinde uyandım
Bedenimi gözyaşımla suladım
Bu aşk bize sır demeyi bilmedim

Ömrümüzden bir yıl geçti beraber
Acı tatlı neler geçti beraber
Zaman bizden biz zamandan bey haber
Bir yıl bize dar demeyi bilmedim

Ağlattım anamı yaşlı zamanı
Yel götürdü yığdığımız harmanı
Aldılar elimden nazlı sonamı
Bu hal ona zor demeyi bilmedim

Tellioğlu der ki yaktın yandırdın
Leyla beni bir seneyle kandırdın
Eğersiz bir aşk atına bindirdin

Bir sonsuza sür demeyi bilmedim (2015)

Şiir 32

Zalim baban seni benden ayırdı
Sebebi neymiş sordun mu Leylâm?
Sevdadan bey haber aşktan habersiz
Ayrılıp kenarda durdun mu Leylam?

Baban koydu bizi perişan hala
Salmışım başımı bu kalma kala
Gönlüm intizarda gözlerim yola
Sararıp gül gibi soldun mu Leylam?

Arif der murada erebildin mi?
El atıp elinden tutabildin mi?
Geceler sabaha yatabildin mi?
Ayrılık yorganı gördün mü Leylam? (1977)

Şiir 33

Sevdiğim güzelden haber gelmedi
Ağladı gözlerim doldu geceler
Gün doğdu ay buluda karıştı
Nerde kaldı sabah oldu geceler

Neden yâra zor geliyor sözlerim
Kaderimin oyununu izlerim
Baş yastıkta uyku tutmaz gözlerim
Bütün dertler beni buldu geceler

Arif Tellioğlu nidecek varı
Gülmek yok amma ağlasın barı
Yalvardım Allah'a istedim yâri

Ellerim duada kaldı geceler (1977)

Şiir 34
Ben seni severdim canı gönülden
Sen bana eyledin naz bibim kızı
Birçok güzellerden üstün bilirdim
Yetmez mi sitemin kız bibim kızı

Bu müşkil halimi bil Leyla Leyla
Uzaktan uzağa gel Leyla Leyla
Aramıza girdi el Leyla Leyla
Yandırdın sinemde köz bibim kızı

Tellioğlu senden aldı sevdayı
Sana verilmişti güzellik payı
Yozgat Boğazlıyan eğlence köyü
Çaldırdın Arif'e saz bibim kızı (1977)

Şiir 35
Bahtı kara muradına erdi mi?
Her bayram ettikçe gözlerim ağlar
Kimse bilmez içerimin derdini
Kahrını çektikçe gözlerim ağlar

Dünya benim ben dünyanın sanarım
İnsanoğlu vefasızdır yanarım
Bülbül olup daldan dala konarım
Gül yaprak döktükçe gözlerim ağlar

Ateşlendim köz bağlandım kavruldum
Harman oldum bittim göğe savruldum
Tellioğlu sadık yardan ayrıldım

Ömrümüz geçtikçe gözlerim ağlar (1977)

Şiir 36
Bağman olup dost bağında gezerken
Süsenden sümbülden gülden ayrıldım
Mecnunudum âşık oldum Leyla'ya
Sahradan ovadan çölden ayrıldım

Bizlere kastın var ey zalim felek
Feleğin elinden olmuşum helek
Kazam Arpaçay'dır köyümüz Telek
Yarenden ahbaptan elden ayrıldım

Sefil Arif söyleniyor dillerde
Genç ömrüm geçti gurbet ellerde
Sefineydim yüzerdim göllerde
Dereden denizden selden ayrıldım (1977)

Şiir 37
Kadir Mevla'm salma beni çileye
Felek beni taşa çaldı neyleyim
Bende Mecnun oldum saçı Leyla'ya
Ben ağladım eller güldü neyleyim

Ne haldeyim ahu gözlüm gör beni
Görünce divane etti yar beni
Kazam Arpaçay'dan zalim sor beni
Kurduğum hayaller öldü neyleyim

Arif'i uğrattı zara kaşların
Benziyor üç günlük aya kaşların
Göründü gözüme maya kaşların

Sarardı gül benzim soldu neyleyim (1997)

Şiir 38
Ölümlü dünyada babası ölmüş
Yetimin eline bir ekmek verin
Hayatı boyunca yokluklar görmüş
Yetimin eline bir ekmek verin

Köşede oturmuş eli yüzünde
Elleri tutmuyor yara dizinde
Alnına yazılmış kader özünde
Yetimin eline bir ekmek verin

Yoksulun halini sorucu olun
Sırtını okşayın yardımcı olun
Fakire bir yuva kurucu olun
Yetimin eline bir ekmek verin

Evleri yoktur ki durur kırada
Arif'in sözleri doğru burada
Torbası omuzda rızkı nerede
Yetimin eline bir ekmek verin (2011)

Şiir 39
Arkadaş olmaya adam ara sen
Her insandan arkadaşlık yapılmaz
Aslını neslini bir sorasın sen
Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Kafası kafana uygun değilse
Dünya tamahından doygun değilse
Görgüden duygudan olgun değilse

Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Yalancı hırsızın yanına gitme
El atıp sarhoşun elinden tutma
Efendi olanı yabana atma
Her insandan arkadaşlık yapılmaz

Arif der anladım sınadım bildim
Doğru insanınan ben doğru oldum
Olgun ustaların yanında kaldım
Her insandan arkadaşlık yapılmaz (1980)

Şiir 40
Gönlümün sultanı başımın tacı
Biçilmez kıymetin bil anam anam
Her mevsimde hasretini çekerim
Sevgi bahçesinde gül anam anam

Kabul et de yollarında öleyim
Cenneti alede huri meleğim
Hürmetin ödemektir dileğim
Olaydım kapında kul anam anam

Tellioğlu der ki yüzüm gülmedi
Kardeşlerim gözyaşımı silmedi
Ne geldim ne gittim kimse bilmedi
Ara da Arif'i bul anam anam (1977)

Şiir 41
Gel otur yanıma dinle sözümü
Dost düşmanını seçsen ey olur emi
Görüyorsun komşun pistir mahlede

O civardan geçsen ey olur emi

Ben seni severim değmesin nazar
Kara cahillerden eşitme azar
Bu örtülü pazar dostluğu bozar
Sen üstünü açsan ey olur emi

Tellioğlu çok nasihat veriyor
Temiz insan birbirini soruyor
İki adam orda gıybet ediyor
Sen yanından kaçsan ey olur emi (1991)

Şiir 43
Tezgâhta görülür bakın kumaşa
Kenarı ey ise bezi de eydir
Akıllı babalar düşmez telaşa
Hanımı çalışkan kızı da eydir

Komşu da komşunun oğlunu sever
Ahlakını söyler örneği verer
Evindeki huzur güzelse eğer
Saygılı enişte baldız da eydir

Tellioğlu der ki gurbet gezenler
Kalemi keskindir şiir yazanlar
Merekede sohbet eden ozanlar
Akordu düz ise sazı da eydir (1997)

Şiir 44
Bağman oldum taze fidan bitirdim
Bağım viran oldu gül kara geldi
Hem canımı hem yavrumu itirdim

Soğudu ocağım kül kara geldi

Yüreklere düştü ateş izleri
Kayıp olduk yasa koyduk sizleri
Yavrulu babalı aldı bizleri
Coştu Kızılırmak sel kara geldi

Nerden düştük kardeş biz bu azara
Lokmansız dermansız eylenmez yara
Felek davetiye yazmış mezara
Mektubun üstünde pul kara geldi

Cengiz'in acısı kalbi dağladı
Eşi Filiz karaları bağladı
Arif bu destana eller ağladı
Sazım figan etti tel kara bağladı

> *"Arpaçay'ın Zohrap köyünden Cengiz isimli vatandaş göçünü alır Kayseri'ye göçer, aradan yıllar geçer Cengiz çocuklarını alır Kızılırmak'ın kenarına gezmeye çıkar. Çocuklardan aralı (uzak) düşen Cengiz Bey, bakar ki çocuklar yok. Çocukların ikisi de suya düşmüş ve boğulmuştur. Cengiz Bey de kendisini suya atar, o da boğulur. Acı haber memleketine ulaşır. Yukarıdaki şiir ona yazılmıştır."* (Grş, Çiftçi: 2017).

Şiir 45

Ahiler mümine zarar veriyor
Keleyi mümkünse evine koyma
Azrail, şeytanlar zulüm arıyor
Hileyi mümkünse evine koyma

Sohbeti söylersen kâmile söyle
Dünyanın çilesi halleri böyle
Yorganı yastığı kontrol eyle
Pireyi amandır evine koyma

Tellioğlu dosta vermez zahmeti
Âlimi severim vardır kıymeti
Avcı kedilerin çoktur afatı
Fareyi sakın ol evine koyma (1992)

Şiir 46
Lokmandan hekimden uzak birisi
Daima cihanda çaresiz dolanır
Namustan iffetten yoksun birisi
Şimdi de dünyada arsız dolanır

Bu fani dünyada neler neler var
Kimisi ağlar kimisi gülen var
Bu yoksullarda yanık sineler var
O cimri zenginler varsız dolanır

Benim bu sözlerim hatıra kalır
Gönül bir çiçektir her daim solur
Kuran'a inanmayan asi olur
Akıldan noksansa nursuz dolanır

Muhabbet dalında baldan olaydım
Tellioğlu der ki haldan olaydım
Hakkı seven zengin kuldan olaydım
Çaresiz fukara fersiz dolanır (1992)

Şiir 47
Mahlukâtın şerrinden Allah'ın tam
Sıfatlarına sığınırım ben ben
Allah sizlere vermesin efkâr, gam
İftira sözden arınırım ben ben

Kuran'ı açtığın zaman ne dersin
Kervana bindiğin zaman ne dersin
Topluma girdiğin zaman ne dersin
Yüzlerinde sayılırdı ben ben

Mekkelilerin semtini gezen var idi
Kararit denilen yeri gören var idi
Çoban olup sürü güden var idi
Bilmeseniz ismi darılırım ben ben

Sakalını iki siyah boyayan
Tarağı alıp da öne tarayan
Arif'iyim neler neler söyleyen
Bir gün beyaz beze sarılırım ben ben (2009)

Şiir 48
Haziran ayları yayla zamanı
Her yanda söylenir sözün yaylalar
Yosunlu kayalar soğuk çeşmeler
Güzeldir baharın yazın yaylalar

Çobanlı, kavallı, türkülü çağın
Bir yanda ovası bir yanda dağın
Süt, ayran, yoğurdun, kaymağın, yağın
Eksilmez nahırın, yozun yaylalar

Köylüler göçüyle yaylaya göçtü
Mevsimler değişti çiçekler açtı
Arif der sizde geçliğim geçti
Tellioğlundandır sazın yaylalar (1980)

Şiir 49

Mevla'm bir kuluna kara yazmışsa
Asla bu dünyada gülmez efendim
Bir fendinen oyununu bozmuşsa
Şansı biter zarı gelmez efendim

Gel uyan gafletten yatma dünyada
Merdin aleyhine atma dünyada
Namerde iyilik yapma dünyada
Ona kurban olsan bilmez efendim

Tellioğlu gözün nehre döner
Şer gelir hayır iş tehire döner
Yeme yetim hakkı zehre döner
Onun âhı yerde kalmaz efendim (1994)

Şiir 50
Dünyada ölürsen kalırmış pozun
Bir ölümü bir Allah'ı unutma
Bir günde başında okunur cüz'ün
Bir ölümü bir Allah'ı unutma

Sen seversin bu temeli Kuran'ı
Bilmelisin yeri göğü Kuran'ı
Bismillahla oku güzel Kuran'ı
Bir ölümü bir Allah'ı unutma

Tellioğlu der ki oku Yasin'i
Okunur ezanlar duysan sesini
Herkes sever o Rahim'in ismini
Bir ölümü bir Allah'ı unutma (2008)

Şiir 51

Arif meclisinde veli söyledi
Komşu da komşunun külüne muhtaç
Ozanların dili bunu söyledi
Cahil de kâmilin diline muhtaç

Yaratan vermiştir akılla fikir
İnsanlar rahmana ediyor zikir
Birisi zengindir, birisi fakir
Yiğitler rahmin malına muhtaç

Sakın unutmayın ana, bacıyı
Evvela kimler görmüştür acıyı
Yatakta hastaysan getir hocayı
Arif de Kuran'ın zalına muhtaç (2005)

Şiir 52
Yozgat Boğazlıyan eğlence köyü
Benim ahım o zalime kalmasın
Pek de uzak değildi yakındı soyu
Benim ahım o zalime kalmasın

Konuşunca bal damlardı dilinden
Bülbüldüm ayırdılar gülümden
Hâkim karar verdi aldı elimden
Benim ahım o zalime kalmasın

Bin dokuz yüz yetmiş yedi senesi
Oldu can yoldaşım evin hanesi
Ayrılığa kardeş oldu manası
Benim ahım o zalime kalmasın

Tellioğlu boşa gitti çabası

Evde kaldı entarisi libası
Jandarmayla aldı gitti babası
Benim ahım o zalime kalmasın (1977)

Şiir 53
Dinleyin sözümü canım dostlarım
Acep ne olacak hali tembelin
Tembellere gece gündüz kızarım
Hazırdır yalanı feli tembelin

Çevresine veriyor her gün hasar
Dudağını sallar, dudağını asar
Uzaktan gelince kapıyı pusar
Bellidir durağı, yolu tembelin

Sabah kahvaltısı beş lavaş yiyer
Tuzludur kaz eti tavuk döş yiyer
Kelle paça bir kazan aş yiyer
Sofraya uzanır eli tembelin

Eve ateş düşse yerinden kalkmaz
Gönderirsin bir işe söze bakmaz
Ahırı süpürmez gübreyi dökmez
Biri iki olmaz malı tembelin

Tellioğlu der ki anaya kızar
Kahveden gelince babaya kızar
Dövüyor ineği danaya kızar
Zalimdir bileği kolu tembelin (1993)

Şiir 54
Arpaçay ilçesi Telek köyünden

İşleyip köyümü tanıtım size
Çukurlarlan, gözelernen, çayınnan
Başlayıp köyümü tanıtım size

Küçüktepe dikin dalın arası
Beko'nun çayırı, kanlı deresi
Kekik ile yarpuz dertler çaresi
Haşlayıp köyümü tanıtım size

Kotur kaya bahsedeyim adından
Alabalığın leziz tadından
Bulgur pilavından kazın budundan
Dişleyip köyümü tanıtım size

Tandır toprağın var dağın döşünde
Taş ocağı top kayalar karşında
Tellioğlu güzellikler peşinde
Aşlayıp köyümü tanıtım size (1980)

Şiir 55
Ölümü dünyada hakikat gördüm
Bu sözleri mezar taşıma yazın
Eğer bir gün gurbet elde ölürsem
Kara haberimi eşime yazın

Ondan ayrı gidilecek yol varsa
Yüreğinde leke varsa hal varsa
Benden razı olmayan bir kul varsa
Onun arzusunu peşime yazın

Çileli günlerim bir bir sayılsa
Acı haber her bir yana verilse

Kaderde kavuşmak nasip değilse
Yârimin ismini döşüme yazın

Arif Tellioğlu kanında o var
Nerde arar isen orda o var
Evvelde o var idi sonunda o var
Allah kelamını başıma yazın (1982)

Şiir 56
Ayrılık dediğin ölümden beter
Çekip de giderin nere kardeşim
Ayrılık ateşi sinemde tüter
Asıl memleketin bura kardeşim

Sene doksan üçte içim sızlar
Kaderde var imiş böyle yazılar
Yüreğim ah çeker, ağlar kuzular
Gurbetten sılayı ara kardeşim

Trenin gurnası yürek dağladı
Yanımızda duran eller ağladı
Gurbet sizi kemeriyle bağladı
Rabbim düşürmesin dara kardeşim

Kardeşimin geçti gurbette çağı
Ayrılık vurdu bizlere dağı
İzmit Darıca ayrılık durağı
Arif ararsın sora kardeşim (1993)

Şiir 57
Yine dumanlandı yol vermez dağlar
Geç kaldı sevdiğim yaz ile gelsin

Seven sevdiğini böyle mi arar
Aşkın ateşiyle köz ile gelsin

Yıkılsın gurbete bağlanan yollar
Nerde o boynuma dolanan kollar
Benden yara selam götüren kullar
Merhameti var ise sızı ile gelsin

Tellioğlu gözden akıttım yaşlar
Sineme vurmuşum kayadan taşlar
Diyarı gurbetten dönen kardeşler
Mevsim şita geçti güz ile gelsin (1977)

Şiir 58
Babam hastanede ağlar inler
Gelmedi kardeşlerim ona yanarım
Küsmüş ayrılmıştı zalim bacımdan
Gelip ağlayaydı ona yanarım

Cenabı Mevla'ya ayandır halim
Bunu söylemeye dönmüyor dilim
Zamansız gelmişti ansız bir ölüm
Yer aldı pehlivan cana yanarım

Tellioğlu der ki böyledir durum
Hakk çalışırım boş yatmıyorum
Bu kara günleri unutmuyorum
Yıllar gelip geçse yine yanarım (1992)

Şiir 59
Kimsenin hakkına tecavüz etme
Ağlayanın malı gülene kalmaz

Doğruluk var iken yanlışa gitme
Ağlayanın malı gülene kalmaz

Dibi görünmeyen göllere dalma
İyilik yapmaktan geriye kalma
Mazlumun hakkını zorunan alma
Ağlayanın malı gülene kalmaz

Arif Tellioğlu doğruya bakar
Haram kâr hayatı temelden yıkar
Ya namusundan ya canından çıkar
Ağlayanın malı gülene kalmaz (1980)

Şiir 60
Talihi gür geldi, yığbalı kara
Perişana döndü hali dönenin
Bir namert elinde odu perişan
Kırıldı kanadı kolu dönenin

Ezelden yığbalı karalı kaldı
Dünya hevesinden aralı kaldı
Tabipsiz Lokmansız yaralı kaldı
Dolanmaz ağzında dili dönenin

Komşular gördü bildi perişan
Ağladı gözyaşı sildi perişan
Üç oğlu iki kızı kaldı perişan
Bozuldu gerdanda teli dönenin

Arif der Arpaçay Telek elinde
Elvan kan bürüdü siyah telinde
Öldü gitti bir zalimin elinde

Kendine kefendi şalı dönenin (1980)

(“Köyümüz Telek’te Şemistan isimli bir genç, Döne isimli bir kadını vurup öldürdü. Bu olay beni çok etkiledi. Yukarıdaki şiiri ona yazdım.”(Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 61
Sıtkınan yalvardım yaratan sana
Felaket yerine salma bizleri
Gece gündüz arzum budur Allah’a
Cehennem narına salma bizleri

Mana çoktur ariflerin özünde
Hadiste, vaizde, elif cüzünde
Bin bela var zennelerin özünde
Kadının şerrine salma bizleri

Tellioğlu sözün değildir boşa
İster elli yaşa, ister yüz yaşa
Bir gün vururlar taştan taşa
Yalancı eline salma bizleri (2006)

Şiir 62
Kulak ver sözüme ey benim babam
Bu fani dünyada gülebildin mi?
Bir gün de gülmedi o dertli anam
Sen de muradını alabildin mi?

Hayaller kurardın boşa dönmesin
Temmuz, Ağustos’un kışa dönmesin
Yorganın yastığın taşa dönmesin
Uykunu rahatça alabildin mi?

Tellioğlu dünya bize kalmaz ki
Dünyada çileyi çeken gülmez ki
Hatasız insan dünyada olmaz ki
Dediğin ikrarda kalabildin mi? (1981)

Şiir 63
Hastalar canını melek Azrail
Alacaktır haberin olsun emmi
Kıyamet gününde İsrafil sur'u
Çalacaktır haberin olsun emmi

Fani dünya sonun olmasın harap
İnsanları sesler o kara turap
Melekler içinde Mikail hesap
Soracaktır haberin olsun emmi

Tellioğlu elin açtı duaya
Dört melek gelmiştir bir araya
Cebrail hesabı verecektir yüce Mevla'ya
Verecektir haberin olsun emmi (1980)

Şiir 64
Âşıkların sözünden kendi dilinden
Âşıksan aşığın dilinden anla
İnsanlar gezinir kendi halinde
Yiğitsen yiğidin halinden anla

Yaş iken eğilir ağacın yanı
Arkadaşı tanı, cananı tanı
Hastanın yanında ilacı tanı
Teselliyi anlat serinden anla

Yerde canlı canlıların yerinde
Tellioğlu insanların dilinde
Hikâyeler ozanların serinde
Sazından, telinden, elinden anla (1992)

Şiir 65
Artık bu dünyada gözüm kalmadı
Feleğin yıktığı yuvaya bakın
Hayırsız evlat nasihat almadı
Ağlayıp sızlayan babaya bakın

Seksende doksanda yüzünü döver
Asaleti bozuk özünü döver
Kızını dövmeyen dizini döver
Saçlarını yolan anaya bakın

Sevenler de muradını almamış
Ağlayıp da gözyaşını silmemiş
Ozanlar sözünü boş dememiş
Arif'in dilinde manaya bakın (1988)

Şiir 66
Yüce Rahman verdiğin nimetlerden
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun
Her bir bitki ayrı şifa dertlere
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun

Güneş güne, ay geceye tarazi
O güneşle ısınıyor yeryüzü
Yaratan topraktan yaratmış bizi
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun

Yüce Rahim tüm canlıya can vermiş
Akıl vermiş, fikir vermiş, kan vermiş
Dört kitap haktır son Kur'an vermiş
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun

Kara toprak insanlara duraktır
Fayda Hak yoludur fayda ilahtır
Tellioğlu sonu kara topraktır
Şükür olsun, şükran olsun, hamdolsun (2008)

Şiir 67
Âlimin, arifin çoktur öğüdü
Kaderden bahsedilince sen dinle
İmamların zulmünden korkarım
Yıldızlardan bahsedince sen dinle

Sözü dinleyenler bunu araştır
Vücudu yürüten akılla baştır
Kitaplar oku kendini geliştir
Yaratandan bahsedince sen dinle

Muhammed'in türbesini görenler
Arif derki ellerini sürenler
Oturup da güllerini sevenler
Eshâbdan bahsedilince sen dinle (2010)

Şiir 68
Hastayı anlamaz acemi lokman
Çürümüş damakta dişi ne bilir
Söz verip sözünde durmayan insan
Sohbeti ne bilir, hoşu ne bilir

Canımız kurbandır arif yolun
Sedirler sereyim kâmil yolun
Şoför acemiyse binme yanına
Virajı dönemez şoşu ne bilir

Arif der sılaya gelmeyen insan
Gurbetten evine dönmeyen insan
Anayı babayı bilmeyen insan
Beyni çalışmaz ki boşu ne bilir (2010)

Şiir 69
Binalar yaptırır ovaya düze
Zenginin parası bitmiyor dostlar
Ağrısı sığmıyor gece gündüze
Sızısı fakirin dinmiyor dostlar

Akıllı insanlar yıkılmaz yürür
Doğrunun izleri dünyada sürür
Cahiller ateşi buradan götürür
Cehennem ateşi sönmüyor dostlar

Arifiyi hayat çabuk yoruyor
Rahmanın sırrını kimse bilmiyor
Anadan doğanlar bir gün ölüyor
Gidenler geriye dönmüyor dostlar (2011)

Şiir 70
Kuşburnu yaprağı sende bulunur
Ormanın yeşildir meşeli dağlar
Kanserin otları sende bulunur
Dertlere dermansın şifalı dağlar

Yakı otlarını bitiren dağı
Yazın göreydim yeşeren çağı
Dağlarda bitiyor çoban azığı
Çiçekli yamacın neşeli dağlar

Tellioğlu temiz hava umudu
Çeşmesi, yarpuzu doğa bulutu
Hangi dağlardadır tavşancı otu
Menevşesi lale döşeli dağlar (2013)

Şiir 71
İpek nene yanmaz senin haline
Fareyi düşürdün tuzağa nene
Tuzağı kurdun evin içine
Fareyi düşürdün tuzağa nene

Fare yavruları yetim kalmıştır
Yuvada sararıp hepsi solmuştur
Bunların acısı seni tutmuştur
Fareyi düşürdün tuzağa nene

Gece rüyanıza bir bayan girdi
Elinden alacam yavrunu dedi
Efkârın çoğaldı düşünce derdi
Fareyi düşürdün tuzağa nene

Tellioğlu derki bak neler oldu
Üç gün sonra senin yavrunda öldü
Ne olduysa buna Mevla'dan oldu
Fareyi düşürdün tuzağa nene (2011)

"Çıldır'ın Beyruhatun köyünde İpek nene fareye tuzak kurar. Fare bu tuzağa düşer ve ölür. Meğerse farenin yuvada yavruları varmış.

Yavruları yetim kalır. Üç gün sonra İpek nenenin rüyasına bir kadın girer, kadın der ki bende senin yavrularını alacam. İpek nenenin çocuğu ölür üç gün sonra. Bende o sırada Nurettin beyin misafiriydim köyde. İpek nene Sayın Tellioğlu mümkünse buna bir koşma yaz dedi. Bunun üzerine bu koşmamı yazdım." (Grş, Çiftçi: 2017).

Şiir 72

Bir anda kayboldu köy meydanından
Kime küstün hiç dönmedin Şemistan
Kaç insanı ağlar koydun ardından
Bu nasıl kin hiç sönmedin Şemistan

Ana baba öldü evin yıkıldı
Bacıların merak etti sıkıldı
Bu ne zihniyetti bu ne akıldı
Beyinlerden silinmedin Şemistan

Zalimden mi kaçtın, dosttan mı kaçtın
Derdin neydi ne yapmaya çalıştın
Meçhullere aktın gittin karıştın
Köyümüzde kaldı adın Şemistan

Tellioğlu sazım yaslı çalmıyor
Bu olayı hiçbir mantık almıyor
Yıllar geçti hâlen haber gelmiyor
Kayboldun da bulunmadın Şemistan (1992)

("Köyümüz Telek'te Süleyman'ın oğlu Şemistan köyden gitti bir daha da geri dönmedi. Kayıplara karıştı yeri yurdu belli değil. Beni gören köylü de buna bir koşma yaz dedi. Bu olayın üstüne bu koşmamı yazdım.")(Grş, Çiftçi: 2017))

Şiir 73

İstanbul Beykoz'da gördüm civarda
Yuşa'nın kabrini görmeliyiz biz.

Açmış rengârenk güller mezarında
Yuşa'nın kabrini bilmeliyiz biz

Yerlere dökülen onun kanıydı
On dört metre kabrin uzunuydu
Mezarlığın dört metre gör eniydi
Yuşa'nın kabrini sormalıyız biz

Rahman göndermiştir bize Kur'an'ı
İnsan biliyor o güzel süphânı
Tellioğlu derki görek her yanı
Fatiha okuyup sevmeliyiz biz (2005)

(*"İstanbul'da kasetçiye gittim. Kasetimi okudum. Sağolsun Efrayım Efendi beni aldı civarı gezdirirken bana dedi seni Yuşa'nın kabrine götüreceğim. Ben de çok çok sevindim yukarıdaki şiiri yazdım."(*Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 74
Kemer belde inci düzmüş gerdana
Giyinmiş üstüne yar beyaz beyaz
Lale, sümbül, mor menekşe destinde
Elinde bir çiçek var beyaz beyaz

Kırmızı gülden almıştır dudağı
Gökteki kuşaktır göğsünün bağı
Bana yol vermiyor o Ağrı Dağı
Üstüme yağıyor kar beyaz beyaz

Tellioğlu feryadıma gelirsen
Efkâr ile dolup gama gelirsen
Merhametsiz cenazeme gelirsen
Beni de kefene sar beyaz beyaz (1998)

Şiir 75

Akşam karanlığı örtmüş bacalar
Bir sabah olsun da gidelim Oktay
Ay karanlık, yollar çamur, ben yorgun
Bir sabah olsun da gidelim Oktay

Bilmem var mıdır bu derdimin eşi
Kurumak bilmiyor gözümün yaşı
Bekle doğacaktır sabah güneşi
Bir sabah olsun da gidelim Oktay

Arpaçay kazamız köyümüz Telek
Güldürmedi Arif'i bu zalim felek
Var suya gidiyor kolunda külek
Bir sabah olsun da gidelim Oktay (1992)

Şiir 76

Kazası Arpaçay köyü Mecitli
Bu acı haberi duyan ağladı
Tarih seksen sekiz bilesiz yılı
Anası bacısı yaman ağladı

İskele kopunca ne dedi dili
Sızladı bileği, sızladı eli
Güçlüydü vücudu, güçlüydü kolu
Yirmi dört yaşında civan ağladı

Mezarında ismi, taşına bakın
Çıkarın cüzdanı yaşına bakın
İnşaat işçisi, işine bakın
Yakasız gömleğe saran ağladı

Hocalar okudu cüzü evinde
Fotoğrafı evinde, pozu evinde
Sardılar kefene bezi evinde
Kabirin içine koyan ağladı

Arifiyim lokman dedi çaresiz
Kabir kapısızdır, kabir bacasız
İki yavrusu da kaldı babasız
Yığıldı komşular herkes ağladı (1988)

> *("Arpaçay'ın Mescitli Köyü'nde kahvede türkü söylüyordum. İki kardeş olan Halis ile Muhlis içeri girdi. "Arif ağabey program bittiğinde bize gidelim" dediler. Program bitti gittik, babaları İbrahim; "yeğenim için bir ağıt yazar mısın? İstanbul'da inşaatta çalışırken iskele kopmuş aşağı düşmüş." dedi. Bende bu ağıtı yazdım."*(Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 77
Kara toprak aldı seni bizlerden
Bozuldu kirpiği kaşı gelinin
Hastaydı gözünden aktı yaşları
Ağzında mercandı dişi gelinin

Ana bacı karaları bağladı
Komşular toplandı sizde ağladı
Mejbura acısı yürek dağladı
Taze civandı yaşı gelinin

Nakşı, ipliği evinde kaldı
Gelinlik fotoğrafı evinde kaldı
Eşarbı bohçası evinde kaldı
Kapıda dolanır eşi gelinin

Arif der gül gibi soldu gitti
Sayılı günleri doldu da gitti

O kolsuz kefeni giydi de gitti
Kabir başındadır taş gelinin (2003)

("Kars'ın Susuz ilçesinden İbrahim Bey yanıma geldi. "Arif Bey eşim vefat etti eğer mümkünse ona bir koşma yazar mısınız? Bende rahat edeyim " dedi. Yukarıdaki koçmayı Mejbura geline yazdım. Allah rahmet eylesin."(Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 78
Murat Çobanoğlu olgun âşıktır
Eseri âlemde var Çobanoğlu
Karanlığı aydınlatan ışıktır
Sözleri dilimde var Çobanoğlu

Güzel söyler güzel yazar eseri
Kudretten içmiştir âb-ı kevseri
Görgüsü duygusu akıllı seri
Merhaba selamda var Çobanoğlu

Arif Tellioğlu böyle söyledi
Ehl-i kâmil meclisini eyledi
Çobanoğlu adı şanı böyleydi
Tarihte kalemde var Çobanoğlu (2005)

Şiir 79
Gurbet beni yavrulardan ayırdı
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Yokluk beni gurbet ele buyurdu
Bu can ağlamasın kimler ağlasın

Hatice, Dilek'tir ikidir kızım
Fatih bir evladım hem iki gözüm
Nazlı yâre selam söylesin sazım

Ya ben ağlamayım kimler ağlasın

Arifim Allah'a ederim dilek
Kazam Arpaçay'dır köyüm Telek
Bana sitem etti o zalim felek
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın? (1992)

Şiir 80
Geceyi gündüze kattı çalıştı
Güçlüydü bileği, feri anamın
Harmanda çalıştı engeli aştı
Rızkı tarladadır, darı anamın

Yaz gelince yaylamıza çıkardı
Makineyi kurar sütü çekerdi
Kaymağı alır yağa dökerdi
Tuluğda peyniri deri anamın

Bostanda çalıştı beli yıprandı
Tarlada yoruldu kolu yıprandı
Tandır yapa yapa eli yıprandı
Akardı gözünden teri anamın

Uykusu gelince düşer yatardı
Oruç tutar yatsılığa kalkardı
İki buçuk liraya tadır satardı
Parası çok idi kârı anamın

Misafir gelince sediri serdin
Ekmeği getirip sofayı kurdun
Kolu sedefli sazımı sen aldın
Çalışkandır akl-ı seri anamın

Tellioğlu Arif seni anıyor
Bu fani dünyada seni arıyor
Kabrine gitmiş seni arıyor
Var idi yüzünde nuru anamın (1988)

Şiir 81
Cahildim muhannet kurbanlık seçti
Sevdiğim hevesim içimde kaldı
Üç yüz altmışaltı gün geldi geçti
Sevdiğim hevesim içimde kaldı

Almadım muradım fani dünyada
Gerçekleri görüyorum rüyada
Arzularım yarım kaldı ne fayda
Sevdiğim hevesim içimde kaldı

Sanma sevdiceğim beni unuttu
Sen aklında kendisini unuttu
Muhannetin fendi yuvam dağıttı
Sevdiğim hevesim içimde kaldı

Yaşadıkça adın bende silinmez
Kalbimdesin haktan başkası bilmez
Senelerdir ağlar bir yüzün gülmez
Sevdiğim hevesim içimde kaldı

Tellioğlu aşkın divanesidir
Seven Leyla'sının bir tanesidir
Bir sürü göğçeyin efsanesidir
Sevdiğim hevesim içimde kaldı (2015)

Şiir 82

Yine bahar geldi bezendi dağlar
Dertlere dermandır gülün yaylalar
Seher yeli açmış yârin göğsünde
Olsa da konuşsa dilin yaylalar

Erimiş dağların sel olmuş karı
Yaylaya göç etmiş gönlümün varı
Giyinmiş kuşanmış bu kimin yarı
Olaydım belinde şalın yaylalar

Mor koyun melemiş geliyor sesi
Çekilmiş dağların dumanlı sisi
Kızlar türkü söyler yaylanın süsü
Yakışmış yeşilin alın yaylalar

Çoban kaval çalar dağlar seslenir
Yağmurlar yağınca çimen ıslanır
Yar koyun sağınca zülfü süslenir
Dökülür yüzüne telin yaylalar
Sütten kova kova yapılır kaymak
Tavası ocakta pişirir kaymak
Arif der olur mu bu yara doymak
Arısız kovansız balın yaylalar (1977)

Şiir 83

Eşinden ayrılmış perişan olmuş
Ağlayıp sızlayan geline bakın
Gözleri ağlıyor kan ile dolmuş
Bulanık çağlayan geline bakın

Sevdiği yâri de aklından çıkarmaz

Dileğim inşallah bular ayrılmaz
Giyinmiş karalar matem yakışmaz
Siyahlar bağlayan geline bakın

Mevla'nın emri var ise eğer
Kaderde ayrılık var ise eğer
Arif der kavuşmak yok ise eğer
Durmadan ağlayan geline bakın (1998)

> *("Ardahan'ın Göle ilçesine bağlı Çardaklı Köyü'nde İsabalı Bey'in kahvesinde program yaptık. İsabalı bizleri evine misafir götürdü. İsabalı'nın annesi bana seslendi Sayın Arif Tellioğlu benim kızım Kırmısiya eşinden ayrıldı bir koşma yaz biz de şöyle yazdık."*(Grş, Çiftçi: 2017)).

Şiir 84
Köyümüz çalışkan, güçlü, bilekli
İnsanı, doğası, kulları güzel
Bostanda çalışır eli kürekli
Yaylamıza giden yolları güzel

Akıyor çeşmesi, yanında taşı
Müminler oturmuş alır abidesi
Köyümün mescidi var abidesi
Akıyor deresi selleri güzel

Suyunan çalışır var değirmeni
Harmana dökülmüş sapı samanı
Arpası, buğdası, yulafı, deni
Başağı, bulguru, denleri güzel

Niyazi Dayı ey bakkalımız var
Alışveriş eden insanımız var
Okumuş kültürlü doçentimiz var

Doğrudur sohbeti dilleri güzel

Birlik gösterdi Nevruz muhtarımız
Yanında oturur görün azamız
Elektrik verir santralimiz
Adil Dayı, Erol halleri güzel

Teşi başı yayık beyler yapardı
Kapı tırmık dişi beyler yapardı
Makat dolap işi beyler yapardı
Kapıda tezgâhı günleri güzel

Lütfü'nün çayıra atı çakması
Edenin çukurlarda yatması
Resul'ün arabayı uçurması
Kuzgunlu deresi yılları güzel

Erkan Demir çelik, kaynak ustası
Gürkan motor, televizyon ustası
Mustafa'dır sevenlerin postası
Mektubu getirir pulları güzel

Tarlada Tehman'ın tapanı güzel
Tehman'ın patosu, samanı güzel
Tehman'ın traktörü, kotanı güzel
Arazi herikte fenleri güzel

Behçet'in, Yusuf'un duvar örmesi
Liva ahırda inek doğurması
Umut emmi hikâye anlatması
Ustasından almış sonları güzel

Hasan’ın tarlada tohum serpmesi
Fergi’nin çayırda tırpan çekmesi
Elbeyi harman tığı savurması
Çıldır yeli esir, yelleri güzel.

Hilmi amca petrolüne bakardı
Nebi Dayı bakkalını süslerdi
Traktörü Polat Dayı sürerdi
Kotanı goplusu belleri güzel

Sizler unutmayın usta Yavuz’u
Ustalar ustası usta Yavuz’u
Varoşlar tanır usta Yavuz’u
Çalışkan elleri, kolları güzel

Yaylamızın gülü Emoş Efendi
Menekşenin dalı Emoş Efendi
Çiçeklerin balı Emoş Efendi
Efendi yiğittir şanları güzel

Doğada vadide avcı Mikail
Söyleniyor dilde avcı Mikail
Keskin nişancıydı avcı Mikail
Yalçın kayalarda yönleri güzel

Kıratı binmek yakışır Yaşar’a
Elbise giymek yakışır Yaşar’a
Mecliste oturmak yakışır Yaşar’a
Yareni, dostları, canları güzel

Şalal Aboş değirmene bakardı
Aziz Dayı ayarları yapardı

Alişan dostları gırank ederdi
Çalışkan damarı kanları güzel

İyi iş yaptı tüccar muhtarımız
Köy odası yaptırdı çok şanımız
Birlik beraberlik olduk hepimiz
Köydeki güzellik ayları güzel

Aga'nın, Zarif'in bostan ekmesi
Sayim'in tarlada hızlı gezmesi
Aladdin'in araba yüklemesi
Çayırda tırmığı, dalları güzel

Sabri nalbanttı atları çakardı
Oruç, Orhan elbiseler dikerdi
Şahnalı Sümmani davul çalardı
Köyümün şenliği, toyları güzel

Harite illerde polisimiz var
Nurettin Efendi berberimiz var
Nakış dikiş öğretmenimiz çok var
Çalışır makine telleri güzel

Hacı İsmet sözlerinin eridir
Kaya Dayı çok efendi biridir
Bu büyükler köyümüzün piridir
Yazmışım kalbime erleri güzel

Kalbimde rahmetli sultanımız var
Porsuklu Köyü'nde değirmenimiz var
İl encümen üye Ayhan'ımız var
Gönlümün gülhanı şanları güzel

Süleyman oturur inek sağardı
Yılmaz'ınan Pipoş neler yapardı
Ayvaz marangozdu dolap yapardı
Çekici çivisi elleri güzel
İlyas, Nayim, Behçet duvar örerdi
Nemci, Harun, Necip hıbar vererdi
Timur dozer, Gökhan kepçe sürerdi
Çalışkan şoförler yolları güzel

Aladdin emmi araba yüklerdi
Nihat, Çetin urganı çekerdi
Alır da götürür otluk yapardı
Çayırı çimeni çilleri güzel

İhsan selam verir Sefa alırdı
Dereden Erol'un sesi gelirdi
Atanur, Sayit şoförlük yapardı
Temizdir insanı kanları güzel

Nazım ismi sanı hesap yapardı
Eli Dayı hatır gönül sayardı
Musto Arap hızak kayardı
Bahçesinde fidan dalları güzel

Afyon Sandıklı'da hocamız var
Malatya ilinde köyümüz var
Avrupa'da, burada âşıklarımız var
Merekede dostlar kullarımız var

Tellioğlu hasretlik canıma yetti
Gençliği kaybettim hep yıllar etti
Fazla yazacaktım kalemim bitti

Ozanların sazı telleri güzel (2015)

1.6.On Beş Heceli Şiirleri: 7

Şiir 1
Soruma cevap ver âşık Cebrayıl'ı gördün mü?
Meleklerin görevi var Mikayıl'ı gördün mü?
Aç kuranı oku ayet elif nedir cüz nedir
Kıyamette sur çalacak İsrafil'i gördün mü?

Şair Lebid nerelidir kimler ile söylemiş
İnsan geniş dünya neden ise dar imiş
Dünyada herkes ölecek dirilmekte var imiş
Alıyor insan canını Azrayıl'ı gördün mü?

Arif Tellioğlu derki anlamakta yarar var
Dünya kimseye kalmaz ki yaşamakta yarar var
Ana baba emeğini ödemekte yarar var
O babası İbrahim'dir İsmayıl'ı gördün mü? (2002)
Şiir 2
Kulak ver sözümü dinle duygusuz olma oğul
Hürmet et ana babaya ilgisiz olma oğul
Cahillik başa beladır kitap oku adam ol
Ariflerin dersini al bilgisiz olma oğul

Mahcup olma ele güne okumayı sevsene
Gariplere yetimlere sen yardım eylesene
İnsanoğlu ölür gider kabirleri görsene
Âlimlere hizmet eyle görgüsüz olma oğul

Arif Tellioğlu derki taşa çekme küreyi
Rahmanın nimetleri bol inkâr etme yemeyi

Yüce rabbim çok büyüktür unutma yar demeyi
Kamillere selamı ver saygısız olma oğul (2004)
Şiir 3
Bütün canlı ölecektir kalan Süphan olacak
Kurulmuş sarayı satsan elbet alan olacak
Vurguncu gece dolanır talancı arkadaşı
Hırsızın malı serveti bir gün talan olacak

Rahman temiz kullarına çok başarı verdi
Nemrut savaş girince rahim fırsat vermedi
Başını nemrut dövüyor beynine sinek girdi
Şeytanların o planı bakın yalan olacak

Tellioğlu şiir yazar insana hayrı vardır
Sözlerimi dinleyenler kanana hayrı vardır
Esullu usullü evlat vatana hayrı vardır
Mazlumun hakkını yeme gören soran olacak (2010)

Şiir 4
Başı olmasa vücudun yürümez ki efendim
Altını toprağa gömsen çürümez ki efendim
Lokmanın elinde ilaç ölüme çare yoktur
O rahmanın gizli sırrı bilinmez ki efendim

Allah'ın dışında herkes geçe uykuda yatar
Sabah erken güneş doğar akşam olunca batar
Bir gün doğan bir gün öler insan kabirde yatar
Azrayıl olur çanları görünmez ki efendim

Tellioğlu sabah oldu dünü rabbimiz bilir
İnsanların tüm kalbini onu rabbimiz bilir
Yağmur yağar şimşek atar bunu rabbimiz bilir

Rahimin kurmuştur dünyayı yıkılmaz ki efendim (2007)

Şiir 5
Serhat Kars'ın kalesinde içinde mescidi var
Arkalı önlü kapılar geçmeye geçidi var
Şehidimiz vardır orda celal baba türbesi
Mü'minler okur Fatiha kurandaki cildi var

Karadağ'da Arap Baba türapta ruhu nefesi
Cephede şehit olmuştur vücudunda yarası
Kale yamacında kabri Tevfik Beyin türbesi
Vatan için savaşmıştır toprakta şehidi var

Doğsan bin şehidim sende Allahu Ekber dağı
Tipili boranlı karlı soğuk soğanlı dağı
Arif derki Sarıkamış müminlerin uğrağı
Analar ağlar Mehmed'e babaların derdi var (2013)

Şiir 6
Bekle ekmek kapısını ordan rızgın alırsın
Hela çalış helal kazan vardan rızgın alırsın
Rahman sizi darda koymaz sığınsana gaffara
Rızgı veren yüce rahim binden rızgın alırsın

Gökyüzüne emir verir şimşekleri çaktırır
Birinenin yıldızından bu dünyayı sığdırır
Kullarını candan sever rahmetini yağdırır
Gökler onun dağlar onun yerden rızgın alırsın

Tellioğlu ölür gider toprak çürüttü bizi
Kafayı nurdan yarattı rahman yürüttü bizi
Akıl ermez ki sırrına rahim yarattı bizi

Akıl verdi fikir verdi kırdan rızgın alırsın (1996)

Şiir 7
Akılsız cahil adamın sözüne bakmayın siz
Nereye giderse gitsin izine bakmayın siz
Verirsin öğüdü, almaz öğüde bakmaz ki
Teklifsiz gider davete hızına bakmayın siz

Yaman işi düşünmeyen bir gün görecek darlık
Vaktinde işe gitmeyen eve yığamaz dirlik
Nedense zorluk çekmiyor babadan kalmış varlık
Maceradır işi gücü pozuna bakmayın siz

Arif der ki huyu budur neden imlaya gelmez
Fikri varlığı batırmak, kâr üstüne kâr koymaz
Çalışmaz bağda bahçede nar üstüne nar koymaz
Desinlere dolaşıyor özüne aldanmayın siz (2005)

2.Âşık Arif Çiftçi'nin Aldığı Ödüller

2.1.Aldığı Plaketler

Âşık Çiftçi, katılmış olduğu birçok program, âşıklar bayramı, davetler, şenlikler ve anma gecelerinde teşekkür plaketlerine layık görülmüştür. Plaketlerini de şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sabri Şimşekoğlu Anma Gecesi, MEB, 1998, Kars.
- Akyaka Belediyesi Teşekkür Plaketi, 2004, Kars.
- 1. Âşık Murat Çobanoğlu Türkiye Kars Âşıkları Bayramı, 2005, Kars.
- Edirne'den Kars'a Âşıklar Şöleni, Etimesgut Belediyesi, 2005, Ankara.
- Murat Çobanoğlu, III. Âşıklar Bayramı, Kars Belediyesi, 2007, Kars.
- Murat Çobanoğlu Âşıkları Koruma Derneği Teşekkür Belgesi, 2009, Kars.
- Türkiye Sarıkamış Şehitleri Yürüyor Teşekkür Plaketi, 2009, Kars.
- Murat Çobanoğlu 5. Uluslararası Kars Âşıklar Bayramı, 2010, Kars.

- 9. Uluslararası Kars Âşıklar Bayramı, 2014. Kars.
- Âşık Şenlik Kültür ve Sanat Şöleni, Ardahan.(Tarih Yok)
- Arpaçay Belediyesi Teşekkür Plaketi, Kars. (Tarih Yok)
- Arpaçay Belediyesi 75. Yıl Ozanlar Gecesi Teşekkür Belgesi, Kars.(Tarih Yok)

2.2.Aldığı Ödüller

Âşık Çiftçi, ilk ödülünü Ardahan'ın Suhara Köyü'nde, 1983'te yapılan Âşık Şenlik Gecesi'nde almıştır. Bunun yanı sıra Çiftçi'nin birçok ödülü vardır. Ödüllerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Posof Belediyesi, 3. Âşıklar ve Türkü Şöleni, 1993, Ardahan.
- Göle Kaymakamlığı, 2. Göle Ulusal Âşıklar Bayramı, 1996, Ardahan.
- Karakoyunlu II. Nevruz Şenlikleri, 1998, Iğdır.
- Uluslararası Âşık Veysel Âşıklar Bayramı, 2005, Sivas.
- Kars Belediyesi, 1. Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramı, 2005, Kars.
- Kars Belediyesi, 2. Murat Çobanoğlu Âşıklar Bayramı, 2006, Kars.
- 5. Uluslararası Kars Âşıklar Bayramı, 2010, Kars.
-1. Ulusal Göle Âşıklar Bayramı, 2012, Ardahan.
- 9. Uluslararası Kars Âşıklar Bayramı, 2014, Kars.
- 9. Uluslararası Kars Âşıklar Bayramı, Âşık Kahveleri, 2014, Kars.
- Kars Ani Şehri Ödülü, 2014, Kars.
- Göle Kaymakamlığı, 3. Ulusal Göle Âşıklar Bayramı, 2017, Ardahan.
- Posof Belediyesi, Âşıklar Bayramı, Ardahan (Tarih Yok)
- Kars Belediyesi, Türkiye Murat Çobanoğlu III. Âşıklar Bayramı, Kars.

2.3.Aldığı Katılım, Teşekkür ve Onur Belgeleri

Âşık Çiftçi, aldığı plaket ve ödüllerin yanı sıra sayısız katılım, teşekkür ve onur belgesi de almıştır. Fakat bunların birçoğunun kaybolduğunuve başkaları tarafından alınıp geri getirilmediğini ifade etmiştir.

3.Âşık Arif Çiftçi Hakkında Yapılmış Gazete Haberleri

Hakkında yazılan birçok gazete haberi vardır. Özellikle Kars'ın yerel gazetesi olan Ölçek'te Çiftçi'ye birçok kez yer vermiştir. Örneğin:

"Arif Tellioğlu, hayrandır sana
Sözün geçerdi her bir divana
Allah rahmet etsin yat kana kana
Kabrine getirdik gül Çobanoğlu (http://www.haberolcek.com/haber/4383/kabrine-getirdik-gul-cobanoglu-murat-cobanoglu-haberleri.aspx (E.T: 08.04.2018).

Murat Çobanoğlu'nun kabri başında okunan güzellemeler arasında "Gül Çobanoğlu" güzellemesi en güzel güzelleme seçilmiş ve manşet olarak gazetede yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Abbasov, Bağır. (2011). "Yüksel Öztürkoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 599, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Akkuş, Bilal. (2011). "Ali Bulutoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 24, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Akpınar, Hilal. (2011). "Orhan Karadağoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 446, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Aktaş, Hasan. (2007). Klasik Türk Şiirinde Edebi Sanatlar. İstanbul: Yort Savul Yayınları.

Aktaş, Şerif, Gündüz, Osman. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı.* Ankara: Akçağ Yayınevi

Aldemir, Abdurrahman. (2011). "Musa Kaya". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler* sayfa 367, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Altındağ, Nurullah. (2011). "Kemal Devrani". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 289, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Artun, Erman. (2008). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Arvas, Abdulselam. (2005). *Geçmişten Günümüze Van Âşıklık Geleneği*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

Aslan, Ensar. (1978). *Doğu Anadolu Saz Şairleri Cilt*: 2, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Aslan, Ensar. (1980). "Doğu Anadolu'da Söylenen Âşık Makamları Üzerinde Bir Araştırma". *Köz Mediko-Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'nın Folklor-Haber Dergisi,* Atatürk Üniversitesi- Erzurum.

Aslan, Ensar. (2007). *Çıldırlı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri.* Ankara: 4. Baskı Maya Akademi.

Aslan, Ferhat. (2008). "Kars Yöresi Âşıklarının Usta-Çırak Geleneği Bakımından Değerlendirilmesi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İ*stanbul.

Aslan, Ferhat. (2011) "Kars'ın Somut Olmayan Kültürel Mirası" Kars Valiliği Kültür Yayınları Dizisi:3 Kanyılmaz Matbaacılık: Kars.

Atalay, Besim. (1986). *Kaşgarlı Mahmut, Divan-ı Lügat-İt Türk Tercümesi*. C. II, Ankara.

Ayaz, Gülistan (2011). "Sürmeli Çerkezoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 549, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Aydın, Halime. (2011). "Mustafa Ayaz". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 383, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Aydın, Oğuzhan. (2010). "Dursun Cavaklı". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları II* (s. 147). Ankara: Gazi Kitabevi.

Aytaç, Pakize.(2003)."Âşık Veysel'in Şiirlerinde Mistik Unsurlar". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi:* Ankara, S.26. s. 253-271.

Aytekin, Gülhan. (2011). "İlgar Çiftçioğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 261, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Balkaya, Âdem. (2011). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Divani Türü Üzerine Bir Araştırma*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum.

Bascom, William. (1963), "Four Function of Folklore", *The Journal of American Folklore, Volume*:67.

Batak, Vural. (2011). "Orhan Kurtoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 457, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Bayraktarkatal, M. Ertuğrul, Öztürk, Okan Murat. (2012). "Ezgisel Kodların Belirlediği Bir Sistem Olarak Makam Kavramı: Hüseyni Makamı'nın İncelenmesi" *Porte Akademik* 3(4).

Bektaş, Caner. (2015). *Kars İli Âşıklık Geleneği Bağlamında Bir Âşık: Ensar Şahbazoğlu.* Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Belli, Oktay. (2013 Temmuz- Aralık) "Kars Kelimesinin Anlamı". *Kars-Ardahan-Iğdır Kalkınma Vakfı Dergisi*, (5).

Bolat, Burcu. (2010). "Öztürk Karal". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları III* (312). Ankara: Gazi Kitabevi.

Bolçay, Ezgi. (2011). "Maksut Koca". Fatma Ahsen Turan ve Ezgi Bolçay (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları V* sayfa 295, Ankara: Gazi Kitabevi.

Bolçay, Ezgi. (2012). *Kars'ta Âşıklık Geleneği ve Karslı Âşık Maksut Koca'nın Hayatuı- Sanatı ve Şiirleri.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Boratav, Pertev Naili. (1942). *Halk Edebiyatı Dersleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.*

Boratav, Pertev Naili. (1946). "Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri". *Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. IV, (85-95): Ankara.

Boratav, Pertev Naili. (1946) " Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C.4, (1): 85-95.

Boratav, Pertev Naili. (1988*). Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği.* İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, Pertev Naili. (1982). *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, Pertev Naili. (1931). *Köroğlu Destanı.* İstanbul: Adam Yayıncılık.

Bozdoğan, Cebrail. "Ercan Şimşekoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 178, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve AraştırmbBaa Merkez Yayınları: 1.

Bulak, Demet. (2011). "Lemin Gülderen". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 536, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Bulut, Sevim. (2011). "Eyüp Sarıbatır". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 222, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Büyük Larousse, Milliyet Gazetecilik A.Ş. C:VII.sayfa 3263, 1986.

Büyük Larousse, Milliyet Gazetecilik A.Ş. C: XI.sayfa 5772, 1986.

Çalışır, Cansu. (2010). "Veli Akbulak". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları III* (s. 484). Ankara: Gazi Kitabevi.

Çelik, Ali. (2005). *Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çiftçi, Arif. (2001). "Fuat Akşit", Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 74, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Çoban, Nermin. (2011). "Şenay Yıldız". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 573, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Çobanoğlu, Özkul. (2002). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dağ, Burhan. (2011). "Zafer Karabay". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 620, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Dilçin, Cem. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları,

Dizdaroğlu, Hikmet. (1969). Halk Şiirinde Türler. Ankara: Türk Dili- TDK Yayınları.

Durbilmez, Bayram. (2006). "Somut Olmayan Kültür Mirası: Halk Hikâyeciliği ve Kars Yöresi Âşıkları"[Bildiri]. Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildiriler, Ankara, Gazi Üniversitesi.

Duymaz, Ali. (2012). "Âşık Şenlik'in Hikâyeleri Çerçevesinde Halk Hikâyelerinin Tasnifi Meselesine Dair Bir Değerlendirme"[Bildiri]. Kafkas Üniversitesi-Kars İl Kültür Müdürlüğü Âşık Şenlik Sempozyumu, 25-27 Mart: Kars.

Düzgün, Dilaver., Oğuz, Mehmet Öcal, vd., (2011). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (8. Baskı)*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ekinci, Oktay. (2006). *Kars Kitabı*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Elçin, Şükrü. (1988). "Türk Halk Nazmında Mahlas, Tapşırma Alma Geleneği". *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* Ankara.

Elçin, Şükrü. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Ellek, Serap. (2011). "Cemal Kanbay". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 137, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Enveri, Ekber Vd. *Âşıklık Geleneği ve Murat Çobanoğlu (Hayatı, Sanatı ve şiirleri),* Kars Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi, No:3.

Ercilasun, Ahmet Bican. (2002). *Kars İli Ağızları.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erdem, Pınar. (2011). "Bahattin Yıldızoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 96). Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Erdoğan, Kutluay. (2011). "Kars ve Ardahan Türkmenlerinin Dünü ve Bugünü (Millî Mücadeledeki Yerleri)". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi.*

Erkmen, Derya.(2011). "Ömürcan Yıldız". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 485, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Fidan, Süleyman. (2017). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Gök, Kayhan. (2011). "Mahmut Karataş". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 305, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Göknar, Canan. (2008). "Behram Aktemür". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları I.*(s.119). Ankara: Gazi Kitabevi.

Gökşen, Cengiz. (2011). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Ozan Tipi Bağlamında Kars Âşıklık Geleneği"[Bildiri]. 29-31 Ekim, Uluslararası Kaşgar'dan Endülüs'e Türk-İslâm Şehirleri Sempozyumları Gazi Kars Şehrengizi.

Gökşen, Cengiz. (2011). "Yüksel Yakupoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 608, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Gözaydın, Nevzat. (1989). "Anonim Halk Şiiri". Türk Dili, S: 445.

Günay, Umay. (2008). *Âşık*T*arzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Gündoğdu, Hamza. (2007). " XIX. Yüzyıl Kars Yapılarına Baltık Mimari Üslubunun Yansıması" 02-08 Eylül, XIII. Türk Sanatları Kongresi Budapeşte: Macaristan.

Gündüz, Tufan. (2001). "Kars". İslam Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

Halıcı, Feyzi. (1992). "Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri Güldeste".(S.58), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Heziyeva, Şergiyye.(2010). "Kars Âşıklık Geleneği ve Badeli Âşık". *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum.

Işık, Murat. (2010). "Korkmaz İkan". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları III* sayfa.236, Ankara: Gazi Kitabevi.

Işık, Murat. "Mürsel Sinan Uğursu". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları III* sayfa 276, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kabaklı, Ahmet. (2002). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul.

Kafesoğlu, İbrahim. (1988). *Türk Milli Kültürü.* İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kafkasyalı, Ali. (2012). "Karapapak Türkleri". *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (48): 269-304.

Kafkasyalı, Ali. (2010*). İran Türkleri.* İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Kahraman, Abidin.(2011). "Erol Ergüli". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 207, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama e Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Kanmaz, Saniye. (2011). "Mustafa Balta". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 400, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Karabağ, Gülsemra.(2011). "Muharrem Erbek". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 336, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Karadağ, Nurhan. (2011). "Mehmet Tekbaşoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 324, Kars:

Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Karadeniz, Alper. (2006). *Âşık Şeref Taşlıova'nın Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Türk Dili Edebiyatı A.B.D Yüksek Lisans Tezi: Kars.

Kaya, Doğan. (1999). "Âşık Şiirinde Ayakla İlgili Problemler". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi,* (8).

Kaya, Doğan. (1999). "Karşılaşma, Atışma, Deyişme Kavramları Üzerine Düşünceler ve Feymanî'den Örnekler''.Folklor/ Edebiyat Dergisi, (20): Ankara.

Kaya, Doğan. (2000). "İletişim Çağında Halk Kültürleri ve Ozanlığın Geleceği Sempozyumu''. *Millî Folklor Dergisi,* (52): 87-92.

Kaya, Doğan. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları.* İstanbul: Kitapevi Yayınları.

Kaya, Doğan. (2003). "Âşık Edebiyatında Mahlas Alma Geleneği". *Âşık Edebiyatına Giriş,* Bişkek-Kırgızistan: Manas Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Doğan. (2003*). Âşık Edebiyatına Giriş*. Bişkek-Kırgızistan: Manas Üniversitesi Yayınları.

Kıratlı, Tuba. (2011). "Ömer Duman". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 468,. Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Kırzıoğlu, Mehmet Fahrettin. (1953). *Kars Tarihi*. C.I, İstanbul: Işıl Matbaası.

Kırzıoğlu, Mehmet Fahrettin. (1958). *Edebiyatımızda Kars. Işıl Matbaası.*

Kırzıoğlu, Mehmet Fahrettin. (2000).*Dede Korkut Oğuznameleri*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Kömürcü, Bedri. (2011). "Ziyattin Yıldız". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 637, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Köprülü, Mehmet Fuat. (1962). *Türk Saz Şairleri I-V*. Ankara: Milli Kültür Yayınları.

Köprülü, Mehmet Fuat. (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Köprülü, Mehmet Fuat. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Küçük, Sait. (2005). Ölçek Gazetesi, 8 Ağustos Sayı: 3041 Kars İnternet.

Makas, Zeynelabidin. (1999). "Âşık Şenlik'in Borçalı Seferi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (6).

Mergen, Şeyma. (2008). "Mustafa Aydın". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları I* sayfa.466, Ankara: Gazi Kitabevi.

Moyle Chopyk,Natalie, (1982), The Changing Concept of the Âşık: Repertory Learning Techniques II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri [Bildiri] II. Cilt, Halk Edebiyatı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Başbakanlık Basımevi, 61-69.

Mutluay, Rauf. (1977). *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Oğuz, Mehmet Öcal. (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Ok, Alev. (2011). "Sabri Yokuş". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 508, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Okay, Haşim Nezihi (1970). Köroğlu ve Dadaloğlu, İstanbul: May Yayınları.

Ozanoğlu, İhsan. (1940). *Âşık Edebiyatı*, Kastamonu: Şenkıral Matbaası.

Öksüz, Demet. (2011). "Tosun Turanoğlu". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler.* sayfa 585, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Öncül, Kürşat. (2011a). *Kars Âşıklarının Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*.Kafkas Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 1: Kars

Öncül, Kürşat. (2011b). " Kars Bağlamında Âşık Tarzı Şiir Geleneğinin Sorgulanması" *Turkish Studies- İnternational Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* Volume 6/3 Summer: Turkey

Özarslan, Metin. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Özcan, Hüseyin. (2007). "Mevlana'da Aşk ve İlim". *Yağmur Dil Kültür ve Edebiyat Dergisi*, S: 36.

Özder, M.Adil. (1965). *Doğu İllerimizde Âşık Karşılaşmaları.* Bursa: Emek Basımevi.

Özerdim, Muhaddere. (1955). "M.S. IV-V. Yüzyıllarda Çin'in Kuzeyinde Hanedan Kuran Türklerin Şiirleri",[Elektronik Sürüm]. *Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C(13), S.3.

Özkan, Burcu. (2010). "Burhan Diken". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları VI.* sayfa 72, Ankara: Gazi Kitabevi.

Özkaya, İbrahim, Alin, Kemal, Kop, Yaşar ve Arıkan, Mehmet (2010). *Kars'ın Somut Olmayan Kültürel Mirası.* İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.

Öztelli, Cahit. (1955). *Halk Şiiri XV-XVII Yüzyıl.* İstanbul: Varlık Yayınları.

Öztuna, Yılmaz. (2000). *Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi.* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları: Ankara.

Pala, İskender. (2003). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: L&M Yayıncılık.

Reichl, Karl. (2002). *Türk Boylarının Destanları* (Çev: M. Ekici). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.

Sakaoğlu, Saim. (1989). " Türk Saz Şairi" *Türk Dili- Türk Şiiri Özel Sayısı III* (Halk Şiiri).

Sakaoğlu, Saim.(1986). "Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kuramları Üzerine". III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, (C.1), Ankara.

Sakaoğlu, Saim.(1986). "Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kuramları Üzerine"[Bildiri]. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara.

Sakaoğlu, Saim. (1995). " Karslı Âşıkların Türk Âşık Edebiyatı İçindeki Yeri ve Önemi" [Bildiri]. I.Milli Kafkasya Sempozyumu, 25-31 Ekim, Kars.

Sakaoğlu, Saim. (1998). "Türk Saz Şiiri" [Bildiri]. Türk Dili/ Türk Şiiri Özel Sayısı C. III. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ocak-Haziran.

Sakaoğlu, Saim. (1998). *Dede Korkut Kitabı I-II (İncelemeler-Derlemeler aktarmalar).* Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Sarıca, Tolgay.(2011). "Emrah Ner". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler* sayfa 146, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Şahin, Salih. (1984). Doğulu Saz Şairleri. Ankara: Yorum Matbaacılık.

Şeker, Mehtap.(2001). "Arif Gökçe", Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 63, Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Şenel, Süleyman. (1997). "Türk Halk Müziğinde "Beste", "Makam" ve "Ayak" Terimleri Hakkında" V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri T.C Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.

Şener, Elif, Dörtkol, Pakize. (2008). "Nihat Koçak". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed). *Sazın ve Sözün Sultanları VI* (494). Ankara: Gazi Kitabevi.

Tan, Nail. (2005). *Âşık Şeref Taşlıova Hayatı, Şairliği ve Hikâyeciliği.* İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Tanrıkulu, Nazım İrfan. (1998). *Âşıklar Divanı.* İstanbul: Özel Yayın.

Tanrıkulu, Nazım İrfan. (2000). *Âşıklar Divanı (Günümüz Âşıkları).* İstanbul: Özel Basım.

Taşkan, Betül. (2010). "Zeynel Çınar". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed). *Sazın ve Sözün Sultanları VI (* 544). Ankara: Gazi Kitabevi.

Taşlıova, Mete. (2008). "Baba-Oğul Âşıklar: Âşıklık Geleneğinde Yeni Bir Model" . *Türkbilig Dergisi*, (15): 96-97.

Tatcı, Mustafa. (1990). *Yunus Emre Divanı İnceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tezel, Servet. (2011). "Ali Osman Kahraman". Kürşat Öncül (Ed.). *Karslı Âşıkların Hayatları, Sanatları ve Şiirlerinden Örnekler*. sayfa 24. Kars: Kafkas Ünversitesi Türk Halkbilim Uygulama ve Araştırma Merkez Yayınları: 1.

Toybıyık, Ebru. (2010). "Şemsettin Güneş". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed). *Sazın ve Sözün Sultanları III* (427). Ankara: Gazi Kitabevi.

Tüfekçi, Nida. (1983). "Âşıklarda Müzik" II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 42, Ankara.

Uluhan, Tuğba. (2008). "Bilâl Esrarı". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları I,* Ankara: Gazi Kitabevi.

Uluhan, Tuğba. (2010). "Orhan Ayvazoğlu". Fatma Ahsen Turan ve Başak Uysal (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları VI* (414). Ankara: Gazi Kitabevi.

Uslu, Esra. (2011). *Kars İli Âşıklık Geleneği İçinde Kağızmanlı Âşık Cemâl Hoca'da Gelenek, Etkileşim ve Eğitim.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Üçay, Züleyha. (2011). "Yener Yılmazoğlu". Fatma Ahsen Turan ve Ezgi Bolçay (Ed.). *Sazın ve Sözün Sultanları V* (493). Ankara: Gazi Kitabevi.

Yakıcı, Ali. (2007). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Yakıcı, Ali. (2009). *Ozan Dili Çevik Olur*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yalçın, Semih. vd., (2004). *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yardımcı, Mehmet. (1993). "Halk Şiirinde Bade İçme, Mahlas Alma ve Usta Çırak Gelenekleri". Halkbilim ve Edebiyat Yazıları. Âşık Edebiyatı Araştırmaları. İzmir: Ürün Yayınları.

Yardımcı, Mehmet. (2008). *Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri.* Ankara: Ürün Yayınları.

Yardımcı, Mehmet. (2008). Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Aşık

Yazır, Elmalı Hamdi.(1960). *Hak Dinî Kur'an Dili*. İstanbul, C. IV.

Yıldırım, Dursun. (1986). "Orta Asya'dan Urummuneline Türk Sözlü Şiir Sanatının Yayılması Üzerine". *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yıldırım, Dursun. (2000). "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete".*Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi:* Ankara, Nisan, 2000/1, sayfa 32-45.

Yurt, Meral ve Yüce, Sena. "Marif Balcı", *Sazın ve Sözün Sultanları I*, Editörler: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara, Gazi Kitabevi, 2008.

Zelyut, Rıza. (2009). *Türk Aleviliği*. Ankara: Kripto Kitaplar Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

Makas, Zeynelabidin. (2014). "Âşık Şenlik'in Borçalı Seferi". http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/120/115. (Erişim Tarihi:19.02.2018).

Artun, Erman. Günümüzde Yaşayan Âşıklık Geleneği Üzerine Düşünceler, http://turkoloji.cu.edu.tr/mine_mengi_sempozyum/erman_artun_asiklik_gelenegi_dusunceler.pdf. (Erişim Tarihi:15.09.2017).

http://dogankaya.com/fotograf/asik_kollari.pdf. (Erişim Tarihi:09.01.2018).

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mete_tasliova_elektronik_conk_kavrami_turk_halkbilimi_kaynaklar.pdf. (Erişim Tarihi:15.09.2017).
http://dogankaya.com/fotograf/halk_siirinde_bicim_ve_tur.pdf.(Erişim Tarihi:25.12.2017).
http://abs.kafkas.edu.tr/upload/211/Gol_Yeri_Susuz_Kalmaz.pdf.(Erişim Tarihi:15.11.2.017).
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asiklik_gelenegi_uzerine_dusunceler.pdf. (Erişim Tarihi:15.09.2017).
http://abs.kafkas.edu.tr/upload/211/cOBANOgLU_AsIKLAR_KAHVESi_beyaz_dogu.pdf. (Erişim Tarihi:27.12.2017).
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/ba_saz_files/ba_saz.htm.
SERKA (Serhat Kalkınma Ajansı), http://www.serka.gov.tr/arama.html?arama=turizm+rehberi. (E.T: 17.12.2017).
http://www.kars.gov.tr/kars-ili-cografi-yapis. . (E.T: 17.12.2017).
http://www.kars.gov.tr/. (E.T: 16.11.2017).
Gür, Şermin.ttp://www.edebiyatvesanatakademisi.com/Forum/Detay/il-il-turkiye/kars-ili-tarihi-kulturel-degerleri-ve-dogal-guzellikleri-33911.aspx. (E.T: 15.11.2017).
http://www.edebiyatvesanatakademisi.com/. (E.T: 15.11.2017).
http://www.ozanlar.biz/. (E.T: 02.02.2018).
Abdullah Yeğin, Yeni Lügat, Hizmet Vakfı.
Aslan, Ferhat. https://docplayer.biz.tr/35611009-Kars-yoresi-asiklarinin-usta-cirak-gelenegi-bakimindan-degerlendirilmesi-ferhat-aslan.html (E.T: 18.04.2018).

EKLER-2

Ek 2.1 Ödüller

ULUSLARARASI
AŞIK VEYSEL
Aşıklar Bayramı
15-16-17 Temmuz 2005
Şarkışla - SİVAS
Vatan bizim, ülke bizim, el bizim
Emin ol ki her çalışan kol bizim
Ay yıldızlı bayrak bizim, mal bizim
Söyle Veysel, övünerek, överek
Sayın; Arif TELLİOĞLU (Kars)
Aşık Veysel Asıklar Bayramı'na katkılarınıza teşekkür ederiz.
Sirer DOĞAN
Aşık Veysel Der.Bşk.
Dr.Hasan CANPOLAT
Sivas Valisi

15.08.2014
KARS Valisi Verdi
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
REPUBLIC OF TURKEY
KARS
ANI ŞEHRİ
5 Türk Lirası

EK-2.2 KATILIM BELGESİ

ONUR BELGESİ

KURULUŞ

1976

Sayın: Kağızmanlı Hafız Ali Arif Tellioğlu

Derneğimizce 18 – 19 – 20 Ekim 1996 tarihlerinde düzenlenen 7. Geleneksel TÜRKİYE Aşıklar Yarışmasında göstermiş olduğunuz üstün gayret ve hizmetlerinizden dolayı, şahsınız derneğimizce, şükranla anılacaktır.

Sizi tebrik eder, sağlık, mutluluk ve başarılarınızın devamını dileriz.

İbrahim TOPAL
Dernek Başkanı
Yönetim Kurulu Adına

EK 2.3 GAZETE HABERLERİ

Kars'ta ozanlar çaldı, aktörler dinledi

Murat Kaban | Kars

Kars'ta bu sene 2.'si düzenlenen Altın Kaz Film Yarışması ve 13. Uluslararası Gezici Filmler Festivali'ne katılan ünlü sanatçılara halk ozanları mini bir konser verdi. Sazları ellerine alan sinema sanatçıları türkü söyleyerek âşıklara eşlik etti. Gezici Film Festivali ve 2. Altın Kaz Film Yarışması'na ev sahipliği yapan Kars Belediyesi, kente gelen ünlü sinema sanatçıları için bir sürpriz hazırladı. Renkli görüntülere sahne olan festivale bir renk daha katmak isteyen Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu, sinemanın ünlü simalarını Murat Çobanoğlu Âşıklar Kahvesi'ne getirdi. Vatandaşların erkenden doldurduğu ve âşıkları dinlediği kahveye Şener Şen, Uğur Yücel, Kenan İmirzalıoğlu ve Olgun Şimşek gibi sinema sanatçıları girdi. Bir anda karşılarında ünlü sanatçıları gören vatandaşlar şaşırırken âşıklar 'Hoş geldiniz' türküleriyle misafirlerini ağırladı. Karslı âşıklardan Arif Tellioğlu, Bilal Ersan, Bahattin Yıldızoğlu, Sabri Yokuş, Mahmut Karataş ve Ensar Şahbazoğlu omuzlarından astıkları sazlarla kahve içerisinde hem gezdi hem de türkülerini söyledi. Bu sırada Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu, uçağa yetişmesi gerektiğini ifade ederek sanatçılardan izin isteyip kahveden ayrıldı. Ayrılmadan önce âşıkların sazlarına usul gereği para takılmasını söyleyen Alibeyoğlu, her saza 50 YTL para taktı.

Karslı aşıkları Şener Şen, Uğur Yücel, Kenan İmirzalıoğlu ve Olgun Şimşek gibi ünlü sanatçılar da dinledi.

Sanatçılar çaylarını yudumlarken hünerlerini sergileyen âşıklar 'lebdeğmez' dalında türküler söylediler. Dudakları arasına yerleştirdikleri iğnelerle çalıp söyleyen ozanlar, sanatçıları kendilerine hayran bıraktılar. Ardından tüm ozanlar sinema sanatçılarının oturduğu masanın önünde toplanarak koro halinde türkü söylemeye başladılar. Hareketli türkülerle eğlenen sanatçılar daha sonra kendilerine uzatılan sazları çalmayı denedi.

TDP'nin çocukları, aşıklık geleneğini aşıklardan öğrendi

Müdürlük bünyesinde ve SODES projesi kapsamında faaliyete geçirilen Gençlik Merkezinde yüzlerce çocuk, güvenli internet ve kütüphane hizmeti, film gösterimi, her türlü kültürel etkinliklerin yanı sıra Türkçe ve Matematik dersleri de alıyor.

Tacettin DURMUŞ/ ÖLÇEK — Kars Emniyet Müdürlüğü, Toplum

Destekli Polislik Şube Müdürlüğü, çocukları sokaktan kurtarma faaliyetlerine aralıksız olarak devam ediyor.

Müdürlük bünyesinde ve SODES projesi kapsamında faaliyete geçirilen Gençlik Merkezinde yüzlerce çocuk, güvenli internet ve kütüphane hizmeti, film gösterimi, her türlü kültürel etkinliklerin yanı sıra Türkçe ve Matematik dersleri de alıyor.

Toplum Destekli Polislik Şube Müdürü Yahya Çolak koordinesinde yürütülen çalışmalarda, hedef kitle olarak kenar mahallerde oturan ve maddi durumu zayıf olan çocuklar tercih ediliyor.

Proje kapsamında bu kez de ortaokul düzeyindeki 25 kız öğrenci, aşıklık geleneği ile tanıştı. Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü'nün Falkbey Caddesi üzerinde bulunan Gençlik Merkezi'nde bir araya gelen 25 kız çocuğu, Kars'ın sevilen aşıkları Arif Tellioğlu, Ilgar Çiftçioğlu ve Haydar Koçulu ile buluştu. Çocuklar, burada Toplum Destekli Polislik Şube Müdürü Yahya Çolak ve görevli polis ağabeyleri ile birlikte saza ve söze doydular. Aşıklar, çocuklara aşıklık geleneği de anlatarak kendilerine ait türküler söyledikten sonra atışma örneği de sergilediler. Çocuklar ayrıca evlerinde kendi elleriyle yaptıkları pastaları da, polis ağabeyleri ve aşıklar ile birlikte keserek afiyetle yediler.

Aşıklar programının sonunda ise Kars Emniyet Müdürlüğü, Toplum Destekli Polislik Şube Müdürü Yahya Çolak, temel amaçlarını çocukları ter türlü uyuşturucu maddeler, sigara ve diğer kötü alışkanlıklardan kurtarmak olduğunu söyledi.

<<DEVAMI SAYFA 6'DA>>

samına alınan hastaların ihtiyaç muayene, edilip bakım ve rehabili-

EK-2.4 FOTOĞRAFLAR

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
Directorate General of Research and Training
TANITMA KARTI / IDENTITY CARD
ADI /NAME
ARİF
SOYADI / SURNAME
ÇİFÇİ
İCRA DALI / BRANCH
HALK AŞIĞI-OZANI
H.K.B.B.M. KAYIT NO/REG. NR.:
YB2013.0115

EK 2.5 PLAKETLER

75
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YETMİŞBEŞ YILI
Sayın Arif TELLİOĞLU
Aşık Şenlik Kültür ve Sanat
Şölenine Destek ve Katkılarınızdan
dolayı teşekkür ederim.
Hüseyin ATAK
Kars Valisi
POSOF BELEDİYESİ
1923

POSOF BELEDİYESİ
1923
İlçemiz Belediyesine göstermiş olduğunuz
Katkı ve desteklerimizden dolayı
halkım ve şahsım adına teşekkür ederim.
Şükrü BOZYİĞİT
POSOF Belediye Başkanı

POSOF BELEDİYESİ
1923
5. Aşıklar ve Türkü Şölenine
göstermiş olduğunuz katkı ve
desteklerden dolayı halkım ve
şahsım adına teşekkür ederim.
Şükrü BOZYİĞİT
Posof Belediye Başkanı

T.C.
KARS BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sayın: .....
4-5-6 Mayıs 2007 tarihleri arasında düzenlenen TÜRKİYE MURAT ÇOBANOĞLU III.AŞIKLAR BAYRAMI'na Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.
Naif ALİBEYOĞLU
Kars Belediye Başkanı

MURAT ÇOBANOĞLU AŞIKLARI
KORUMA DERNEĞİ
KARS
Sayın Arif TELLİOĞLU
4. ÖLÜM YILINDA 20 HAZİRAN 2009
AŞIK MUHİTTİN CUHAYI ANMA
GECESİNE KATILIMLARINIZDAN
DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİZ.
Mahmut KARADAŞ
Dernek Başkanı
Etimesgut Belediye Başkanı
Sayın Serhat Kemal YILMAZ'ın k ılarıyla
düzenlediğimiz Edirne'den Kars Aşıklar
Şölenimizin Anısına.
16-17 HAZİRAN 2005
ANKARA
Celal YILDIZ
Etimesgut Kars-Ardahan-Iğdır
Kültür ve Dayanışma Derneği
Başkanı

MURAT ÇOBANOĞLU AŞIKLARI
KORUMA DERNEĞİ
KARS
Sayın Arif TELLİOĞLU
4. ÖLÜM YILINDA 20 HAZİRAN 2009
AŞIK MUHİTTİN CUHAYI ANMA
GECESİNE KATILIMLARINIZDAN
DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİZ.
Mahmut KARADAŞ
Dernek Başkanı
Etimesgut Belediye Başkanı
Sayın Serhat Kemal YILMAZ'ın k ılarıyla
düzenlediğimiz Edirne'den Kars Aşıklar
Şölenimizin Anısına.
16-17 HAZİRAN 2005
ANKARA
Celal YILDIZ
Etimesgut Kars-Ardahan-Iğdır
Kültür ve Dayanışma Derneği
Başkanı

AKYAKA BELEDİYESİ
1972
Sayın
Arif TELLIOGLU
Halk Kulturumuzu Nesilden Nesile
tasıdıgınız icin tesekkur eder,
saygılar sunarım.
Bulut OZTURK
Belediye Baskanı
8-7-2004
T.C.
ARPAÇAY KAYMAKAMLIĞI
75
Cumhuriyetin 75. yılı nedeniyle
Düzenlenen Ozanlar Gecesine
katıldığınızdan dolayı Şükranlarımı
Sunarım.
Sinan GÜMER
Kaymakamı

M.E.B.
SABRI ŞİMŞEKOĞLU
ANMA GECESİ
Doğruyol Şehit Astsb.
Tuncay Güneş İlk Öğretim
Okulu
Koruma Derneği

T.C.
KARS BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sayın Aşık
6-7-8 Mayıs 2005 günleri düzenlediğimiz
Türkiye Kars Aşıklar Bayramı"na
katılarımızdan dolayı teşekkür ederim.
Naif ALİBEYOĞLU
Kars Belediye Başkanı
Sayın Arif TELLİOĞLU
İlçemiz Kurtuluş programları başta olmak üzere
yapmış olduğunuz etkinliklerdeki emeklerinizden
dolayı teşekkür ederim.
Erçetin ALTAY
Arpaçay Belediye Başkanı

EK 2.6 MADALYALAR

POSOF BELEDİYESİ
1923
T.C. KARS BELEDİYE BAŞKANLIĞI
TURHAN MURAT ÇOBANOĞLU
KARS
2008
2. AŞIKLAR BAYRAMI
1. ULUSAL GÖLE AŞIKLAR BAYRAMI
GÖLE BELEDİYESİ
1928
2012

2. GÖLE ULUSAL AŞIKLAR BAYRAMI
GÖLE KAYMAKAMLIĞI-GÖLE BELEDİYESİ-İSTANBUL GÖLE DERNEĞİ
Göle 3. Ulusal Aşıklar Bayramı
2017
T.C. KARS BELEDİYE BAŞKANLIĞI
6-7-8 MAYIS 2005
1. AŞIKLAR BAYRAMI

T.C. KARS BELEDİYESİ
TÜRKİYE MURAT ÇOBANOĞLU III. AŞIKLAR BAYRAMI

KARAKOYUNLU
II. NEVRUZ ŞENLİKLERİ
1998

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**Mehtap Demir**
Doğum Yeri	**Kars**
Doğum Tarihi	**15.07.1994**

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	**Çankırı Karatekin Üniversitesi**
Fakülte	**Edebiyat Fakültesi**
Bölüm	**Türk Dili ve Edebiyatı**

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	**Çankırı Karatekin Üniversitesi Dil Öğrenme ve Araştırma Merkezi (TÖMER)**
Görevi/Pozisyonu	**Türk Dili Okutmanı (2017-2018)**
Tecrübe Süresi	**1 Yıl**

KATILDIĞI

Kurslar	**Genel İngilizce Kursu Temel 4 (A1) /Çankırı Karatekin Üniversitesi Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi** **Yabancılara Türkçe Öğretimi Sertifika Programı TÖMER/ Ankara Üniversitesi**
Projeler	**3.Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu,**

	Bişkek/ Kırgızistan (20-22 Nisan 2017) **“Kültür, Dizi Film ve Turizm (“Diriliş Ertuğrul”) Örneği”** **Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, 14. Karamanoğlu Mehmet Bey’i Anma ve TÖMER’LER Arası Türkçe Konuşma Yarışması (3.’lük Ödülü), (11 Mayıs 2018)**

İLETİŞİM

Adres	**Buğday Pazarı Mah. Şehit Mehmet Yıldırım Cad. Cebeci Sit. A Blok, No: 9 Çankırı / Merkez**
E-mail	**mehtapdmr3601@gmail.com**